

МИРОСЛАВ МАМЧАК

ГАЛСАМИ
ФЛОТСЬКОЇ СЛУЖБИ

Оповідання

Севастополь
2019

УДК 821.161(477)
ББК 63.3 (4УКР)7
М – 22

Серія "Морська бібліотека"
Заснована 2005 року

Автор, морський офіцер і військовий журналіст, пройшов службою на радянському і українському флотах шляхом від матроса до капітана 1 рангу, у більшості з гумором описує пригоди флотської служби, якій присвятив більше 36 років свого життя. Книга продовжує раніше опубліковані "Ой було на флоті, було", "Траверзом історії". Без менторського повчання, здебільшого з іронією автор описує картини флотської служби на переломі епох і відродження української держави та її флоту. Книга цікава буде морякам та всім, хто цікавиться військовою службою, особливо службою на флоті.

Фото з архіву автора

Мамчак М.А. Галсами флотської служби. - Збірник оповідань, нарисів і есе.

© Мамчак М.А.

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Ой, було на флоті, було...
І осталося для нащадків
Спогадом подій забавних
Служби флотської випадків.

Поки море штормить і біснує
Де візьметься та сила,
Що підхопить тебе поверх хвиль
І докаже: служба флотська є мила?

Хвиля люто б'ється у борт,
Хмари сунуть похмурі,
Як з гумором сприймете світ,
Упевнитесь: втишаться бурі.

Без гумору й ясна днина не та,
В небі сонце тьмяніє.
Щоб наснага знайшла моряка
Усміхнися, море й світ звеселіє.

Сприйми з гумором все,
Що довкола коїться.
В морі, на службі, в сім'ї
Гумору прикрість боїться.

Як би сильно хто не стримів,
Самотньо шторми пережити,
Понурий не зможе моряк
Державу свою боронити.

Море домівка є флотська твоя,
Там гартується воля, там слава.
Пам'ятай! Покладають надію на флот
Твій народ й Українська держава.

Тож щоб в державі спокій й штиль
І флотський лад заклали в домі,
Про тих, хто служить в морі, пригадай,
Про службу флотську почитай.

ТОРПЕДА

- Значить так, курсант, або підкуєш Торпеду, або десять дів арешту і служба на Тихоокеанському флоті. Ясно?

Я мовчав, не знаючи, що відповісти.

- Значить, ясно, - задоволено потер руки вже в літах капітан 3 рангу і, плеснувши мене по плечу, добавив:

- Давай, старайся, може ще й старшиною станеш. Торпеда має бути на ходу. Вечором перевірю.

Я глянув вслід офіцеру. Перед дверима кузні широко розставивши ноги і низько опустивши голову, стояла, не ворущачись, стара кляча. Я присів на колоду і вигляд мав, напевно, такий же як ця старезна кобила на прізвисько Торпеда. Худюча, облізла, вона мала копита як в оленя, широкі, стоптані і закручені. Давним давно не кована, вона щодня тягала залізний віз з матроського камбуза на прикамбузне господарство нашого учбового загону. Як її окувати, коли я, матрос, курсант школи зброї Балтійського флоту, ніколи коня не кував?

Якось мені у перші дні служби, ще до того як я попав до кузні, випала черга днювалити на прикамбузнім господарстві. В обов'язки днювального входило завантажити металічний ящик воза харчовими відходами і доставити їх до свинарника. Воно би нічого, але траса цього бойового походу проходила через офіцерське містечко а там було багато молодих дівчат. Вечором вони всі гуляли на вулиці. Ким же ти, бойовий матрос, будеш виглядати перед дівчатами, коли правеш старою клячею і возом з відходами? Але матроська винахідливість і тут знайшла вихід. При під'їзді до містечка матрос-їздовий злавив з воза і відставав від нього метрів так на п'ятдесят. Торпеда і без матроса знала маршрут відпрацьований нею роками, тож тягла собі воза куди треба. А матрос йшов позаду лихо заваливши безкозирку набакир, жартував з дівчатами і димів цигаркою, демонструючи своїм видом, що не має до кобили ніякого відношення. Інколи подавав бадьорі команди "Праве плече вперед", "Прямо", "Ліве плече вперед" і кобила повертала ніби по його команді. А тепер ця кляча стояла як монумент перед кузнею і я мусів її кувати або через неї іти на гауптвахту та майже три роки свого молодого життя служити десь на другому кінці континенту.

Я проклинав той день і час коли я, передовий курсант і претендент на розподіл до лав Чорноморського флоту, на перерві між заняттями розказав в курилці друзям веселу історію про нашого сільського коваля Петра-цигана. Сидів тоді з нами і разом сміявся і наш взводний. Шляк би його трафив!

Пройшло з тої пори десь тиждень чи два, я вже й забув про той випадок. Та одного дня зранку на величезному плацу чогось вишикували весь наш більш чим трьохтисячний учбовий загін. До війни в цьому загоні розміщувалася німецька школа танкової дивізії СС. Тепер - школа зброї Балтійського флоту. А треба було ремонтувати дах великого учбового корпусу, котрий згорів напередодні нашого прибуття до загону.

- Ковалі, крок вперед! - почувалася команда.

Ніхто не виходив. Команду повторили. Результат той же.

- А ти чого стоїш? Ану, вперед - скомандував мені взводний. Його недавно піймали в нетверезому стані, тож знайшов нагоду відзначитись. І тут же крикнув:

- В мене у взводі є коваль, - і... випхнув мене з строю.

- Та я лише бачив роботу коваля, сам не вмю нічого, - став опиратися я.

- Трибуну зробив, указку виточив, і в кузні зумієш, - парирував взводний. Або гауптвахта і Тихоокеанський флот.

Іти на гауптвахту у мене бажання не було, на Тихому океані служив на атомоході в той час мій старший брат, а я бажав поповнити своєю особою флот Чорноморський. Тож прийшлося виходити.

Так я опинився в кузні і став військово-морським ковалем. Привів мене сюди мічман, начальник механічного цеху. Кузня виявилася новою, добре механізованою, куда там нашої колгоспній, бачив би її Петро – циган! Першим бойовим завданням стало виготовлення клямбр, тобто скобів, якими мали стягуватися сволоки і бруси. Мічман показав мені в'язку арматури, з якої мали би робитися ті скоби, і одну примірну скобу, зігнуту абияк з арматури.

- Отаких треба штук п'ятдесят, давай розбирайся. Треба помічників – дамо.

Я скептично оцінив вірець і мічман в мою сторону лише підозріло кинув, мовляв, подивимось на результат твоєї роботи.

До вечора я виготовив необхідну кількість скобів. Зробив їх такими, як робили їх дома, по-гуцульськи. Мічман був в захопленні:

- А казав не вмієш... От, салага! А можеш зробити для воріт петлі?

- запитав далі. - Робота стоїть...

Петлі я зробив, затим ремонтував старі замки, лагодив старі, ще німецькі ковані поручні, ремонтував всякий реманент та робив інші роботи. Один раз старший офіцер приніс мені годинник, старий німецький, з боєм і гирями, у високій красивій різьбленій тумбі-шафці, і наказав його відремонтувати бо стоїть, мовляв, як мебель.

- Гляди, курсант, щоб мені заграв як новий. Даю тобі часу до понеділка, а то Тихоокеанський флот і Русський острів тебе чекає, - сказав на прощання.

Ну що ж, прийшлося знову рятуватися від Русского острова і Тихоокеанського флоту, що, либонь, базувався на тому острові, якого я ніколи не бачив і бачити не бажав. Хоч я годинники ніколи не чинив, але прийшлося. Розібравши його, вияснив, що в ньому таргани і павуки гніздо звили, коліщата майже всі зелені від окислення, пружини ржаві. Прийшлося механізм розбирати, і чистити та змащувати ходові частини. Та коли почав збирати, одне коліщатко ніяк не вміщалося в механізм. Я і так його, і отак прикладаю – нема йому місця... Ну, думаю, влип дїб так на десять гауптвахти і перед очима виникли обриси Русского острова... Але годинник таки пішов, майже не запінюється, цокає і відбиває години. Так і залишив.

У встановлений час прийшов капітан 3 рангу, задоволено оглянув очищений і відполірований корпус годинника, який розмірено собі цокав у кузні.

- А це що таке, звідки? - здивовано подивився на мене офіцер, взявши в руки злополучне коліщатко.

Прийшлося викручуватися, сказав офіцерові, що те коліщатко запасне, було я знайшов там його в середині механізму і через нього годинник стояв.

Після ремонту старого годинника став я відомим в загоні майстром. Згодом мені надали навіть матроса-помічника, який за мою команду гатив пудовою кувалдою по розпеченому залізі. Працювати в кузні мені подобалося, з днями приходило вміння, все ж не ходити стройовим кроком на плацу. Але кувати кобилу, коли навіть жодної підкови немає?

Як виглядали підкови я знав та завдання було як і з чого їх зробити. Згадав, що наш сільський коваль Петро-циган спершу чим кувати чистив коневі копита, підстругував і підганяв їх під підкову. Та як це було зробити, коли я панічно боявся взяти конячину за ногу, і не знав як заставити Торпеду зігнути ногу. У цигана все виглядало просто, а тут мій перший підхід до кобили мало не перетворив мене в планериста. Торпеда, напевно, про мене, як коваля, була такої ж думки як я про її кавалерійські якості.

Та незабаром, пригадавши кобилі, що я нею вже командував та покормивши її окрайцем хліба, підхід до клячі я таки знайшов і вона стала подавати по черзі кожну ногу - згадала баба молодість! Я рашпілем і тесаком намагався зробити „манікюр” її копит. Щось схоже на копито таки згодом в мене вийшло. Затим я взяв чистий лист паперу і, коли Торпеда на нього наступила, означив форму копита.

По цих формах зробив щось похоже на підкови, за ними ковальські цвяхи.

А даліше була найнебезпечніша робота – прибити підкови. Цю операцію проводив обережно, мовби на її серці. Надвечір Торпеда таки стояла на чотирьох нових підковах. Треба було бачити її в той час! Стара кобиляка аж пританцьовувала на своїх чотирьох, як би приміряючи обновки. В очах появилвся живий блиск, а голова гордо піднялася. Я ж радів, що після такої небезпечної для моряка роботи залишився неушкодженим.

Коли я підкував кобилу, мій авторитет коваля і майстра поплив по всьому навчальному загону. До мене прикурити стали приходити старослужбовці-старшини, забігали мічмани і офіцери, а їх жінки приносили щось поремонтувати та смачненького поїсти. Начальник механічного цеху почав пропонувати залишитися в загоні начальником кузні, мовляв, станеш головним старшиною і двічі будеш у відпустці!

Я не погоджувався. Хочу на кораблі на Чорному морі! Ото, роздумував, один брат чотири роки віддав Балтиці, другий на атомоході на Тихому океані глибини десь міряє, а я звільнюсь в запас, приїду додому і що скажу про флот? Кував кобилу і гатив кувалдою в кузні? Тільки й флоту, скажуть, що кобила називалася Торпеда.

Тож поїхав я на Чорноморський флот.

ЛУК І ЦИБУЛЯ

У Мамонові, в навчальному загоні Балтійського флоту, в камбузний наряд* споряджали зразу всю навчальну зміну. Прийшла і наша, молодих новобранців, черга годувати кілька тисяч курсантів. А були ми майже всі з Західної України і доставили нас в Мамонов одним ешеленом.

Першою і найбільш гіркою справою наряду було вручну начистити більше тони картоплі. Воно би, може, й нічого, але картопля та, що йшла до нашого столу, майже вся була підморожена, гнила, слизька – і її було просто неприємно брати в руки. Та чистимо... Поряд зі мною зітхав над картоплею мій земляк із Закарпаття Юрко Цецюрка, який майже не володів російською мовою. А мо'ї хитро вдавав, що не знає "язика".

Старшим наряду був інструктор нашої зміни, одесит, старший матрос Вітя Сальніков. Старший нас по службі на пів року, він просто аж випирався своєю зверхністю над нами. Ми його за це дружно ненавиділи. А він платив нам тим, що не давав нам спокою і спочинку.

Всі в роті вже давно відпочивають, а ми все ще бігаємо, маршируємо, драємо і співаємо. І на камбуз заступили поза чергою.

- Ей ти, гуцул Цецюрка, - з глибини продовольчого складу прозвучав трубою зневажливий голос Сальнікова. – Ти чого спиш? Он візьми мішок і марш за луком! Понял, гуцул?
- Звісно, що поняв, - промурчав у відповідь Юрко, і взявши мішок, вийшов із складу.

Проїшла година, друга, вже повечеряли три тисячі курсантів. Ми закінчили чистку картоплі, принесли і начистили цибулі і взялися мити посуд, вже стемніло, а Цецюрка все десь шукав свій лук. Став переживати і Сальніков: а якщо справді Цецюрка від його грубості і зухвалості кудись подався? Одесит більше всього боявся, щоб його не списали на кораблі.

Десь години через три з пустим мішком під пахвою у широких дверях матроської їдальні появився Цецюрка. У руках тримав палку, довжиною метрів зо два.

- Мо', - весело крикнув з порога Сальнікову, - патик знайшов, а дроту нема! Нема з чого зробити лука - все обійстя облупав, - як нічого не бувало, скрушно розвів руками Юрко.

Стіни нашої їдальні затряслись від реготу. Сміявся і Сальніков та, здавалося, більше радів від того, що на кінець-то повернувся Юрко. Тільки більше Цецюрку гуцулом не називав, лише ввічливо "товаришу курсант".

*Камбузний наряд - наряд в матроську їдальню.

ПАСТУХ ФЛОТУ

Я заступив днювальним по прикамбузному господарстві навчального загону. В мої обов'язки входило і випасати стадо корів. А було їх там десь за тридцять.

- Так, курсант, пора виганяти корови на пасовисько. На обід пригониш доїти. І гляди мені, щоб голодними не вернулися, - скомандувала мені чи то старша доярка, чи то завідувача цією флотською фермою.

Я вигнав корів в степ. Справа, ген на горизонті, розкинулося Балтійське море, попереду - затока, зліва - довжелезна огорожа навчального загону. Я зайняв відкриту позицію чотирикутника і... уклався в тінючку спати. Куди корови дінуться?

Сон у матроса, як відомо, могутній. Проснувся, а сонце вже в zenіті. Пора корови гнати на ферму. Та корів моїх щось не видно. Я кинувся в сторону моря. Пусто. Я кілометра три промчав до затоки. І

там нема. Я бігом на ферму а там мені: чого шляєшся і корів кинув. Вже пора доїти.

Куди ж вони ділися, чортові рогаті створіння? Не попливли ж у Швецію, на той бік Балтійського моря, чи до Польщі через затоку... Я пробіг ще кілометрів п'ять степом, клянучи себе, що ліг спати. Нема корів. Ото, роздумую, засміють у роті, як прознають який я пастух: що мені можна довірити, коли я навіть корів в голому степу згубив... Як не найду вчасно, точно, думаю, зашлють на ТОФ і Русский острів, про який уже наслухався всякої всячини.

Повертаюся назад, біжу мимо великих зарослів будяків. Недалеко від навчального загону, вони височіли як ліс. Я на ті колючі джунглі зовсім не звертав уваги, бо зайти туди було не можливо.

Глянь, а з колючок виглядає рогата морда. Ага, ось ви де, мої рогатики! Надів робу на голову, вигнав з зарослів одну. За нею виїшла решта корів і самі попрямували на ферму.

Я гордо крокував позаду стада як досвідчений пастух. Так в радянському флоті я опанував ще одну спеціальність - флотського пастуха.

ПОПАНДОПУЛО

Моя строкова служба випала на час, коли владу у Греції узурпували чорні полковники. Тож прізвище їх лідера Попандопуло мало на території тодішнього Союзу лайливий характер.

Та разом зі мною у навчальному загоні служив в одному взводі матрос Попандопуло. Грек десь з Одещини, був він огрядним, володів солідним черевцем і до всього того був ще добрим лінивцем. Тож довіряли йому вахту одну – днювальним по роті.

Попандопуло днювалить. Ремінь з бляхою обвисає під животом, десь там знизу посеред ніг висить штик-ніж. Бавиться ланцюжком, якого постійно крутить на пальці.

Тут в роту заходить капітан 1 рангу, командир навчального загону. Днювальний реакції не проявляє.

- Що ти виставився тут як Попандопуло? Прізвище!, - гаркнув каперанг.

- Курсант Попандопуло!

"ВОРОН" і ВОРОНЯТА

Було це незадовго до нового року. Нас, молодих матросів-новобранців, з Балтики через Севастополь доставили для подальшої служби у Потійську військово-морську базу у Грузію. Доїхали у вічно-зелений край, вийшли з вагонів – дощ ллє як з відра. Але тепло і якось не привично від різкої зміни клімату і природа... прямо перед вокзалом пальми здоровенні ростуть, яку більшість із нас побачили

Федір Пахольчук

вперше. Старшини, що нас супроводжували, розказали нам, що ми у Колхідській долині, у межигір'ї Кавказьких хребтів і тут дощ ллє постійно у всі пори року. Привикайте, салаги! Нас усіх, попри дощ (моряки ж ми чи ні, копни нас качка!) пішком доправили у так званий півекіпаж бази, і заселили в старезний довгий будинок-казарму, збудований без будь якого дизайну напевно ще в роки війни. З того ж часу він, мабуть і не бачив ремонту. Сказали нам, що ми тут тимчасово, поки нас не розпишуть по кораблях і військових частинах. Через тиждень нас і справді розкидали по всій базі від Батумі до Піцунди. Затим десь через місяць нас, молодих, знову зібрали до купи, але на цей раз завезли до будинку офіцерів бази, який знаходився у порту. Сидимо, чекаємо чогось. Оголошують, що сьогодні у нас буде "день молодого матроса" та, що перед нами виступить командир Потійської військово-морської бази Герой Радянського Союзу контр-адмірал Федір Пахольчук. Нам у частинах уже розказали, що наш командир бази герой-балтієць, воював і звання Героя отримав за оборону Ленінграду, під час ворожої блокади командував дивізіоном тральщиків, розмінював лимани і моря та героїчно мотлошив німецько-фашистських окупантів у Балтійському морі. Отож сидимо і чекаємо прибуття командира бази. Перед нами сидять наші "годки" з сторожових кораблів "Ворон" і "Ягуар". Ми з ними ділимося своїми враженнями про перші тижні служби. Але ось до зали заходить адмірал. Зустрічаємо його як належить, за командою. Він розпочав свою доповідь відразу, спитавши лише начальника політвідділу чи з усіх військових частин прибули молоді матроси.

Я оце вперше побачив живого адмірала та ще й Героя війни. Дивився і слухав його роззявивши рота. Адмірал жваво розказував про базу, завдання, кораблі і походи, про героїчний чин старших поколінь, про традиції батьків та про агресивний блок НАТО який ось

тут, недалеко від нас, за Батумі, знаходиться, і від якого ми, захищаючи нашу землю, маємо створити надійний оборонний щит на морі. Далі адмірал розповів нам на своєму прикладі як нам слід служити і захищати Батьківщину у цьому грузинському краю, та як він, колись сільський хлопчина з Хмельниччини, став адміралом і командиром військово-морської бази флоту. Потому звернувся до аудиторії, вказавши на матроса з другого ряду.

- Ось ви, товаришу матрос, де служите?

- На вороні, - прозвучала відповідь матроса, який навіть не спромігся піднятися з крісла.

Адмірал від такої відповіді побагровів, протер окуляри і підвищив голос:

- Ану встаньте!

Вишколена в учбових загонах з жахом скочила на ноги вся зала. Ну, доворонилися, накрюкали, тепер спокою не буде з тиждень, промайнула думка. Будуть з нас пір'ячко щипати по волосині. Довго і боляче, поки всі не усвідомимо себе морськими воронами. Але адмірал махнув рукою і сказав нам всім сідати, окрім того матроса "з ворони".

- Скільки вам років?, - запитав.

- Вісімнадцять, - почув у відповідь.

- Ось я, - продовжив командир бази, - вперше побачив живого адмірала у двадцять вісім років. З відстані триста метрів. А ви у вісімнадцять сидите перед адміралом, Героєм країни, розвалившись як на завалинці в русской деревні. І корабель свій з гордою назвою "Ворон", кращий у базі, який щойно повернувся з бойової служби з Середземного моря, де успішно захищав інтереси держави від агресивних імперіалістів, називаєте вороною? Та є у вас хоч якесь відчуття гордості за службу на флоті і конкретно на цьому кораблі? Нема у вас нічого подібного, тому, командир корабля, займіться вихованням патріотизму і відповідальності у своїх матросів. Бо так воронятами залишаться до кінця своєї служби. Між іншим, завершив адмірал, треба знати, що ворона і ворон є різними птахами.

Нам відлягло, бо лише з молодих воронят будуть воронів готувати. Незабаром командир бази звільнився у запас і на цім виховання з ворон воронів завершилося.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ

Командиром нашої військово-морської бази став вже поважного віку контр-адмірал, учасник війни, кавказець, виходець чи-то з

Осетії, чи з Дагестану. Російською мовою говорив з великим акцентом. Він змінив контр-адмірала Пахольчука.

Майже щодня командир бази починав службу з обходу кораблів бригади. На кораблі забирався рідко, у більшості заходив лише на чергові сили, в основному оглядав кораблі з пристані.

Завбачивши здалеку контр-адмірала, ми, вахтові у трапів на кораблях, дружно запалювали цигарки. Знали наперед, що відбудеться обов'язковий курйоз, який тішитиме бригаду добрий місяць. Вгледівши, що біля флагштока* вахтовий смалить цигарку, контр-адмірал рішуче направлявся до нього і запитував:

- Чіто курішь?
- Біломор, товаришу контр-адмірал.
- Ответ правильний, вопрос не правильний. Зачем курішь?
- Віноват, товарищ контр-адмірал.
- Я тожі так думаю. Хорошо, чіто прізнайош. Запішіте ему замечаніє і... увольненіє на берег.

*флагшток – невелика металічна щогла на кормі корабля, на якій щодня під час його стоянки біля пристані піднімається Військово-морський прапор та розміщуються кормові вогні (ліхтарі).

КАРАУЛЬНА ФОРТЕЦЯ

Друга година ночі. Я майже беззмінний начальник караулу на все літо. Охороняємо техніку зв'язку військово-морської бази. Караулимо другий тиждень без зміни. Більшість нашого особового складу останнього, третього року служби, які підлягали весною звільненню в запас, тю-тю... відправили на «цілину», на збір урожаю. Тепер вони повернуться лише десь у грудні. Ото ми тягнемо караульну лямку і за себе і за них.

Я виставив варту. На пост № 1 заступив мій земляк і одногодок старший матрос Юрко Дядя.

- Юрку, кажу йому, ти пильнуй добре. Он у командира частини вікна світяться, може прийти з перевіркою караулу.
- Ги-ги-ги!, - гикнув Юрко. - Хай приходить і перевіряє. Тут не дядя стоїть – кам'яна фортеця!
- Ну, - плеснув я земляка по плечу, - пильнуй в обидва ока, земляче. І повів змінену варту в караулку на відпочинок.

В караулці я з кореня інжиру взявся стругати собі люльку. Моя попередня, у формі голови боцмана-морського вовка вподобалася "батеньці", нашому вже у літах старшині, і я йому її подарував. Тепер

він з нею не розставався і постійно пускав клуби диму як справжній броненосець, на якому в молоді літа служив.

Пройшла десь з годину. Раптом відкриваються двері караульного приміщені і... входить командир частини. Я схопився, обтрусив з себе стружку і взявся доповідати, що в караулі без подій і зауважень.

- Де твій вартовий?, - перебив мене командир. - Я пройшов через пост і його не побачив.

- Як де? Та ж на посту, ось постова відомість...

Командир подивився відомість і до мене:

- Пішли перевіримо де твій вартовий на якій став.

Я взяв автомат і йдемо на пост. Зло мене бере на земляка. Обіцяв фортецею стояти, а тут гляди, командир ще на тиждень нас оставить в караулі. Ох, Юрко, думаю собі, ох справжній дядя, краще б тебе на цілину відправили...

Підходимо ближче і бачимо, що матрос Дядя в шкіряному кожусі, що аж до землі тягнеться, крокує маршрутом вартового, автомат на грудях в положенні до стрільби приготовлений і рука на спусковому гачку. Але нас не замічає. Я його гукнув, раз, другий, реакції немає. Тоді командир мені говорить:

- Ти начальник караулу, підійди до нього і постав його автомат на запобіжник. Мене він може злякатися і ще, чого доброго, пальне.

Я тихо підійшов до вартового, порівнявся з ним. Такого я ще не бачив. Він впевнено йде, але очі закриті, спить на ходу! Я клацнув запобіжником на його автоматі і від'єднав ріжок з патронами. Юрко відкрив очі, зупинився і говорить:

- А я не сплю!

Сонний на посту Юрко пригадав мені розповідь батька, як у війну солдати спали на марші, як сонні на ходу крокували глибокою ніччю. Но то війна, думаю собі, а тут Юрко таки спав перед вартою як не як.

Повернулися з командиром до караульного приміщення. Командир взяв постову відомість і розмірковує:

- Ось напишу, що матрос Дядя спав на посту, так же ж ногами йшов. Але ж таки спав на ходу!

І записав, що матрос Дядя на посту варту добре не пильнував. Так матрос Дядя до кінця своєї служби став Юрком Фортецею. В караул його більше не ставили, на його радість призначили беззмінним кочегаром камбузної кочегарки і матроської лазні, яку він перетворив у фортецю де нишком випалював грузинам вапно. І мав з того зиск.

КАЛОША

На радянському флоті наявність жінки на бойовому кораблі розцінювалася не інакше як переддень якоїсь обов'язкової біди. Тому, якщо під час стоянки інколи якісь жінки і заходили на корабель, то вахтовий прибиральник в обов'язковому порядку там, де вони проходили, неодмінно драїв палубу до блиску. Така була традиція, якої служиві, досвідчені моряки дотримувалися свято.

Того дня по плану виходу в море не було. Тож командир відділення радіотелеграфістів запросив на свій корабель, який носив горду назву "Пантера", свою знайому дівчину з вузла зв'язку. Хотів похизуватися тим, який він моряк, свою значимість показати, а заодно і показати дівчині бойовий корабель, якого вона зблизька ніколи не бачила хоч постійно і несла з ним радіовахту. Дівчина служила радисткою в штабі на вузлу зв'язку, постійно несла радіовахти з кораблями, на вахті і познайомилася з кращим радіотелеграфістом "Пантери". Дівча було справжньою кубанською красунею, і прізвище мала відповідне козацьке – Калоша.

Та раптом на пристані появився командир бази і зіграв учбову тривогу. На кораблях бригади заграли трелі ревунів і сигнальних дзвінків, почалося екстрене приготування до бою і походу. Прибули офіцери штабу бригади. Вивести з корабля на берег дівчину не заміненою стало неможливим. Тоді сигнальники запропонували заховати дівчину у румпельному відділенні,* туди, мовляв, начальство ніколи не заходить, а вона заодно і в море з нами сходить: замість радіюрки буде нести вахту на рулях.

Так і зробили. Принесли нове робоче плаття і переоділи дівча у корабельного матроса. Та командир бази учбову тривогу не відмінив, наказав кораблям виходити на зовнішній рейд і ... своїм флагманом призначив "Пантеру".

Контр-адмірал прибув на борт. Прибрали трап-сходню, загримили якірні ланцюги. Наш кавказець - контр-адмірал стояв на юті і споглядав за роботою швартових команд. І тут йому заманулося заглянути в румпельне відділення. Вже поважного віку, він заледве запхнув себе в круглий люк. Матроси на юті принишкили, як-то воно далі буде?

Через хвилину адмірал, як снаряд з ствола гармати, вилетів з люка з криком "Стоп, машина! На корабль жінщина! Командір, ко мне!".

Прибіг з ГКП командир.

- Єто чіто такое? Чіто за служба такая? Понімаєшь, жєнщїн у тїбя на борту. Куда смотрішь? Какой бардак, какой море? Понімаєшь

ти, командір база в румпельном, ана виходіт за штурвала, такой русалка в робе, белій, белій волос на гуйсе вот так, вот так, і гаваріт міне: "Здра-а-а-сте". О-о-о, какой пазор!, - взявся за голову, - какой бардак! Не боевой корабль, кальош, кальош! Какой море, спрашіваю? Атменяю виход в море, оргперіод вам 10 сутка!

Командир бази з люті зняв свого адміральського кашкета, жбунув на палубу і прийнявся його топтати ногами. Заплутався адміральськими штиблетами в неприбраній ще бразі** і прижимних кінцях, мало не впав. З спересердя копнув свого кашкета за борт. Подали трап на берег. Адмірал притьма збіг на пристань. Вже з берега командир:

- Как фамілій ета девушка?

Хтось крикнув: Калоша.

- Ех, - махнув рукою контр-адмірал, - кальош везьот кальош. І поїхав в штаб.

* румпельне відділення – приміщення в кормі корабля, в якому розташовані аварійні рулі.

** брага – товстий швартовий канат, який заводиться з корми корабля за швартовий пал на пристані.

ГАНЬБА НАЦІЇ

Я стою на майже пустинному пероні вокзалу станції Міха Цхакая, перейменованої в роки незалежної Грузії в Сенакі. Чекаю електричку на Поті. Бачу як на перон галсами вправо-вліво виходить п'яний в дим сержант міліції. Обхопив стовп привокзального ліхтаря обома руками і танцює навколо нього. Важко йому, сердешному, тримати рівновагу.

Тут до мене підходить вже літнього віку грузин в національному костюмі і питає:

- Слушай, командір, а можно етого сержанта на гауптвахту посадить?

- Батьку, - кажу у відповідь, - та яка йому гауптвахта? Його б хто додому одвіз одіспатися...

- Націю позоріт, - почув у відповідь.

І справді, це був виняток з неписаних правил. За довгі роки служби в Грузії я лише двічі бачив п'яних грузинів. Бо у цього народу є культура пиття. Вони будуть пити чачу і вино, але знають міру і п'яними не бувають. Веселими будуть, так, але не напиваються. І мають велику відповідальність за честь своєї нації, свого народу.

ЗУСТРІЧІ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ

День Перемоги. Сімдесяті роковини. Сумно. Сумно, бо фронтовиків, тих хто в окопах захищав рідну землю, хто штурмував Дніпро, тих, хто брав Берлін і створив свято Перемоги, майже не осталося в живих. Проте, в останні роки багато появилось галасливих фальшивих ветеранів, з придбаними фейковими нагородами і різноманітними значками на всі груди. Вони сьогодні найактивніші в газетах і на телеекранах, намагаються привласнити собі правду війни і не заслужені бойові нагороди.

А мені пригадалися мої молоді літа, коли фронтовики були чи не в кожній хаті. Ми малими пасли худобу. З нами пасли і літні люди, більшість з них воювали і не один рік. Та коли вони заводили розмову про війну, нас, дітлахів, відганяли подалі – нічого вам це слухати.

У мене був сусід вуйко Митро, фронтовик, воював на 2-у Українському фронті і мав орден Червоної зірки. Він його ніколи не носив, лише жінка його, баба Олена, пришпилила орден до його портрета, що висів на стіні у великій кімнаті. У Німеччині в 45-му році вуйко Митро був поранений у руку, пальці його лівої руки не згиналися від того зовсім. Ото якось пасемо худобу, вуйко Митро розговорився з сусідом-фронтовиком, який теж воював, лише на 4-му Українському фронті. А ми з товаришем сидимо за кущем тай слухаємо, як то такий тихий і скромний вуйко Митро бився з озвірілими нацистами.

- Те було уже в Німеччині, - розказує вуйко Митро. - Німецьку оборону вже прорвали і пішли на Берлін. Ото ми якесь містечко брали і мене поранило в руку. Комбат хотів мене в госпіталь відправити, та я упросився не відправляти, бо з госпіталю, як правило, до своїх частин не вертали. А тут ми вже воювали всі разом більше року, та й багато земляків моїх було, ми вже знали де хто і як кого прикривати має. А так у другій частині починай все спочатку. Комбат мене послушав і відправив до батальйонного лазарету.
- Лазарет, - пихтить цигаркою фронтовик, - знаходився так кілометрів за п'ять від нашої лінії фронту. У лазареті трохи підлічили і, як легко пораненому, дали мені воза, двох коней і я з таким же легкопораненим возив возом міни і снаряди до батальйону. А ці кілометри були таким собі полем, перемежованим лісочками, гарно так виглядало, уходжено.

Ото якось мені на воза привели і кинули поверх мін п'яного старшого лейтенанта і сказали відвезти в батальйон, щоб п'яним не шатався тилами. Ну, я автомат на шию і ми собі їдемо поволі, старлей собі спить. А справа вже йшла до кінця війни, німецький фронт вже

був розірваний, але по лісах ще бродили групами озброєні німецькі солдати і часто виникали з ними перестрілки.

Ото переїхали ми одне поле, друге і заїхали у лісок. Глядь, а там куча німчаків, роти дві, а може й три, зі зброєю. Страх нас взяв, бо що ми вдвох можемо проти такого війська вдіяти? А жити-то хочеться, а тут така холера нам трапилася. Та ще й старлей п'яний. Ми швиденько стягли старлея з воза до окопу, перекинули віз. Я з автоматом забіг на другу сторону дороги і почав з однієї руки пострілювати з автомата та кричати «Гітлер капут!», «Хенде хох!». Мій напарник мав цілими обидві руки, то ж пару раз стрільнув по лісу з гранатомета.

- Ну, а німці що?, - питає його сусід.

- Та вони теж жити хотіли, бачили, що війні кінець приходить. Вийшли з лісу, відібрали у напарника гранатомета. Затим поставили віз на колеса і... почали туди складати свою зброю. І махати мені руками, мовляв, «ком, ком». Їхній офіцер щось командує і вони почали шикуватися перед возом на дорозі. Я осмілів, підійшов і говорю німцям позбирати наші міни і гранати в окопі. Вони швидко їх позбирали. Від нашої стрільби протверезів й наш старлей і вже він у нас став як за старшого. Отак ми кучу німців у плен взяли. У нас вийшла така довга колона – попереду йдуть німці беззбройні з своїми офіцерами, а позаду ми на возі їдемо, а старлей йде збоку.

Та наші вистріли в тилу почули на передовій і звідти приїхав якийсь полковник з двома студебекерами солдатів. Йому старлей й доповідає:

- Внаслідок бою в полон німців взяли.

Полковник подивився на нашу колону, на нас з напарником: у мене рука на перев'язі, а в того голова у бинтах, похитав головою, скомандував своїм повернути німців у тил, а нам везти міни далі. Затим переписав наші прізвища і поїхав, сказавши нам, що у нього в дивізії стільки полонених ще не брали. Відтак прийшов указ: нам з напарником дали по "звїзді", а старлею героя присвоїли. Ось таким воїном виявився наш скромний сусід вуйко Митро.

Проїшло років три і мене призвали на військову службу. На Балтійський флот. Після учебки направили на флот Чорноморський і, на кінець, спрямували служити в Потійську військово-морську базу, у Грузію. На третьому році служби мене обрали секретарем комсомольської організації нашої військової частини. Наш начальник політвідділу бази був суворий, орлиного вигляду, високий капітан 1 рангу. Ми його поза очі називали «залізним Феліксом». Так ось він придумав секретарям комсомольських організацій по черзі кожної неділі вранці

проводити у будинку офіцерів ленінський урок. Там обов'язково мав бути ветеран війни-орденоносець.

Надійшла і моя черга. З політвідділу подзвонили і сказали що начпо буде обов'язково, то ж готуйся, якщо не хочеш нарватися на його гнів, шукай ветерана, краще всього Героя. Командир мене викликав і наказав гарно все підготувати, бо він не хоче з начпо зайвий раз вести розмову. Я знав, що у Поті проживало три Герої Радянського Союзу. Один хворів і нікуди не ходив. Другий був танкіст, Героя отримав під час Львівсько-Сандомирської операції. Але цей герой війни принципово на всякі зустрічі-уроки не ходив, не хотів нічого розказувати про війну, марно було його просити. Він і з війни повертаючись, коли пів міста вийшло його зустрічати на вокзал, умудрився товарняком проскочити в порт і звідти не заміченим прийти додому. Третій був піхотинець, старшина. Він любив всякі зустрічі, був товариським і, мабуть, у цьому плані провадив героїко-патріотичну роботу за всіх своїх бойових побратимів. То ж я відразу попрямував до нього додому. Герой мене зустрів як рідного сина, запропонував стакан вина і пообіцяв обов'язково бути.

Неділя. В актовому залі зібрали матросів з усієї бази. Прийшов начпо. Чекаємо на ветерана. А його нема. Нема 10 хвилин, нема двадцять. Начпо мене допікає, що я завалив важливий захід і, що він у мені, крім негідника, більше нічого не бачить. Я мовчу, що може главстаршина строкової служби сказати капітану 1 рангу? Лише собі на шкоду. Починаємо урок без ветерана. Аж тут двері в зал відкриваються, входить бадьорий Герой і з порога:

- Хоч ви мене вже не чекаєте, але я йду!

Начпо повеселів і зразу ветерана за трибуну. Наш Герой війни витягнув папірця і почав нам весело розказувати як відступав від Карпат до Сталінграда, як там Паулюса в котел брали, про Курську дугу де палив німецькі танки, як під німецькими бомбами переправлявся на бочці через Дніпро і Віслу, тонував сам і рятував інших та про штурм Берліна. Матроси його слухали, бо грузин все те розказував приправляючи різними приказками, з гумором.

Коли ветеран завершив свою фронтову розповідь, начпо візьми і запитай матросів:

- Товариші матроси, які є у вас питання до Героя Радянського Союзу?

Взагалі-то, питань з залу до ветеранів майже ніколи не виникало, всім все було ясно. А тут візьми один матросик молоденький встає і запитує:

- Скажіть будь ласка, а за який конкретно подвиг вам присвоїли звання Героя Радянського Союзу?

Як правило, у ті застойні часи виступи ветеранам зарані готували в політвідділах. І наш ветеран мав такий заготований виступ. Але підготовлених відповідей на питання з залу не було. До того ж, чого він запізнився? Його зустрів начальник будинку офіцерів, коли ми були вже у залі і за флотською традицією запросив Героя в кабінет. Ветеран, судячи по-всьому, дома випив бокал вина, а тут начальник будинку офіцерів налив йому ще фронтових – стакан спирту. То ж якби наш гість не випив фронтових, то може відповів так як "вчили у політвідділі". А так сказав так, як було насправді:

- Коли фронт підійшов вже до Берліна, я був старшиною при командирі полку. У всій армії в жодного командира полку не було вже спирту, а у мого командира завжди була його повна бочка. Ось він мене під Берліном і представив до звання Героя.

Начпо після ленінського уроку розпорядився без його особистого дозволу цього ветерана війни на зустрічі з моряками більше не звати і з його участю ленінські уроки більше не проводити.

ЗАХИСНИКИ-БУДІВЕЛЬНИКИ

Ми зайшли у Севастопольську бухту. Нашому сторожовому кораблю "Пантера" визначили стоянку біля пристані Куріна. Неділя. Іду з матросами в культпохід. До обіду оглянули Панораму, музей флоту, погуляли центром міста. Повертаємося на корабель. На Північній стороні, з площі Захарова вправо на гірку треба підніматися кам'яними сходами. Підходимо. Справа і зліва початку сходів стоять два невеликі фронтони, виготовлені під невеличкі обеліски. Читаємо вголос на одному, що Червона армія не лише захищає але і будує, на протилежному продовження теми: дані сходи збудували воїни такого-то полка Червоної армії.

Справа від сходів, в низині приватний будинок, які після війни хап-способом будувалися екіпажами для своїх офіцерів і старшин як тимчасові помешкання, та так і осталися. Навпроти біля сходів на кам'яній лавці сидить старезний дід. У флотському тільнику, мічманці, з вусами і з люлькою в зубах. Точно таким малюють у книгах боцманів вітрильного флоту. Послухавши, що ми, зупинившись, читаємо, дід вийняв люльку з рота:

- Еге, будували, будівничі, туди їх мати! Полонені німці ці сходи збудували, а вони лише їх охороняли.

ГОСТИНИ

Наш сторожовий корабель "Пантера" другим з кораблів флоту направляється на ремонт до судноремонтного заводу "Флотські арсенал" у болгарській Варні. Середина 1970-тих років, період глухого застою. Політвідділ бази, політуправління флоту нам всім довго розказували про політичну пильність під час тривалого ремонту за кордоном, про нашу радянську мораль, та, хоча болгари є нашими "братушками", але у їхній Варні, наголошували, натівські лазутчики шмигають і у плавках, і в купальниках. То ж глядіти треба, щоб нашу пильність не приспали, та щоб ми честь флоту не принизили. Мовляв, намагання такі були. Тому, виходячи з такої напруженої політичної ситуації і бажанням не опустити на палубу мораль радянську офіцерам і мічманам на весь період ремонту корабля протягом дев'яти місяців можна було взяти з собою лише 30 рублів, що рівнялося такій же сумі болгарських левів, або 32 пачкам цигарок "Стюардеса". У місто дозволялося вийти лише у складі не менше п'яти чоловік. Всіх, час сходу і прибуття записують у спеціальний журнал, який контролюється офіцером особливого відділу КГБ, він же офіційний начальник штабу загону кораблів ремонту. Не можна майже все і упаси боже піти на варнінський пляж - тут відразу порушника повертали до Союзу і відповідна парткомісія розбирала падіння моралі. І цьому моряку вже не світили більше вогні Варни чи якогось іншого заморського узбережжя - у найкращому випадку вічна каботажка.

Прибули у порт Варна, перейшли і пришвартували корабель до стінки заводу. Зустрічали нас тепло не лише працівники заводу, чи не пів міста вийшло на береги озера Єзеро – ми були другим радянським кораблем, що ремонтувався на болгарському військовому судноремонтному заводі. Зустрілися з командуванням болгарського флоту, керівництвом заводу і варненської військово-морської бази. Назавтра призначили офіційний прийом керівництва заводу на нашій "Пантері". Це для нас перший міжнародний офіційний прийом. Готуємося серйозно, жаримо, шкваримо і витягаємо заготовлені ще у Севастополі сувеніри.

На нашу гостину прибули болгарські офіцери. Ми вже вивчили два болгарських слова "Добре дошли", але не всі втямили їх значення. Всі чинно посідали за стіл у кают-компанії, але обстановка якась натягнута, наші офіцери всі якісь стримані однослівні. Такі ж і болгари. Тут підводиться наш старший помічник командира, старший у кают-компанії. Бере, так сказати, ініціативу на себе:

- Ви їжте, товариші болгари, їжте. Все рівно за борт викидати!

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

Штормило тижнів два поспіль. Половина екіпажу сторожового корабля "Ворон" піднятися на рівні ноги вже не могла, друга мужньо боролася з стихією. Та штаб ескадри віддыху екіпажу не давав - корабель ніс бойову службу по стеженню за американським авіаносцем в Середземному морі.

Авіаносець, гора із сталі, ледь похитувався на морській хвилі, наш же "полтіннік" то поринав, то виринав з під водяних гір. Аж стогнав метал! Матроси кляли той авіаносець на чім світ стояв: знайшов коли морську мандрівку планувати. Не відомо, чи то бог почув наші молитви, чи командир "американця" пожалів наш екіпаж, але авіаносець змінив курс і зайшов за один із островів Егейського моря і ліг в дрейф. Ми зупинилися від нього десь кабельтових в півтора десятка. Там, за тим горбатим островом, стояв повний штиль, як би існував зовсім інший світ: яскраво світило сонце і лагідне море ледь-ледь плескалося до наших обшарпаних бортів; наш екіпаж почав приводити себе і корабель до порядку.

Того дня у командира був день народження і офіцери, передбачаючи, що віддыхати зможемо тривалий час, вже почали складати плани поздоровлення свого командира.

Сонце котилося до заходу, завершили прибирання корабля і почали готуватися до вечері. Офіцери зібралися на головному командному пункті корабля роздивитися острів та обговорити подальший план. Аж тут, не бачене диво, з американського авіаносця вахтовий офіцер побачив семафор*. Авіаносець міжнародним кодом викликав на зв'язок наш корабель! Нечувана справа! Сигнальний відповів і у відповідь ...отримав тепле поздоровлення командира з днем народження. Мало того, виявляється, клятий американський командир запрошував нашого командира з членами команди до себе на борт в 19 годині за Грінвичем до святкового столу. Але просив повідомити скільки моряків і яких чинів з ним прийде. Офіцери в основному були молодого віку, тож кожний почав пропонувати в компанію командира свою особу. Чутка про семафор швидко поширилася кораблем і тут же на ГКП появилася з пістолетом особист, офіцер особого відділу КГБ, яких обов'язково приписували на корабель на період походу.

- Хто продав секретну інформацію, - грізно запитав капітан 3 рангу, - це так вам не минеться. Відправимо до Союзу всіх, прийдеться пояснювати звідки американці знають дату народження командира радянського корабля! Хто тут на НАТО працює, а?, ну? Хто? – потряс пістолетом.

Командир зблід з лица, офіцери принишкли. Справа приймала непростий оборот, тут вже всім стало не до дня народження. Та вмішався замполіт, найстарший за віком серед офіцерів, який не приховував свого відношення до особіста. Саме замполіт виявив, що особіст в поході варить в каюті самогона, приспособивши для цього електрочайник. Тож єдиний тримав його на короткому мотузку.

- Чого шумиш? - зневажливо кинув зам, - он у мене є дані на офіцерів натівської ескадри від майора включно. Навіть знаю, що їхні жінки одягають і чим губи малюють. А ти що, не знаєш? Службою треба займатися, а не... - замполіт не успів завершити виховання особіста бо той швиденько покинув ГКП, і порадив командирю зробити доповідь на ескадру.

Доповіли шифрограмою в штаб ескадри, повністю передали текст семафора. Штаб наказав дати на авіаносець семафор "Минуту ждуть" і замість привітання командирю прислали наганяй. Його суть зводилася до того, що в ескадрі з потійськими кораблями одні проблеми, що незабаром штаб перевірить корабель і налле нам всім щонебудь "потяжче" американського віскі.

Пройшло ще з пів години. З американського авіаносця поступив черговий семафор з запрошенням, на цей раз англійською мовою. Знову доповіли в штаб ескадри.

- Вам що не ясно? - гримнули у відповідь. - Дайте їм "Минуту ждуть" і чекайте вказівок!

Десь через годину американці прислали семафор вже російською мовою. Напевно, зробили висновок, що ми, мов якісь морські пірати, міжнародним кодом як і англійською мовою не володіємо. Знову доповіли на ескадру. Звідти отримали чергову порцію розносу пофлотськи. Стало соромно за свій флот, за порушення флотських традицій і не знали чого чекати від начальства. Ми могли ж просто відмовитися від запропонованого візиту, але ж... командир корабля не мав права спілкування з іноземцями без дозволу старшого начальства ескадри.

Вже стемніло, корабель жив як по бойовій тривозі, всі були на своїх бойових постах і знову недобрим словом згадували американського командира, якому, бачите, забажалося повечеряти з нашим кепом. Аж раптом на ГКП вбіг мічман-шифрувальник і зразу до командира: "Телеграма, з Москви! З Головного штабу ВМФ!". Командир зблід лицем, взяв листок паперу і почав мовчки читати. Затим підізвав сигнальника.

- Передайте на авіаносець, - сказав старшині, - дякую за поздоровлення і запрошення, але прийняти його не можу у зв'язку з напруженою бойовою підготовкою. І віддав розпорядження вахтовому офіцеру оголосити учбову тривогу.

Москва наказувала нам відмовитися від запрошення і слідкувати у вказаний нею район моря, де чекати подальших розпоряджень. Координати додавалися. Точка та виявилася неподалік іспанських територіальних вод, тож щоби не допустити вечірки з американськими моряками нам належало пройти майже через все Середземне море.

"Ворон" пустив з димової труби густий чорний клубок диму і розпочав відворот від острова. Топливо і питтєва вода закінчувалися, тож зразу подали заявку на поповнення корабля флотським мазутом і водою. Весь шлях нас супроводжував п'ятибальний шторм, по верхній палубі гуляли морські хвилі, море начебто намагалося витрухнути з нас так і не покуштувавшу американського віскі нашу морську душу. Ми посеред розбурханих хвиль вперто просувалися до протилежного берега моря. За нами йшли два судна-заправники: з водою і мазутом, яким було не легше чим нам. Заправляли нас як на війні: в штормову погоду і на ходу.

Через кілька днів море заспокоїлося. Нас знову дозaproвили топливом і водою. Від екіпажів танкерів дізналися, що по ескадрі вже ходять анекдоти про нашу "воронячу" вечірку з американцями. Під час заправки моряки з заправників незлобливо дарували нам зразки флотського фольклору в образі п'ятипалубної російської лайки. Нарешті прийшли в визначену нам точку якірної стоянки, стали на якір, доповіли по команді. З Москви отримали на цей раз оперативну відповідь, що нам належить рано-вранці слідувати в район з такими-то координатами. Координатами тими виявилось те ж саме місце, звідки ми прийшли. Флотські душі "воронівців" вже закипали як вода в головних котлах. Та накази не обговорюються і вранці корабель взяв курс до східного узбережжя Середземного моря.

Поверталися в хорошу погоду. Виявилось, що авіаносець знаходився на тому же місці, що і до дня народження нашого командира. Коли стали на якір, отримали черговий семафор. Американський командир вітав нас з поверненням і визнавав, що ми є добрими моряками, але з не достатньо напруженою бойовою підготовкою. Слідкував за нами через супутник. А чи могла бути вищою та бойова підготовка в такий тривалий шторм?

Після повернення з походу випадок з днем народження командира корабля на всіх нарадах і партійних конференціях став головним прикладом демонстрації низької політичної пильності комуністів

і комсомольців корабля. За такий гріх командиру корабля вісім років затримували чергове військове звання, а замполіта позбавили права вчитися у військово-політичній академії. Згодом їх відправили у один із віддалених гарнізонів флоту.

*семафор – передача інформації з корабля на корабель спеціальним прожектором з допомогою світла.

ПІД ПОРТ-САЇДОМ

Сторожовий корабель "Вовк" на бойовій службі мав завдання забезпечити бойове тралення* в Персидському заливі. Тож, належало пройти Суецький канал і Червоне море. Караван кораблів і суден збирався на зовнішньому рейді Порт-Саїда. Курс і швидкість корабля спеціально вибрали таким, щоб під Порт-Саїд прийти затемна. Згідно розпорядження штабу Чорноморського флоту належало змінити бортові номери, і зробити це не помітно до вірогідного противника. Тому приховати заміну бортових номерів від допитливих арабів можна було лише вночі, коли, на думку штабних стратегів, противник спить. Нам спати не належало, тож всю ніч майже вся боцманська команда перефарбовувала бортові номери з "893" на "200", а з ними малювали свіжою фарбою борти корабля.

Робота була не легка. Матроси про себе чортихалися, але фарбували, іншого виходу в екіпажу не було. Всі знали, що бойове тралення мін в Персидській затоці належало виконувати кораблям ЧФ у зв'язку з рішенням ООН. Але екіпаж не міг збагнути необхідність маскування з перефарбуванням. Врешті, бойові кораблі іноземних флотів, які разом з нами були задіяні в операції в Персидській затоці, ніяких маскувань від нас не проводили. Нашому ж кораблю, належало змінити навіть корабельну печатку і відповідні документи, словом, треба було забезпечити... повну таємність корабля під час виконання завдань цього миротворчого походу.

Вранці, як зійшло сонце, борти нашого "Вовка" вже виблискували свіжою фарбою. Стали в точку якірної стоянки і по радіо подали заявку на прохід проливної зони:

- Советський корабель "200" просить "добро" на прохід Суецьким каналом і включити в караван.

У відповідь динамік на корабельному командному пункті прохрипів арабським акцентом:

- Нет, нет, нет! Это не корабль "200"! Это – "Вольк". Это "Вольк".

Особист нервово засопів собі під ніс. Переглянувшись між собою, на корабельнім КП всі розсміялися. Ми почули оцінку нашої секретності – вона вже давно тайною не являлася, бо кораблі в морі розпізнавали по силуету, а не по бортових номерах, які регулярно змінювалися.

ОКЕАНСЬКА РИБАЛКА

Сторожовий корабель "Пантера" ніс бойову службу в Індійському океані. Десь там за кормою острови Сокотра. Екваторіальне сонце розпікає корабель зверху, а знизу - паросилова електромеханічна установка. Від жару рятунку немає. В БЧ-5 за залізо можна взятися лише в рукавицях. Машиністи і кочегари більше двох годин ходову вахту не витримують. Установлені японські кондиціонери "Хітачі" вийшли з ладу вже через місяць. Працював лише один у каюті командира, там офіцери хоч інколи переводили дух. Вентиляційна установка просто ганяла по корабельних приміщеннях гаряче повітря. А тут вийшла з ладу, не витримавши температурного навантаження, ще й холодильна камера – рефмашина, і затухло останнє м'ясо нашого корабельного пайка. Доктор заборонив його подавати на камбуз. Половину коров'ячої туші прийдеться викидати. Сидимо у каюткомпанії, думаємо.

- Значить так! На цю тушу будемо ловити акул! – подав пропозицію старший лейтенант, командир машинно-котельної групи. - З її плавників кубинці готують дієтичний суп, а печінка – просто "об'єдніє" та ще й має лікувальні властивості.

Корабельний доктор ствердно кивнув головою. Вирішили гуртом провести експеримент по рибалці акул. Матроси-механіки викували з арматури відповідний гачок. На нього зачепили вже розморожену коров'ячу тушу і на довгому канаті через кормовий шпиль* скинули у воду. Буксируємо. На кормі постійно неслася протидиверсійна вахта – стояв матрос з автоматом і гранатами, тож йому і доручили рибалити акулу, контролювати стан гачка з "наживкою".

Тягаємо акулячу наживку добу, дві, три. Не ловиться акула. І взагалі їх на горизонті і не видно зовсім. З нашої туші вже осталися одні ребра, солена вода м'ясо геть розіла. За кормою біліють одні білі кості! То ж якою голодною має бути акула, щоб на голі кості накинутися? Акула ж не дворова собака... Прийшлося з великим жалем на четвертий день буксирний канат обрубати.

Шкодуємо про невдалу рибалку. Шукаємо винного. Та думка про дієтичний суп з акулячих плавників нас не покинула.

На кораблі в районі корми стояв металічний ящик, в якого з камбуза зносили останки обіду чи вечері, одним словом харчові відходи. Як сонце вже котилося до горизонту ті відходи скидалися за борт. Тут же на залишки наших продуктів накидалося багато різних риб. Вільні від вахти завжди в цю пору сходилися на ют подивитися на небачених в Чорнім морі риб і ми були горді з того, що годуємо їх і вносимо свій вклад в розвиток океанської фауни.

Корабель став у дрейф. Щойно ми з сумом потопили коров'ячі ребра, як матроси перекинули ящик з відходами за борт. Як по команді біля борту появилось з сотня різнокольорових риб, які, намагаючись схватити картоплину чи кусок хліба, аж вистрибували з води. Ось тут десь з глибини і появилася акула! Правда, жрала вона не наші сухарики, а живу рибу. Аж вода почервоніла від крові. Старпом скочив, схватив у вахтового матроса автомат і дав чергу по акулі. Акула перекинулася догори черевом. Ми швидко, як по тривозі, спустили шлюпку, заарканили акулу і тягнемо через шпиль на борт. Витягли. Акула лежить на палубі юта.** Десь метрів чотири довжиною. Підходить боцман, який скептично відносився до нашого рибальського експерименту.

- Та що це за акула така? – кинув зневажливо. - Акулятко. Рибьошка! От ми в Атлантичному океані піймали, ото була акула! – і добряче копнув її ногою.

Удар акули хвостом і боцман, змахнувши бородою, догори ногами полетів за борт. Акула, виявляється, ще була трохи живою, відреагувала на удар, тобто, не витримала зневаги боцмана.

- Людина за бортом! – команда по кораблю і рятувальна група кинулась рятувати боцмана, щоби його не з'їли ображені ним акули Індійського океану.

Боцмана витягли з води. Затим взялися за акулу яка вже попрошчалася з своїм водним царством, а слідом і готувати дієтичний суп та жарити печінку. На юті вишикувалася черга бажаючих придбати собі акулячий зуб. В ті часи у Севастополі, якщо у тебе на шії теліпався на мотузці акулячий зуб, то всі дівчата в кабаку твої будуть, стверджував той же командир групи. Бо ти в такому разі виглядав настоящим морським вовком з великого моря.

На камбузі*** жарять акулячу печінку. Вонь від неї стоїть несусвітна, хоч протипогаз надівай. Вентиляція почала її розносити по кораблю. Командир не витримав і наказав викинути печінку за борт. Значить, другого блюда у нас уже не буде. Чекаємо на перше. Вістовий каюткомпанії приносить з камбуза бачок з супом, розливає по тарілках. На дні тарілки лежать три чорні кусочки плавника і плава-

ють три краплини жиру. Жуємо плавники. Щось похоже як би жувався кусок покришки від старого колеса "Москвича". Командир корабля жував, жував, поклав ложку і до вістового:

- Оцими ластами будеш годувати механіка з командиром групи. І вийшов з каюткомпанії.

Після акулячої печінки камбуз, щоб вбити запах, який в'ївся у перегородки (стінки камбуза), перемальовували тричі.

* шпиль - кормовий пристрій для швартування корабля;

** ют – кормова частина верхньої палуби корабля.

*** камбуз – корабельна кухня.

ПОЛЮВАННЯ НА КАБАНА

Моя студентська залікова книжка мала номер з останніми цифрами 21. Очко. А це значило, варіант всіх контрольних і курсових у мене був двадцять перший. На весь курс він випав мені одному, то ж списати контрольні роботи мені було нівкого. Готуватися до сесій приходилося самостійно. Та на третьому курсі у нашій групі появилася поповнення. Нам добавили колишніх академвідпускників і серед них опинився студент з ...з моїм варіантом. Був це дядько років сорок п'ять, Терентій Йосипович його звали. Приїздив на сесію на "Волзі", що в радянські часи свідчило про його високе службове становище. І дійсно, був він начальником великого лісництва в Карпатах і видавав ліцензії на полювання на різного копитного, рогатого і пушистого звіра.

Я ж, молодий, на перших порах просто виручав свого старшого за віком одногрупника, бо приїздив він на сесії без жодної контрольної чи курсової роботи. Він, або його помічники, добросовісно переписували мої роботи і начальник лісництва майже без захисту отримував за них "відмінно", у рідких випадках "добре".

Я ж на захисті власних робіт сходив потом. Мусів, окрім самої роботи, ще розказати добру половину підручника. Затим доцент довго і задумливо до мене приглядався і вирікав:

- Гм, ну..., у нашому лісотехнічному інституті танкісти вчилися, були льотчики, навіть пожежник. А от моряка-студента ще не було.

- Тепер, - кажу, - вже є.

- А для чого?

- Буду Чорне море лісом засаджувати. А ще збудую флотилію чайок на флоті. Вони ж то дерев'яні були.

- Ага. Тоді скажи, хто тобі курсака зробив. Ти ж на кораблі служиш? А яка там промисловість, га? Які умови для навчання? Тут начальники цехів за спеціальністю працюють і як гуси в озері плавають на екзамені, а ти хочеш довести, що сам в своєму кубрику осилив курсову з теорії машин і механізмів?
- Відступати нікуди, - відбиваюсь, - позаду турецька границя.

Інколи мені в приклад ставили мого однокурсника, який щойно добросовісно в мене списав чергову курсову. Так тривало певний час і моя морська душа не витримала. Сказав Йосиповичу, що тепер пора вже його ділитися зі мною знаннями.

- Ти що, моряк, страйкуєш? Які контрольні? В мене господарка пів області. Жінка, діти, дня не хватає. Коли ж мені ці колеса малювати? Так... А ти був колись на полюванні, ну, з мисливської рушниці стріляв?
- Стріляв з 100-міліметрової гармати, а так же з торпедного апарата, автомата і з крупнокаліберного кулемета. А в дитинстві піймав на городі у сильце зайця.
- Як мисливець годишся, - весело крякнув начальник лісництва. - Після сесії поїдемо до мене. Там, у моїх обійстях є виводок кабанів. Серед нього є один малий кульгавенький кабанчик, все одно вовки розірвуть. Тож пополюємо краще ми з тобою!

... "Волга" швидко доставила нас у лісництво десь за 250 кілометрів від Львова. Їдемо густим хвойним бором. Вузька асфальтова лісова дорога привела нас до великого дерев'яного двоповерхового особняка, виконаного у гуцульському стилі. Поряд стояли різні господарські будови. З конюшні фиркали коні.

Господиня пригостила нас вечерею і ми, відзначивши успішно завершену сесію, відправились на віддих перед полюванням. Встали затемна. Господар озброїв мене мисливською двостволькою, сам взяв карабін. Вперше тримаю в руках зброю з двома вертикальними стволами. Цікава штука. А ще цікавіше побачити кабана в лісі, бо лишень бачив його у зоопарку.

- Ти от що, - інструктує мене Йосипович, - як вийдемо на кабана, стріляти будеш лише по моїй команді. Кабан, це тобі не заєць! Стерегтися треба на два ока. І стріляти здорових не будемо, хай ростуть. Я сам вибиратиму в кого цілитись.

Я послушно погодився. Бредемо лісом до обіду – нема кабанів. Хоч би пробіг якийсь косий заєць. Хвойний ліс змінився на мішаний, по ярах ще осталися залишки снігу. Ноги промокли. Йти стало важче і я вже почав втрачати надію побачити в лісі щось живе окрім Йосиповича.

- Кабани є і ми їх знайдемо, - впевнений господар лісу.

Тягнемо ноги далі. Підходимо до галявини, навколо якої ростуть могутні дуби і буки. Йосипович зупинився, прислухався, визначив напрямок вітру і пошепки наказав йти за ним уважно.

- Стояти! – скомандував Йосипович, як підійшли до галявини. Я виглянув із за розлогого бука. Посеред галявини... рилося в листі кабаняче стадо. Маленькі кабанята бігають кругами, а кабан!... настоящий сікач! Розміром в теля!

- Стій тут і не висовуйся із за дерева, я зайду з іншої сторони, - розпорядився Терентій Йосипович і зник у кущах.

Не висовуйся... Але ж мені цікаво подивитися на дику природу. Я висунувся наполовину і споглядаю. Кабаняча родина небезпеки не відчуває. Пролунав постріл. Кульгавеньке кабанча підскочило вгору і завалилося на землю. Самка з своїм виводком кинулася в лісову гущу. Сікач від пострілу підплигнув і... кинувся у мою сторону. А я собі стою і усміхаюся. Розлючений кабанище, опустивши голову і наставивши свої ікла як мечі, несеться на мене ,а я стою, по-дурному усміхаюся, геть забувши, що я мисливець і маю заряджену рушницю. Лише дерево пальцями так... шкряб, шкряб...

Пролунав ще один постріл, кабан біжить. Та коли осталося між нами якихось метрів п'ять якась мочуча пружина підняла мене з землі і я, доставши гілляку над головою, переверотом її осідлав. Глянув униз: кабан розлючено драв іклами кору з дерева. І тут уже мене взяв страх. Я міцно, що мав сили, охопив рятівну гілляку. Рушниця валялася під деревом, кабан по ній добре потоптався. Пролунало ще постріли три і лише тоді кабан зник у лісі.

Підбіг зблідлий Йосипович:

- Живий, моряк, цілий? Ну ти й мисливець, задери тебе заєць! Ладно, злязь з дерева, - підняв і взявся оглядати мою двохстволку. А я злізти не можу, як і подати йому голосу. Страх ще мене не відпускає. Та поволі таки спустився з дерева.

Запалили по цигарці.

- Ти чого висунувся? – пустився на мене Йосипович. - Кабан іде на постріл, а тут ти стирчиш як колода в морі, от він на тебе і пішов. Як би тебе достав, розсік би навпіл. Бо то сікач, розумієш, його вовки обходять стороною. Ех, моряк! Зайця ловив... Ну, ти й налякав мене! Це тобі не в зоопарку! Вперше таке бачу: кабан біжить, а він стоїть, дурацьки усміхається і не ховається.

Подивившись на гілляку, з якої я щойно спустився на землю, запропонував:

- Ану, попробуй, достанеш?

Я тричі підстрибнув – не достав.

- Ото-то, моряк! – плеснув мене по плечу Йосипович. – Приховані властивості організму. Оце тобі опір матеріалів, теорія механізмів з електромеханікою разом, - засміявся і ми весело пішли за своїм мисливським трофеєм.

ОБІД

Обідаємо в каюткомпанії мічманів. Колектив мічманів у нас молодий, жонатих лише один, начальник фінансової служби корабля. Він же і обраний старшим у каюткомпанії. Як стверджував, був сева-стопольцем у десятому коліні, а його прадіди Севастополь ще у пешу оборону захищали.

- Це у нас тут, в Поті, - розпочав розмову старший за столом, - один каперанг в гарнізоні, комбриг, що не доступишся до нього. На „Волзі” возять! У Севастополі каперанги як зайці плигають по тролейбусах. І, взагалі, у Севастополі хоч і йде десь вулицею мужик у піджаку, один хрін він військовий!

Фінансист підрахував, що всі, крім одного, офіцери нашої бригади, що оженилися у Севастополі, розведені.

- Бо у нас у Севастополі, - пояснював нам, молодим, корінний сева-стопольць, - серед жінок одна політика: вийти заміж за офіцера, народити йому дитину, отримати квартиру, витягти з нього всі бони і... послати затим за лінію морського горизонту! І жити на його аліменти, приспівуючи від задоволення. А коли виходять на пенсію, а вони не працювали і вона у них не може бути великою, першими кричать про соціальну несправедливість і важке життя!

БОНИ

В радянські часи за далекі морські походи, бойову службу і перебування за кордоном платили морські, добавку до грошового отримання, не закордонною валютою, а так званими бонами після повернення з походу. Бони платилися у відсотках до посадового окладу. Офіційно в банку один бон рівнявся одному рублю та на чорному ринку їх продавали по курсу не менше один до десяти. Можна було вторгувати і вісімнадцять рублів за бон, а то і більше, якщо в боновому магазині були в наявності нові заморські товари. Бони видавалися маленькими 100-бонowymi книжечками, кожний листочок якої був рівний вартості від копійки до десятки.

У Севастополі в Камишовій бухті був і спеціальний боновий магазин, де лише за бони продавався не бачений в інших магазинах різноманітний дефіцит: імпортні речі та побутова техніка, якою сьогодні забиті севастопольські ринки і магазини. Там можна було купити тоді навіть сухокопчену ковбасу! А тому боновий магазин постійно і в любую погоду штурмували роти севастопольських модниць і пасли любого моряка з завданням виманити в нього бони за всяку ціну та попасти до завітного прилавка.

Ми завершили 16-місячний ремонт корабля в Болгарії і прийшли до Севастополя. Ось і рідна бухта. Троїцька пристань. Командир перший біжить до міського телефону:

- Мила, здрастуй, а ми вже дома, так скучив за...
- Мудак, бони коли отримаєш, я тебе питаю!

МОРСЬКИЙ СПРИНТ

Сторожові кораблі "Ворон" і "Куниця" виконували залікові берегові артилерійські стрільби головним калібром. Все начебто йшло гаразд, та непередбачені проблеми розпочалися після першого ж залпу. Береговий військовий полігон розміщувався в болотистій місцевості між устями рік Ріоні і Хобі на кавказькому узбережжі. Але саме ці болотисті місця особливо полюблияли буйволи місцевих селян з окружних сіл. Повідомлення про стрільби на полігоні і прохання вивести з його території "рогатих крокодилів" в сільрадах осталися без належного реагування. Грузини буйволів не пасли – вони самі приходили додому коли їм заманеться.

Перед стрільбою, як належить, шлюпкою висадили на берег коректировщиків і групу охорони полігону з завданням перевірити полігон. Ті доповіли, що буйволи лежать в болоті мов рогаті крокодили – з води виглядали лише морда з рогами. Постало завдання видворити тварин з району стрільби. Здавалося, що буйволи таки покинуть улюблені лежанки в болоті. Но тільки-но їх пригнали до краю полігона, як кілька рогатих велетнів розвернулися і, наставивши вперед свої величезні роги, помчали повним галопом назад, прямо на матросів. Ті з жахом розсипалися в сторону. Буйволи заховалися в болотяних заростях.

Доповіли в похідний штаб. Старший на стрільбах командир бригади дав добро на початок стрільб – план бойової підготовки не може залежати від примх якихось буйволів. Спостерігачі і коректировщики вогню зайняли місце на спеціальній вежі. Шість 100-міліметрових корабельних гармат вивергнули клуби диму. В болоті фугаси

лише хрипло хлюпнули вгору фонтанами грязюки. Це сполошило мирних буйволів і вони помчали на середину полігону. Другий залп... І треба ж, один снаряд вцілив прямо у буйвола, що біг стороною від інших. Високо вгору знялися рогата голова і копита... Доповіли в штаб, стрільбу припинили. План зірвано, з штабу флоту отримали наганяй. Затим всю ніч відпрацьовували "морський репер"*. Потім на "Вороні" провели розбір стрільб. Вину за розстріляного буйвола комбриг поклав на командирів кораблів, які мали самі розраховуватися з господарем тварини, якщо він виставить претензії.

Коли комбриг приліг віддихати, за чаєм командири сторожовиків затіяли суперечку, чий корабель прудкіший. "Ворон" недавно повернувся з тривалої бойової служби з Середземного моря. Мав кілька заглушених трубок в котлах і про це знав командир "Куниця", яка лишень повернулася з ремонту з Варни, то ж по стану електромеханічної бойової частини не бачив собі рівних в бригаді.

- І крила воронячі тобі не допоможуть, - кидав шпильки в сторону командира "Ворона".

Той не втерпів такого нахабства і запропонував зранку вийти на старт і на дистанції до вхідних створів порту Поті вяснити, в кого хід найбільший. Так і порішили, кращий той, хто першим підійде до вхідного буя.

Вранці кораблі стали на дистанцію. Море, повний штиль, розстелило водну поверхню до небачених до того спринту бойових кораблів. Кочегари і машиністи були дотошно проінструковані. На вахті стояли найдосвідченіші моряки. Головний приз за перше місце – 10 діб відпустки!

З "Ворона" в небо звилась ракета і за кормою „сторожовиків“ здибилася вода. Чорний дим оповив кораблі, тиск в котлах підняли до максимального. Обидва кораблі рвонули вперед як на ворожу ескадру. Ніхто нікому не уступав. Перемогою горіли обидва екіпажі. Командири на ГКП нервово диміли цигарками, замполіти мобілізували всіх на перемогу. Йшли паралельними курсами. Затим "Ворон" став поволі виходити вперед. На його супернику добавили пару і дистанцію вирівняли. Та "Ворон" йшов таки пів корпусу вперед і не здавав позицій. Тим часом вхідний буй невпинно приближувався. "Куниця" йшла мористіше, тож дистанція його виглядала довшою. Штурмани припали до приборів і карт, подаючи рекомендації до омріяної перемоги. "Куниця" почала зрізати курс, забираючи на вхідний буй.

...Мічмани "Ворона" в 9-й каюті, де віддихали після нічної вахти, від страшного удару і скреготу з жахом скочили на ноги. На їх очах в їхню каюту, розвертаючи корабельний борт, ... врізався форштевн якогось корабля. Горохом висипали на верхню палубу. У лівий

борт "Ворона" до самої ватерлінії вгризся форштевн "Куниці". На ют вискочив сонний комбриг і взявся за голову – це було ЧП на весь флот. За таке по голові не поглядять і на посаді не оставлять. "Ворон", як поранена птаха, дико відпрацьовуючи гвинтами реверс з розворотом в сторону, намагався вирватись від обіймів свого бойового собрата. На кінець, кораблі розчепилися і розійшлися. Підсумок морського корабельного спринту - "Ворон" таки виявився попереду, "Куниця" опинилася за його кормою. З порту вийшов рятувальний буксир з командиром військово-морської бази, який і провів кораблі до місця швартовки. Тут же, в рубці чергового, на пристані і провели „розбір польотів”-нараду з приводу корабельних змагань.

По підсумках наради, як останнє слово на суді, командир "Куниці" сказав, що винні в усьому ...буйволи. Командир підраненого "Ворона" був іншої думки:

- А все-таки мій корабель прудкіший. "Куниця" змогла досягнути лише моєї корми!.

І обидва, разом з комбригом, пішли писати пояснювальні записки з приводу морської події, чи то своїх морських змагань. З Севастополя до Поті вже виїжджала висока комісія з штабу флота.

* морський репер – морські артилерійські стрільби по уявній цілі шкали вимірювань.

У НІЧ НА АНДРЕЯ

Завтра свято Андрея. Та, дивлячись з висоти свого пенсійного віку на свого внука-студента, що згорбленим сидить над планшетом яку вже годину, час від часу підскакуючи "га-га-га і хі-хі-хі", бачу, що минув той час, коли ніч на Андрея наповнювалася жартом і сміхом, молодечою забавою і завзяттям, коли згуртовувала молодь навколо національних традицій і згуртовувала воедино.

Як дітлахи чекають з подарунками святого Миколая, так парубки і дівчата давніше готувалися до свята Андрея, бо ніч на Андрея то був вечір забав молоді. Дівки збираються у однієї з подружок з допомогою kota ворожити на варениках і млинцях, затим чобіт через стріху метати, щоб халявою вказав з якого боку жениха очікувати. Там у них був цілий сценарій того дійства. А хлопці за старою традицією вночі збитки робили газдам, у яких жили дорослі дівчата. Збитки такі, не дуже серйозні: двері чи ворота зняти і віднести за пів кілометра, чи будку разом з псом сусідам віднести, чи двері замотати дротом, щоб зранку через вікно виходили. Але якщо якусь дівчину

таким чином не "уважили", обійшли увагою то її батько затим ображався - його дочка парубкам не цікава, нікому не потрібна і таке інше... Але якщо які нерозумні парубки вимазали якійсь ворота чи паркан чим не будь чорним і гидким - тоді начувайтесь, таку образу ні батько, ні її брати не стерплять. А коли кому й занесли кудись браму то на ранок дівчині через сусідів передавали де її треба шукати. Ще й помагали ту втрату вернути.

Того року свято Андрея видалося на славу. Снігу було не багато. Морозець був легким і лише надавав нам снаги робити збитки тим газдам, в яких росли дівки. Ну, ми були ще не зовсім парубками, лише закінчили школу. Але вже любили заглянути дівчатам в пазуху і добре знали, що там вони таке носять. Але сільські парубки, які приходили з війська, вже охоче брали нас до своєї компанії

На цей раз ми вирішили таки зробити збитки старому Федюнику. Була в нього на виданні Маруся, файна і розумна дівчина, як кажуть, при всьому необхідному. Але й була ця передова доярка колгоспу ще й досить гонорова, не з кожним парубком й гуляти піде на забаві. Старий Федюник це добре знав і ще перед святом Андрея почав лютувати. Скрізь казав, хай оно який парубок посунеться до його брами, обламає йому руки й ноги. Це нас ще більше заохотило таки зробити задумане. Вирішили довести, що він помиляється.

Ото зібралися й радимося. Вирішили браму його не чіпати, зробити треба щось цікавіше. Парубки сказали нам, молодим, йти на розвідку боєм з двох флангів: долішнього і горішнього, авангардом нашої компанії кружляти коло хати і демонструвати всім видом, що ми замахуємося на його браму, хочемо її десь занести. Заввидівши нас, старий вирвав з корінням на городі молоду яблуню, може й родила вже, і почав ганятися з нею як з довбнею за кожним, хто приближався до його хати. І таки близько до опівночі догнав було Славка і вперезав його тією яблунею по хребту, ледве ми відтягли його від хлопця. Після цього ми ретирувалися, а старий подумав, що добряче нас провчив і задоволений, кинувши яблуню посеред подвір'я, пішов спати. Як згасло в його хаті світло підійшли наші головні резерви – старші парубки. Почекавши з годину, вони принесли дві драбини і поцупили у сусіда легкого воза - той давно спав, бо в нього дівчат не було, лише малолітні хлопці, то й не сокотився.

Ось і розпочалася наша головна операція. Швиденько розібравши воза, парубки з сторони города по драбині витягли і зібрали на даху хати цілого воза. Стріха була солом'яна, то ж нічого й не було чути. Задоволені своєю роботою, ми розійшлися шукати дівочі забави. На рано люди йдуть до церкви і бачать таке чудо - на стрісі Федюника стоїть віз з усіма чотирма колесами. Його дишло сторчить

як ствол гармати в сторону недалеких Карпат. А господарі що? З ранку подивилися, брама на місці, ходять задоволені по подвір'ю, годують худобу, а на стріху не зазирають. Аж поки люди, давлячись від сміху, не запитали, що то таке має означати отой віз у них зверху на хаті. Та ще й сусід побачив свого воза на сусідській хаті й прийшов з скаргою, віддайте поцуплене! Глянув Федюник і очам своїм не вірить - не може того бути, він же пів ночі сокотив двір!

- Як то могло таке статися, ти нічого не чула, стара?

- Та нічого, спала я. Ти ж там сокотив кавалерів, холера би ті втела!

Старий Федюник аж почервонів з люті, почав грозитися бахурам всякими карами. Але сусідські парубки сказали старому, що то не наша робота, на те ми не годні, то напевно з-за Черемоші, з Буковини прийшли батяри. Но ми, мовляв, того не виділи. І якби старий не носився вночі з яблунею як дурний з дверима, то може й старости би прийшли замість батярів. А так має... воза на хаті.

Воза зі сміхом за добру пляшку самогонки під вечір зняли сусіди. Але затим старий Федюник вже не лютував, не грозився карами батярам, а лише хвастив, що його Маруся є найкраща в селі дівка, бо лише такій парубки могли виказати таку пошану. Навесні Маруся таки вийшла заміж за парубка з сусіднього села. Який, між іншим, і запропонував нам згромоздити воза своєму непоступливому майбутньому тестеві на хату.

НІЧ НА РІЗДВО

Січень. Свято Різдва Христового. Час так званого застою. По всій Західній Україні була розгорнута боротьба з релігійними пережитками минулого. Завдання: не допустити прославлення Бога і Ісуса Христа через традицію колядування населення. В кабінеті голови сільської ради розгорнуто штаб по боротьбі з носіями релігійних пережитків. За важким дубовим столом голови сільради усілися члени штабу: голови колгоспу і сільради, директор школи, секретар парткому колгоспу та декілька сільських депутатів, яких очолив інструктор райкому партії. Стіл керівника штабу був накритий саморобною картою території сільської ради, яка скидалася на армійську "верстовку". На карті стояла дебелиа пляшка добрячого самогону, нарізана по-сільському шинка, тарілка холодцю, добра миска з пампушками та ще кілька страв з місцевих делікатесів. Карта була розділена на квадрати, в кожному з яких були вписані прізвища відповідальних за цей кут села депутата сільради і вчителя місцевої восьмирічної школи, а

так же вписувалися прізвища виявлених колядників – носіїв тих самих буржуазних релігійних традицій.

Я, мічман Чорноморського флоту і студент-заочник Львівського лісотехнічного інституту, знаходився на зимовій сесії, яка розпочалася напередодні Нового року. На Різдво ми мали здавати екзамени, лекції починалися о сьомій ранку і закінчувалися о одинадцятій годині вечора. Перерив в лекціях допускався лише на день екзамену. А так хотілося на Різдвяні свята потрапити додому, де не бував уже давненько. Тож написав декану заяву з проханням допустити здавати екзамени достроково.

Декан колись у молоді роки намагався поступити до Чорноморського вищого військово-морського училища ім. Павла Нахімова в Севастополі та на першому ж екзамені з фізпідготовки зламав ногу і був відрахований. Однак, з тих пір зберіг прихильність до флоту і моряків. Тож я, як символ його нездійснених мрій бороздити моря, користувався його прихильністю. Мало того, як фахівець машинно-котельних установок, Васильович, як ми поза очі звали декана, отримав в запасі військове звання "капітан 2 рангу" чим особливо гордився. Тож мене, єдиного моряка на весь інститут, завжди зустрічав досить доброзичливо.

- Що, мічман, колядувати закортіло, - перебігши очима мою заяву, весело спитав декан. - А контрольні, а курсові? Невже ти на своєму "полтіннику"* в Середземці вивчив сопрогат? А ну-ка, дай сюди свою заліковку, побачу скільки там в тебе "якорів" тягнеться.

Я простягнув свою залікову книжку. Там заборгованостей не було, не було і трійок.

- Так, - перебираючи сторінки, тягнув декан. - Як на Балтійський флот, то було б нічого. Та на наш, Чорноморський, могло би бути і краще. Я от, два роки тому перебуваючи на стажуванні на крейсері "Кутузов"... до речі, які типи котлів там установлені? А турбіни? А яка там гармата?

- Не гармата, а гармати. Б-34УСМА, - з відчуттям надзвичайної переваги військового моряка над цивільним "піджаком" бадьоро розпочав я. Про крейсерські турбіни я нічого не знав, тож продовжив про парові котли свого "полтінника" і їх перевагу над котлами ескадрених міноносців проекту 30-БІС.

- Ладно, салага - перебив Васильович, - даю тобі дозвіл на здачу. Не здаси, мореман, екзамени за першим галсом, тягнутимеш їх, як коляду, з року в рік до самого випуску і лейтенантом не станеш ніколи. Зрозумів?

Я взяв під "козилок": - Зрозумів!

До Різдвяних свят з екзаменами і заліками я впорався. І ось старий, громихаючий на кожній рельсі і холодний як корабельна рефрижераторна камера, поїзд Львів – Чернівці доставив мене до стачії Снятин. Різдвяна ніч. Легкий морозець лише добавляє наснаги. Снігу вище коліна, дерева вбралися сніговими прикрасами як новорічні ялинки. Щербатий серп місяця весело усміхався над недалекою грядою Карпат. Старий, ще польський, снятинський вокзал, окутаний снігом, виглядав як у казці. Десь недалеко чулися колядки дівтори. До села яких п'ять кілометрів я форсував за тридцять хвилин. Стою на горбі, що навис над Залучем Горішнім. Внизу розкинулася долина Черемоша, бистрий тік якого чути аж сюди. Справа в сторону колишнього панського маєтку простяглася липова алея, на липах якої австрійці в Першу світову вішали залучанських русофілів. Внизу зліва церква. В Залуччі, не зважаючи на заборони, вже колядують ґазди, жінки і молодь. Гарні святкові співи на кілька голосів мовби пливають над селом і саме повітря наче пронизував той святковий дух великого християнського свята.

Я прибавив ходу і незабаром переступив поріг рідної хати. Родина була за святковим столом і мене, звичайно, не чекали. Привітавши всіх з Різдром Христовим і розцілувавши родину, мене посадили до святої вечері за святковий стіл.

Десь за годину колядники, сільські парубки і дівчата, зайшли колядувати і до нашої хати. За звичаєм мати запросила всіх до хати. Побачивши мене, молодь потягла мене до гурту. Я пішов як був, у флотській шинелі і мічманці. На фоні національних одерж більшої колядників виглядало досить колоритно. Ми колядували хата в хату. "Бог предвічний", "Нова радість стала", "Небо і земля" колядки змінювали одна одну. Інспектори, депутати обходили нас стороною, не хотіли зв'язуватися з парубками. Вчителі, так ті взагалі переходили на іншу вулицю і у більшості стерегли школярів, хоч до сільради наші прізвища доносили. Ось левадою бредуть снігом троє учнів молодших класів з вертепом. Їх доганяє вчителька математики. Удар по потилиці і хлопчина з зіркою заривається головою в сніг, його велика фанерна зірка падає поруч.

- Марш додому! Завтра на уроці я вас всіх питаю.

Хлопчина піднімається, обтрушує сніг, швидко поправляє свою зізду і ... йде колядувати до ближчої хати.

Десь опівночі ми почали колядувати коляду, яку колядували лише в хатах, в основному родинами. Там є такі слова "Подивися, боже, з високого неба, закували у кайдани нашу неньку Україну. Дай нам боже сили кайдани порвати..." . Не вспіли ми закінчити коляду як у воротах подвір'я появився розлютований сільський депутат, та й

ще в додачу партійний. Був він невисоко росту, голова в плечах, мишавий, в селі за постійне бажання відзначитися перед владою його відверто недолюблювали. Було видно, що, не зважаючи на свою партійність, депутат вже встиг прихилитися до хорошого гранчака.

- Коляда заборонена! Я забороняю Вам колядувати! Марш додому, завтра всі будете в КПЗ у Снятині вулиці прибирати... Побачивши серед дівчат своїх племінниць, почав за руку їх висмикувати з гурту і заганяти додому.

Всі змовкли бо не хотіли на свято конфлікту. І тут кілька шкільних товаришів попросили мене:

- Мічман, ти ж теж партійний, а ну поговори з ним по партійному. До того ти ж військовий, сільраді не підпорядкований.

Я вийшов наперед:

- Вуйку Йване! Ми живемо в найдемократичнішій соціалістичній державі. А ну покажіть мені документ, що забороняє цю коляду? Кажуть люди, що її наш класик, вічний революціонер Іван Франко написав...

- А-а, це ти, Миросю! – заверещав депутат і, підскачовши, схватив мене за борти шинелі. - Ось тут твоя служба і завершилась. Будеш, до холери, лиш коровам хвости крутити!

Мене таке відношення сільського депутата до чорноморця-моряка надзвичайно обурило: як це, мічмана флоту, чемпіона Потійської військово-морської бази по штанзі і гирьовому спорту якийсь сільський вуйко хватає за барки! Не довго думаючи, я схватив депутата однією рукою за ковнір пальта, другою за штани і перекинув через паркан в сніг до окопу. Депутат підхватився і з криком "Вам це так не минеться" побіг до сільради. Всі дружно засміялися і продовжили колядувати даліше.

Під ранок прийшов додому. Мені здалося, що я лишень поклав голову на подушку, а вже будить мати.

- Вставай, до сільради тебе кличуть. Що ви там натворили?

- Та нічого, просто колядували...

Але встаю, одіваюся і йду. Недалеко від хати зустрічаю сусіда Миколу, вже добре напідпитку. Він теж з нами колядував і, замість спати, йде спозарання десь з села.

- Миросю, можеш не йти до сільради, я тебе спас! З тебе причитається!, - гордо повідомив сусід, багаторічний кандидат в члени КПРС. В члени партії його не переводили бо пиячив постійно, лишень тримали в кандидатах для кількості партійних в селі.

- Там всім, хто колядував, по 10 діб дають, є міліція з району. Я сказав, що ти партійний, а партійних не сажають. Мене, як партійного, відпустили, ще й гранчак налили, щоб голова не боліла.

В сільраду я таки зайшов. Інструктор з райкому сказав, що про мої хуліганські дії по побиттю представника влади повідомлять в політвідділ по місцю моєї служби. Я не дослухав і вийшов. В коридорі капітан міліції з сусіднього села порадив хутко їхати на службу, бо тут роздують справу ще більше. Я так і зробив. За службу я не боявся, мічмана з служби можна було в ті часи звільнити лише у випадку, коли він був гірким п'яницею і крайнім негідником. Боявся іншого, щоби не написали донос в інститут. Звідти би виключили негайно, тому через добу я був уже у львівському аеропорту.

Я прибув на службі в Поті. Пройшло тижнів два і я з своїм ко- раблем заступив на бойове чергування. Раптом черговий дивізіону повідомив по радіо, що після обіду мене викликає начальник політ- відділу. Замполіт дивізіону сполошився:

- Що натворив підчас бойового чергування?
- Та нічого, я ж два тижні дальше пристані не ходив.

Перед кабінетом начпо пропагандист шепнув мені на вухо, що на мене прийшла серйозна жалоба. Будуть проблеми, добавив спів- чутливо. Мене покликали до кабінету начальника політвідділу. В ка- бінеті з начальником політвідділу сиділи начальник оргмобвідділу штабу бригади та замполіт навчального центру, обидва члени пар- тійної комісії, нерозлучна трійця, як ми їх називали. Мені стало легше, бо замполіт все намагався мене оженити на племінниці своєї жінки, тож не може "завалювати" перспективного зятя.

Переступивши поріг, я взявся доповідати по всіх канонах війсь- кового статуту.

- Скажи, мічман, - обірвав мій рапорт начпо. - Ми тебе чого вчимо?
- Що партія є „ум, честь і“...
- Який ум, яка честь?, - звів брови до кучі начпо. - А про твою совість я мовчу, її ще перевірити треба. Ми вчимо тебе, - підвищив голос, - любити і захищати радянську владу. А ти, замість того, щоб студіювати марксистсько-ленінську філософію та науковий комунізм в інституті чим займався на сесії, а? Владу розганяв? - і подав мені жалобу з району.

З листа виходило, що я у відпустці низько принизив честь члена КПРС, не лише організував колядування в селі, а й співав націоналі- стичні колядки, напився, розігнав сільський штаб по боротьбі з пере- житками минулого, навів наклеп на Каменяря як революціонера і по- бив депутата, комуніста – передового тваринника району.

- Ну, що скажеш?, - примружився начпо. - Та в твоїй Західній Україні і так радянської влади нема ніякої, а ти взявся розганяти її за- ростки? Ми тебе до Львова для чого посилали, вчитися чи місцеву владу розганяти, чи, може, націоналістичні пісні співати?

- А що таке коляда? - подав голос начальник оргмобвідділу.
- А це ми сьогодні перевіримо, - сказав начпо. І до мене:
- В сьомій годині вечора, бляха муха, у столовій воєнторга. Колядувати будеш. Зрозумів?
- Саме так, - витягнувся я.
- Іди, салага, і гляди мені. Слухати будуть члени парткомісії, там і рішення приймемо.

Я подався до друга Вахтанга, начальника воєнторгівської столової, якому часто виділяв матросів на різні роботи: виручай, батону, тепер мене, бо горю як маяк в темну ніч.

- Генецвале, не хвилюйся, - засміявся Вахтанг. - Коляда говориш? Вай, знаю, знаю, сам во Львові служив, один раз в самаході с девочками колядовал. Вах, хорошо, помню: "На варада стала, какой не бівал"... Сколькo человек будет, пят гаваріш?, сделаем на десят. Вай, коляда! Висшій сорт будет, не волнуйса, іді отдыхай, придьош колядоват около семі...

Рівно о сьомій вечора члени парткомісії сіли "за робочі місця".

- Ну що, салага, - розпочав "засідання" начпо, - колядує чи що? Давай, давай, вперьод!

Мені нічого не зоставалося, почав колядувати, по куплету з трьох колядок.

- А що, нічого я антирадянського не чую, а бог, та ми всі з богом, - закусуючи перцівку, промовив начоргмобвідділу.
- Так, а сільраду як розганяв, що, від коляди розбіглися, штангіст?, - хрумкаючи болгарським маринованим огірцем, спитав замполіт навчального центру.
- Слушай, какой сельсовет, он сам разбежался калядоват. Там все колядуют, сам відел. Сматрі какой мічман маладец, - кинувся підтримувати мене Вахтанг.
- Ладно, салага, беру оцю бумагу, пиши відповідь. Щоб на ранок була готова, - закінчив дискусію начальник політвідділу.

"Засідання" парткомісії закінчилося далеко за північ. А вранці я приніс проект відповіді. Начпо прочитав, скривився:

- Це хто так пише? Ти що, хочеш щоб ще в політуправління флоту написали, що ми не приймаємо міри партійного реагування? Напиши так, щоби навіть на твоїй Западенині повірили, що ти після свого підлого вчинку мучишся як Ісус Христос на хресті. Ясно, салага – бритий гусь?

Мені стало ясніше ясного дня. Я переписав листа.

- Оце справді по партійному, як партія вчить, - хитро примружився шеф. - Можна і відправляти. Дивись мені, щоб та коляда була

остання і ... дуй на корабель, та гляди, салага, щоб служив Вітчизні натхненно.

Я довго не розумів, чому декан на всіх подальших сесіях, забачивши мене, хитро усміхався і завжди запитував: "Ну що, мічман, ще рвеш якоря-кайдани?". Лише перед самим випускним вечором секретарка деканату розказала, що декан перехопив і знищив листа з райкому партії з вимогою виключити мене з інституту.

Напевно, декан факультету справді хотів, щоби я таки став лейтенантом флоту.

*полтінник – умовна назва сторожових кораблів проекту "50".

ПОРТРЕТ ШЕВЧЕНКА

Я знову у рідному селі. На цей раз прибув у відпустку з Болгарії. Там, у Варні, на заводі "Флотський арсенал" проходив ремонт мій сторожовий корабель "Пантера". Переступивши пізно вечором поріг рідного дому, застав батька за роботою, обновляв рамку портрета Тараса Шевченка.

- Тату, давайте замінімо портрет. Старий, надірваний, завтра куплю новий, красивий.
- Ні, сину. Буде цей. Бо за нього в 1945-у поляки мені мало не зрубали голову. Портрет з Польщі виселяли разом з нами. Тепер він пам'ять наша сімейна, пам'ять про те, як нас депортували, і як нас, українців, стріляли, тому міняти його не можна.

Коли сіли за вечерю, батько почав розповідь. Війна вже закінчувалася. Жили ми тоді в селі Бонарівка під Коросно, в 45-му ці землі відійшли Польщі. Я разом з нашими ґаздами вже повернувся з фронту, де своїми конями і возом возив боєприпаси на передову. В той час селом вже ходили розмови, що нас мають виселяти на Велику Україну. В селі була навіть якась комісія з Києва. Та в це ми не вірили: як то можна лишити рідну землю, свою хату та могили своїх предків. Ми ж там жили споконвічно.

Коли фронт пройшов на Захід, на село з лісів почали нападати польські бойовики, намагалися виганяти нас за Збруч, казали люди, що то були якісь хлопські батальйони. Російська комендатура в Коросно боронити нас не хотіла, мовляв, розбирайтеся з поляками самі.

Одного разу вечором, ми якраз сіли до вечері, почувлися біля села стріли, і до нашої хати вдерлися ті лісовики з крісами:

- Цо еще тут? Марш за Збруч!

Скинули все з столу додолу, поперевертали баняки, вивернули все в печі. Один з тих збуїв вгледів на стіні великий портрет Шевченка, що висів поряд з образами. Аж почервонів з люті:

- Цо то є? О, матка боска! Гайдамака, здрайця!, - кинувся і, зірвавши з стіни портрет, схватив в хоромах сокиру і поніс до довбні, що стояла на подвір'ї біля дровітні. Другий поляк виніс з хати деякі речі і підпалив посеред двору. Я кинувся до першого і по-польськи почав просити не рубати портрет і віддати. Той віддав лише скло, якого в ті повоєнні роки знайти було майже не можливо, а сам портрет порубав сокирою на маленькі, дрібненькі шматочки і кинув до вогню, в якому вже горіли наші речі.

Ще один поляк виніс з другої кімнати інші портрети і образи та кинув їх до ватри:

- Так, хами, - кричав - буде з вашою хатою, як що не заберетеся з Польщі. - Я вгледів у вогні цей портрет Шевченка, він був у нас останній, кинувся за ним та витяг з полум'я. Це страшно обурило поляків, почали виривати його з моїх рук і бити. Один замахнувся на мене сокирою. Та вибігла мати, почала благати, наробилося крику, збіглися сусіди, деякі з них, що боронили село з сторони лісу, мали рушниці і поляки відступили. Другим разом обіцяли спалити хату разом з нами і Шевченком.

Так ми зборонили Тараса і його портрет в нашій родині оста-вся, лише надірваним трохи. Через місяців два нас виселили і портрет депортувався разом з нами. То хай залишиться таким яким є. Кобзарю дісталось при житті не менше нашого, ото трафило і його портрету. Така вже доля його й наша, - зітхнув батько, - і нам пам'ять є, як маємо свого, українського триматися.

Батько, царство йому небесне, давно пішов з життя. А портрет Тараса Шевченка, вирваний ним колись з вогню, тепер моя сімейна реліквія.

РУСЬКІ

Я закінчив Кронштадтську школу мічманів Балтійського флоту і направлявся на службу до Потійської військово-морської бази Чорноморського флоту. Історію країни я знав лише ту, якої мене вчила радянська школа.

Отже, в Росії, на Кубані, мене ждала наречена, тож рейсом Ленінград-Краснодар літак швидко доставив мене до столиці кубанського краю. З Краснодару необхідно було дістатися якоїсь станиці Гри-

венської, яка розкинулася десь біля приазовських плавнів. Мені по-везло, з літака зразу ж встиг на автобус. Приїхав на добу раніше, чим обіцяв, тож на автобусній станції мене ніхто не очікував.

Була субота та ще й якийсь свято. За мірками українського села, кубанська станиця виявилася досить великою. Десь як наше селище. Стоячи посеред станиці, я оглянувся кого б спитати яким чином і в яку сторону мені добиратися за такою ось адресою.

Поряд з автобусною знаходилося похилене стареньке кафе покрите комишом. Звідтіля в обнімку вийшли два вже досить веселі козачки. Я звернувся до них за порадою. Говорив російською, Пушкін би позаздрив – як-не як, я знаходився в Росії і демонстрував повагу до її мешканців і історії.

Козаки зупинилися, переглянулися і затим старший вперся в мене поглядом:

- Ти що, москаль?

Мене, вихідця з Західної України, мічмана флоту, що стояв при повному параді з кортиком на боку і з квітами в руках, це образило. У Львові так мене ніхто не називав!

- А ти хто? Я, по-моєму, в Росії зараз.

- А-а-а, - протягнув козак, - видно, ти з далека приїхав, нашого краю не знаєш. Запам'ятай, це ми, козаки, руські. А там за нами, на північ, москалі живуть. Втямив?

- З географією ясно, кажу. Та як добратися скажіть, - перейшов я на українську мову, - ось за цією адресою.

- О, - зрадів козак, - наче ти й наш козак. Зараз знайдемо для тебе скакуна.

Мимо проїздив на "Яві" якийсь хлопець. Зупинивши його, козаки попросили доставити мене за вказаною адресою.

Мотоцикл зупинився в тихому провулку.

- Тобі сюди, - вказав мені на хату, що потопала в квітах, молодий козак.

Я відчинив хвіртку і зайшов на подвір'я. Вглиб двору через великий і гарний квітник вела бетонна доріжка, яку підмітала бабуся. Завбачивши мене, запричитала чистою українською, з полтавським акцентом:

- Ой, синку, вибачай, що не зустріли. Ми казали йти зустрічати, та, от неслухняне дівчисько, лозини би їй, сказала, що ти маєш завтра приїхати. Ну, заходь, заходь...

Ввечері зібралися сусіди, накрили стіл під розлогою вишнею. Як почали співати старинні українські козацькі пісні, мені, що вважав себе знавцем української пісні, стало соромно. Не знав жодної.

- Оце так, руські, - подумав я.

ПРОПАЛА ШКАТОРИНА

Мене, молодого випускника Кронштадтської школи мічманів Балтійського флоту, направили у розпорядження командира Потійської військово-морської бази Чорноморського флоту. У місті Поті, в штабі бази, попри моє бажання кадровики направили мене для подальшої служби у одну з частин зв'язку. Тимчасово, сказали, для розвитку моєї флотської кар'єри треба трохи там послужити.

Приймаю посаду командира рухомого взводу зв'язку. Прийняв швидко, та й не було кому посаду мені здавати, посада була вакантна. Техніки всього чотири спецавтомобілі зв'язку, все працює, в строю, старшини, командири відділень, по третьому році служби справу свою знають добре, за день тай упорався. Служу, вивчаю матеріальну частину, ходжу на вахти. Через два місяці мою посаду... скоротили і мене переводять для подальшої служби на сторожовий корабель, який вже незабаром відправляється на бойову службу. Мені наказали швиденько здати справи і на корабель. Здаю справи. Як приймав, так і здаю. Але в канцелярії мені сказали, що треба підписати "бігунок", обхідний лист з підписами всіх постачальних органів, що за мною не рахуються якісь борги. За день обійшов всіх, окрім одного постачальника. Виявилось, що за моєю посадою рахується... конячина, збруя на коня, сідло з стременами, 20 підків, двоколісна тачанка і візок. І все це я маю представити і здати, інакше... відшкодуй нанесену недбайливим виконанням службових обов'язків державі школу.

- Які в мене можуть бути борги, я неповні два місяці всього служу, - опираюся я.
- Га, - мені кажуть, - нестач повний віз можна наробити і за тиждень. А тут мало не два місяці служив! Відповідай, куда ділася кобила на прізвисько Шкаторина з візком.
- Яка коняка,- питаю, - який візок? Я ж моряк, зв'язківець, не конюх. Два місяці всього служу і кобилу ту і в очі не бачив.
- То треба було дивитися добре, відкритими очима. Ти в рапорті написав, що справи прийняв? Написав. Значить і конячина була, і візок, і збруя були на місці. Ти ж не указав про нестачу майна і не перевірів, що за посадою числиться. Значить все було в наявності.
- Та звідкіля та кобила взялася? Для чого вона там взагалі була потрібна?
- Твої авто з калюж витягувати, як застрянуть, - сміються. - Ось дивися. Книга руху майна за вашою військовою частиною. Коня було положено за штатом командиру твого підрозділу – колись за

штатом був офіцер, зараз мічман - і у 1947 році кобилу на прізвисько Шкаторина у віці шести років передали тодішньому командирі підрозділу. Живу і здорову. Ось-де номер і дата документу. Де документу, що її комусь передали далі чи з нею щось сталося? Немає. Значить все на місці.

- Так коні стільки не живуть.
- А ось ця конячка за документами ще живе, живуча вона і ветеран війни, між іншим, до Праги дійшла і повернулася назад. Якби вона давно здохла, як ти кажеш, то мав би бути відповідний акт від ветеринара, затверджений командиром. А такого нема. Сідло знаєш скільки коштує? А візок?
- Та не буду я дурницями займатися, мене корабель чекає.
- Не представиш відповідні документи, не закриєш справи то відповідний документ про нарахування на тебе за нестачу майна знайде тебе і на кораблі, в якому морі б він не знаходився. Посада твоя скорочена, ти остання відповідальна особа і мусиш все підчисту здати. Врозумів, салага?

Оце початок моєї флотської професійної служби!, - подумав я. Мріяв про морські походи, моря і океани, а отримав зниклу десь кобилу на прізвисько Шкаторина. Ось тобі і героїчний флот і герої-моряки! Ще не отримав першого грошового утримання, а вже, виявляється, я флоту винен суму моєї річної зарплати. Оце служба почалася в мене, сміються з мене навіть риби в озері Паліастомі. Мої старшини, коли я їм розказав про кобилу, мало від сміху не подавилися. Та всі розуміли, що на мене навішали те, чого вже давно в наявності немає. Що мені залишалось? Доповів командирі, а той лише махнув рукою: усуй недоліки. Він сам не пам'ятає того часу, коли у частині утримувалися коні. Остався я сам з собою. Офіцери сміються, їм весело від того, а мені не до сміху. Для пошуку небаченою кобили мені порадили звернутися до старого мічмана Герасим'юка, він з нашою частиною війну пройшов, все бачив і знає, та й порадить, що зробити у цьому випадку. Та й кобилу мав би пам'ятати, якщо тільки вона існувала насправді.

Я знайшов нашого ветерана на господарському дворі. Розказав про проблему. Ми з ним виявилися земляки, з одної області, тож "батька", як його поза очі називали моряки, взявся допомогти.

- Зайди, - каже - ввечері до мене, потолкуємо. Мо' й зарадимо щось тому.

Я взяв пляшку доброго грузинського вина і ввечері пішов до Максимовича. Жив він сам. Дружину схоронив, діти роз'їхалися хто куди.

- Про кобилу, - каже, - пам'ятаю, була така, лише не в Празі командира роти катала на бричці, а в Ірані.
- А чого в Ірані, там же війни не було.
- Була. Вірніше в Ірані стояли радянські війська, тримали там фронт, щоб германці звідти не вдарили в тил Союзу, не зайшли на Кавказ і Середню Азію з півдня. Тому ми там стояли до кінця війни.
- А ви як туди попали?
- Ти молодий, нічого не знаєш. Мене теж мобілізували молодого, - випивши стаканчик вина почав розповідь "батенька", - в 41-му. Воював я, відступаючи, до Кубані. Там мене другий раз поранило, на цей раз тяжко, і після госпіталю я попав вже у нашу, теперішню частину, яку тоді готували відправити в Іран. Отак я там і опинився. З моєї рідні нікого не осталося, де пропали й сам не знаю досі. Так я остався у війську, а після війни нас відправили в Грузію. Тут ось і служу, тут оженився і живу досі. Українців у нас в Поті є багато, більшість з евакуйованих після війни осталася. Але ось поговорити рідною мовою мало з ким можна. Оце все збираюся поїхати на рідну землю, та до кого? Знайомих моїх, з ким ріс, з ким пішов на війну геть не осталося. Ось ти земляк об'явився і то вже відрада... Та все таки поїхати треба.
- Треба, звичайно. Але як мені з конякою бути?
- Списувати треба. На візок і всі цимбали до нього складемо завтра акт, що струхнявіли і знищені методом спалення. А кобилу? А кобилу треба скласти документа від фельдшера, що вона утилізована природнім шляхом, тобто здохла по досягненні граничного їй віку. Фельдшера я тобі знайду, він мені не відмовить. І свідки мають те підтвердити. А ти як думав? Раніше-то, на війні, за коня не один в штрафбат загудів. І не розбиралися як ти втратив коня. Ну і, на кінець, командир має подати відповідне прохання, щоб все те зняли з обліку як відсутнє, позаштатне і не потрібне для служби. Ну, до командира я сам піду, а то ти, молодий, може і відправити тебе подаль з кобилою. Отака арифметика...
- А чого раніше цього ніхто не зробив?
- А кому воно було потрібне? Передавали один одному посаду, а в постачальні органи не заглядали. А осьо як скоротили посаду, то й заглянули. А там ще рахується майно за царя гороха... Ну, давай за твою службу на новому місці, не переживай, уладнаємо все.

За тиждень ми з Максимовичем упоралися, списали все і я, попрощавшись з ветераном-земляком, відбув на корабель, а ще через два тижні ми вийшли в море. При прощанні пообіцяв земляку як по-

вернуся з походу заморський презент доставити. Йшли на шість місяців, а повернулися у рідну базу через шістнадцять. Свого земляка, мічмана Герасим'юка я вже не застав. Колишні колеги по службі сказали, що вже місяць як "батеньку" схоронили. Він не хворів, просто йшов, взявся за серце і приліг, і вже більше не піднявся...

Я сходив на цвинтар. Обіцяний заморський презент поклав на ще свіжу могилу земляку, який так і не зумів повернутися у рідний край.

ТРИФОН ЗАРИЗОН

Моя бойова "Пантера" знаходиться на ремонті в Болгарії на Варненському військовому судноремонтному заводі "Флотські арсенал". Завод знаходиться в глибині Варненського озера. Живемо на старезній фінській плавказармі. На протилежному березі озера знаходиться село Єзерово. А в селі є пошта, кудя мені довірено щодня ходити за корабельною поштою. В Болгарії я вперше і традицій цього народу взагалі не знаю.

Зібрався на пошту. Командир корабля нанаєць Жора Бельди стоїть біля трапа і смалить цигарку.

- На пошту зібрався? Ну-ну, йди. Подивимось, що принесеш і, голоне, як принесеш, – хитро усміхнувся.

Я знизав плечима:

- А що тут складного?

- Та нічого, йди...

Я поспіхом пішов, поки ще був зведеним понтонний міст.

Прийшов на пошту, чемно привітався з жінками, працівниками пошти.

- А чого ти нас не вітаєш з святом?

- Яким?

- А, не знаєш? – витягає завідувачка з під стола величезну пляшку ракії. Зараз будемо роз'яснювати. Нині у нас Трифона Заризона. Офіційно це день обрізання винограду, але свято це релігійне з старих часів. Всі болгари і всі хто є у Болгарії мають випити щось виноградного. Пий, - подає пляшку.

Я віднікуюсь, на службі, мовляв, у формі, не маю права, заборонено нам за кордоном вживати спиртні напої.

- У Болгарії можна. Ми дозволяємо і вимагаємо! Не ображай, руснаку, болгарок і Болгарію, - і замкнула на ключ двері пошти.

Я трошки відпив ракії, подякував, забрав пошту і йду селом. Вулиця метрів триста. Біля кожних воріт господарі викотили бочку з

вином біля якої гордо сидить сам господар, і пригощає всіх прохожих. Я, як прийнято в українських селах, вітаюся:

- О, другарю! Добре дошли! Заповядай!* - і господар наливає вина в дерев'яну кружку об'ємом не менше літра.

- За болгаро-совєтську дружбу! Ти що, не поважаєш нашу дружбу? – аргумент, від якого не відкрутитися.

Прийшлося випити. Іду даліше.

- Заповядай, другарю! – вже кличе його сусід. Такий гість з Союзу, моряці, всім братам напишу, - і простягає не менше літрового кухлика.

Я прошу вибачення, не можу фізично більше випити. Дуже поважаю ваше свято та вже п'яний і так, служба є служба, заборонено нам, ...

- Значить мій сусід кращий болгарин за мене, раз ти його вина випив, а мого скуштувати не хочеш. Ображаєш другарю, та всі сусіди від мене відвернуться. Я ж у Вашому Союзі був, отож мусиш випити!

Прийшлося погодитися. І так до наступного сусіда. Я з сумом подивився де ж той кінець вулиці? Добратися б до кінця, а там уже можна було б пройти через вугільну пристань до понтона.

До пристані я дійшов. А там стояв пришвартований сухогруз. Біля його трапу - група болгарських моряків з жінками. Вже веселі, святкують! Завбачивши мене, жінки підхватили мене під руки, відняли пошту і з веселим сміхом під вигуки "Трифон Заризон" повели в каюткомпанію судна. Свято продовжилось.

Вранці я проснувся в своїй каюті. Черговий по плавказармі сказав, що мене на автомобілі привезли болгарини. На другому автомобілі привезли нашу пошту. Лише тоді мені стала зрозумілою вчорашня хитра усмішка мого командира.

*ласкаво просимо, заходьте (болг.)

БУЛКА

Болгарія. Варна. Наші матроси обступили кіоск біля залізничного вокзалу. Хочуть перекусити. Їм прийшлася до смаку маленька булочка, заправлена апетитною жареною ковбаскою. Із-за скла кіоска проглядається молоде симпатичне дівоче обличчя.

- Мені, будь ласка, булку, - просить її матрос.

Молоденька симпатична продавщиця сміється:

- Булку? Булка то є я, незаміжня дівчина. А це – хлебчик!

ВОЄННА ПЕНСІЯ

Сусідом у нас у селі був вуйко Миколай. Його ще називали Кривий. З дитинства мав скалічену ногу, яка була зігнута і викривлена в коліні. Але був він людиною веселої вдачі, любив поговорити і знав багато веселих історій. То ж коли я приїздив у відпустку, він завжди зустрів мене на своїй лавочці біля воріт.

На цей раз, завбачивши мене у формі, здалека махнув рукою, давай посидимо, поговоримо, давно не бачилися. Я присів біля нього.

- Ото, Мирославе, - розпочав сусід, - люблю я фayne військo. А моряки, то є гонорові воєнні! То тобі не кавалерія коням хвоста крутити чи кірзова піхота. За старої Польщі, нас, українців, на море – ні, ні, ні в якому разі. Як не просися. Я – ото, за німців, в поліцію просився і то не взяли, дали бука і гнали три кілометри.

- ??????

- Та ти не дивуйся. Такі часи були. Десь в 1943-му прийшла в село німецька команда, щоб прислали людей для поліції. Но в селі була моцна боївка УПА, брат мій старший теж там був. А в поліцію до німців здорові ґазди йти не хочуть, всі в УПА, то ж на боївці вирішили послати до німецької комендатури в Косів мене як кандидата на сільського начальника поліції. Заодно я мав Упівцям німецькі папери передавати. В помічники мені нарадили Грицька з Драгасимова, того, що мав горб на спині. Ти його маєш знати.

Ото запрягли ми коней тай їдемо до Косова. Знайшли комендатуру та й мельдуємося, що хочемо в поліцію. Вийшов до нас німець, офіцер, високий, файний такий, з канчуком в руці та й каже:

- Ану злязьте з воза і станьте перед мною.

Ну, ми злізли, стали рядочком: один кривий а другий горбатий. Німець як гаркне:

- Ви що, над Рейхом знущатися надумали, то в селі, щоб послужити фюреру нема більш нікого? - і канчуком нас обох по спині, і канчуком. - Я тікати не можу, а горбатий сунувся під воза. Дісталосся мені за двох. Довго затим з нас сміялися в селі, а москалі ще й п'ять років по війні хтіли нам дати.

Помовчавши, Кривий змінив тему:

- Ось слухай, за небіжки Австрії, якщо два сини з родини служили в одному виді війська, ну, в уланах, піхоті чи де інде, то їх татові належала добра пенсія. І в Польщі так було. А вас три, і всі служили не де-небудь, а на морі, ото би тоді старий Мамчак мав би яку пенсію! А так, москалі платять йому колгоспну неповних дванадцять рублів в місяць.

ВІЙНА З ТУРКАМИ

На військовій службі я ніколи не пас задніх. І як моряка мене поважали. Та дорогу в академію кадри політуправління мені закрили наглухо: "Не забувай звідки ти родом", відверто натякаючи на моє прикарпатське походження. Тоді я надрукував учбову справу, приклав належного листа і відправив поштою в ЦК КПРС. Звідти прийшла телеграма направити мене на заочне навчання в Бакинську вищу партійну школу при ЦК КП Азербайджану (ВПШ).

Так я став слухачем ВПШ. Якось після закінчення сесії ми сиділи в партійному гуртожитку і перед розставанням тягнули з друзями-слухачами чарку за успішно здану сесію. Розговорилися, згадали про службу, зайшло за батьків.

- Мій батько теж був підполковник, - продовжив розмову кубанець Ігор Рябуха, підполковник з Ленкоранського гарнізону Закавказького військового округу. - В 1949 році отримав орден бойового Червоного прапора за війну з турками.
- ????. Яка, друже, війна з турками? Війна закінчилася в 1945-му, Туреччина ж участі у війні не брала...
- Я й сам не знаю. Батька вже давно нема в живих, але орден є! Виданий в 49-му, зберігаю і його орденську книжку.

Це мене зацікавило. І згодом я довідався, що без оголошення війни Туреччині, Закавказький військовий округ, під видом допомоги курдам, робив агресивну спробу на території сусідньої держави створити Радянський Курдистан. Таку собі 16-у республіку у складі СРСР. І це, виявилось, була головна причина вступу Туреччини до НАТО.

АКТ

Начальник політвідділу свердловив мене скляним поглядом:

- Ти чим там займаєшся? Контролю в твоєму дивізіоні нема ніякого, підготовка офіцерів запущена. Творять, що хочуть. Мене на зборах начальників політвідділів Член Військової ради вишикував як молодого матроса, і все із-за твоєї безвідповідальності.
- Не розумію, в чім справа?
- А-а-а! Ти ще й не розумієш! На, читай, порадуйся за своїх безграмотних підлеглих, ось чому ти їх навчив. Мені доповіді нема, лейтенанти шлють цидули прямо в політуправління флоту. Це в тебе така школа молодих офіцерів? – прищурився начпо і подав мені листочок паперу.

Читаю. Акт знищення культурно - просвітницького майна. Акт склав, підписав і сам же й затвердив замполіт малого протичовнового корабля МПК-68 лейтенант Талигін, недавній випускник Київського політехнічного училища. Читаю далі. У зв'язку з тим, що на кораблі відсутні матроси-музиканти, комісія в його особі знищила методом розбивання кувалдою баян "Тульський" і акордеон "Красний партизан", в результаті чого утворилося 14 і 24 кілограми металолому відповідно. Лейтенант пропонує списати майно з обліку.

ВИЩИЙ КЛАС

Мічман Говорухін купив собі мотоцикл "Вятка". Була вона не новою, але ще мала вигляд товарний. Мічман, єдиний власник мотоцикла в дивізіоні, з гордим видом в обідню перерву і вечорами, газуючи на всю потужність двигуна, катався пристанню, демонструючи всім своє вміння водити машину. Його мотоциклетні раллі і гуркіт мотора порядком набридли всім в дивізіоні.

Була субота, парко-господарський день на кораблях. Мічман знову появився з мотоциклом на пристані. Підкотив до рубки чергового і різко загальмував.

- Ну як? – спитав присутніх.
- А ніяк, - відповів дивізіонний штурман. - Їздити ти все одно не вмієш.
- Як то?
- А то. От якщо розженешся і затормозиш точно біля самого обрізу пристані, - хитро примружився штурман, - то тоді я повірю, що ти чогось та вмієш. А так, як ти їдиш на цьому велосипеді... так кожний хлопчисько зуміє.
- Ара* проблем, - мічман взявся вивчати грузинську мову. - Продемонструємо вищий клас! Рокери позаздрять! Але треба трохи потренуватися.
- Добро тобі тренуватись до обіду. Бо інакше їздити тут більше не будеш.

Говорухін намалював крейдою на пристані лінію і взявся тренуватися. Спочатку нічого не виходило, мотоцикл вперто проскакував лінію і переднє колесо його "Вятки" ніяк не хотіло зупинитися перед білою лінією.

Та ближче до обіду експеримент став виходити. Коли мотоцикл тричі поспіль з розгону, гальмуючи, зупинився перед білою рисою на асфальті, Говорухін голосно доповів:

- Я готовий! Приймайте залік кращого мотоцикліста дивізіону!

Оголосили "Великий збір". Всі вийшли подивитися на циркову виставу новоявленого рокера. Говорухін від'їхав метрів п'ятдесят від пристані. Розігнався. Різко заскрипіли гальма мотоцикла і... комсомольський секретар з усього ходу разом з своїм мотоциклом шубовснув з пристані у воду під борт плавказарми. На воді осталася плавати лише його мічманка, військовий флотський кашкет.

Весь дивізіон взявся за животи від сміху.

- Людина за бортом! Шлюпку за борт! – не до сміху було лише командир дивізіону.

Мічман винирнув, його витягли з води. На другий день водолази дістали з морського дна його "Вятку". Більше Говорухін на службу мотоциклом не приїзжав. Говорив, що продав свого залізного коня.

*ара (груз.) – нема, немає.

В ПОЛІГОНІ

Ми в морському полігоні бойової підготовки. Десь на траверзі Батумі, майже під турецькою границею. В корабельні ВЦУЗи видно прибережні турецькі села.

Навчання залікові, підсумовують бойову підготовку за всю зиму. Відпрацьовуємо протичовнові задачі. Завдання: знайти, атакувати і умовно знищити підводного противника. Підводний противник – це підводний човен, що прийшов з Севастополя. Командир його гоноровий, до потійців і нашого дивізіону далеко не нових сторожових кораблів ставиться з погордою: вам мене не знайти, не те щоби атакувати. Мовляв, мене кращі і найновіші протичовнові кораблі флоту не могли знайти в морській пучині, а ваші "старички"... ха-ха, дров і вугілля побільше наберіть в море. Проявлена підводником зверхність заділа нас за живе. Вирішили в морі провчити нахабу.

Наш ПУГ, тобто пошуково-ударну групу кораблів, складала сторожові кораблі "Куниця", "Ворон", "Вовк" і малий протичовновий корабель МПК-100. Вийшли в район пошуку, отримали доповідь, що човен занурився на робочу глибину. Почали пошук. Проутюжили весь морський район – нема підводного човна. У морі температурний шар скачка* гідроакустичного променю такий, що підкільними гідроакустичними станціями (ГАС) підводного човна не знайти – сховався в морській глибині надійно. Не допомогли і гідроакустичні буї, розкидані в районі пошуку викликаним на підмогу протичовновим літаком Бе-12.

Але і ми не ликом шиті! Вирішили застосувати опускаєми на значну глибину ГАС, якими недавно оснастили наші кораблі. На кінець,

контакт з підводним човном установлено! Наші кораблі міцно захопили гонорових севастопольських підводників в гідрокліщі і стали супроводжувати човна, не зважаючи на підводні викрутаси їх командира та виставляємо штучні гідро- і звукоперешкоди. Першим атакує МПК-100 двома торпедами. Залп правим бортом. Торпеда стрілою вилетіла з апарата, плюхнулася у воду, і пішла на глибину.

- Клас, - задоволено сказав комдив. - Командир, залп лівим бортом!
- Командиру БЧ-3! Атака підводного човна! Пеленг... лівий борт! Залп торпедним апаратом! Товсь! Залп!

З торпедної труби лівого борту спочатку повалив оранжевий дим, в трубі щось загуркотіло, заклекотіло, з тим поволі до половини висунулася торпеда. Як зупинилася, з труби повалив густий бурий дим. Комдив захвилювався і наказав стріляти резервним способом. Для цього, коли не спрацює електричний спосіб стрільби, при торпедному апараті був облаштований так званий "вишибний" патрон, в якого закладався толовий заряд. Але щоб він спрацював, треба було вдарити кувалдою по спеціальному бійку. На такі випадки при торпедному апараті був розписаний матрос і знаходилася кувалда.

В той день там вахту ніс матрос-мінер, здоровенний узбек. По команді з ГКП він вгатив кувалдою бойок в патрон. З торпедного апарата повалив чорно-буро-малиновий дим, торпеда зрушила з місця. Матрос, окутаний димом, перелякався і зі страху, вже не слухаючи команд, з розмаху почав гатити кувалдою куди-попало, аж поки майже не сплескав патрон. Диму стало ще більше, але торпеда, крутячи своїми гвинтами в повітрі, таки поволі поповзла і, на кінець, плюхнулася в море під самий борт.

- Ліва машина, стоп!, - боячись, щоб торпеда не попала під гвинт лівого борту, скомандував комдив. - Все, командир, пропала торпеда, а з нею і твої гвинти...

Та навчання продовжувалися. З кавказьких гір сповзли величезні чорні хмари, піднявся вітер, море почало хвилюватися. За непогоди атака човна могла зірватися, тож комдив наказав атакувати підводний човен реактивною бомбовою установкою. Щойно бомбова установка розвернулася на квадрат передбачуваного знаходження підводного човна, як прямо по курсу стрільби корабля з величезної низько висячої над морем чорної як вугілля хмари... поволі став вивозити літак ЯК-40.

У комдива піднялася на волосся шапка.

- Дробрь, дробрь стрільба!, - заволав не своїм голосом на все ГКП. - Вахтовий офіцер, вліво на борт, курс... Установку РБУ на нуль, розрядити! Коли відвернули курсом і літак вийшов з небезпечної

зони стрільби то виявилось, що майже сплив час виконання стрільби. За кілька хвилин підводний човен має розпочинати вунрення на поверхню і вже стріляти по ньому заборонено. Це значило зрив залікового навчання і плану бойової підготовки. Комдив рішуче подивився на море:

- Командиру корабля! Човен в координатах..., атакувати підводний човен реактивною глибинною бомбою. Час пішов!

Реактивна бомбова установка з свистом розвернулася на заданий градус, піднялася на кут атаки і з ревом випустила реактивну бомбу. Одну, другу...

- Все, дроб! Ідемо шукати торпеди.

Як не дивно, але обидві торпеди знайшли досить швидко. І першим на водній поверхні їх замітив наш торпедист матрос-узбек.

Повертаємося в базу. Настрій не веселий. І звідкіля той ЯК-40 взявся? В графіку польотів він не значився, маршрутів польотів цивільної авіації в цьому районі бути не може... До того, ще отримали відсирілий "вишибний" патрон для торпедного апарату... По всьому видно, провчити севастопольських підводників не вдасться. Добре, що хоч торпеди не втратили.

Кораблі зайшли по черзі в базу. Офіцери зібралися в дивізіонній рубці. На стінах розвісили карти маневрування і стрільб для розбору навчань. Під'їхав командир бригади. Чекаємо на командира підводного човна. А ось і човен поволі заходить в порт. Дивимося на нього як на справжнього противника. Та коли командир-підводник підійшов до нашої рубки, жартома підняв вгору обидві руки:

- Здаюсь! Десять років команду човном, але такого випадку в мене ще не було, щоб по мені за один вихід і торпедою і бомбою прямо по корпусу! Як бомба хлопнула над човном, у мене у відсіках аж ліхтарі погасли! Молодці, визнаю перемогу і беру свої слова назад, - і потиснув руку кожному з нас.

Розбір стрільб показав, що бомба прямо вцілила в човен, а до того його атакувала якраз та торпеда, що диміла мов папіроса "Біло-морканалу". А та, перша, вдало вистрілена, виявилось, на човна не навелася і пройшла стороною. Комдив викликав матроса-узбека. Той підійшов, винувато опустивши голову.

- Ось, що, дружок! Оголошую тобі 10 діб відпустки за стрільбу, а ще 10 за те, що знайшов торпеди. Начальник штабу, оформіть наказом. І до матроса:

- Завтра щоб убув додому, у свою Фергану, - і усміхнувся, - ясно?

* температурний шар скачка – глибина площини температурної різниці між верхнім і нижнім шарами води, проходячи який радіопромені міняють кут випромінювання.

БЕРЕГОВА "ВОСЬМЬОРОЧКА"

Генсеком став Михайло Горбачов. В державі розпочалася широка боротьба з п'янством. Особливо запекло вона велася у збройних силах. Одного разу ми отримали незвичайне завдання: направити корабель в Туапсе, там на ювілей Всеросійського піонерського табору "Орльонок" маємо дати артилерійський салют. В ті застійні часи уяви про теперішні салютні машини чи феєрверки ніхто не мав. Салюти палили з армійських гаубиць або з корабельних гармат головного калібру. Нам же належало провести салют всіма своїми 100-міліметровими гарматами, дати аж 75 залпів салютними снарядами. З штабу флота попередили, буде повно партійного начальства з Москви, тож дивіться там...

Для салюту направили сторожовий корабель "Куниця", командиром якого був Сан Саніч. Я з начальником штабу дивізіону – відповідальні за організацію і проведення салюту.

Прийшли, стали на якір в невеликій живописній бухточці, на березі якої знаходився піонертанір. Представники табору спустили нам план заходів: за три дні на кораблі прийняти екскурсію півтори тисячі дітей, щоденно виділяти по 15 матросів для постійної участі в заходах на березі та двічі дати величні салюти.

Заходи ми відпрацювали нормально, від нічних салютів як дітвора, так і московське начальство було в захваті, за що ми отримали подяку з Москви і Севастополя. Тож вечором третього дня планували повернутися в свою базу.

Та генеральному директорові піонертаніру забажалося, щоб корабель знаходився ще кілька днів, до повного закінчення всіх заходів. Не довго думаючи, подзвонив в Головне політуправління армії і флоту в Москву і звідти через флот прийшло розпорядження залишити нас у розпорядженні гендиректора.

Нарешті ми в "Орльонку" виконали весь план їхніх заходів. Керівництво і дітвора були щасливі і задоволені, особливо фігурісті піонервожаті, яким припали до серця наші лейтенанти. Як подяку за нашу роботу гендиректор надумав дати прощальний банкет, і попросив прислати обов'язково командира корабля, який всі дні постійно знаходився на борту.

- Саніч, - запропонував я командиру. - Гендиректор хоче бачити твої вуса, тож тобі і прийдеться очолити захід. Та подивись за начштабу, бо він щось слабкий на гранчак. Заодно віддихни перед переходом в Поті, ти ж весь час просидів на борту, провітись. Я з механіком до 23.00 корабель до походу приготую.

Сан Санич почав збиратися, я остався старшим на кораблі. І зробив помилку. Рівно в 23-00 до борту прибув катер з корабельними матросами і офіцерами. Не було тільки начальника штабу дивізіону, командира корабля і двох офіцерів штабу дивізіону. Командир БЧ-2 доповів, що вони затримуються на пів години і прибудуть пізніше.

Оперативний флоту запитує, чого не виходимо по плану. Я ж не можу доповісти, що старший на поході п'є горілку з гендиректором на березі, тому видумую, що потекла трубка в котлі, за пів години впораємося. Пройшло ще пів години, я знову доповідаю, що затримуємося, бо потік сальнік на валолінії. Оперативними по флоту чергували досвідчені свого часу командири кораблів, тож провести їх так просто було майже неможливо. Почалися погрози доповісти командувачу флотом.

Я роздумую яким чином доставити на борт загулявших офіцерів. Хтось з матросів доповів, що вони всі знаходяться на прогулочнім катері, який свого часу маршал Устінов подарував піонертабору. Я вийшов на зв'язок з катером і капітан підтвердив, що вони дійсно там. З трудом викликав на зв'язок начальника штабу. Аж в трубку дихнуло перегаром – йому було вже все рівно. Спочатку начштабу заартачився, тут, я, мовляв, командую і переносу вихід на добу, та коли я пригрозив йому зірвати його вступ до академії, через 20 хвилин разом з командиром корабля катер доставив їх на корабель. Не було лише двох офіцерів штабу, які, ясна річ, десь гуляли з піонервожатами піонерського табору.

- Андрійович, вибач, - спотикався язиком і на ногах начальник штабу, - більше такого не повториться. Його ледве витягли з катера на корабель і тут же відправили в каюту спати. Але командир корабля Сан Санич глядівся досить непогано і звично.
- Як справи, Андрійович?, - ступивши на борт, задоволено розпушив свої пишні вуса. - Ну вибачай, вибачай друже, з директором не могли розстатися, все нас затримував. Все нормуленько. Можемо йти?
- Так, - кажу, - давно пора. В котлах не осталося більше трубок, всі заклепав, поки ви там з піонервожатами хороводи водили. Оперативний флотом метає в наш борт вже головним калібром.
- Ладно, вийдемо і успокоїться, - усміхнувся Санич і віддав наказ вибирати якір.

Громихнув якірний ланцюг і ми взяли курс у відкрите море. Ми з командиром і корабельним замполітом на ГКП. Вийшли на рейс Туапсе. Там стояли на якорях з десятків цивільних суден. Сан Санич закурив цигарку, оглянув нічний берег, задумався а затим наказав

викликати до себе старшину команди артилеристів. Коли мічман прибув, спитав скільки осталося ящиків з снарядами.

- Вісім, товариш командир.

- Добре, - і відпустив мічмана.

Через кілька хвилин до мене:

- Зараз "восьмьорочку"* виконаю.

Я подумав, що Саніч жартує, пропонуючи по нічному місті виконати берегову стрільбу бойовими фугасами, кожний з яких здатний розвалити будинок.

- Перестань, Саніч. Я такі жарти не розумію і жартувати не бажаю.

Вийди з рейду, чого пхаєшся на якірну стоянку.

- Та пішов ти на... Тут я команду.

І далі вже серйозно:

- Вахтовий офіцер! Учбова тривога! Командиру БЧ-2 приготуватися до берегової стрільби.

Зашевелилися на станках гармати. Лише тепер стало помітно, що командира починає від випитого "вести". Як старший начальник я попросив корабельного замполіта по-доброму забрати командира в каюту, а вахтовому офіцеру наказав накази Саніча не виконувати.

- Та пішов ти..., - накинувся Саніч на замполіта.

Той хутко зник з ГКП. Тоді я наказав двом старшинам відправити командира в каюту, оголосив, що вступив в командування кораблем і відмінив всі раніше подані команди. На всякий випадок наказав ящики з снарядами занести в погреб і опечатати моєю печаткою.

Вранці ми вийшли на рейд Зугдіді. Там мали провести з наукою тренування по спецв'язку. Офіцери штабу бригади вимагали прибуття на береговий пост начальника штабу і командира корабля. Я спустився в каюту начальника штабу. Той вже знав про подію, сидів на ліжку весь в сльозах, йому хтось з корабельних офіцерів вже розказав про маневри на рейді Туапсе:

- Андрійович, не губи мою службу. Прости, сам не знаю як так сталося. Та я, та я...

- Ладно, витри соплі, приведи себе в порядок, пий чай і на берег.

Зайшов розбудити Сан Саніча. Той встав і до мене:

- Де ми зараз? Пам'ятаю лише, що підійшли до Туапсе...

- Ну, Саніч, крутий ти командир. Хотів любиму "восьмьорочку" по сонному Туапсе зіграти?

- ????.

- Так, так. Мені прийшлося силою тебе в каюту відправити, ти вже гармати став розвертати. Та як голова твоя дісталася подушки зазнув богатирем. Як себе почуваєш?

- От що, ти замкомдіва. Начальник мій. Командиру корабля такі речі не прощають. Роби як знаєш, я не ображусь. Не проявиш принциповості закладе хтось інший, полетиш разом зі мною вже за "партійну" безпринципність. Я для себе висновки зроблю, вважай, вже зробив.

З наукою ми відпрацювали всі елементи їх плану успішно і пішли до Поті. По дорозі я оперативного на партійних зборах організував нашим героям усні партійні догани за вживання спиртних напоїв і порушення безалкогольного курсу партії, про що і доповів начальнику політвідділу. Таким чином приховав офіцерів від партійної розправи політвідділу і особливого відділу військової контррозвідки КГБ, представника якого не було на борту. Коли прийшли в базу я доповів начпо, що ось покарав офіцерів за вживання спиртного на судні з членами ЦК.

- Ну ти й принциповий, - задоволено сказав начпо. - Навіть не став чекати заходу в базу. Ну, міг доповісти, може й бесідою можна було обійтися. Це ж начальник штабу дивізіону і командир корабля, відповідальні люди. Фуршет – то організував член ЦК ВЛКСМ, він в ЦК партії теж не остання людина. Знає, що робить!

Шеф тут же доповів в політуправління флотом про свою безкомпромісну і рішучу позицію по виконанні вимог партії по боротьбі з п'янством. Я ще в морі застосував міри, щоб про дійсну причину покарання в бригаді ніхто не узнав. Найперше, пообіцяв оприлюднити екіпажу імена тих, хто працював на особливий відділ, а їх я знав по іменню. Я поважав Саніча, порядний і чесний офіцер, відданий флоту, тому не хотів цим випадком перекреслювати його гідну службу, розумів, що у політвідділі на цьому випадку багато хто набирав би собі "бали" для зростання по службі.

Затим служба нас розвела. Проводжаючи начпо до нового місця служби, він спитав мене:

- Скажи, а було таке, про що ти мені не доповів? Я йому розказав про салюти в Туапсе. Начпо відкрив рота і, помовчавши якийсь час, промовив:

- Ну ти й взяв на себе відповідальність. Я би такої не взяв. Але тоді це були б мої останні дні начальника політвідділу і ніколи б я не отримав посади 1 рангу. Дослужував би десь в Донузлаві чи Ізмаїлі. Ну що, дякую, що не доповів.

Пройшов час. Ми вже розділили флот. Я у Військово-Морських силах України. Саніч командує кораблем в Новоросійську на російському Чорноморському флоті. Звільняючись в запас, приїхав до Севастополя оформлювати особову справу. Знайшов мене, запросив до кафе.

- Знаєш, Андрійович, хоч ми зараз на різних флотах у різних державах, я тобі хочу подякувати за спільну службу, за те, що ти був не просто справжнім моряком, а і вмів взяти відповідальність на себе, коли того було треба. Та, що не дав мені впасти лицем в багно та не віддав на розправу політвідділу. І не лише мене. Висновки я, звичайно, зробив і звільняюсь в запас командиром і чесним офіцером. Спасибі, друже, приїжджай в Новоросійськ, завжди буду радий бачити.

Ми на прощання обнялися і потиснули один одному руки.

*види артилерійських стрільб (АС) позначалися відповідними цифровими сполученнями. У даному випадку – стрільба по березі.

ШЛАНГ

В радянські часи достроково звільнитися в запас офіцеру чи мічману було справжньою проблемою. Треба було стати хронічним п'яницею, урвиголовою, загубити ключі від розуму, не мати в голові клепки, втратити лій під чуприною і аж отоді кадрові органи брали рапорт на звільнення до розгляду.

Ось, наприклад, на сторожовому кораблі "Пантера" мічман Мазепа літав з Поті на кіносеанси до Севастополя, тижнями їздив до дівчат в Тбілісі, влаштовував дебоші в ресторанах – не звільняли. Аж коли випив і в присутності комбрига порубав сокирою швартові канати кораблям, викрикуючи при цьому "Пливи, залізняка хренова", лише тоді звільнили в запас.

З офіцерами було ще складніше, бо більшість з них обов'язково була партійна. По кожному треба було доповідати главкому і в ЦК. А на це і не кожний комфлотом зважувався: як це так, комуніст і не хоче захищати соціалістичну Батьківщину!

Наша бригада готувалася до командно-штабних навчань. Починатися вони мали з строєного огляду, проводити який мав сам командувач флотом. Комфлотом був знаменитим своєю грубістю і матюками. Розказували, що він якимось вишикував якесь управління штабу флота і почав крити матюками прямо перед строєм. Член Військової ради, присутній при цьому, зауважив:

- В строю жінки. Як можна...

- Так вони допущені, - не моргнув оком комфлотом.

Екіпажі кораблів вишикувалися на пристані. В бригаді у нас був один офіцер, який ніяк не міг добитися звільнення в запас. Але поставили у стрій і його. Комфлотом обходив шеренги моряків. Поступила команда "Шкарпетки до огляду!". Ми всі дружно виставили

праву ногу вперед. Раптом комфлотом вгледів, що в одного капітан-лейтенанта одіта не чорна, а червона шкарпетка. Рвучко підійшов до нього.

- Ти що, мати твою..., - та не успів закінчити адмірал, бо офіцер перемінив ногу, яка була одіта вже у чорну шкарпетку:
- Та ви не хвилюйтесь, товаришу адмірал. У мене є і чорна шкарпетка, - і, демонструючи її, задер до коліна штанину.
- Це що за нахабство?, - звернувся командувач до командира бригади.
- Та звільнитися в запас хоче, не бажає служити.
- Так.., на гауптвахту посадити. І відправте на бойову службу, там походить і без шкарпеток, - зробив висновок адмірал і на цім огляд завершив.

Після гауптвахти офіцера перевели на корабель бригади, що готувався йти на бойову службу в Середземне море на цілих шість місяців. Прийшли в Севастополь. В ті часи на бойову службу кораблі проводжали урочисто з Мінної пристані. Проводили особисто командувач з усією військовою радою флоту. Так було і на цей раз.

Екіпаж вишикували на юті в парадній формі одягу. Командир віддав рапорт командувачу. Заграли гімн і розпочали обов'язковий в таких випадках урочистий мітинг. І тут посеред піднесених виступів і клятьв підготовлених зарані виступаючих якнайкраще виконати в морі рішення партійного з'їзду і завдання уряду, з заднього ряду строю вискочив капітан-лейтенант в розстебнутій парадній тужурці на голе тіло, з двома ювілейними медалями, в шортах та в корабельних тапочках на босу ногу і подався навприсядки танцювати гопака навколо кормового шпिला, голосно виспівуючи при цьому: "А я шланг, а я шланг"...

Командувач флоту побагровів:

- Негайно звільнити в запас!

До вечора офіцер був звільнений в запас. Вранці корабель взяв курс на Середземне море.

РЕМОНТ КВАРТИРИ

Поті. Я на кінець-то отримав довгоочікуєму однокімнатну квартиру. Квартира запущена, попередні її господарі про ремонт і не думали. То ж поки дружина здавала сесію в університеті я взявся за ремонт. Покликав на допомогу кума. Обірвали старі обої, познімали штукатурку, яка місцями відслоїлася. І все те сміття я зібрав у два старі чемодани, які після кількох переїздів вже були не гожі, але,

якщо їх скласти, ще мали більш-менш товарний вигляд. Ми з кумом чемодани гарно обв'язали мотузком і знесли вниз та оставили біля під'їзду – будемо вечором йти, то винесемо їх до сміттєвих контейнерів, які були так метрів за чотириста.

Години через дві кум вийшов перекурити на балкон, зове мене терміново. Дивимося: під'їхав грузин на "Жигулях", побачив чемодани, вийшов з машини, злодійкувато оглянувся і мерщій закинув чемодани в салон авто і рванув з місця так, що аж дим з-під задніх коліс повалив, разом з асфальтом. Ото, був впевнений, що йому підфартило поцупити ціле багатство.

Ми з кумом взялися за животи від сміху. Ну, по-перше, не треба вже нам самим перти тяжеленні чемодани пів кілометра до сміттєвих баків. А по-друге, представляємо собі вигляд того злодія, коли він відкриє ті чемодани в себе дома!

МОСКОВСЬКІ ТРИВОГИ

Колись в Потійському гарнізоні радянського Чорноморського флоту знаходився навчальний центр, в якому готували іноземні екіпажі на кораблі, які СРСР продавав іноземним державам. Навчалися там моряки з Індії, НДР, Ефіопії, Сомалі, Лівії, В'єтнаму, Куби та інших країн світу. Нашому дивізіону, який не мав відношення до навчального центру, останнім часом стали ставити завдання проводити передачу іноземцям новозбудованих кораблів і проводити морську практику їх екіпажів.

На цей раз у нашому дивізіоні стояв малий протичовновий корабель з лівійським екіпажем. Екіпаж той був слабо дисциплінований, пиячив регулярно і постійно мав проблеми у відношеннях та вступав у конфлікти з місцевими мешканцями.

В ту неділю наступив мусульманський рамадан. Я старший в своєму дивізіоні. Ліванці в обід гурбою, майже сотня чоловік, посунули в місто. Подивлюся, думаю, коли і якими повернуться.

Через години чотири дзвонить оперативний черговий бригади:

- Треба швидко виділити в місто чоловік 20 матросів і розняти лівійців з грузинами. Командир бригади наказав. В центрі на площі вже б'ються. Двадцять матросів швидко убули в місто.

Через півгодини чергова вимога виділити ще двадцять, а за годину командир бригади особисто наказав виділити ще 100 матросів зі зброєю. Без письмового наказу я зброю не видав, але людей відправив. Затим викликав старшого на борту лівійського старпома і теж відправив його успокоювати свій бушуючий в місті екіпаж.

Години через дві перед КПП бригади появилася колона лівійців, оточена з усіх сторін моїми матросами. Позаду, теж відрізана матросами, йшла гурба розгарячених грузинів, які намагалися достати лівійців. Лівійські матроси мали досить жалюгідний вид. Обідрані, побиті, в багатьох лице було в крові, других вели під руки, бо ті ледве пересували ногами. Відправили всіх на корабель. Відтак на пристань приїхав начальник політвідділу нашої бригади. Вітрове скло його Узика розтрощене, сорочка в крові, голова розбита. Начпо сунувся було розбороняти бійку і отримав колом по голові. Навіть і не знав, хто вдарив: чи-то лівійці, чи грузини.

Вранці наступного дня сидимо на нараді в його кабінеті, тут роздався телефонний дзвінок. З Москви дзвонив начальник політичного управління ВМФ СРСР адмірал Медведєв.

- Что у вас там случилось, товарищ Сітков?
- Лівійці мусульмани, товаришу адмірал. Вчора почався їх рамадан і лівійський...
- Какой рамадан? Какой, спра-ші-ва-ю, ра-ма-дан? Онi всю жізню богу мо-ля-т-ся. Ви не владеете сі-ту-а-ці-єй!

Начальник політвідділу втратив дар мови. А з трубки неслося:

- Не тревожьте Москву, не тревожьте Москву, товарищ Сітков!

АРИК I МОРЕ

Ми на бойовім чергуванні вже четвертий тиждень, хоч за наказом заступали на два. Просто нема кому нас змінити, решта кораблів дивізіону не в строю. Дурнішої служби придумати було важко, якщо і можливо. Чергування називалося корабельним протичовновим дозором або в простонародді – точкою КПЛД. На чергування нам ставилася бойова задача: виявляти і знищити підводного противника, якщо такий появиться в акваторії порту.

Але от незадача. Корабель стояв на якорі 30 кабельтів від берега і під його кілем була глибина всього 10-16 метрів. Тож, скажіть на милість, який підводний човен може в підводному стані пройти на такій глибині, та й ще й не заміченим? Але вахту несли і військовий прокурор суворо контролював стан бойової готовності корабля.

Отак і стоїмо на якорі, мусимо стояти проти можливої сваволі підлого імперіалістичного підводного противника. Неділя. Мене обступили матроси, літо минає а ми служимо на флоті і ні разу не купалися.

- Добре, - кажу, - по обіді організуємо купання.
- Оголосив великий збір вільних від вахти для купання.

- Хто не вміє плавати, крок вперед.

Ніхто не виходить. Не може бути, думаю, щоб серед 200 чоловік не було таких, що не вміють плавати. Набираючи матросів на флот, ніхто не питає, чи вміють плавати. Пояснюю, що купатися будуть всі, але ті, хто не вміє плавати, будуть купатися в рятувальних жилетах, прив'язаних до корабля. Тоді вийшло з строю двоє.

Ми спустили два трапи за борт. Вишикували по десятках всіх бажаних купатися. Біля кожного трапу стояв корабельний лікар з двома рятувальниками-плавцями із перевірених морем старшин. Вони мали купатися останніми.

Перша десятка вже на борту, друга в воду! Дивлюся, а в прозорій воді один з молодих матросів якось не природно, навіть якось смішно плаває. Нирне, махає руками і ногами якось в сторону, винирне, хватне повітря і знову занурюється. На третій раз винирнув доволі важкувато.

- По-моєму, збирається тонути, пора вже його тягнути на борт, - кажу лікарю.
- То він так по-узбецьки плаває. Думає, що в арику купається, - сміється корабельний док.

Та мені не до сміху і я посилаю у воду матросів-рятувальних плавців. Ті скочили в воду прямо з борта корабля. Успіли вчасно, бо матрос вже прямо захлинався на глибині. Витягли на борт.

- То чого ж ти не признався, що плавати не вмієш?, - питаю коли той трохи оговтався після купання.
- Я дома арик перепливав.

Ми всі дружно засміялися, оділи на матроса рятувальний жилет і на довгій мотузці знову закинули його у воду. А з ним його командир відділення взявся вчити його плавати вже по справжньому.

ВИСОКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Був лютий місяць. В морі розігрався шестибальний шторм. Шторм застав сторожовий корабель СКР-40 в морі на пів шляху від Сухумі до Поті. Корабель, щоб перечекаати непогоду, трохи поштормив, однак палива на судноремонтному заводі в Феодосії кораблю видали рівно до Поті. То ж сторожовик заходив в порт Поті аварійно під час жорстокого шторму.

Вже досягнувши мола, корабель піймав у лівий борт штормову хвилю. Удар морської стихії був настільки потужним, що морська хвиля підняла бойовий корабель як дерев'яну щіпку і викинула на

сухий берег. Через кілька годин корабель надійно був засипаний піском по саму ватерлінію. Постраждалих не було. Чудом unikнули ЧП: одна хвиля змила за борт старшого помічника командира та друга повернула його на корабель цілим і неушкодженим.

Про надзвичайну морську подію, по-флотськи ЧП, офіцери політвідділу бригади доповіли телефоном своєму шефу, який на той час знаходився у відпустці десь у Білорусії. Він негайно прибув на місце служби.

В бригаді вже працювала флотська комісія, яка вивчала причини навігаційної аварії.

- Вас що, викликали з відпустки? - спитали по прибуттю начальника політвідділу.
- Ні, я самостійно повернувся. Я ж високовідповідальна посадова особа.

Наказом командувача флотом начальника політвідділу бригади за навігаційну аварію корабля попередили про неповну посадову відповідність. А остався би у відпустці, обійшлося би.

КОТЕЛЬНИЙ ЧЕМПІОН

Це зараз у нас кораблі громихають дизелями. Раніше, в часи покійного Союзу, більшість кораблів були паросиловими. І морями ходили безшумно. Заправлялись не соляркою, а флотським мазутом. І головними механіками на кораблі були не дизелісти, а машиністи котельні. Ті, котрі обслуговували корабельні котли.

Коли паросилові кораблі розпочинали приготування до походу, з димової труби валив чорний густий дим. До тих пір поки не розігріють котли. Та на нашому сторожовому кораблі "Куниця" було інакше. Наш корабель не димів, а пускав з труби чорні димові кільця. Як досвідчений курильщик.

Таку вахту на котлах і так диміти міг лише наш котельний чемпіон старшина 1 статті Степан Нехрюка. На його вахті корабельна димова труба синхронно випускала одне кільце за другим, які пливли над бухтою і викликали страшенне задоволення командира корабля і чорну зависть командирів інших кораблів бригади. Ніхто не зміг зрівнятися в майстерності з Нехрюкою. А Нехрюку чемпіоном стали звати після того, як "Куниця" попри кораблі, що стояли на бочках, гордо пройшла головною бухтою Севастополя, пахкаючи на ходу димовими кільцями на виду всього штабу флоту і міста. Крейсери, хоч і були ініціаторами соцзмагання на флоті, так ходити не вмiли!

ПРОПАВ ЯКІР

Стоїмо на севастопольському зовнішньому рейді. Чекаємо "добро" на захід в базу. Боцман пораяється на баці, готовлячи своє подарство до швартування. Приспустили правий якір.

- До заходу в базу готовий, - доповів на ГКП. Командир задоволено кивнув головою.

Поряд з командиром стоїть його старпом.

- Пам'ятаєте, товариш командир, - почав пригадувати минуле капітан-лейтенант, - як на бойовій службі у Середземному морі ставали на якір у точці стоянки? Віддати якір! І віддали, і поклали разом з якірним ланцюгом на глибину два кілометри. Потім всю службу ходили з дерев'яним...

Боцман заглянув за борт і з розпачем на ГКП:

- Якоря нема! Обірвався верклюг!* Один якірний ланцюг висить!

Командир люто глянув на старпома:

- Накаркав, негідник! Роби, що хочеш, а щоб з правого борту мені висів якір!

*верклюг – скоба, яка з'єднує якір з якірним ланцюгом.

СЕКС ПО ФЛОТСЬКИ

Наш сторожовий корабель "Куниця" несе бойову службу в Середземному морі. Стоїмо у точці якірної стоянки. Повний штиль. Недалеко видніється зелений острів. Там суцільна курортна зона. На фоні тропічної зелені проглядаються численні симпатичні білі корпуси особняків і туристичних баз. До острова то і діло підходять і відходять невеличкі білі пасажирські судна та розкішні яхти. Сонце підганяє градусник під верхню позначку, літо, море, красаота...

Та все це не для захисників соціалістичної Вітчизни. Нам туди не можна, ми, советікус, зятягнуті у кітелі на всі гудзики аж під шию та покриті соленим потом, охороняємо в цім районі моря соціалістичне щастя трудящих від посягань підлих і агресивних імперіалістів. А ті підлі імперіалісти вирішили, що раз нам на острів не можна, то їм можна до нас. На невеличких філігранних яхтах, а то і просто на дошці з вітрилом туристи підходять просто під борт корабля.

І о боже, що ми бачимо! На яхті сидить молода компанія. А дівчата, а дівчата..., подумати лише, без бюстгальтерів морем катаються. Привітно махають нам загорілими руками і кокетливо кличуть: "Рашен! Ком цу мір". А ось прямо на корабель на дошці з вітрилом, підгоняема легким бризом, несеться дівчисько у такій же самій формі

одягу, якщо такою, звичайно, можна вважати тонюсінькі трусики. Весь екіпаж на верхній палубі і без команди. Найвинахідливіші дістали біноклі. Замполіт з ГКП, озброївшись російсько-англійським словником-довідником, які в обов'язковому порядку видавалися політуправлінням перед походом, по корабельній трансляції верхньої палуби старається грізно вимовити по англійськи: "Підхід до борту корабля заборонено. Прошу відійти на безпечну дистанцію від військового корабля" ну, і таке інше.

- Серед цих красунь, - переконаний особіст, - обов'язково мають бути шпіони.

Командир корабля, бачачи, що матроси вже почали забувати про службу, наказав штурману зібрати на ГКП всі біноклі і оголосив учбову тривогу. Коли корабель озвався ревом ревунів та трелями тривожних дзвінків, всі ті яхти і яхточки миттєво шарахнулись в сторону моря. Дівчата образливо надули губки.

Стоїмо на якорі даліше. Як сонце стало котитися на захід, до острова мимо нас став підходити круїзний океанський лайнер. Білосніжний красень. В Чорне море в наші порти в ті часи такі не заходили. На його кормі був облаштований басейн, в якому купалися симпатичні блондинки, чимало молодих жінок загоряло на лежачках в кормовій частині корабля. Тут уже не втримався командир.

- Дай-ка но бінокль, штурман, треба оцінити цю білопалубну посудину.

Всі офіцери на ГКП теж піднесли до очей біноклі. І замполіт з особістом теж. Розглядали судно хвилин двадцять. Тут раптом радіорубка викликає командира на зв'язок з штабом ескадри.

- Бабники, морські пірати! – гримить голос в трубці начпо ескадри*. Він зразу ж втямив в чому справа. - Ви що собі дозволяєте? Де партійна принциповість, ганьбите образ радянського моряка. Морально розкладаєтесь разом з буржуазними бабами! Вас сюди для чого прислали, голих жінок через стволи гармат розглядати, сексом займатися, чи... Мать вашу! По поверненні в Союз я вам особисто секс устрою на партійній комісії! Подумати тільки, капітан якогось круїзного лайнера через МЗС подав протест в Москву, що радянський корабель його туристам погрожує гарматами. Ви що, негідники, прийшли сюди голих баб через дула гармат розглядати чи соціалістичну мораль демонструвати? Знятися з якоря! Відтепер навіть обрис берега на локаторах до кінця бойової служби для вас буде невидимим!

Командир вбіг на ГКП оскраженілим.

- Вахтовий офіцер! – відірвав того від бінокля. - Хто дав команду розвертати гармати?

Ми глянули на гарматні палуби. Три гармати головного калібру чітко супроводжували лайнер. Набившись у гарматні башти матроси, не маючи більше біноклів, теж розглядали туристів на лайнері... через оптичні приціли гармат, які мали 24-кратне збільшення. А з поворотом кута огляду поверталася і гармата! З лайнера ж виглядало, що наш корабель цілиться в нього з гармат.

До самого кінця бойової служби протягом ще п'яти місяців ми таки дійсно не мали заходів в порти, на великій дистанції обходили острови, берег лише зрідка бачили на екранах корабельних радарів.

*начпо – скорочено, начальник політичного відділу ескадри.

ВИЗВОЛИТЕЛІ

Вперше потрапивши в іноземний порт і побачивши там туристів з Західної Європи ми всі щиро вважали, що віддихати в шикарних готелях та вільно роз'їжджати країнами Європи можуть виключно представники експлуататорів, тобто європейської буржуазії і імперіалісти. І яке було наше здивування коли на залізничному вокзалі Варни до нас підійшли оті експлуататори і виявилось, що вони є звичайними робітниками, металургами з ФРН.

- В Болгарії нам не дуже подобається. Ціни високі, а сервісу майже немає. То ж їдемо до Югославії, а затим, напевно, до Італії чи Франції, - діляться з нами своїми враженнями вже літні робітники.

Ми мовчимо, не розуміємо ситуації: на практиці не сходилася політпідготовка з реальним життям. Виходило, експлуатовані буржуазією мали набагато більше прав і можливостей чим ми, захисники "країни трудящих", "вільні люди вільної країни трудящих". Вони ходили і їздили, куди хотілося, ми ж тільки окремими п'ятірками з обов'язковим "старшим" по зарані визначеному маршруту і у визначеному порту. І фактично без грошей в кишені.

Наших же, радянських туристів, вірніше організовані їх групи, можна було впізнати здалека. Обов'язкова краватка, мішкуваті піджаки з короткими рукавами, такі ж штани і штиблети.

Ото бачимо – ідуть наші, група чоловік двадцять. Радо вітаємося, давно земляків не бачили. Виявилось, передові працівники сільського господарства з Ростовської області.

- Знаєш, - жаліється комбайнер, - німці вчора нас свинями обізвали.

- ????

- Ну, що ми такого зробили? Ну, лузали насіння соняшника, ну, кинули під ноги окурка, плюнули кілька раз на тротуар... А вони нас, переможців над фашизмом, свинями називати?
- Я б його, гада, фріца того, - підняв як гирю міцно стиснутий кулак ростовський комбайнер, - я б його як під Сталінградом! Рив би в мене землю. Та от, дожились, не маємо права. Для чого ми Європу визволяли?

КОЛИ ВОЛЯ ВАЖЧА ЗА ЯРМО

Період глухого застою. Тривалий час, більше чим пів року знаходимося у Болгарії, ремонтуємо свій корабель у варненському заводі "Флотскі арсенал". Грошей не маємо, у місто виходимо лише "п'ятіркою", тобто не менше чим по п'ять чоловік в групі, серед яких мусів бути комуніст. Матроси могли вийти лише з старшим групи – офіцером чи мічманом. Але що там робити без лева чи навіть болгарської стотінки у кишені? Болгарські офіцери час від часу рятують нас від здичавіння на розібраному кораблі і запрошують у гості.

Віддыхаємо у компанії болгарських офіцерів у оселі батьків начальника цеху у недалекому від заводу селі. Село невелике, охайне і доглянуте. Зійшлися познайомитися з "руснаками" і сусіди, серед них є і літні люди. Як завше, розмова зайшла про "братство", за "рамо до рамо, сьрце за сьрце"*.

- Скажіть, як на вашу думку, чому так сталося, що Болгарія, яку Росія визволила з османського ярма, у Першу світову, у Другу світову, завше воювала на боці ворогів Росії і Союзу?

Болгарин довго не думав:

- Тому, - відповів, - що російське визволення виявилось для нас важчим за турецьке ярмо. Так батьки наші говорили.

*плече до плеча, сьрце до сьрця (болг.)

ЗУСТРІЧ З ГЛАВКОМОМ

У радянські часи зустріч з Головнокомандувачем флоту була як медаль на груді. До такої зустрічі, якщо така колись і випадала, готувалися заздалегідь і ретельніше чим до параду на Красній площі. Більшість флотських офіцерів протягом всієї своєї служби бачили його лише на портреті в каюткомпанії та читали його накази. Він був таким собі флотським божком, якого не бачили, але боялися його всі більше чим ворогів з загниваючого "заходу". Бо після такої зустрічі

можна було запросто заgrimіти для подальшої служби у якийсь забутий Богом ведмежий кут чи волочитися службою "вічним капітаном", і то було б ще добре. Не той час зараз, коли адмірал, командувач чи міністр, мало не в присідки танцює перед матросом і звітує не тільки їм, а й громадським волонтерам і активістам, коли матрос може запросто зробити їм зауваження, написати в соцмережі, що він негідник, носить нестатутні штиблети, ігнорує берці чи одів якусь імпорتنу куртку. І крикнути слідом високому начальству "Ганьба!" і "Геть!". Може і судитися з адміралом, і нічого йому за те не буде.

Ото ж-бо, а як вона була флотська служба колись, ще зовсім недавно, і бодай ніколи не повторилася. Період глухого застою у Союзі котився до свого завершення. Ми того ще не знали, але заскорубленою флотською душею відчували у корабельній броні приближення чогось такого гей-би нового, невідомого і цікавого в житті і службі. Це відчуття надавало нам наснаги тягнути "тяготи і нестатки" корабельної служби. До того ж наш корабель з гордою назвою "Пантера" вже майже рік стояв у ремонті в болгарському судноремонтному заводі "Флотські арсенал" неподалік Варни. Поряд з нами вже двадцять третій місяць ржавіє наш сусід з Кримської віб. Коли буде завершення ремонту, болгари самі не знають, вони всі у боротьбі за перехідний червоний прапор, з яким до них мають прийти премії, чини і привілеї. У відпустку в Союз з нашого корабля вдалося з'їздити лише кільком офіцерам. Щасливчики, з сім'ями побачилися. А більшість офіцерів і мічманів нашого корабля вже одинадцятий місяць, замість спланованих шести, мордуються на напіврозваленому кораблі, кінця ремонту якого не видно. Сидимо без копійки в кишені, злидаримо, бо коли йшли у цей ремонт нам дозволили взяти з собою лише 30 рублів на весь період ремонту. Тридцять рублів на пів року! А пачка цигарок "Родопі" у Болгарії коштувала один рубель!!! Особіст, закамфльований під начальника штабу дивізіону ремонту кораблів, пильнував днем і вночі, записував у журнал схід на берег кожного та хто, що ніс на корабель після перебування у місті. З цього він робив розрахунок хто скільки привіз в Болгарію тайно грошей. Якщо перевалювало за п'ятдесят рублів і ти не знайшов з ним "спільної мови", то такого порушника митних правил особіст відправляв у Севастополь. І командир корабля не міг заперечити. А там парткомісія, заслуховування в політвідділі і за низькі моральні якості радянського офіцера/мічмана шлях у море йому закривався на довгі роки. Сам особіст рідко коли бував тверезим – це в нього називалося "перебував на спеціальному завданні".

Ми домовилися з керівництвом заводу, що вони будуть безкоштовно на тижнів два-три представляти свій будинок віддиху у Варні

для короткострокового перебування наших родин, якщо вони приїдуть в Болгарію. З того часу ми почали регулярно ставити це питання перед бригадою і флотом, але все намарно.

Через деякий час нам наказали готуватися до приїзду Головнокомандувача ВМФ СРСР адмірала флоту Радянського Союзу С. Горшкова, у плані візиту якого значилося відвідування "Флотского арсеналу". Готуймося, маючи на думці задати питання, яке нас турбувало, самому Главкому. Начпо з Севастополя наказує нам під час строювого огляду заціпити зуби на замок і питань Главкому не задавати, бо для таких "ремонт" може завершитися назавжди. Та директор заводу обіцяє нас підтримати. Наївно надіялися, що Главком наші проблеми вирішить на місці.

Горшков таки приїхав, а з ним командувач Чорноморським флотом, командувач ВМФ Болгарії і ще з тридцять адміралів і генералів його свити. Ми вишикувалися. Горшков, невисоко росту, товстий і огрядний, деяким своїм підлеглим адміралам не досягав і плеча, трохи кумедно закопилівши губу пройшовся повз наш стрій.

- Які будуть питання в офіцерів?, - у кінці огляду запитав байдуже. Наш командир підняв руку:

- У зв'язку з тривалими термінами ремонту кораблів і відсутності зв'язку з родинами, прошу вас, товаришу Головнокомандувачу, дозволити родинам наших офіцерів прибувати в Варну на нетривалий час хоча б раз у рік. Керівництво заводу забезпечує їх місцем проживання.

Главком нахмурився, бо вважав, що у офіцерів не повинно було виникати питань. Посірів, зняв окуляри, повернувся до директора заводу. Той підтвердив, що вони готові безкоштовно надавати кімнати для дружин офіцерів братського флоту, якщо ті приїдуть своїм коштом.

- А ви у відпустку звідси їздите, - заклавши руки за спину і виставивши вперед огрядний живіт, Главком вперся знизу вгору поглядом в командира корабля, котрий задав питання.

- Так, раз в рік, але у зв'язку з тим, що ми можемо звідси їхати до Севастополя лише військовим транспортом, який рідко звідси ходить до головної бази, багато офіцерів у відпустку поїхати просто не мають змоги.

Мовчки поплямкавши губами, хмурий Главком прорік:

- Краще буде як ви самі звідси будете їздити у відпустку. Як і їхали раніше. Все! І заклавши руки за спину пішов геть. За ним попрямувала вся його радянська і болгарська адміральська свита.

Командир нашої бригади і член військової ради флоту обдарували нас поглядами, які нічого доброго нам не віщували. Ми зрозуміли, що своїх сімей з маленькими дітьми нам прийдеться ще довго не бачити. Мені дружина написала вже було у листі, як наш маленький син розказує сусідам, що в нього теж тато є, але він десь далеко в морі. У селі вже почали торочити, що напевно я покинув сім'ю, бо не може батько майже рік десь вештатися поза нею.

Після проведів високої радянської флотської делегації болгарські офіцери розводили руками: оце у вас служба, не те що у нас! Упаси Боже! Нас до трьохмісячної бойової служби у Середземному морі готувала вся Болгарія. Затим зустрічі, відпустки, можемо при бажанні в любую країну Варшавського договору з'їздити на авто. А у вас ні вліво, ні вправо! Оце служба, як у військовий час! Ви шість місяців відходили у Середземці і через місяць вас направили сюди до нас. Поїздом і літаком ви користуватися не маєте права, бо радянських військ, ха-ха-ха, немає у Болгарії. Ну у вас і відношення до офіцерів... Ми хотіли якось скрасити вам службу, але ваш Главком не дозволив цього зробити. Вибачайте, "другарі і братушки".*

*другарі і братушки (болг.) - товариші і брати.

КАВАЛЕРКА ПО-ФЛОТСЬКИ

Під час перебування нашого корабля у дууууже тривалому ремонті в болгарській Варні, ми, офіцери і мічмани, щоби хоч якось відійти від опостилого ремонту та ремонтної обстановки та хоча би хоч трохи якось віддихнути, вимушені були записуватися п'ятірками для сходу у місто Варну, бо офіцерам і мічманам, як і матросам, самостійний схід у місто був заборонений. Виняток був зроблений лише для корабельного поштальйона, який щодня ходив за поштою у село Єзерово, на протилежний берег озера. Ми старалися вийти в місто, щоб відійти у місті від побуту в напіврозібраному кораблі, від металу, від, здавалося, вічного ремонту та відчутти себе хоч трохи нормальними людьми. Ми ж всі були молоді, не жонаті, то ж молодість попри суворі інструкції і заборони, вимагала свого. Великих грошей ми не мали, то ж могли собі лише дозволити у складчину раз у місяць-два пляшку хорошого болгарського вина з "піле на гріл"¹. Та й тим були задоволеними. Але не завжди і не всі.

Переживаючи таку бідноту, ми, молоді і дужі, освоїли на кораблі виробництво фруктової наливки на базі корабельного спирту. Особливо добру готовив командир. Її ми камуфлювали під пляшку кока чи пепсі-кола, які в Болгарії були у вільній продажі у кожному

кіоску, а у Союзі про ці напитки ми чули виключно як про буржуазний напиток, вигаданий для отрави у першу чергу молоді. А так як наші власні кошти за без малого місяць закінчилися, колу придбати вже не було за що, тому ми й взялися за наливки. Болгарським офіцерам вони подобалися і вони доволі часто заглядали до нас на стаканчик-другий нашого напитку, називаючи його "светска морска кола".

У місті на дівчат взагалі грошей не мали, то ж на них ми не зазирали. А так, як ми, молоді, у більшості часу у військовій флотській формі – інакше нам схід на берег не дозволявся - то вони самі позирали на нас. Наших туристів-красунь здалека було видно, як і нас. Ходили вони завжди групами і був у них "старший", який свято беріг "обліко морале" радянських туристів, та й самі вони в кожному, хто набивався до них в компанію вбачали мало не агента НАТО чи ізраїльського Моссаду переодітого у форму героїчних радянських моряків. З такими не пофліртуєш і на дискотеку не підеш...

Болгарські "моміче"² при першому же знайомстві у своїй більшості пропонували називати їх не інакше як "булкою"³, при другій зустрічі пропонували вже познайомитися з її мамою. Будучи глибоко переконаними, що в "стране советов" манна небесна падає просто з неба і течуть безкоштовні молочні ріки, вони вже готові були негайно виходити заміж і їхати в Севастополь. Тож, не бажаючи попасти у міжнародний конфлікт чи просто халепу, ми старалися з болгарськими моміче тісних знайомств не водити: "здравейте, добре дошли і махали ручкою довіждане".⁴ Ми то вже перевірили наш рівень добробуту з рівнем болгарським: коли вперше зайшли у варненський гастроном, були просто ошелешені - на вітрині з десятків різних сортів ковбаси і зовсім немає черг. А пепсі і кока-колу купуй у різного об'єму пляшках чи наливай собі хоч у відро!! Всякими кетчупами і багато чим зовсім незнайомим нашим гастрономам продовольчим товаром полиці просто завалені. Небачена у Союзі справа!

Молоді, ми як і вся молодь, намагалися десь віддихнути як це водиться серед молоді у нормальному суспільстві. Але військова форма нас завжди видавала і досить часто наших молодих офіцерів повертали на корабель: вам там бути не положено. Навчені гірким досвідом своїх попередників, ми домовилися з болгарським офіцером, що вийшовши у місто, будемо перевдягатися у цивільний одяг на його дачі. Тоді, думали, нас чекісти в місті від іноземних туристів не відрізнятимуть. Марно так думали!

Якось ми вирішили з'їздити на варненський курортний комплекс "Албена". Нас возили туди на екскурсію взимку, влітку офіційно забороняли – там багато іноземців, а ми ось захотіли побувати там

влітку, поніжитися під сонцем на цивілізованому пляжі і подивитися на болгарський курорт своїми очима.

Їдемо. На дачі друга Петі передяглися, кому не хватало цивільної екіпіровки її нам позичив Петя, сіли на маршрутний автобус і їдемо. Мали з собою чималу пляшку нашої "коли". Спершу вирішили скупатися. Роздягальня-гардероб відгороджена від пляжу високим парканом, що за ним – не видно. Лише на дверях, що вели за паркан на пляж, написано "Мъже", "Жъни". Ми уваги на те не звернули і зібралися йти у ближчі двері. Питаємося у болгарина, гардеробника, чи можна сюди заходити. Він посміхнувся і кивнув головою, що так, ми зрозуміли що можна, не забраняється. То нам так здалося. Насправді кивок головою по-нашому "так", по-болгарськи означає "ні". Ми до цього ніяк не могли привикнути. Тому гонорово відкрили двері і вибігли на широкий пляж. Почувся жіночий писк, у нас полетів який тазик... Лише отримавши тазиком по спині та піском в очі нам прояснилося, що ми вдерлися на жіночий нудіський пляж. Оглядна гола жінка з величезними грудьми кинулися на нас, інші на різних мовах сердито демонстрували питання, що нам тут треба та як ми осмілилися сюди зайти, інші сміялися і кокетливо зазивали нас до себе, демонструючи свої фігури... Попри запрошення деяких молодниць поніжитися поряд з ними на сонечку прийшлося під жіночим напором відступити і притьма винести свої тіла за рятівний дощатий паркан. Побачивши нас болгарин в гардеробі катався від сміху по своєму прилавку. Ми пригрозили йому відповідною подякою і пішли далі. На цей раз, увійшовши через двері, на яких було написано вхід загальний, ми попали туди, куда стриміли..

Сонце вже котилося до горизонту і ми, накупавшись і добряче поплававши, вирішили, що непогано було б освіжити горло нашою наливкою. Почали шукати відповідне для цього місце. Проходячи повз одну з альтанок, побачили там кілька дівчат в купальниках. Ми помахали їм руками, вони нам весело відповіли:

- Och, marynarze. Uczestnikiem naszej dziewczynki. Brakują chłopców⁵. Я трохи знав польську, у дитинстві, пасучи корови, депортований з Польщі сусід-дяк вчив мене читати польську газету. Я сказав друзям, що польські панянки нас запрошують в компанію. Ми підійшли, познайомилися. Порозумілися на польсько-україно-російському суржику. Одна з дівчат розказала, що була у Львов і, жартуючи, вихопила у нас пляшку і, думаючи, що то справжнє пепсі-кола, відпила ковток.

- О, то є добре вино, - сказала вона дівчатам. Панянки запропонували зайти в поряд розміщене кафе. Ми відмовилися:

- Zabrakło nam pieniędzy⁶ - я продемонстрував дівчатам своє знання польської мови.

- Байдуже, - сказали панянки, - зате вино є.

І запропонували нам зайти до них в гості в номер готелю. Розуміється, що ми з колегами погодилися, дівчата виявилися веселими і дотепними, без комплексів і нам було з ними весело. Піднялися з ними на четвертий поверх готелю. Нас зустрів черговий по поверху, не жінка, а молодий спортивної статури чоловік. Панянки махнули йому весело рукою - то *polacu* - і повели нас в номер. Лишень дівчата накрили стіл у двері постукали. У номер увійшов черговий поверху з якимось молодиком, який звернувся до нас:

- Виє сте на сьветските офицери и не можеш да останеш тук. Моля, оставете хотела.⁷

- Ние, българските моряци,⁸ - виперли ми груди наперед, стараючись вимовляти болгарські слова, які вже зуміли вивчити.

- Nie należy ich dotykać, to *polacu*⁹ – захищаючи нас, запротестували панянки.

- Те са моряци советските, - заперечив їм, як ми зрозуміли, болгарський чекіст. - Ние знаем къде си кораб и кои са наистина. Ние ви дам един час, за да стигнем до кораба за "Флотски арсенал".¹⁰

А затим чистою російською добавив, що краще буде, щоб ми не шукали собі пригод і, якщо ми не будемо опиратися, то вони не будуть перевіряти наші документи і доповідати на корабель.

Прийшлося змиритися і виходити з готелю. Заморська флотська кавалерка закінчилася. Панянки скрушно розвели руками. Ми втратили чудову компанію і свою флотську колу.

Через тиждень нам передали з заводського парткому, що до них поступила інформація, що советські офіцери переодіваються на квартирах болгарських офіцерів і затим відвідують туристичні комплекси з іноземцемним дівицями. Порадили нашому начальству подібні маршрути для нас закрити раз і назавжди. І закрили.

¹ жарена курка (болг.); ² дівчина (болг.);

³ наречена (болг.); ⁴ вітаю, ласкаво просимо, до побачення (болг.);

⁵ О, моряки. Приставайте до нашої дівочої компанії. Не вистачає парубків (пол.)

⁶ У нас закінчилися гроші (пол.);

⁷ Ви є радянські військові моряки і вам не можна тут перебувати.

Прошу покинути готель (болг.); ⁸ Ми болгарські моряки (болг.);

⁹ Не чіпайте їх, вони поляки (пол.);

¹⁰ Вони радянські моряки. Ми знаємо де є їх корабель і хто вони насправді. Даємо вам годину добратися на свій корабель в "Флотский арсенал" (болг.).

СТАТУТ І ОДИНОКА СОСНА

Стоїмо на траверзі піонерського табору "Артек". Забезпечуємо артилерійськими салютами перебування на піонерському ювілеї Генерального секретаря ЦК КПРС Михайла Горбачова з великою компанією високого партійного керівництва – вітчизняного і зарубіжного.

На наступний після ювілею день, до борта корабля підходить глісер з двома молоденькими симпатичними піонервожатими. Просьте старшого на борту відпустити з ними молодих лейтенантів.

- Розумієте, ось там, - привабливо усміхається миле створіння і показує на скалу, що ледве видніється на горизонті, - ось на отій скалі росте одинока сосна. Ми хочемо там сфотографуватися з вашими офіцерами.
- Так, - потягнув старпом, - скалу бачу. Одинока скала – просто чудово, та Корабельний статут – значно краще. Фотографуйтеся отут, на фоні кормової гармати, бо корабельна криця – це вам не одинока тріснута скала і щоб я ваш глісер через п'ять хвилин біля борту не бачив.
- А можна з Вами сфотографуватися?
- Можна.

Сфотографувалися біля гармати. Та поки дівчата фотографувалися, лейтенанти чкурнули в катер, і відійшовши від борту, дівчата разом з ними помахали старпому своїми загорілими ручками. Коли корабель повернувся до місця свого базування, дружина старпома зустріла свого судженого з вже отриманою з пошти фотографією, на якій її старпома на пляжі обнімали... оголені по пояс повногруді дівчата. То були вожаті з Артека. Так молоді лейтенанти помстилися своєму старпому.

БУТЕРБРОД КОТЕЛЬНИЙ

Літо. Спека. Кораблі бригади в навчальному поході. Корабельний механік проводить інструктаж чергової ходової вахти вечірньої зміни. Визначивши обов'язки і поставивши завдання кожному моряку, взяв великий піднос і почав з ним обходити стрій своїх любимох кочегарів. Кожний моряк мав взяти з підноса і з'їсти перед вахтою товсту грінку чорного хліба, посипаного шаром грубо молотої солі.

Матроси третього року служби брали хліб мовчки і тут же його їли, аж сіль тріщала на зубах. Матроси першого року служби пручалися:

- Не буду їсти! Не хочу, я не верблюд, мені не треба, обійдуся!
- Їж кажу, салага! Гірше буде.

Корабельний замполіт, який на кораблі служив десь другий тиждень, завбачивши цю сцену, схопив у механіка піднос, вирвав його з рук і затрясся праведним гнівом:

- Ви що собі дозволяєте, товаришу капітан-лейтенант! Це знущання над особовим складом. Будете відповідати як комуніст! Я забороняю цю процедуру, вона не передбачена корабельним пайком і корабельним статутом.
- Я то відповім, - махнув рукою механік, - але за ходову вахту і матросів прийдеться відповідати вам. І пішов в каюту.

Прошло години дві. Замполіта терміново викликають до котельного відділення. Біля котельного відділення бачить, як троє матросів на довгому шнурі витягують через люк з глибини відсіку молодого матроса, тіло якого схопили спазми: лице бліде, кожну жилку видно, руки й ноги викручені неприродньо, з губ важкий стогін.

- Що матросу зробили? Як це могло статися? Хто скоїв?

Прибіг корабельний лікар з похідним чемоданом:

- Що?, хто? Сам і скоїв...

Відтіснив замполіта, зробив матросу укол. Через хвилини обидві щоки матроса почали розовіти, появилася живий блиск в очах. Моряк випрямився, через силу усміхнувся:

- Вроді відпустило. Та руки й ноги болять.
- Ще б пак! Зараз же відведіть його в лазарет, - це вже командує корабельний доктор. - Помитися йому там, покорміть його і там йому лежати два дні поспіль, поки м'язи після спазми не прийдуть в норму.

І до замполіта:

- Зам, не знаєш, не вмішуйся. Оце наслідки твоєї виховної роботи. Наш корабель - не твоя колишня дизельна коробка. Ти зайді в котельне відділення, подивися при яких температурах там несуть вахту. Це тобі не партійні збори проводити. Організм в коцегарці обезводнюється за годину і тоді настає те, що ти ото бачив. А з'їв би матрос перед вахтою "бутерброд котельний" і вахту би достояв без зауважень, спокійно і для здоров'я без втрат. Що, солі шкода, а матроса ні? Ти не добавляй мені роботи, зам, а то скажу відверто...
- Ясно, - опустил голову замполіт і побрів до каюти.

ПЕРЕДОВИЙ ДОСВІД

Наш сторожовий корабель "Куниця" стоїть з правого борту крейсера "Кутузов". Крейсер за підсумками року передовий на флоті.

А ще, кажуть, він взяв приз Головнокомандувача ВМФ СРСР по артилерійських стрільбах. Привітати крейсер з успіхами в бойовій і політичній підготовці прибув Ансамбль пісні і танцю з Москви.

Концерт іде на юті, кормовій частині крейсера. На концерт відправили і нас, як хронічно відсталих – набратися передового досвіду. Сидимо, вірніше стоїмо біля леєрів, дивимося чудовий концерт. Нумери концерту міняють один одного, московські довгоногі красуні витанцювують на корабельній тіковій палубі, демонструють високе мистецтво і чудові голоси. Ми не жаліємо долонь, бурними оваціями дякуємо за високу майстерність і надану можливість нам віддихнути від служби і корабельних робіт.

Концерт закінчився. Командир крейсера запрошує артистів до салону. На юті осталися чотири вахтових прибиральники навести флотський порядок після концерту, прибрати все лишнє і надраїти дерев'яну палубу. Техніку прибрали, та забули відімкнути мікрофони від корабельної радіотрансляційної мережі.

Командир в салоні дякує артистам, пригощає корабельними ласощами. Раптом по корабельній радіомережі:

- Ну, як тобі, братан, московські баби?

- Нічого собі, подраїв би їх з задоволенням! Я б з отою, білою, довгоногою, ну, з білим довгим волоссям, ото сплясав би в румпельному відділенні. О, в мене би крутилася краще, чим тут на палубі...

Командир стрельнув очима на старпома мов бабахнув головним калібром:

- Старпом!?

Старпом, як ошпарений паром з головних крейсерських котлів, вискочив з салону. Влетівши з повного ходу на ют і, геть забувши про мікрофони, накинувся на матросів праведним гнівом. Через хвилину корабельна радіомережа рознесла по крейсеру і всій причальній Троїцькій стінці:

- Негідники! Ви в мене замість московських баб якірні ланцюги драїти будете! Я, можливо, то же з задоволенням подраїв би кожную другу з них – но ж не горланю про це на весь крейсер!

ВЧЕНИЙ ЗАМПОЛІТ

На найбільший в бригаді ескадрений міноносець "Безотказний" призначили нового заступника командира. Високий, красивий, статний, подобався жінкам. На цього проекту кораблях він досі не служив, призначений на підвищення, і це стало причиною його зарозумілості і самовпевненості.

На кораблі після тривалого ремонту вводили до ладу корабельні котли. Заступник командира взявся особисто пересвідчитися в якості тамтешньої вахти. Біля люка котельного відділення його зустрів старшина 1 статті:

- Товаришу капітан-лейтенант. Хочу вас попередити, що при вході з перехідного тамбура до...
- Не вчи попа вченого їсти хліба печеного, - зупинив старшину замполіт і рішуче підняв кришку шахти, що вела до царства кочегарів. І почав спускатися по скобтрапу вниз перехідного тамбура.

Взагалі то есмінець був старого, ще довоєнного проекту. Нагнітання повітря в котли проходило старим способом через відсік, тому повітряний тиск у котельному відділенні при роботі котельних установок був дещо вищим, чим зовні. Щоб зайти, треба було вирівняти тиск в перехідному тамбурі і котельного відділення спеціальним важелем. Про цю особливість і хотів попередити старшина замполіта. Та той не захотів його слухати.

Спустившись у перехідний тамбур, замполіт задрів за собою люк і впевнено крутнув колесо важкого броньового люка котельного відділення. Люк під підвищеним тиском різко розчахнувся, всією своєю масою заїхав в красиве замполітове обличчя, що так подобалося штабним дівчатам.

Замполіт повалився на палубу. Матроси втягли свого головного виховника у відсік, відлили забортною водою. Більше замполіт про вченого попа не згадував.

МІСЯЧНИЙ ЗАПЛІВ

Більшість офіцерів нашого протичовнового дивізіону склали молоді не жонаті офіцери. Як випадала днина, коли кораблі стояли біля пристані, всі вони, звичайно, намагалися провести досуг десь у місті. Та один з них, мінер, старший лейтенант Віктор Костильов рідко коли сходив на берег, лише виключно по корабельних справах. То ж я порадив офіцерам брати його з собою, а то, говорю, так і зістариться в каюті холостяком.

Чудовий літній сонячний день. Неділя. У помічника командира сторожового корабля "Куниця" день народження.

Просить "добро" зібрати офіцерів на "поляну" біля моря. Пішов з ними і Костильов. Десь по обіді офіцери повертаються. Костильова з ними нема.

- А мінера де оставили?

- Він вирішив ще разочок окунутися в морі, а затим має зайти по справі до дивізіонного мінера 3-го дивізіону.
- Ну, то й добре. У офіцера все – таки вихідний.

Під вечір пройшов проливний не дощ, а ливень, який може бути лише у Грузії. Рано-вранці мене викликає черговий дивізіону – прийшов місцевий житель.

Бачу біля трапу корабля літнього грузина з якимось оберемком в руках. Питаю у чім справа.

- Слушай, - розказує, - вранці виходжу на берег моря. Пляж зовсім чистий, дощ змив всі сліди. А тут бачу ось офіцерську куртку на піску, сліди ведуть в море. Далі туфлі валяються, штани... назад, щоб з моря вийшов, слідів нема. Ось документ в куртці знайшов. Бачу, що воєнний, ось приніс, чи то не ваш випадково старший лейтенант пішов топитися?

Я взяв посвідчення офіцера: старший лейтенант Костилюв. Питаю чергового по кораблю чи є Костилюв на борту.

- Ні, на борт не прибував.

Виявилось, що і на сусідній дивізіон він не заходив. Оце так справи, оце віддихнули морячки! Доповіли по інстанції про відсутність офіцера. Заметушилася вся бригада. Начпо в розпачі, нервує комбриг. Командувач флотом сказав коротко: шукайте де хочете, а щоб офіцер був мені живий! Розпочали пошук, направили в море катери – нема, офіцер як би пропав зовсім. Думка схиляється до того, що, мабуть, таки утонув в морі. Шукаємо в морі, шукаємо на березі, результату немає. Якщо за добу не з'явиться то висновок один – утонув у морі...

На ранок третього дня я вийшов на фіззарядку. Дивлюся, а із за рубки чергового хтось виглядає. Побачивши, що його помітили, заховався за кущ. Підхожу, дивлюся, а там... заховався наш Костилюв. Весь у грязюці, майже голий. На собі мав лише набедрену пов'язку з якоїсь рваної мішковини, зав'язаної дротом, а на ногах старі рвані шкарбани, мало схожі на черевики.

Доповіли в штаб, що офіцер прибув живий – здоровий. Коли він привів себе в порядок, почали розбиратися.

- Пам'ятаю лише, що зайшов у море окунутися, - зітхає наш мінер.
- Пірнув і... отямився від сну посеред моря з ранковою зорею. Аж сам здивувався, чого я тут та ще повністю роздітим. Замітивши на горизонті берегові вогні з високих будівель, поплив до берега. Коли доплив вже розвиднилося, бачу - там люди купаються, а я голий. Тож сидів у морі поки люди з берега не розйдуться. А вони розійшлися лише опівночі. Я вийшов на берег, бачу не відоме мені село. Щоб хоч щось на себе надіти стягнув з якогось плота мішковину та

знайшов на березі викинуті морем старі черевики. Обв'язав все те дротом і ліг спочити під кущем. Вранці проснувся – а куди йти не знаю. Бачу, старий грузин на городі порається.

- Куди дорога до Поті?

- Ось туди.

- Весь день – продовжує розказувати наш мінер, - мені знову прийшлося голодному просидіти у морі - не міг же я у виді первісного індійця йти межі люди. І тільки як стемніло, виліз на берег і пішки побережжям добрався до порту.

Ми перевірили розповідь. Виходило, що Костильов за ніч проплив близько 30 кілометрів і вийшов на берег десь біля Кобулеті. У це важко вірилося, сприйняли як нерозумну витівку нашого усамітненого мінера.

Та історія мала продовження. Десь через місяців два знову зник Костильов. Бачили, що самостійно пішов купатися на так званий "дикий" пляж і на корабель не повернувся. Нарядили катер і почали прочісувати район моря за течією в сторону Батумі.

Море – повний штиль, широко розстелило водну поверхню. Ясно світить місяць. Красота... лише нема офіцера. Шукаємо, "тралимо" один квадрат за другим. Опівночі за десяток кілометрів від порту замітили... одинокого плавця. Підійшли катером до нього, а то наш Костильов... накручує морські милі. Ось аж де купається! Пливе собі розмірено, з закритими очима розмашистими гребками загрибає воду і навіть катера не помічає! Так тривало хвилин десять. Коли його втягли на катер він ще хвильку помахав руками, затим відкрив очі і до нас: - А я не спав!

НЕДОЛІКИ

Наш есмінець "Безотказний" у ремонті. Нас перевіряє висока флотська комісія. Вже в літах каперанг* пунктуально і прискіпливо оглядає господарство боцмана. Боцман поряд, весь в увазі, помічник каперанга записує зауваження. Підійшли до люка кормового відділення.

- Так, - розглядає люк високе начальство. – Записуйте зауваження. Перше: люк грязний, друге – фарба стара, давно фарбований, третє – гумова прокладка потріскана, четверте – погано накрейдена, п'яте – погано ушільнена, шосте – люк від маркований неправильно, сьоме – товщина букв марки на 2 мм тонше, восьме – марка несиметрична, дев'яте – на люці ржавчина, десяте – закрутка не розходжена, одинадцяте – скло ілюмінатора

має пошкрябини, дванадцятье..., п'ятнадцятье..., двадцятье..., двадцять сьоме...

Боцман слухав, слухав затим раптом зняв люк з петель і... викинув за борт.

Каперанг подивився, подумав і до помічника:

- Викресли раніше зроблені зауваження. Запиши одне зауваження: нема люка.

*каперанг – капітан 1 рангу (скорочено).

СЕВАСТОПОЛЬСЬКІ ЗМАГАННЯ

Наш корабель завершив ремонт, стоїмо у Севастополі біля Троїцької стінки у складі бригади ремонтних кораблів. Зранку кожної п'ятниці йдемо у штаб на підведення підсумків. Йдемо як на муку, бо, знаємо наперед, крім приниження і образ, нічого звідти не винесемо. І на цей раз ми з командиром не помилилися. Народа почалася і завершилася нами, командуванням СКР "Куниця".

Почалося з того, що наші матроси, які ремонтували якірні пристрої на баці, не віддали честь приходящому мимо на катері командирю крейсера "Кутузов". Завершилася тим, що у нас відсутні на кораблі газети, які той же політвідділ бригади нам не виписав. Повортаємося на корабель.

- Я більше такого терпіти не можу. Напишу рапорт на звільнення чи перевід куди інде, - гарячиться мій командир. – Нас за офіцерів не сприймають, хоч у нас справи краще, чим на тому ж крейсері.
- От що, - кажу, - нам треба служити по тутешній севастопольській системі. Звідки комбриг знає, що у нас на борту немає підшивок газет? Я ж два дні тому назад просив замполіта "Керчі" щоб поділився з нами, у нього повна підписка, а людей мало. Він не лише високомірно мені відмовив, а й тут же заклав нас в політвідділ. Треба так і нам поступати, тоді можна буде легше жити.

Командир не погоджується. А як тоді з мораллю, питає. Ну, думаю, може й справді не варто протистояти системі, яка складалася в цій бригаді десятиліттями?

На черговій нараді нас знову дві години "драють" за дрібниці, які могли бачити тільки з сусідніх кораблів. Комбриг виразів не вибрав, просто знущався над нами за факт порушення форми одягу, розстебнутої шинелі вахтового біля трапу.

- От що, - кажу командирю, - ти не вмійшуйся. На черговій нараді будемо передовиками. У вовчій стаї треба по вовчи вити. А то з'їдять.

Бачу, на великому протичовновому кораблі "Керч", що стояв по лівому борту, на сигнальному крилі три офіцери влаштували вечоринку з випивкою. Ще й вдарили вістового. Іду до телефону, доповідаю начпо. У відповідь з того кінця проводу шанобливо: "Дякую за інформацію". Ну, думаю, цієї інформації для пів дня наради замало. Щось ще треба додати.

Як стемніло, бачу, на крейсер "Кутузов", як то завжди там бувало, прийшли і зайшли на борт дівчата. Доповідаю. З штабу приїжджає перевірка – виводять п'ять красунь напідпитку.

В п'ятницю уже ми передовики. Воно ж, неприємно підставляти сусідів, але побудьте і в нашій шкурі трошки – самі таку ситуацію створили. Радуйтеся результатами. Підведення підсумків за тиждень проводилося на "аналізі" справ вже крейсера "Кутузов" і ВПК "Керч".

- Ось "Куниця". Так там же порядок, там служба! Ми їх лаємо за відсутність газети, а поряд крейсер, боже ти мій, який бардак, жінок на корабель водять і взагалі там служби нема ніякої, - аж заходиться комбриг.

Бідний командир крейсера, в душі жалію вже в літах каперанга. Шагають досвідченого моряка грубим словом в присутності навіть лейтенанта! Тепер вже, впевнений, не будеш вимагати віддачі честі у матроса, який мов мавпа висить на мотузяному трапі і фарбує якірний клюз*.

На корабель повертаємося вже веселіші. Як не як, а вибилися в передовики! Кажу командирі, що необхідно досягнутий успіх у змаганні закріпити, бо знов станемо відстаючими. Соцзмагання ж бо не знає перерви! Командир лише махнув рукою.

Вечором бачу, як в перехідному тамбурі на "Керчі" мічман вдарив старшину. Негайно доповідаю начпо. Отримав подяку за серйозну і принципову доповідь. "Керч" трясє перевірка політвідділу.

- На тому ж кораблі, - доповідаю через день, - не проводяться додаткові політзаняття, матроси бродять кораблем і курять в заборонених місцях.

- Дякую за доповідь, - чую у слухавці.

Така доповідь для начпо мов червона ганчірка для іспанського бика! Через годину корабельний замполіт біжить в політвідділ, терміново викликають.

П'ятниця. Чергова нарада і, ніколи раніше такого не бувало!, знову ми передові. Навіть отримали захоочення у виді зняття попередніх стягнень. Тепер стягнення лягають на командування кораблів наших сусідів.

Йдемо з наради. До мене підходять замполіти з крейсера і ВПК "Керч", які раніше мене просто не помічали. Тобто ігнорували. Запропонували цигарку. Запалили.

- Твоя робота?

- Моя. Перейняв ваш досвід соцзмагання. Ми ж тоже в моря ходимо, не менше вашого.

Постояли, помовчали.

- Знаєш, давай дружно жити.

- Не заперечую, не ми це змагання розпочинали. У вас людей на борту значно більше чим у мене, тож, перепрошую, всі наради будуть лише ваші.

- Приходь на чай. Поможемо, чим зможемо і домовляємося, що кожний відповідає сам за себе, а якщо побачить які зауваження по службі то повідомляє один одному.

Так і порішили. Відтоді про змагання виглядіти кращим за рахунок іншого ми забули.

*якірний клюз – отвори на носу корабля для якорів і якірних ланцюгів.

ПОЛОЖЕНО – ЇЖ

Перебудова в самому епіцентрі свого розвитку. Перебудовуємо і бойову підготовку. Ми в морі всім дивізіоном вже два тижні поспіль. Здаємо комплексну задачу за зимовий період навчання. Мій корабель – флагманський, на борту сам командувач флотом адмірал Хронопуло. Сидить то на головному командному пункті корабля, то у каюті командира, не вмішується в наші дії, лише спостерігає і п'є міцний чай. Раптово, як то часто буває біля Кавказького узбережжя, розігрався шторм. Шквалистий вітер підняв високу круту хвилю – про захід в базу забуваємо відразу. Штормуємо. Здраїли всі отвори, люки і ілюмінатори, пришкертували по-штормовому шлюпки, бочки і все, що хвиля може знести з палуби за борт. Море почорніло і вкрилося пінистими гребнями, тучі, здається, сповзають з великого Кавказького хребта прямо на наші щогли. Хвилі, як гори, кольору сталі, одна за другою виростають перед форштевнем корабля, ми долаємо одну і зариваємося під другу по самі ростри, аж стогне метал. По траверзу із-за хвиль видніються лише щогли малих протичовнових кораблів – моряки вирішують задачі в морі. Так сказав комбриг. Шукаємо підводного човна. А він там десь в морській пучині, на глибині і у вус не дує, у нього там не штормить, все спокійно. А у нас вахтовий офіцер несе вахту на розтяжках. Гідроакустик, прив'язаний до стільця у своїй

рубці проти човна безсилий – взяти контакт не може. Але, як кажуть, ще не вечір.

Через добу вітер як раптово зірвався, так раптово кудись зник. Виглянуло полудневе сонечко і, пригрівши, успокоїло морську гладь, лише накат невисоких хвиль нагадував нам про вчорашню хитавицю. Ми прибрали корабель і продовжили протистояння з човном в морі. А адмірал підкидає нам вводні. Виявлена ворожа ескадра там-то, появилась його і авіація. Все те треба було виявити і умовно знищити. Одним словом, кругом вороги, і море дибиться на нас теж вороже. Але і ми не ликом шиті. Піймали ми того човна, як говориться, за ласти і вже не відпускаємо. Він, там, у глибині, звичайно це виявив та почув і почав фортелі різні нам викидати: то поміхи, то маневрує.

Ми атакуємо. Дві торпеди одна за другою шубовснули за наш борт, там, в глибині моря, вони таки знайдуть гонорових підводників. Затим, завершуючи протиборство з підводним човном, з страшним ревом, випалюючи вогняним смерчем фарбу з корабельних настрійок, зійшли реактивні глибинні бомби з усіх направляючих реактивної установки і глибинними бомбами накрили район знаходження підводного човна. Три гармати головного калібру, аж здригається корабель, ведуть бій з ворожою ескадрою, яку десь там за лінією морського горизонту демонструє великий морський щит. Носові і кормові кулемети прикривають корабель з повітря, розстрілюючи мішені, які з реактивної установки запускає наш же торпедолов. Гранометчики з роствів блокують підхід умовних підводних диверсантів. Корабель, окутавшись димовою завісою, весь в диму і огні залпів – вперше воюємо як у справжньому бою з використання усіх видів нашої зброї. Адмірал задоволений діями екіпажу - снаряди накрили морську мішень, підводний човен успішно атакований.

Після завершення учбового морського бою обід, який і на війні, як знаємо з історії, не відмінювався. А тут лише учбовий. Наш вістовий офіцерської кают-компанії добродушний, трудолюбивий, високий і здоровенний матрос-узбек. Йому ніяк не вдається збагнути різницю використання звернення на "ти" і "ви". І командир любого рангу для нього "начальник". Першу тарілку супу вістовий подає командувачу флотом. Налив повну тарілку, по самі вінця. Несучи тарілку, вмочив в суп два пальці. Адмірал людина культурна і тактовна, не може сказати матросу не мий пальці в тарілці з моїм супом, тому говорить:

- Ви б, товаришу матрос, менше наливали б у тарілку.

І почув у відповідь:

- Положено – їж!

ОСТАННІ МАНЕВРИ

Ми майже всім дивізіоном прибули в Севастополь. Приймаємо участь у масштабних загальнофлотських навчаннях "Осінь-88". Наше завдання – охорона конвою та вогневе забезпечення висадки десанту під гору Опук, де, згідно легенди навчань, засіли окупанти з агресивного блоку НАТО. Маємо їх звідтіля викурити.

Стоїмо на Вугільній пристані. Субота. Останні приготування до навчань. Вже понаїхала величезна кількість начальства: майже весь Головний штаб ВМФ на чолі з Головнокомандувачем та військовий відділ ЦК КПРС, які мають перед виходом в море заслухати кожного командира корабля з його заступником.

Чекаємо на комісію. Кораблі наші просто сяють на сонці. Їх прибрали, почистили і відмили як перед справжнім боєм. Прибігає схвилюваний старший політпрацівник нашого похідного ордеру і до мене:

- Ти що робиш? Он на гірці Главком з представниками ЦК, а у тебе на баці* матроські роби** сушаться.
- Так субота нині, банний день. Там лише і можна по проекту і статуту сушити білизну.
- Суши де хочеш, хоч у себе в каюті чи на власній голові! А прибери негайно, якщо не хочеш навчання зарані завалити.

Я покликав боцмана:

- Іванович! Згорни, друже, ти оті леєра на баці, бо замордують зараз різними перевітками. А мокрі роби, скажи механіку, хай сушаться у машинному відділенні. Може не згорять.

Боцман з приводу севастопольських флотських порядків видав п'ятипалубну скороговірку і пішов управлятися.

У неділю перед обідом появилися перші високі особи. В каюті командира у командирському кріслі усівся керівник військового відділу ЦК. Командира слухати не захотів, подивимося, мовляв, на вас у морі. Викликав мене.

От скажіть, товаришу капітан-лейтенант, скільки кораблів завтра вийде в море?

- Сто вісімдесят два вимпели,*** - відрпортував я.
- Так. А ви собі уявляєте, яка складність буде плавання?
- Так, маневр кожного корабля відпрацьовано. Наше завдання супровід, охорона конвою. Маневрування при вогневім забезпечення висадки десанту відпрацьовано. Район для нас не новий, техніка в строю, зброя в порядку. Можу доповісти по карті.

- Не треба. Ось слухайте, вдався в порівняння вояк з ЦК. – Коли я лише почав службу в ЦК, по московських дорогах їздив автомобілем на роботу без проблем. А зараз там стільки автотранспорту, що я мокрим щоранку до ЦК добираюся. От так вам буде важко в морі, і до цього слід належно підготуватися, зрозуміли?

При цих словах відкриваються двері командирської каюти і ввалюється матрос, вістовий**** каюткомпанії, падає прямо під крісло військового керівника ЦК, заковчує в верх очі і тіпається як в пропасниці. З рота матроса валить піна наче з пральної машини. Я терміново викликаю корабельного лікаря і розпоряджаюся винести матроса на шкафут, на свіже повітря. Чую з каюткомпанії голос корабельного замполіта, який щойно виховував там того вістового:

- Сука! Фашистська морда! Мій дід загинув на фронті, а він у фашистів бавиться.

Тут замполіт заскочив в каюту і, не зважаючи на представника ЦК, кинув на стіл фотографії, на яких матрос у колі друзів був зображений з свастикою на рукаві.

- Що це таке, як це розуміти, і чому він зайшов саме до нашої каюти, - сполошився представник ЦК.
- Розберемося. Матрос лише днями списаний в наш дивізіон з Севастополя. Служити в Поті не хоче, бажає повернутися в Севастополь, звідки й родом. На вихід в море, щоб був ближче до очей, командир корабля призначив його вістовим.
- А жити він буде?
- Буде, - це вже прийшов з доповіддю лікар. – Він випив горнятко густо розведеного порошку для миття посуду. Тому й піна. Промили шлунок, все в порядку, через кілька годин може служити далше. А в каюту вашу він спеціально ввалився для того, щоб ви, як високе начальство, оставили його в Севастополі, спочатку в госпіталі, а потім і дома. Ну і щоб не дали вмерти.
- Ну, це вже занадто, вперше таке в своїй практиці бачу. В госпіталь його направте зараз же, а після навчань хай вирішать з його службою, - на прощання сказав представник ЦК і при цьому подався з корабля.

Більше наш корабель не перевіряли. З ранішньою зорею вийшли в море. Настрій після того прикрого випадку нікудишній – знали наперед, що після навчань на нас спустять всі невдачі і прорахунки. Конвой ми провели без зауважень, вийшли на бойовий галс вогневого прикриття висадки десанту. Десантні кораблі своїми реактивними установками вже "опрацьовують" узбережжя. Ми розвертаємося галс стрільби головним калібром. І тут доповідь на ГКП: "Стрільбова артилерійська станція вийшла з ладу".

Комдив побілів:

- Цього ще не хватало. Флагманського артилериста прив'яжу до гармати!

Час збігає, а стріляти не можемо. Флагарту знайти причину неполадки не вдається. Тоді комдив до мене:

-Ну роби що-небудь хоч ти, це ж зрив висадки десанту!

Я подався в центральний артилерійський пост. В чім причина? Пропало 12 вольт! Кинулося у вічі, що на силовому щиті не горить неонова лампа плюс 12 вольт. Просто перегоріла.

- Замініть неонку! Вона ж стоїть послідовно в електромережі.

- Та вона тут ні до чого, - це вже флагманський артилерист. –
Всі генератори перевірів, все працює, а напруги на прибори немає.

- Замініть негайно неонку! Подивимось, де ваші вольти.

Замінили і відразу появилися оті злощасні 12 вольт. Тут же оголосили учбову тривогу. Стріляли як в бою, кілька десятків бойових фугасів вгнали у "ворожу гору". З спостережного пункту доповіли, що стрільба наша була точно по цілі, молодці, мовляв, задачу виконали і "добро" нам йти в Поті.

Через хвилин двадцять нас вернули в полігон і ми сходу відстріляли прямо з-за горизонту артилерійську стрільбу, яку не зміг виконати втративший хід ініціатор соцзмагання передовий на флоті крейсер "Кутузов".

Через кілька днів отримали флотську газету "Флаг Родины". На другій сторінці красувалася велика стаття "Черствость". Згодом прийшла телеграма ЧеВееСа***** про наш низький рівень партійно-політичної роботи та черстве відношення до того севастопольського матроса. Про навчання, стрільби і бойову підготовку ні слова. Як і про представника ЦК.

Начальник політвідділу зітхнув:

- Ох, не дадуть мені посаду капітана 1 рангу, точно не дадуть.

Так для нас завершилися останні широкомасштабні маневри в історії ВМФ СРСР.

*бак – носова частина верхньої палуби корабля.

**роба – робоче плаття (одяг) матроса (флотський жарг.)

***вимпел – вузький довгий прапорець на щоглі. Означає, що корабель знаходиться в бойовій лінії. Зазвичай кількість кораблів в морі рахували за кількістю вимпелів.

****вістовий – офіціант каюткомпанії.

***** ЧВС (скорочено) - перший член військової ради флоту. Був другою особою після командувача на флоті, наступник колишніх комісарів.

ВІЗИТ В ДУБРОВНІК

То були глухі застоїнні часи. Корабель ніс бойову службу у Середземному морі. Головна задача – слідкувати за флотом агресивного блоку НАТО. Слідкуємо котрий місяць поспіль. А тут нам дозвіл дали зайти з візитом до соціалістичної Югославії. В хорватський порт Дубровнік. У ті часи відношення між соціалістичною Югославією і комуністичним СРСР були того, натягнутими, не кращими чим з НАТО. Югослави не хотіли йти до комунізму визначеним кремлівським курсом, а торували свій окремішній соціалістичний шлях. Отже, ревізю-

В югославському порту

ністи, опортуністи, троцькісти і прислужники гнилого Заходу, сказав нам про них замполіт на політінформації. І закликав підвищити пильність. Ну, ми й пильнуємо.

Прийшли, стали біля пристані. Офіційні заходи, то та се по протоколу. Вахтовий біля трапу стоїть старшина третього року служби. Незабаром в нього

демебе. Під вечір до трапу підходить чоловік, одягнутий - гей би на дипломата походить, у нас у Союзі тоді так не одягалися, подібного одягу не носили. І навіть в цьому вони від нас різнилися. Підійшов і гарною російською до вахтового так лагідно:

- Найкращі вітання! А особіст на борту?

У походи на бойову службу наявність на кораблі офіцера особливого відділу військової контррозвідки КДБ була обов'язковою. І всі на борту це знали, називали його просто "особіст", хоча його завжди записували якимось помічником командира чи офіцером похідного штабу. Вахтовий, вважаючи, що до особіста прийшов хтось з радянських дипломатів чи якихось інших служб, глянув у свою таблицю сходу на берег членів екіпажу і без зайвих питань відповів:

- Так, на борту.

- Запросіть його, будь ласка.

Вахтовий натиснув на кнопку виклику посильного по кораблю і коли той підійшов сказав йому:

- Поклич особіста, до нього прийшли.

Через кілька хвилин на корабельний ют виходить офіцер особливого відділу, підійшов до трапу і до вахтового:

- Хто тут мене кликав?

Той ще не встиг відповісти, як мужчина на пристані витягнув фотоапарат, кілька разів клацнув затвором і до особіста:

- Гарно дякую! Більше нічого не треба. До побачення! – весело помахав ручкою і швидко покинув місце стоянки корабля.

На ранок більшість місцевих газет опублікували велике фото нашого особіста на кораблі і повідомили, що радянський корабель нашпигований прихованими офіцерами КГБ, ось один з них, а сам наш візит носить розвідувальний характер. Ось вам і вся радянська миролюбність! Розгорівся великий скандал. Особіста зняли з корабля і відправили до Союзу. Та далі, якщо колись ми й заходили в іноземні порти для відведення духу, то вахтовими біля трапу вже ставили комуністів, а як їх не хватало, то досвідчених служивих мічманів чи офіцерів, які "знали", що особістів на кораблі немає.

В Югославію більше наші кораблі з візитом не заходили.

ПАРТІЙНА НАУКА

Я слухач Бакинської вищої партійної школи. В академію навчатися мене не допускали з політуправління флоту – народився я не в тому регіоні України, щоби можна було вчитися у військово-політичній академії імені самого Леніна. Та вчитися було треба, бо, думаю, застрягну тут і повернуся в Україну з Грузії як Тарас Шевченко з Казахстану. Перебудова вже йшла повним ходом, тож написав жалобу про дискримінацію в ЦК партії в Москву. Звідтіля без попередження дали партійну указівку направити мене на співбесіду у Баку, хоч я бажав би їхати в Київ, в рідну Україну.

В Баку приїхав я прямо з моря, абсолютно не готовий здавати якісь екзамени. Та ще й не знав які саме. Співбесіду, виявляється, вели академік, ректор школи, і представник ЦК КП Азербайджану. Я наймолодший серед військових кандидатів у слухачі, капітан-лейтенант, то ж старші офіцери, яких теж викликали на співбесіду, першим виштовхали на співбесіду мене. На розвідку, так сказати, боєм.

Я зайшов, представився. Високий, підтягнутий симпатичний літній академік усміхнувся:

- Люблю воєнних, особливо моряків. У них порядок і дисципліна.

Скажіть, ви хочете у нас вчитися?

- Звичайно, мені сподобався Баку, хоч я тут вперше.

- Дуже добре. Я вас поздоровляю. Ми вас зараховуємо до нашої ВПША. Впевнений, що ви будете гарно вчитися.

Ось така співбесіда. Група наша склалася доволі цікавою. Серед слухачів - три секретарі ЦК з Грузії, Вірменії і Азербайджану, три перших секретарів обкому партії, п'ять секретарів райкомів, вісім голів райвиконкомів, чотири секретарі крупних парткомів і парткомісій обкомів та 14 офіцерів.

Сидимо на лекції. Лектор тріпотить перед своїми слухачами – партійними бонзами, тому швидко читає написаний текст і боїться подивитися на аудиторію. А в ряду позаду нас, офіцерів, завжди сиділи грузинські "студенти". В ті часи вже йшла переоцінка ролі Сталіна в історії і партійні грузинські товариші реагували на неї досить не однозначно.

- Слюшай, - штовхає мене в плече Ваню, 28-річний голова райвиконкому одного з тбіліських міських районів. Батько його був секретарем ЦК в Грузії, – Ти Сталіна поважаєш?

- Знаєш, Ваню, - кажу у відповідь, - не вспів з ним познайомитися особисто. То ж не поважаю. Пізно народився. Та його, мабуть, мають добре знати родини тих грузинів, яких він розстріляв чи вислав до Магадану. Спитай у своєму районі.

Ваню скипів, скочив і, ...вихвативши ніж-фінку, заявив, що зараз прямо тут, в аудиторії, мене заріже. Офіцери принишкли, лектор почав швидко-швидко дочитувати лекцію. Я схватив Ваню за руку, викрутив і відібрав ніж. Сказав, що викину його, бандита з великої дороги, зараз у вікно. Ми зачепилися. Офіцери і решту грузинських слухачів взяли нас рознімати. Прозвучав дзвінок, лектор вискочив з аудиторії. Ми всі розійшлися на перерву. Після перерви грузинів на лекції не було. Один Ваню появився після останньої пари.

- Слюшай, - звернувся до мене. – Хоч ти й довго в Грузії служиш, грузинських жартів не розумієш. Щоб не було образ, сьогодні ввечері як чоловік накриваю для тебе стіл в ресторані на морвокзалі. Вірменський коньяк і дівочка я гарантую. Ми тебе там чекаємо.

- Завтра екзамен, який коньяк?

- Як знаєш. Я тебе запросив від всіх наших з Грузії. Твоя справа прийти чи ні.

Я, звичайно, не пішов. На екзамені грузини були відсутні повним складом. Появилися аж на третій день.

- Щоб ти знав, - звернувся Ваню, - у твій стакан коньяк був налитий, стілець був вільний і "дівочка сідел поряд". То ж я перед тобою вибачився як чоловік! Ти не прийшов, твоя справа, але

тепер ніяких більше образ. Ми відтепер вважаємо тебе нашим, грузином. Ми потиснули один одному руку.
Отаку отримав я партійну науку.

УКРАЛИ УАЗ

Завершувався період перебудови Радянського Союзу. Всі кляли застій суспільства і боролися з пережитками того застою, за правду і порядок. Особливо за чесність ратувала військова прокуратура гарнізону.

Одного дня нас підняли мало-що не по бойовій тривозі. Оперативний черговий бригади передав наказ комбрига виділити десять команд з старшим офіцером на пошуки і перехват службового автомобіля прокурора Потійського гарнізону. Свій автомобіль прокурор замість штабного гаражу тримав під вікнами свого кабінету під охороною чергового по контрольно-пропускного пункту бригади.

А ось зійшло сонце і виявилось, що автомобіля немає на звичному місці. Черговий по КПП стверджує, що автомобіля під час прийому вахти він там не бачив і під охорону не приймав, та хто мічмана буде слухати? Заступник прокурора стверджує, що автомобіль був і підняв шум з приводу його відсутності. ЧП, тривога! А сам прокурор рано-вранці убув до нового місця служби – призначений військовим прокурором Каспійської флотилії.

Два дні шукаємо, вислали патрулі і у навколишні від Поті місечка і села – нема УАЗика. Аж ось на третій день сам приїхав до КПП бригади, ще з військовими прокурорськими номерами. За рулем середніх літ грузин. Ми оточили автомобіль:

- Автомобіль крадений, вилазь злодюго!
- Какой вор, какой воровал? – став гарячитися і заперечувати водій. - Я купил етот машина. Прокурор трі дня тому назад продал мне её. Он ещё ключі і запаску мне должен, потому я і пріехал. Вот документи, смотрі.

За пред'явленими документами дійсно автомобіль був куплений у прокурора. Виявилось, що військовий прокурор гарнізону, найбільший серед нас борець за праведний закон в бригаді, перед відбуттям в Баку просто продав свій службовий автомобіль місцевому мешканцю. Хто ж у той час міг осмілитися задати питання прокурору флотилії як його автомобіль опинився у приватних руках? І автомобіль списали як такий, що відслужив термін своєї експлуатації.

КОРАБЕЛЬНИЙ ПІШОХІД

Два сторожові кораблі нашої Потійської бригади разом з ініціатором соціалістичного змагання на Чорноморському флоті крейсером "Кутузов" представляли флот на артилерійських стрільбах по морських цілях на кубок головнокомандувача ВМФ СРСР. Стріляли з максимальної дистанції, за морський горизонт. У крейсера стрільби не вийшло – всі снаряди пройшли повз морську мішень. Після стрільби підійшли на катері, прорізали в полотні мішені три дірки і пішли в базу. Наші "полтінники" мішень накрили з першого ж залпу. Згодом нам урочисто вручили кубок головнокомандувача ВМФ.

Командир сторожового корабля "Ворон" ходить гоголем – я краший на флоті. Йому з замполітом відкрилася дорога в академію, командири підрозділів отримали підвищення по службі і їх замінили молоді офіцери, вчорашні випускники училищ. Старшини-командири гармат звільнилися у запас.

Та кубок кубком, служба продовжується і настала пора знову здавати курсові задачі. "Ворон" вийшов у полігон на морські артилерійські стрільби. Стрільба явно була невдала – то недоліт, то переліт снарядів, то падали десь збоку мішені. Командир, вчорашній переможець ВМФ, почав виходити з себе, меркла його ратна слава. Всю вину почав покладати на командира артилерійського підрозділу корабля і розпікає його як тільки може: і негідник, і не знає нічого, лівинець, змарнував стрільбу і таке подібне.

Коли зайшли в базу викликав лейтенанта в каюту.

- Значить так, лейтенант, ти мене вже дістав, очі мої щоб тебе не бачили. Все, ти у відпустці, ось з цієї хвилини.

- Та як же я поїду у відпустку у Підмосков'я, коли на кораблі грошей немає?

- Пішки підеш, пішки! Зрозумів? І наказав старшому помічникові негайно видати лейтенанту відпускний документ.

- Зрозумів, що пішки йти у відпустку, - відповів лейтенант і, позичивши у офіцерів трохи грошей, зійшов з корабля на берег.

Пройшов місяць, ще тиждень, другий і третій – нема лейтенанта. На третій тиждень стривожився начальник політвідділу військово-морської бази, бо відсутність офіцера більше 10 діб означала самовільне полишення служби, тобто дезертирство. Для нього самого почала тьмяніти перспектива отримати омріяну зірку капітана 1 рангу.

Начпо збирає нараду, йде розбір ЧП на ще вчора передовім кораблі, гордості Потійської військово-морської бази. Підчас бурхливого виступу начальника входить оперативний черговий бази і зачитує телеграму від того самого лейтенанта:

- Виконуючи наказ командира корабля йду з відпустки пішки. Пройшов Тулу.

Начпо побагровів:

- Командира корабля сюди! Негайно!

Прибув командир.

- Ви наказували лейтенанту йти пішки у відпустку?

- Та я просто сказав йому, підеш, мовляв пішки. Грошей на борту не було, міг би й день почекати. Я ж не думав...

- Тепер ми будемо думати, що з вами робити, - обірвав його начпо. – Готовтесь з заступником на парткомісію, там вирішимо. І закрив нараду.

На парткомісії командир корабля і його замполіту оголосили суворі догани і позбавили права поступати в академію. А лейтенант повернувся, веселий і життєрадісний, і... продемонстрував печатки про реєстрацію у містах, які мовби пройшов пішки з Підмосков'я до грузинського Поті.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Початок 1980-тих років. Період застою цвів цвітом дефіциту і безпросвітністю майбутнього. І сваволі партійних органів і різнокаліберного начальства. Мені прийшлося повернутися з відпустки до Севастополя значно раніше позначеної у відпускному квитку дати – мій корабель терміново готувався на бойову службу, йти боронити міжнародну соціалістичну співдружність та світове братство експлуатованих від загроз НАТО і світового імперіалізму. Мали йти у саме імперіалістичне лігво – у Середземне море. Хоч я і значно скоротив свою відпустку, на кораблі командир зустрів мене ображеним.

- У чому справа, Іванович? Ми з ним були побратимами, море і служба здружила нас міцно і надійно. Нас обох майже одночасно призначили на один з найгірших в плані дисципліни і порядку корабель. А зараз наш "полтінник" визнаний кращим кораблем бригади, йде у далекий морський похід.

- Ти мене підвів, подався за підвищенням не після, а перед бойовою службою. А мені з ким на шість місяців йти в Середземне море через три тижні? Я ж на тебе надію складав, а ти поза моєю спиною наказ оформив на есмінець.

- Та яке підвищення, про що говориш? Який есмінець?

Командир мовчки показав мені наказ комфлотом, згідно якого я призначався на ескадрений міноносець, який стояв у довгому і безперспективному ремонті у грузинському Поті. Наказ став новиною для мене і я, взявши його, подався в кадри політуправління флоту.

У кадрах зустріли мене грубо.

- Ти чого ще у Севастополі? Накази не обговорюють. Негайно здати справи і через три дні доповіси, що прийняв посаду у Поті. А то замість есмінця можеш опинитися на тральщику!

І, вже мені у спину:

- Не забувай, звідки ти родом, – це натяк на моє західноукраїнське походження.

Стала ясною причина мого "підвищення" напередодні далекого морського походу. У Середземне море мені зась.

Гай-гай! Це лише на восьмий рік, коли в останні роки перебували ліквідували політвідділи, очолюючи комісію по знищенню таємних документів політвідділу військово-морської бази, я отримаю документальне підтвердження цьому рішенню політуправління. Вперше у моїх руках опинилася особливо таємна кадрова директива ЦК, якою визначалося, як поступати з українцями на Чорноморському флоті. Українців-офіцерів, жирним шрифтом виділялося на глянцевому папері, на командні посади на території УРСР призначати не більше 13,7 відсотка!, я, либонь, не вписувався у той визначений ліміт.

А тоді мені нічого не оставалося як їхати в Поті. Я повернувся на корабель, попрощався з екіпажем, побажав морякам успішного далекого походу і здав справи того ж дня офіцеру, який мене дождався вже кілька днів. З командиром ми розлучилися по-доброму, йому дуже не хотілося вірити в мою розповідь про бесіду в політуправлінні і причини мого "підвищення" та факти річ вперта, згодом переконався в них і він.

З Поті, щоб не відповідати на мої уїдливі питання, начальник політвідділу відправив мене з очей подалі на курси підвищення кваліфікації в Києві. Тут я не перечив, давно мріяв побувати у Києві, а тут така нагода! Та ще на цілих три місяці!

На курсах наша група слухачів була зібрана з офіцерів всіх флотів СРСР від старшого лейтенанта до капітана 1 рангу. Старшиною своєї групи ми призначили старшого лейтенанта, "комсомольця" з крейсера "Слава". Кабінет ВМФ, який ми називали салоном, вирізнявся від кабінетів інших видів Збройних Сил. Тому наш старшина на його дверях повісив оголошення: у чоботах не входити, знімати онучі і входити з особливого дозволу у шкарпетках! Це так, для жарту над

піхотинцями, особливо тішило це оголошення наших сусідів-афганців. Філософію нам читав підполковник. Кожного разу лекцію починав розповіддю про свого батька, генерал-лейтенанта з міністерства оборони, та про Москву. Нам стало ясно, чиї діти "тягнуть службу" на цих санаторних київських курсах. Це ж не на северах під кригою ходити, чи в Грузії на паросилових кораблях бойові служби правити. Тому ці лекції ми називали "філософськими посиденьками" і займалися на них хто чим хотів. Лектору питань не завдавали і це його повністю задовольняло. І нас теж. Але одного разу замість підполковника до нашого салону заходить, рвучко так, бравий сухопутний капітан, у чоботах з халявами по саме коліно! і замість запитати дозволу зайти так високомірно:

- А чого мене учбова група не зустрічає? Чому офіцери не встають? Хто старшина класу?

У нас округлилися від здивування очі. Такого рівня наглості капітан нам ще не зустрічався. Навіть сухопутний! І зразу всі, зробивши поворот фордевінд, повернули обличчя до нашого старшини: не порядок, куди дивишся, ганьба флоту!

Наш старшина у відповідь капітану говорить:

- Капітане! Ви читали оголошення на дверях? До нас заходять без онуч і з дозволу!

Капітан, побачивши неспішливі обличчя офіцерів значно вищих рангів знітився так, трохи, і почав щось говорити, що його щойно, попри його волю, призначили сюди замість військ бо відмінно навчався.

- Капітан!, продовжує наш комсомольський старлей, ваш батько напевно генерал-полковник?

- Так, зрадів наш новий "педагог-наставник". А ви знаєте мого батька? І називає його прізвище.

- Ні, не знаю його. Але думаю собі, раз звідсіля відправили сина генерал-лейтенанта, то його змінити у Києві мусить син генерал-полковника!

- Ну, знаєте...е...е! Це вже через край. Я цього так не оставлю!, - образився капітан і хутко подався жалітися начальству.

Розбиратися з моряками прийшов начальник курсу, підполковник, москвич. Всю свою службу з курсанта і до підполковника провів у Києві, спершу у суворівському училищі, далі на цих курсах. Почав гугнявити, що ми, хоч і прибули на навчання з різних, у тому числі і з високих флотських посад, але тут знаходимося на однакових умовах, всі рівні, і маємо добре вчитися, щоб затим досягти ще більших висот у службі. Затим змінив тему, почав розказувати про власні тяги і нестатки служби в столиці України.

- Ось на кінець-то, радісно повідомив, - стали людською мовою оголошувати назви зупинок метро, по-російськи. А то все "зупінка", "зупінка"... аж на зубах скреготіло.

Тут вже не втрималася моя морська душа. Ти ж, гад, на українських хлібах виріс і живеш, і так ненавидиш мову народу, який тебе годує!

- Ви, - перебиваю його, - товарищ підполковник, хоч і начальник навчального курсу, але видається мені, класиків не читали зовсім. Як там Ленін писав, що коли пошкрябати московського комуніста, то обов'язково проглянеться шовініст і держиморда. Ото про вас написано. Бо ж український хліб з салом чи маслом на зубах у вас не скрипить. А партія, сказано на з'їзді, має з такими вейсманістами-шовіністами боротися.

- Притому боротися з партійною принциповістю, - сміючись, почали підтримувати мене офіцери, більшість з яких виросла в Україні.

- Ви мене ображаєте, ви будете відраховані!, - тепер вже цей офіцер подався жалітися начальник курсу. Через хвилин двадцять мене викликав генерал, начальник курсів підвищення кваліфікації.

- Ну так де і що ви там вичитали?, - замість привітання задав питання відразу.

Я назвав том і вказав на останні листи вождя світового пролетаріату. Генерал витягнув з полиці запилений сорок п'ятий том творів вождя. По-всьому було видно, що він ніколи раніше в руки їх не брав, не читав, лежали вони в нього за спиною як складова частина мебельного гарнітуру. Полистав, прочитав. Закрив томик і мені:

- Де ви служите, в Грузії,? у Поті? – і з усмішкою, - довго будете там служити. Ви вільні. Ідіть...

Мене, звичайно, з курсів не відчислили. Але слова цього генерала виявилися прозорливими, бо загалом мені довелося прослужити в потійській бригаді Чорноморського флоту більше сімнадцяти літ.

ВСІ НА ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ РЕФЕРЕНДУМ!

На зборах офіцерів Кримської військово-морської бази було не весело: поступила команда готуватися до Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року, вибрати відповідну комісію, її голову і організувати роботу. Бажаючих впрягатися в політику не було, то ж вирішили головою комісії по організації референдуму в базі обрати мене: я за штатом, вільний від службових обов'язків, до того зовсім недавно запропонував всім вступити в Спілку офіцерів України, так, що готовий, в разі чого, кандидат на звільнення...

Я не перечеив. З членами комісії ми розробили план роботи і впряглися у роботу. Територія бази була велика, з'єднання і військові частини були дислоковані від Одеси до Ялти, в тому числі і в Севастополі. Ми їх об'їздили не раз, виступали і агітували, виготовили відповідну агітацію з гаслами про підтвердження Акту про незалежність України. І закликали всіх прийти на виборчі дільниці у вирішальний для країни час. Всі на референдум! - було гаслом нашої роботи. Треба сказати, що командування в роботу нашої комісії не вмішувалося - вам довірили, то й працюйте відповідно до закону. За кілька днів до референдуму ми при допомозі своїх сімей розвісили і обклеїли в селищі Новоозерне відповідну наглядну агітацію на підтримку Акту про незалежність України. Плідна і активна робота себе проявила під час самого референдуму: в цілому по базі за незалежність України проголосувало більше 93 відсотків учасників референдуму. Були спроби заїжджих людей підкинути в урни липові бюлетені проти підтвердження Акту за незалежність, але ми їх успішно локалізували. Підраховували голоси, зібрали дані з усіх виборчих дільниць і доповіли на флот. Там, звичайно, раді тому не були, наші дані сильно різнилися від даних по Севастополю. Виходило, що Кримська віб і мешканці наших гарнізонів на відміну від севастопольців і кримчан найбільше стриміли до незалежної України.

Вранці мене викликають в Сімферополь в Раду міністрів АРК-рим. Там працювала республіканська комісія з референдуму, тож отримавши наші підсумкові протоколи з підсумками референдуму вимагають доповіді як так сталося, що армія відірвалася від народу, чи народ від армії. Я звернувся до начальника штабу бази контр-адмірала Бориса Кожина з питанням, чого це я маю їхати в Сімферополь, який зовсім не має відношення до нас.

- Ти їзжай, якщо кличуть - сказав Борис Борисович. - Якщо у тебе все в порядку з підрахунками, то немає чого хвилюватися.

Їду в Сімферополь. Зі мною ще майор з Мирновського авіагарнізону ЧФ, наш недалекий сусід. В нього приблизно такі самі показники як і в мене. В Раді міністрів знаходимо відповідний кабінет, заходимо. Нас зустрічає невисокого росту молода людина, скоріше за все, це був вчорашній працівник обкому комсомолу. Після ГКЧП обкомівці – партії і комсомолу - всі гамузом порозбігалися по структурах виконавчої влади. Але привичка властвувати, високомірність нікуди не ділася, осталася за ними. Глянувши з під лоба на нас і, не відповівши на привітання, чиновник відразу накинувся на мене:

- Будете відповідати. Ми так це не оставимо, доповімо міністру оборони, вас звільнять в запас. Ви спеціально підтасували протоколи, в Севастополі зовсім інші цифри. Що, ваша база проти

народу?, ми все перевіримо, підете під суд.. Ну і в такому дусі далі. Затим накинувся на майора. Той мовчить.

Мені набридло слухати як цей молодий чиновник випробовує на нас свої голосові звязки, тому я встав, підійшов до нього впритул, легенько взяв його за лацкан піджака і, дивлячись йому прямо в очі, запитав:

- Ти кого лякаєш, хлопче? Нам держава гроші платить, щоб ми ворогів не боялися, а не те щоб тут тебе. Зрозумів, комсомолец? Іди перевіряй, перевірено і не раз. Ось підписи членів комісії, - тикнув йому копію протоколу. – Тут воля наших виборців, і вона така, яка є. І її вже не змінити. Тобі що, Україна не подобається?

На шум в кімнату зайшов старший чоловік, заспокоїв молодого чиновника. Той замовк і відійшов в сторону.

- Так, - сказав задумливо, - Чорноморський флот дійсно проголошував за незалежність України із значно більшими цифрами чим Крим, і це дійсно так. Бо більшість моряків є з України. І тут вже не змінити.
- А якщо ми, Феодосія, Євпаторія...
- Чорноморський флот це далеко не Євпаторія і Феодосія. Та й там більшість населення підтвердили Акт про незалежність...
- Мені нема більше що вам пояснювати, - кажу я обом республіканським чиновникам. – Мені копії протоколів вам оставити?
- Не треба, у нас ваші протоколи є в оригіналі.
- Тоді до побачення, вірніше прощайте.

Ми з майором поїхали назад. Тоді ми ще не розуміли, що в Сімферополі вже зароджувалася спроба нівелювати результати Всеукраїнського референдуму і волевиявлення кримчан, що "Русській мір" вже розпочав свою підривну роботу по відриву Криму від України.

АДМІРАЛЬСЬКИЙ ЖАХ

Я вперше в житті побачив навіть не злого, а лютого бурята. Після Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року наші офіцерські заняття в штабі Кримської військово-морської бази перетворилися в політичний клуб. Приймати Україні військову присягу, де і як, флот України чи флот СНД? і чи можна такому флоту без держави присягати стали основними темами наших дискусій. Ситуацію ще більше напружив факт складання військової присяги народу України особовим складом 17-ї бригади кораблів охорони водного району (бк овр) 26 січня 1992 року. Командувач ЧФ адмірал Ігор Касатонов наказав того дня присягати СНД, сам главком з Москви появився на

флоті, а вони взяли і за повним ритуалом присягнули Україні. Пустили на дно так гарно задуману ідею флоту СНД! Це при тому, що головнокомандувач ВМФ СРСР вже назвав себе головнокомандувачем флоту СНД. Поставити флотських націоналістів, як почали називати оворців, на відповідне їм місце і злетілися до нашої бази в селище Новоозерне всі борці за флот СНД в адміральських погонах. У Севастополі піймали і арештували командира бригади капітана 2 рангу Юрія Шалита, відсторонили від посади, але це не допомогло, бригада з жовто-блакитним прапором стояла непорушно. Це дратувало Москву і, відповідно, впливало на становище і характер нашого командира бази, віце-адмірала, бурята за національністю. Хоча він завжди прилюдно підкреслював, що він є русским адміралом.

На ці заняття командир не увійшов, а влетів в нашу аудиторію. Вузькі розкосі очі прищурені, весь напружений, він найбільше скидався на історичний образ монголо-татарського воїна, таким їх малювали у підручниках історії. Впер погляд в мене, бо я на днях запропонував офіцерам вступити в Спілку офіцерів України і урочисто скласти військову присягу народу України і на тому завершити свої політичні дебати та зайнятися службою.

- Який може бути флот України? Коли і який колись був в Україні флот, питаю? Не було й не буде. На Чорному морі був лише флот російський. У Мінську президенти країн СНД, в тому числі і Україні, визнали Чорноморський флот стратегічним. Значить, він входить до флоту СНД. І наша військово-морська база з вами тоже. Хто проти президентів, хто, питаю, хто, хто? – оглядаючи залу, пишномовно і на високій ноті закочував очі віце-адмірал. А далі взагалі зірвався:
- Ось 17-а бригада. Обманули командування, склали присягу Україні, проявили себе націоналістами. І пішли за київськими націоналістами, недарма Шалит туди їздив. Як вони обійшлися з командувачем флоту? Чого можна тепер від них чекати? Це ж просто жах, як бандити можуть напасти улюбий час навіть на мою квартиру. Тепер я, - артистично закотив очі і знервовано аж затрясся, - вимушений вночі стерегти своє помешкання. Бо націоналісти можуть ввечері прийти ґвалтувати мою дружину. Спеціально тримаю у готовності молоток, щоби ним стукати по батареї, в разі нападу, таким ось чином вимушений буду кликати сусідів на допомогу. А якщо націоналістам заманеться розрядити реактивну установку корабля по штабу бази чи по моєму будинку? – патетично зводив розкосі очі вгору адмірал.

Ми у відповідь всі дружно засміялися. Виступ і позиція командира бази у відношенні до України обурила більшість офіцерів. Віце-

адмірал, гримнувши дверима, вийшов з аудиторії. Стало ясно, що цивілізованим способом визначитися з українською присягою командир бази не дозволить нікому.

НА ПЕРЕЛОМІ ІСТОРІЇ. ФОРМУВАННЯ ОРГГРУПИ КОМАНДУВАЧА ВМС УКРАЇНИ

Весна 1992 року лише поволі починала входити в свої права. На душі було як і погода: мрячно і приторно. Всі розуміли, що знаходимося на зламі історії Чорноморського флоту і на початку першої сторінки історії відродження як Збройних Сил, так і національного флоту України. Пишемо її на чистій сторінці. Збігав день за днем, місяць за місяцем, а сторінка все чиста. Гнітило те, що Сухопутні і Повітряні війська, війська Протиповітряної оборони вже давно визначилися з своїм статусом і стали на захист незалежності України, а рішення стосовно перепідпорядкування Чорноморського флоту Міністерству оборони України все не було. У зв'язку з цим політизувалися флотська служба і, по-суті, згорнула бойову підготовку та перетворила її у військову політичну дилему, яка вже маніпулювала свідомістю і судьбами особового складу нашої бази. А тут на нашу голову ще Президент України Леонід Кравчук погодився визнати Чорноморський флот стратегічним і тим лише ускладнив з ним ситуацію.

Але ми твердо вірили, що флот України таки створимо. Десь у середині лютого на одному з офіцерських занять в штабі я поставив питання про голосування: хто за флот України, а хто за СНД. Ми отримали більшість, з нами був і начальник штабу бази контр-адмірал Борис Кожин, командир бази – проти. Однак флотська проблема затягувалася все тугішим морським вузлом, на флоті розпочався прискіпливий контроль за прихильниками незалежності України. У штабі бази у командування почали появлятися прихильники проросійських рухів в Криму, особливо Юрій Мешков.

На початку березня відбулась зміна командування бази, стало трохи краще і легше. Призначений командиром бази контр-адмірал Борис Кожин не лише декларував, але й дотримувався демократичних правил у службі.

На вулиці Новоозерного зустрів командира 17-ї бригади Юрія Шалита. Настрій в нього був, як і в мене, пригнічений, відчувався вигнанцем. Днями бачив його інтерв'ю на центральному київському телеканалі, а зараз він повернувся до родини. Розговорилися.

- Ви б виступили у нас перед офіцерами штабу, давно на вас чекаємо, - кажу йому. – Розкажете київські новини.
- А як я виступлю, коли мене в штаб бази не пропускають?
- Я переговорю з Кожиним. Думаю, що він не буде заперечувати.
- Попробуй, я б виступив з великим задоволенням. Розумієш, бригада склала українську присягу. Якби за нею слідом склав присягу штаб бази, то уже б появилася цільна флотська структура, яку можна було б і далі розвивати. За штабом бази пішли б і інші з'єднання флоту. А так... розкидають, розженуть мою бригаду. Он вже нового командира бригади прислали.

Домовилися. Я пішов до командира бази. Розказав Борису Кожину, що бачив Юрія Шалита і від імені офіцерів запропонував запросити його, щоб він виступив перед офіцерами штабу. Бо чого ми свого комбрига цураємося?

- А справді, чого б і не закликати Юрія Володимировича? Зв'яжіться з ним і передайте запрошення від мене, хай готується виступити в понеділок на заняттях з гуманітарної підготовки, - розпорядився Борис Кожин.

Я подзвонив оперативному черговому бази і продублював розпорядження контр-адмірала Кожина запросити Юрія Шалита в понеділок до штабу бази. Я подумав, що так буде надійніше, оперативна і чергова служба не буде виставляти якісь йому перепони, а виконуватиме пряме розпорядження командира.

Інформація, що у штабі бази виступатиме Юрій Шалит, миттєво розійшлася штабом. У понеділок вранці зібралися всі офіцери штабу і управління бази. Юрій Шалит розповів про зустріч з Міністром оборони України, про заходи, які приймає Верховна Рада і Міністерство оборони по відродженню Військово-Морських Сил України. В його словах відчувалася тверда впевненість у формуванні в недалекому часі флоту України. Відповівши на питання присутніх, він на завершення зустрічі закликав офіцерів бази наслідувати приклад інших видів Збройних Сил, які вже давно визначилися в питанні кому служити.

Та справа з визначенням не рухалася. Я прийшов до свого прямого командира полковника Очкасова. Замічав за ним, що він вже здружився з Юрієм Мешковим, керівником проросійської і достатньо вже агресивної організації "Республіканское движение Крым".

- Скільки будемо, - питаю, - затягувати питання з присягою, міністр оборони України визначив дату 21 січня, зараз вже березень...
- А ти куди спішиш? - перебив мене командир. – Мені міністр оборони України не начальник, а командир бази і командувач флоту. Зрозумів?

- Офіційно прошу прийняти у мене присягу на вірність народу України, ось рапорт.

Очкасов переглянув мій рапорт, зло подивився на мене і так з ядовитою усмішкою поволі почав його рвати.

- Ось твій український флот – відповів презирливо. І доповімо кому слід.

Я мовчки вийшов з кабінету. Зайшов до креслярської і попросив матросів виготовити мені список для складання військової присяги у відповідності до зразку з статуту і дав їм текст української присяги. Наступного дня після обіду я вишикував у своєму кабінеті матросів строкової служби підрозділу тилу бази і двох жінок-контрактниць. Оголосив їм, що мій начальник відмовився прийняти у мене військову присягу українському народові, тому я буду складати військову присягу Україні у їх присутності самостійно. Із-за відсутності Державного прапора причепив на стіну портрет Президента України Леоніда Кравчука, вирізаного з газети "Демократична Україна", зачитав текст присяги і розписався.

- Що ви робите, виженуть з служби і зашлють на Руський острів в Тихім океані, - взялася за серце старший матрос, секретарка приймальні командира. – Он комбрига Шалита за таку ж присягу засилають у Грузію... Хоч не розписуйтесь, врешті, у вас же родина. Подумайте про свою подальшу службу...

- Відтепер служимо незалежній Україні разом з Шалитом на території України. Бо в Грузії українських територій не існує. Ось і складаю присягу, бо даліше терпіти антиукраїнську вакханалію на флоті нема терпіння.

У двері заглянули заступник начальника тилу бази з електротехнічної частини разом з начальником технічного відділу. Почали провокувати і лякати майбутніми карами, прийшлося їх обох випроводити з кабінету. Обидва подалися доповідати командирі.

Я склав присягу, розписався, подякував матросам і відпустив їх. Затим сів писати рапорт командирі військово-морської бази про факт складання мною військової присяги на вірність українському народу. Коли писав *«...на знак протесту проти розправи, яку чинить командуванням флоту над офіцерами, які склали присягу Україні, та зняття з посади комбрига Ю.В.Шалита у відповідності до указу Президента України та наказу Міністра оборони України склав присягу на вірність українському народу. Заявляю, що накази, які суперечать українському законодавству та направлені на шкоду незалежності України виконувати не буду. У зв'язку з категоричною відмовою мого командира присягу склав у присутності своїх підлеглих»* рука чомусь тремтіла і почерк виходив нерівним. Прийшлося переписати. Контр-

адмірала Бориса Кожина у кабінеті не було, віддав рапорт його порученцю у приймальній.

Я повернувся до кабінету. Відразу зайшов начальник тилу полковник М. Очкасов і з порога:

- Можеш забиратися до свого українського флоту. Наразі я забороняю вам появлятися у частинах та зустрічатися з особовим складом тилу бази, мені розкольників не треба. Я доповім командирі бази, з вами визначаться кадрові органи.

- Я вже сам доповів командирі бази рапортом. Офіційного Українського флоту наразі немає. У тому числі і по вашій же вині. Вважайте, що я та бригада Шалита вже стали флотом України. А визначатися за ігнорування указу Президента України і розпорядження Міністра оборони України про складання присяги Україні дійсно пора, але з вами і такими як ви... І за згаяний час, за який флот України мав би бути вже сформований...

Шеф різко розвернувся і перед тим як грюкнути дверима з самого порога грізно подивився на мене:

- З вами розберемося швидко, не хвилюйтеся. Тут гаяти часу не будемо. Я забороняю вам знаходитися на територіях підпорядкованих частин. Ваше місце служби наразі у вашому кабінеті.

Незабаром телефонний дзвінок з приймальні покликав мене до командира бази. Борис Кожин тримав у руках мій рапорт і про щось міркував.

- Мирослав, як це розуміти? Є ж установлений ритуал, а ви склали присягу самі собі у кабінеті, без належних урочистостей при цьому та без свого командира.

- Борисе Борисовичу! Справа не у фанфарах. Мій командир відмовив мені у прийнятті присяги. Я присягу склав у присутності своїх підлеглих. Мене ніхто не заставляв її складати, я склав її добровільно за покликом свого серця. Це вже на все життя і я ніколи не відмовлюся від прийнятої присяги.

Кожин уважно подивився на мене:

- Навіть так? Тоді добре, ідіть і займайтесь службою. Питання присяги буде вирішене законним способом відповідно до установленного порядку.

Проходять, дні, тиждень, другий, питання не вирішується. Наоборот, офіцерів штабу за наказом з штабу флоту стали все частіше відправляти у відрядження у різні сторони: щоб не мали змоги зібратися разом і скласти українську присягу. Та ось випала нагода бути всім разом, 6 квітня відрядження відмінили і оголосили казармове положення: до Севастополя приїхав перший заступник Голови Верховної Ради України Василь Дурдинець з групою народних депутатів.

Я пройшовся по кабінетах офіцерів штабу, більшість з яких була готова скласти присягу народу України. Вирішили на ранок наступного дня поставити питання ребром і на зборах визначити дату складання присяги. Одночасно Борис Кожин доручив відділу по роботі з особовим складом підготувати йому звернення до особового складу, суттю якого він просив офіцерів доручити йому як командирю зробити відповідальний вибір.

На зборах Бориса Кожина не було, його звернення зачитав заступник начальника штабу бази. Воно було таке собі, загальне і не визначало яку позицію обирає командир і куди – в Україну чи СНД – збирається нас вести. Тому ми, група офіцерів, цю заяву дружно відхилили і запропонували офіцерам штабу і управління бази цього ж дня, 7 квітня, урочисто скласти військову присягу народу України у конференцзалі штабу бази о 16.00.

Після обіду розпочалися пошуки командира бази, бажали щоби він особисто привів нас до присяги. А його нема. Оперативна служба говорить, що він є у штабі, а знайти не можемо (він зранку убув по виклику Василя Дурдинця в Севастополь і не повідомив про це оперативну службу), немає Бориса Борисовича ні в штабі, ні дома. Тоді офіцери довірили провести ритуал складання присяги мені як офіцеру, що вже її склав раніше.

В установлений час я приніс до конференцзали Державний прапор України і список особового складу для складання військової присяги. В стрій стало тридцять сім офіцерів управління і штабу бази. Я виголосив коротку промову і розпочав прийом присяги у своїх бойових побратимів. Деякі суворі, досвідчені старші офіцери склали присягу народу України тремтячим голосом і зі сльозами на очах – відчували свою причетність до історичної події як у своєму житті, так і до відродження з сивих століть національного флоту держави. Двоє офіцерів, щойно до них підійшла черга складати присягу, запросилися вийти на хвилинку за службовими потребами. Я зрозумів, що вони ухиляються від складання військової присяги і шукають причини відмовитися від участі в ритуалі.

- Буд ласка, - сказав я, - можете вийти. Складання присяги справа суто особиста і добровільна.

Вони так і не повернулися в стрій. Не прибули на ритуал і офіцери відділу по роботі з особовим складом бази, подалися в той час аж до Євпаторії. Після ритуалу я з товаришем сів писати звернення до особового складу з приводу нашої присяги народу України. В той час до мене зайшов помічник командира по роботі з особовим скла-

дом з вимогою надати йому списки склавших присягу. Секрету з факту складання присяги ми не робили, але списки я не дав, надав йому лише можливість виписати прізвища офіцерів.

Написавши звернення до офіцерів ми почали його передавати засобами зв'язку у військові об'єднання флоту. Я з пошти направив телеграму Міністру оборони України про факт складання присяги в управлінні і штабі Кримської військово-морської бази. Після чого розійшлися по домівках. Та спати прийшлося недовго. Посеред ночі будить дружина:

- Вставай, танк стоїть під вікном.

Я виглянув у вікно. Внизу знаходився бронетранспортер з десантом на броні, який вперся дулом своєї гармати просто у вікна квартири. Стало зрозумілим, що це реакція командування флоту на нашу присягу. Швидко одягнувся і іду в штаб, він поряд за двісті метрів. Штаб виявився оточеним офіцерськими караулами, наші матроси всі на вулиці – їх вже вигнали з штабу, хоча української присяги вони ще не склали. На вулиці і вся оперативна і чергова служба. Вночі штаб захопили десантники з 39 дивізії десантних сил ЧФ і 126-го полку берегової оборони з Євпаторії. Командують тим розбоям капітан 1 рангу О. Цубін, начальник штабу бази і кап. 2 рангу Віктор Максимов, начальник штабу сусідньої дивізії десантних кораблів. Останній зробить з часом велику кар'єру, навіть стане командувачем Військово-Морських Сил України та помічником Міністра оборони України. І вкінці зрадить Україну. Але це станеться через двадцять два роки. В кримській пресі ці події отримали назву "Кримським ГКЧП".

Побачивши мене, біля штабу зібралися офіцери, які присягнули Україні. В штаб нас грубо не пускають. Спершу ми розвели по своїх квартирах матросів на сніданок, а затим подалися в будинок офіцерів. Та провести тут збори і вирішити, що нам далі робити – командири бази ще не було - не вдалося, нас обіцяли штурмувати. Позаяк в своїй заяві ми обіцяли з підпорядкування командування ЧФ до створення ВМС України не виходити, то з будинку офіцерів ми перейшли у селищну Раду під Державний прапор України і звідти заявили, що тут будемо захищатися всіма доступними нам способами. Вірні СНД трохи охололи. В селищній Раді ми продовжили прийом присяги, присягу склало ще близько сотні офіцерів і мічманів з різних частин і установ.

На третій день до Новоозерного прибув Борис Кожин уже в ранзі командувача Військово-Морських Сил України. Селищем роз'їжджали бронетранспортери як таксі. Закрита пошта і школа. Побачивши мене, запитав:

- Ти навіть це організував? Що, не бачиш, що робиться?

- Вас ми знайти не могли, хоч і намагалися. Але Вас призначили командувачем флоту України, і ось, співпало так, що наша присяга стала Вашою підтримкою. Чи ні?
- Ну звичайно, що це підтримка мені. І значна.
- А чого ж тоді мене лаєте?
- А що, я тебе хвалити маю?

Борис Борисович склав список офіцерів, яких забирає з собою до Севастополя, там має бути штаб ВМС України. В тому списку мене не було. Я подзвонив Кожину на квартиру, і задав питання, що мені далі робити, бо в штаб бази мене і близько не підпускають, а в списку мене нема, проте є ті, хто втік від присяги до Євпаторії.

- Як немає? Не може бути. Якщо нема, то вибач за помилку, зараз перевірю, - відповів мені командувач ВМС.

Через кілька годин офіцер з відділу кадрів штабу бази через ворота передав мені відрядне посвідчення "до ВМС України".

13 квітня в 13.30 група офіцерів на чотирьох автомобілях вирушила до Севастополя. О 16.00 ми прибули на територію колишньої школи прапорщиків будівельних військ, яка вже була скорочена. Вона не входила до складу Чорноморського флоту і підлягала ліквідації і її заступник міністра оборони України з будівництва і розквартирування військ генерал-майор Д. Рудковський запропонував Борису Кожину під майбутній штаб ВМС. Там, після об'єднання з севастопольськими офіцерами, яких за складання військової присяги народу України як і нас командування ЧФ вигнало з військових частин і кораблів, була створена організаційна група командувача ВМС України, яка з того ж дня розпочала процес відродження національного флоту України. Офіційно вона називалася Організаційна група Головного штабу Збройних Сил України при командувачі Військово-Морських Сил України. В народі її називали Організаційною групою командувача Військово-Морських Сил України. В 17.00 ми вишикувалися, капітан 2 рангу Юрій Шалит доповів командувачу ВМС України контр-адміралу Борису Кожину про об'єднання севастопольських і доназулавських офіцерів та створення Організаційної групи Військово-Морських Сил України.

- Вітаю перших офіцерів Українського флоту! – розпочав свою першу промову у ранзі командувача ВМС України Борис Кожин. – З сьогоднішнього дня ми починаємо практичну роботу по будівництву Військово-Морських Сил України на зовсім новому ґрунті і основі, на базі нових демократичних взаємовідносин між військово-вслужбовцями у Збройних Силах демократичної української дер-

жави. Тут ми будемо знаходитися тимчасово, штаб наш буде знаходитися там, де йому і належить бути. Служити в новому Українському флоті буде радісно і весело.

Все збулося, як і передбачав Борис Кожин. "Веселі" дні для нас наступили вже наступного дня після створення орггрупи. Та як не старалися наші недруги, як не намагалися противники флоту України ліквідувати орггрупу, вивести її з Севастополя, з першого дня її створення вона стала неприступною морською фортецею, з якої розпочався процес будівництва національного флоту і став незворотнім.

КРОКОМ РУШ В СНД

Давно ще сказано, що угоди, підписані з Росією не варті того паперу, на якому написані. І це знаходить підтвердження не залежно від того, як російська держава називається і хто очолює цю державу. Ось президенти України і Росії підписали в Дагомисі угоду, якою визначили, що військовослужбовці Чорноморського флоту складають військову присягу народу тієї країни, громадянами якої себе вважають. Ну, підписали президенти і привселюдно наказали її належно виконувати. Але ж не дарма існує приказка "один пишемо, два в умі". Не встигли висохнути чорнила на тій угоді, як на ЧФ прийшла негласна команда: ніякої української присяги не може бути, лише присяга СНД. Такому собі наддержавному утворенню без визначного народу. В Кремлі визначили, що народом СНД є народ російським, і цього достатньо, йому присягати не треба, бо в СНД діє присяга ще часів СРСР. І розпочали флотську акцію присилування до присяги СНД громадян України різноманітними методами і способами за всіма правилами військового обману супротивника.

У ті дні якраз призвали молоде поповнення на флот з незалежної України, в тому числі і в Донузлавський гарнізон. Молоде поповнення бригади кораблів охорони водного району вже відчувало себе громадянами незалежної держави. Першим в цьому переконався командир бригади, однак його твердження, що молоді матроси з призивом на флот стали громадянами СНД, і що саме воно спроможне захистити Україну від ворога молоді не переконали. Наступного дня з матросами "знайомиться" заступник командира бригади по роботі з особовим складом. Те саме, тим більше командири кораблів, склавши українську присягу ще в січні 1991 року, та матроси старших термінів служби з такою ідеологією в корні були не згодні. І говорили це молодим матросам. Тоді вирішили змінити тактику "загону" до СНД.

Їх обох, командира дивізіону базових тральщиків, його заступника по роботі з особовим складом і командирів кораблів Кримської віб викликали на термінову нараду в штаб бригади. Говорили про стратегічний статус флоту, про СНД і його захист і багато ще чого до самого обіду. У той же час довірений комбрига заступник начальника штабу прибув в дивізіон для перевірки чергово-вахтової служби. Вишикувавши особовий склад, він спершу поздоровив екіпаж БТЩ-40 з корабельним святом, вручив грамоту без печатки і зачитав наказ без підпису і реєстраційного номеру. Затим віддав наказ скласти військову присягу без оголошення якому народу присягають. Не відчувачи якогось обману від офіцера штабу, матроси присягу прочитали і розписалися. Їм тут же зробили записи у військові квитки, навіть тим матросам, яких не було в строю.

Повернувшись з наради в дивізіон комдив з заступником довідалися, що відбувалося в їх дивізіоні попри їх відсутність і висловили свій протест сваволі командування бригади. Заявили себе обманутими і матроси:

- Нас обманули. Вважаємо складену присягу недійсною і будемо присягати і служити лише українському народу.

І почали викреслювати з своїх військових квитків запис про присягу СНД. Їм наказали замовкнути, бо може наступити кримінальна відповідальність за порушення порядку підлеглості і невиконання наказів. Звичайно, що ця подія не могла відбитися на морально-психологічному стані молодих матросів, яких обманом прихильники "єдиної і неділимої" затягують до міфічного СНД. Ввечері після бурних дебатів деякі матроси покинули свої кораблі, тобто флот СНД, і подалися шукати продовження своєї військової служби в Збройних Силах України. Затим в дивізіон прибув командир бригади і голосно оголосив, "що всі хохли є такими".

В цих словах проявилася вся суть розігруємої на флоті кремлівської комедії про флот СНД. "Кроком руш в СНД" не вийшло.

НАРОДЖЕННЯ ГАЗЕТИ

Минув майже місяць як ми створили організаційну групу, яка мала відродити і збудувати для України національні Військово-Морські сили. Нас, офіцерів і мічманів, було всього 34 чоловіки. Та ще десяток матросів охорони нашої орггрупи. Всі розмішувалися в колишній школі прапорщиків військових будівельників. Місцева преса накинута на нас як голодні пси на кістку. Зрадники, клятвовідступники це ще не найгірші епітети, якими нас щоденно нагороджували

севастопольські журналісти і партійні активісти. Навколо орггрупи – змова мовчання і інформаційна блокада, чітко керована з штабу Чорноморського флоту.

В таких умовах командувач Військово-Морських Сил Борис Кожин зібрав нас на нараду.

- Далше так продовжуватися не може. Блокаду орггрупи треба прорвати, розірвати і розшматувати. Як під Ленінградом. Севастопольці мають знати, що ми не кучка змовників, якими нас малюють з штабу Чорноморського флоту, а морський щит України. І будуємо ми потужний національний флот, яким Севастополь ще буде гордитися. Маємо довести, що Україна є велика морська держава. Ми вже "Флага Родіни" начиталися. Тепер мають читати те, що ми напишемо. А це значить, ми маємо випустити свою газету. Газета має виходити регулярно, багатотисячним тиражом і тоді ми, бляха муха, покажемо, хто тут господар. Коли появиться у нас в місті така газета "Український флот", у нас полки зберуться. Це ж як звучить гордо "Український флот!". Це буде означати, що на зміну Чорноморському прийшов Український флот. Назавжди!

Взагалі-то, раніше, командуючи Кримською військово-морською базою, Борис Кожин завжди був лаконічним і небагатослівним. Проте, ставши командувачем ВМС, став проявляти таке ораторське мистецтво, що склав гідну конкуренцію своєму заступнику, або, як ми поза очі його називали по старому – ЧеВееСом, Анатолію Данілову, відомому на флоті пропагандисту і оратору.

- Де тут Мамчак?, - продовжив командувач. Я піднявся.

- Так, у "Флажку" друкувався, статті писав? Писав. Ось тобі і ставлю завдання випустити газету "Український флот". Даю два тижні. Не зробиш, посаджу на кіл! Врозумів? Так що вперед і з піснею!

Після наради мій товариш майор Сашко Дерновий весело плеснув мене по плечу:

- Ну що, писака, дописався? То я піду заготовляти кіл? Не хвилюйся, я закінчив колись художню школу, тож затешу його гладенько, без заусениць.

- Та йди ти... Краще допоможи справу зробити.

- А я про що? Ти от справу починаєш з спочатку, а я з кінця. Скоріше закінчимо.

За тиждень я написав декілька статей, знайшов "авторів" для підпису моїх публікацій, намалював у шкільному зошиті макет майбутньої газети. Показав начальнику штабу Юрію Шалиту. Той початок роботи схвалив. Та де і як зареєструвати газету, де її друкувати і за чий кошти - я не знав.

- Знаєш, - порадив Шалит, - ти поїдь у Сімферополь. Там існує ще політучилище і там випускають свою газету. Ось на їх базі і випустити п'ять тисяч екземплярів. Скажеш, що то є розпорядження генерала Муляви.

Я поїхав. Знайшов заступника начальника училища з поліграфії і видавництва. Здоровенного полковника у папасі якраз виховував капітан-лейтенант Микола Гук, колишній флотський журналіст, вигнаний з флоту адміралом Касатоновим за агітацію присягати українському народові, а тепер старший офіцер соціально-психологічного управління Міністерства оборони України.

- Я розумію, що революція. Але не може капітан шинкувати полковника!, - обурювався полковник у папасі.

Гука я знав. Подивившись мої заготовки, він повідомив мені, що газету вже зареєстрував у Києві сам, а головним редактором нашої газети вже призначили колишнього спецкора "Красной звезды" капітана 1 рангу Юрія Тимощука, якого призивають з запасу.

- Тож давай, - говорить, - іди до нього, він вже мав повернутися з Києва і завершуйте справу.

Я зрадів, "кіл" мені не світить, для нього вже є інша особа. Значить, я вже не один, нас тепер двоє. Кіл командувачу не пригодиться.

З Тимощуком ми швидко знайшли спільну справу, розділили обов'язки, добрали матеріали, а тут генерал Мулява на поміч нам прислав ще і майора Володю Ярцева з львівської окружної газети "Армія України". Тимощук запросив ще севастопольську

**Перший "екіпаж" газети
"Флот України"**

журналістку Галину Авакову, яка зробила макет газети і повезли ми її, вилиту на лінотипі, друкувати у видавництво "Слава Севастополя". В два тижні ми не вклалися но наприкінці третього, 8 червня, ми спланували випустити газету у світ тиражом 15 тисяч екземплярів. Папір і друк оплачував Тимощук за рахунок своєї невеличкої видавничої фірми.

Та в друкарні появилися проблеми. Тимошук злиться, лякає друкарів львівським бандерівцем, тобто Ярцевим, та ті шукають причину відмови, дивляться лише підозріло і справа не рухається, друкарський офсет не завантажується.

Пізно ввечері Тимошук приїхав до друкарні, по дорозі взяв дві пляшки горілки і вручив робітникам як гонорар за випуск першого номера газети.

- О!, це інша справа! Перший номер газети не можна в суху друкувати, - повеселішали друкарі. - А що, майор справді бандерівець?

- Він з Львова приїхав, але гарний хлопець.

За годину весь тираж був надрукований і акуратно розфасований по пачках. Я взяв десяток і вранці ми повезли її командувачу.

- Оце дійсно зробили справу, молодці! Гарна газета, - розглядаючи гранки радів командувач. - Який тираж, де друкували? Стоп! Стоять! А чому тут двічі твоє прізвище? Запам'ятай, Мамчак! У нас не шарашкіна контора, а флот! Флот України! У нас є кому писати. Щоб більше такого не бачив, покараю! Врозумів?

Я знову згадав про кіл. На ранковій нараді, демонструючи офіцерам ще свіжу газету, Борис Кожин сказав:

- Раз є газета, флот буде обов'язково.

Перший номер газети "Флот України" розійшовся блискавично. Замість поздоровлення місцева преса зустріла її насмішками і образливими епітетами. Та за "Флотом України" стали гурбою приходити і військові, і цивільні мешканці Севастополя - і її на Чорноморському флоті... заборонили читати. Матросам, які поверталися із звільнення в місто, на кораблях вивертали пазухи і знайдені газети офіційно спалювали. Або закуповували у кіосках всі скопом і знищували. Особливо розлютило командувача ЧФ адмірала Касатонова те, що газета надрукувала договір між країнами СНД про порядок переміщення військовослужбовців з колишніх республік. До того, ми ще розіслали газету на всі флоти Росії за адресами, де колись самі служили чи служили наші знайомі офіцери.

Газета стала виходити регулярно, поволі в редакцію почали збиратися і військові журналісти. Газета стала справжнім і ефективним організатором Військово-Морських Сил України, прокреслювала дорогу повернення на Батьківщину багатьом військовим морякам з усіх флотів колишнього СРСР. Наявність якогось номера її в руках слугувала своєрідною перепусткою до штабу ВМС України у Севастополі. І, як кажуть, незабаром корабель пішов у плавання, а газета стала його прапором. Так інформаційну блокаду навколо молодого українського флоту було успішно подолано.

КОЛИ ГЕНЕРАЛУ СПАТИ ПОРА

Початок 90-х. Незалежна Україна зводить риштування перших державних інститутів і, найперше, формує оборонну систему. З анклаву Радянської армії в Україні створюють Збройні Сили України. Але над Військово-Морськими Силами України віють політичні бурі, які раз за разом викликають мало не збройні конфлікти. У Севастополі невеличка організаційна група в сотню українських моряків протистоїть сотисячному угрупованню Чорноморського флоту, який не хоче підкорятися молодій державі. Наші моряки відвоювали перший бойовий корабель – СКР-112 і нарощують сили. Тому роботи – море, все створюється вперше, тому нарада проходить за нарадою.

У військовому транспортному літаку летять на нараду командувачі видів Збройних Сил України та військових округів. З командувачем Військово-Морських Сил знаходився і офіцер для доручень – старший лейтенант. Зауваживши його, генерал Віталій Радецький почав розказувати історію, як цей молодий флотський офіцер бадьоро ним покомандував.

- Я вже після служби пізно ввечері приїхав додому, ще повечеряти не встиг, а тут дзвонить мені оцеї старший лейтенант, вказує на старшого лейтенанта генерал. – І не просто дзвонить, а дає команду негайно заправити літак командувача Військово-Морських Сил, бо тому треба летіти десь далі. Я ж не проти був заправити літака, але ж для цього є відповідні служби, а нахабний старлей дзвонить мені додому особисто, мовби командувач Одеським військовим округом сам персонально мав йти заправляти адміралу літака.
- А чого це ви мені дзвоните додому? Котра зараз година?, - обурився генерал.

Старлей не розгубився:

- А що, в армії вже відбій, всі вже полягали спати?
- Я, - сміючись розказує генерал Радецький, - від такої наглості машинально глянув на годинника і... відповідаю йому, виправдовуюся мимоволі, що ні, ще не настав час відбою для особового складу в армії, служби всі працюють.
- То в чому ж справа?, - наполягає старлей.
- Думаю собі, - веде далі генерал, - ще у військах подумають, а старлей дзвонить з диспетчерської аеродрому, що солдати у військах ще працюють, а їх командувач, генерал, вже спить. Тому й відразу, не перекладаючи на когось з підлеглих, особисто розпорядився заправити адміральського літака.

- Ні, - сміється генерал і в сторону командувача ВМС, - ні! Він мені особисто не подзвонив, не удостоїв мене такої честі. Він старшому лейтенанту задачу поставив. А той як криголам, як крейсер на мене попер. І заставив таки послухатися та заправити літак, не дивлячись на пізній час. От, матроси!, справді море рангів не знає.

НІ КРОКУ НАЗАД

- Ти давно в Новоозерному був? – задав мені питання наш начальник штабу організаційної групи ВМС України капітан 2 рангу Юрій Шалит. І, не чекаючи відповіді, почав ставити завдання:
- Сьогодні вечором поїдеш в Донузлав. Чого поїдеш? До сім'ї. І більше ні слова нікому.

Мене якось відразу збентежила така таємність моєї поїздки, хоч поїхати до сім'ї хотілося, не бачив її вже тижнів три. Телефонний зв'язок був неякісний треба було дзвонити через комутатор вузла зв'язку ЧФ, а там як на кого попадеш – деякі телефоністки взагалі відмовлялися нас з'єднувати нас з комутатором в Донузлавському гарнізоні.

- Сьогодні поїдеш, а зранку щоб першим автобусом був тут, - продовжував Юрій Володимирович. – А тепер про головне. Знайдеш в Новоозерному Миколу Жибарева, начштабу бригади, ось його адреса, знаєш його і домовитесь про зустріч. Там завтра кораблі 17-ї бригади мають виходити на тренування до дня флоту. У Жибарева маєш порадитися з командирами кораблів про їх спільні дії, які там теж будуть присутні. Жибарев доповів, що їх всіх після дня флоту відсторонюють від посад, вже відповідний наказ підготовлений. Ти там будеш представляти орггрупу ВМС. Головне, що ти їм скажеш, це те, що бригада вже пів року під українською присягою і більше у своїй країні відступати ми не маємо права. Як і уступати українцям. Військову присягу народу пора реалізовувати. Про вашу нараду і рішення ніхто крім вас не повинен знати. Вранці кораблі будуть зніматися з якорів і швартових, як знімуться - ти автобусом сюди з доповіддю. В море тобі йти не треба.

- Ясно як у світлий день, - кажу у відповідь.

Під вечір я вже був в селищі Новоозерне. Знайшов Миколу Євгеновича, він був вдома, піклувався хворою дружиною. Микола Євгенович назвав час, коли мають зібратися командири - його одноступці, сказав, що все і всі підготовлені і він ситуацію тримає під контролем. У визначену годину ми зібралися у квартирі Жибарева: командир МПК-116 капітан 3 рангу Карен Хачатуров, старший мічман Леонід

Палій, флагманський мінер бригади капітан 3 рангу Олександр Шитіков. Командира СКР-112 капітан-лейтенант Сергій Настенко був відсутній, але Жибарєв запевнив, що питання з ним вже обговорив і він все знає: кораблі знімаються з швартових і посеред бухти піднімають Державний прапор України і беруть курс до Одеси. Ми обговорили технічні питання, як з топливом, чи вистачить. Жибарєв запевнив, що кораблі напередодні Дня ВМФ як учасники свята забезпечені всіма видами забезпечення. І попросив доповісти завтра Шалиту, що вони обов'язково дійдуть до Одеси. На цім, побажавши один одному успіху, ми і розійшлися.

Вранці я на автобусній станції селища. З висоти підвищення, де вона знаходиться, спостерігаю як СКР-112 першим виходить на фарватер озера і, розвернувшись, стає на курс виходу в море. З автобуса мені здавалося, що все йде за продуманим планом. Відсутність інших кораблів, які мали би йти за СКР-112, тривоги не викликала – зняття з швартових вимагало часу.

Перед обідом я прибув до Севастополя. Іду з доповіддю до Шалита. На території зустрічаю капітана 2 рангу О. Бондаря, який щойно змінився з чергування. Йде весь у тривозі.

- Ти не знаєш, - до мене, - у нас надзвичайна подія, ЧеПе можна сказати. СКР-112 самовільно пішов з Донузлава в Одесу, Там погоня за ним, стрільба. Одним словом, біда.

Я промовчав, поспівчував йому і пішов до Шалита. Знайшов його стурбованим і розтривоженим

- Ситуація склалася не так, як ви там планували, - після привітання повідомив мені. - Поки ти добирався з Донузлава ситуація змінилася. Пішов лише СКР-112. Хачатурова і Палія вже пов'язали і відсторонили від командування кораблями. Вони не встигли вийти за СКР-112. А Настенко з Жибарєвим йдуть курсом до Одеси, вірніше, прориваються. Маю надію, що успішно дійдуть. Командувач ЧФ адмірал Касатонов вже творить істеріку навколо виходу СКР-112, а його похід в Одесу вже став головною інформаційною подією не лише Європи.

Що відбувалося на той час в морі навколо СКР-112 краще всього розповість його вахтовий журнал.

ВИТЯГ з вахтового журналу СКР-112
(Військова частина 72001)

Розпочато: 30 червня 1992 року.

Озеро Донузлав

21 липня 1992 р.

00.00 Корабель ошвартований правим бортом до пристані № 2А. З баку і юту заведено два капронові канати. Плавзасоби на бо-

рту. Вода та енергопостачання з берега. Чергові технічні засоби: ДГ-200, НЦВ № 3. Готовність до виходу в море 2 години Старший на борту капітан-лейтенант Настенко...

- 06.00 Проведено підйом особового складу.
- 07.20 Розпочато приготування корабля до бою і походу.
- 08.05 Оголошена "Учбова тривога. Корабель до плавання у вузькості приготувати". На аварійному керуванні стерном виставлені матроси Дивак, Ничипорук, Суружну.
- 08.10 На борт прибули капітан 2 рангу Жибарєв, капітан 3 рангу Шитіков, капітан-лейтенант Горобець.
- 08.15 На борт прибув капітан 3 рангу Семьонов.
- 08.25 Корабель знявся з швартових, прямує до виходу з озера Донузлав.
- 08.30 Корабель прямує до порту Одеса з метою політичного протесту проти свавілля проросійськи налаштованого командування 17 брк ОВР. Начальник штабу 307 диПЛК капітан 3 рангу Семьонов усунутий від керування кораблем. В керування на переході вступив капітан 2 рангу Жибарєв.
- 08.50 (запис у вахтовім журналі, зроблений кап. 3 рангу Семьоновим) Капітан-лейтенант Настенко відмовився виконувати мої вказівки та здати командування кораблем як старшому на борту. Силовим тиском усунутий від командування кораблем. Від зв'язку з берегом блокований. Начальник штабу 307 диПЛК капітан 3 рангу Семьонов.
- 09.03 Пройшли бонові загородження. Зауважень немає.
- 09.06 На кораблі піднято Державний прапор України.
- 10.10 КПП-505 (корабель на повітряній подушці – *М.М.*) небезпечно маневрує з правого борту корабля.
- 10.15 КПП-505 небезпечно маневрує прямо по курсу.
- 10.25 КПП-505 виконав попереджувальний залп з гармати по курсу корабля.
- 10.44 КПП-505 небезпечно маневрує по курсу в дистанції 1 кбт.
- 10.47 КПП-505 небезпечно маневрує, перетинаючи курс корабля в дистанції 0,5 кбт.
- 10.50 КПП-505 виконав залп з гармати на перетин курсу корабля.
- 10.55 На КПП-505 передано радіо: "Йду під Державним прапором України. Знаходжусь у територіальних водах України. Уся відповідальність за можливі наслідки покладається на Вас". У відповідь отримане радіо: "Застопорити хід!".
- 12.00 Корабель прямує на рейд п. Одеса. Вахтовий офіцер лейтенант Деренський.
- 12.21 КПП-505 прямує у Донузлав внаслідок нестачі пального.

- 12.26 Оголошено "Учебну тривогу".
- 13.30 З лівого борту підійшов та прямує паралельним курсом прикордонний катер № 626.
- 14.07 З МПК-062 (малого протичовнового корабля – *М.М.*) скинуто [у воду] швартовий канат при перетині нашого курсу.
- 14.45 РКА-969 (ракетний катер – *М.М.*) зайняв позицію попереду корабля в дистанції 14 кабельтів та запалив димову шашку.
- 15.10 СКР-819 підійшов до лівого борту на дистанцію 100 метрів.
- 15.30 Корабель ліг у дрейф.
- 15.45 Підійшла шлюпка з СКР-819.
- 15.47 Від правого борту відійшла шлюпка до СКР-819. На ній вибули капітан 2 рангу Жибарєв та капітан 3 рангу Семьонов.
- 16.00 Корабель у дрейфі. Вахтовий офіцер старший лейтенант Кіржінов.
- 16.10 з нами вийшов на зв'язок корабель з позивними "Ода-18". Через 40 хвилин підійде до борту.
- 17.00 До правого борту підійшов ВГК-296 (великий гідрографічний катер – *М.М.*). До лівого борту корабля підійшов прикордонний катер 626.

Підпис: Командир СКР-112 капітан-лейтенант С. Настенко

О, Карен Хачатуров, добра і довірлива, толерантна душа! Прибувши вранці на свій корабель, він сказав одному з своїх молодих офіцерів, який не складав української присяги, що корабель замість тренування в озері піде в Одесу. Тому він, якщо хоче, може остатися на березі. Той так і зробив, зійшов на берег. Там його зустрів командир дивізіону кораблів:

- Ти чого по стінці гуляєш під час приготування корабля до виходу на тренування?
- Так вони в Одесу підуть. А мені там чого треба?
- Як в Одесу?
- Командир корабля тільки-но мені про це сказав особисто і дозволив залишитися на березі.

Командир дивізіону взявся за голову і, застрашений подією і своєю відповідальністю перед начальством, негайно доповів командирі військово-морської бази, той – командувачу флотом. Вихід решти кораблів відмінили, на корабель Хачатурова ринулась вірні СВД офіцери штабу бази і, відсторонивши від командування кораблем, силоміць витягли його на берег, а черговій службі заборонили наказали на гарматний вистріл не пропускати його на територію бригади. Так поступили і з іншими кораблями. А далі почалася гонитва з стрільбою

за першим кораблем флоту України групи кораблів і авіації Чорноморського флоту, і їх марні намагання силою загнати його до так бажаного в Кремлі флоту СНД.

ІСТОРИЧНА ФОТОГРАФІЯ

Організаційна група командувача ВМС закінчувала період свого існування, поступово перетворюючись на штаб Військово-Морських Сил України, штатну структуру якого сама і підготувала. Створення і існування орггрупи командувача ВМС було історичною подією нашої флотської історії, бо саме вона – орггрупа – потопила в Чорному морі таку, як здавалося в Кремлі, успішну ідею створення в портах України флоту СНД на базі "єдиного і неділимого", до того вічно "героїчного" Чорноморського флоту. Врешті орггрупа відродила історичний національний флот, стала його становим хребтом і першим стапелем Українського флоту. Попри військові, дипломатичні і провокаційні потуги витіснити орггрупу ВМС з Севастополя кремлівським найманцям не вдалося і вона скріплювала українську державність не лише в Севастополі, а і в Криму. Ось з такими думками я і звернувся до командувача ВМС контр-адмірала Бориса Кожина:

- Орггрупа є історичною структурою, то ж було б правильним зробити фото перших офіцерів флоту України, зафіксувати їх для історії. Тим більш, що період її існування через кілька місяців завершиться, і офіцери будуть убувати до інших місць служби.
- Та я ж не проти. Корисна справа. Але невже сам командувач має організовувати офіцерів для фотографування? Організуйте, раз вважаєте за необхідне.

Фотоапаратом володів наш товариш капітан 3 рангу Віктор Палій. Йому ми й доручили організувати фотографування офіцерів орггрупи. Ходив він з ним кілька місяців поспіль, але так і не зумів зібрати офіцерів для фотографування. Вже наступила осінь, ряд офіцерів з орггрупи отримали призначення в Київ. Я приїхав з відрадження з Західної України, доставив в орггрупу гуманітарну допомогу. Бачу, що Палій не спішить виконувати доручення, йду знову до командувача з пропозицією організувати спільне з офіцерами фото.

- А чого не організували досі?
- Палій не зміг зібрати офіцерів особисто. Треба вашого наказу, тоді зберуться хутко.
- Ну добре, зробіть фото, вони підуть по руках і затим вас почнуть в тролейбусах ображати... Я то в службовому автомобілі їзджу, а ви в громадському транспорті.

- Наші особові справи, - відповідаю, - ще зберігаються на Чорноморському флоті, там і фотографії наші є. На ЧФ вже не раз нас фотографували. Так, що нічого у відношенні до нас не зміниться.
- І то правда. Тоді організуйте. Доповіси коли збереш всіх разом.

Я обійшов всіх офіцерів орггрупи і від імені командувача оголосив в п'ятницю після обіду шикування. Затим домовився з фотографом колишньої школи прапорщиків, він ще працював у клубі, що він нас всіх сфотографує і зробить відповідну кількість фотографій. Він

На фото(зліва направо): нижній ряд – мічман Олексій Накаложний, кап 3 рангу Віктор Палій, капітан 1 рангу Анатолій Приліщ, прапорщик Валентина Ковальченко, контр-адмірал Борис Кожин, капітан 1 рангу Анатолій Данілов, капітан 1 рангу Юрій Шалит, старший лейтенант В'ячеслав Щегольков, старший лейтенант Володимир Онопрієнко;
2-й ряд: капітан 1 рангу Василь Бойко, капітан 2 рангу Олександр Плященко, капітан 1 рангу Микола Тихонов, капітан 2 рангу Мирослав Мамчак, підполковник Олександр Дерновий, капітан 2 рангу Валентин Сулула, старший лейтенант Андрій Ільєнко, капітан 2 рангу Василь Бонь, капітан 2 рангу Леонід Третяк, старший лейтенант Михайло Рудь, капітан 1 рангу Ігор Мироненко;
Верхній ряд: капітан 2 рангу Олександр Ключев, капітан 1 рангу Леонід Корнілов, полковник Володимир Інділо, полковник медичної служби Григорій Гордієвський, капітан 2 рангу Леонід Рибалченко, капітан 1 рангу Олег Ніколаєв, капітан 3 рангу Валерій Петренко, капітан 1 рангу Євген Лупаков, капітан 1 рангу Владас Трумпікас, капітан 2 рангу Костянтин Іванко, капітан 2 рангу Вадим Махно, майор Віталій Рожманов, майор Геннадій Варіцкий, капітан 2 рангу Володимир Яценко, капітан 2 рангу Олександр Бондарь, капітан 1 рангу Володимир Шишов.

зажадав оплату відразу. В мене грошей не було, але був мішок цукру, який мені подарували як гуманітарну допомогу в Снятині. На той час дефіциту і безгрошів'я це був неабиякий Домовилися, що за мішок цукру він зробить чорнобілі фото всім офіцерам. Про фотографування орггрупи якимось чином довідався кореспондент російського телеканалу ОРТ по Криму і запропонував зробити кольорове фото. Але за два мішки цукру. Я йому відмовив, бо більше мішків цукру я виділити не міг. Та й бажання зв'язуватися з кореспондентом, репортажі якого про "гірку долю" та переслідування чорноморців в Україні транслювалися по телебаченню на всі країни СНД чи не щодня, у мене не виникло.

У встановлений час офіцери вишикувалися перед будинком нашого штабу. Вийшов командувач і ми створили історичне фото, відобразили для історії тих офіцерів вітчизняного флоту, які першими підняли Державний прапор України над Чорним морем і проголосили нашу країну морською державою, хто відродив вікові морські традиції козацького флоту і флоту УНР на Чорному і Азовському морях, хто першими проклав наші морські шляхи в море і океан.

I ХАРЧЕНКА "СХАРЧИЛИ"

Був собі в Очакові склад флотського майна. Керував тим складом товариш Нікітін. І до одного дня, до одного часу був непоганим керівником і раптом начальник тилу флоту капітан 1 рангу Богданов заявляє, що Нікітін як начальник нікуди не годиться бо "совершенно" ситуацією в своїй частині не володіє і її зовсім не контролює. Товариш Нікітін недогледів за начальником адміністративно-господарської частини складу мічманом Харченком, а той, використовуючи цей недогляд, при "пособнічествє" емісарів з Спілки офіцерів України склав присягу українському народу, якого вважає, на відміну від Богданова, своїм рідним. Богданов, відчуваючи, що "плакали" його адміральські погони, взявся повертати ситуацію до потрібного в СНД контролю і суворо вказав сидячому в Одесі тов. Орлову на незадовільну роботу з підлеглими в Очакові. Самому Нікітіну дісталось більше, йому за несанкціоновані дії його підлеглих і порушення порядку підлеглості оголосили, неповну службову відповідність, тобто, посадили на хиткий стілець. А ось для Харченка влади у Богданова виявилось недостатньо. Щоб мічман не вислизнув сухим з води, на допомогу Богданову прийшов сам командувач флотом адмірал Касатонов. Своім наказом за "підрив бойової готовності" мічмана Харченка звільнив в запас і позбавив військового звання "мічман". Ось так, на пострах іншим прихильникам флоту України, схарчили Харченка: був мічманом – став матросом. Добре, що за любов до України хоч в рядові не заслали, як колись Тараса Шевченка.

В штабі ЧФ задоволено потерли руки: "цноту" мораторію по Чорноморському флоті зберегли і разом з нею черговий раз витерли ноги об Дагомиські угоди про заборону переслідування військовослужбовців флоту за їх громадянський вибір. А ось в орггрупі ВМС, після відновлення в правах Харченка, подумали, чи не пора Міністру оборони України за систематичне ігнорування законів України "схарчити" Богданова до лейтенанта. Було б адекватно. І повчально.

P.S. Наказом командувача ВМС України мічман Харченко був відновлений в правах і військового званні, для продовження військової служби зарахований до складу ВМС України. З часом був атестований офіцером ВМС і після розподілу ЧФ став капітаном 1 рангу та командиром тієї самої військової частини в Очакові, з якої волюнтаристським наказом командувача ЧФ адмірала І. Касатонова був звільнений в запас і позбавлений військового звання.

СЛУХАЙТЕ ВСІ: ФЛОТ УКРАЇНИ вийшов в МОРЕ і ОКЕАН!

Перші оперативно-тактичні навчання ВМС України "МОРЕ-96" і перший офіційний візит загону кораблів ВМС України до США стали історичними подіями у сучасній військовій історії України

Заступник Міністра оборони-командувач Військово-Морських Сил України віце-адмірал Володимир Безкоровайний зібрав на нараду офіцерів штабу ВМС і командирів військових частин.

- Черговий раунд переговорів по розподілу Чорноморського флоту російською стороною зірвано, - заявив Володимир Герасимович офіцерам, - тому другий етап прийому-передачі об'єктів від ЧФ зупинено. Не зважаючи на зрив переговорів, що вже відбувається не вперше, група офіцерів штабу буде і далі продовжувати напрацьовувати наші чергові пропозиції по розподілу ЧФ. Втім, на сьогодні, головне наше завдання - це продовження роботи по будівництву і розвитку структур національного флоту з опорою на власні сили і можливості. Не зважаючи на нову хвилю антиукраїнської істерії, яку спеціально розгорнули в Севастополі, нам треба взяти ситуацію в свої руки. Для цього розпочинаємо підготовку до проведення перших в нашій історії оперативно-тактичних навчань, якими проінформуємо світ про створення флоту України і без розподілу ЧФ, без їх "братньої" допомоги. Цим ми проголосимо всім, що Україна створила власні Військово-Морські Сили як окремий вид Збройних Сил. Коли вгатимо в скалу на полігоні пару тисяч снарядів на навчаннях, нас почують не лише в Севастополі, а й на протилежному березі Чорного моря. Тоді і мітинги у Севастополі втихнуть, і Чорноморський флот прискорено розділиться. Бо вже тягнути більше політичну флотську "волинку" їм буде політично не вигідно. Після навчань і після Дня Незалежності направимо загін кораблів ВМС з візитом до США, домовленість з ними про цей захід вже досягнута. До далекого морського походу готувати

фрегат "Гетьман Сагайдачний" і великий десантний корабель "Костянтин Ольшанський" з ротою морських піхотинців. Похід повинен продемонструвати початок широкої міжнародної співпраці наших ВМС і підтримку нас партнерами з США. Це для нас є найнадійніший напрямок розбудови нашого флоту. Прошу розуміти, що це історичні події, бо подібних заходів в історії України і її Збройних Сил ще не проводилося, і за ними спостерігатимуть не лише в Україні, а й у всьому світі. Розпочинаємо вкрай напружену роботу всього штабу, всього особового складу флоту. Не справитися з цими завданнями, не виконати покладені на нас надії народу ми не маємо права.

Поставлені завдання командувачем ВМС у штабі зустріли по-різному. Одні, і їх була більшість, відповідально з почуттям власної причетності до історичних подій в історії флоту. Інші схопилися за голову обома руками, їх шокувала сама думка про подібні плани:

- Які навчання? Який похід, який загін кораблів? На чому в море йти? У нас лише "Сагайдачний" і "Славутич" здатні в море вийти, - висували свої "професійні" контраргументи у більшості офіцери, що прибули до ВМС з колишньої Середземноморської ескадри ЧФ. - Ось візьміть недавній "подарунок" від ЧФ – великий десантний корабель "Костянтин Ольшанський", який командувачу забагнулося відправити до США. За всіма керівними документами, та просто здоровим глуздом, він ремонту не підлягає. На ньому викрадено 280 різноманітних електродвигунів, відсутнє носове швартове устрійство, виведені з ладу кормовий шпиль, брандшпиль, головні двигуни, дизель-генератори ремонту не підлягають, система вентиляції виведена з ладу, система залпового вогню і артустановка виведені з ладу, підірваний допоміжний котел, в радіорубці пусто, навіть кабелі обрізані, їх треба повністю міняти, в каюткомпанії зруйноване все, навіть дивани порізані, спалений головний енергощит корабля, дві з трьох холодильних машин зруйновані. Апарелі не підняти, ні опустити. Скажіть, що тут ремонтувати? Чи, може, малий протичовновий корабель "Хмельницький" кращий? Там у головних машинах стружка і пісок, бойові пости виведені з ладу. До того ж документації на кораблях немає. "Чернівці" і "Івано-Франківськ" просто тонуть біля пристані он у Донузлаві. Як можна оживити все це мертво залізо? Оце потягнемо його в США? Не смішіть мої капці...

- Електричні системи стрільби як артилерійських, так і залпового реактивного вогню, механізми подачі боєзапасу майже на всіх кораблях не в строю, Та там роботи на кілька років в заводі, а не на три місяці, як собі задумав командувач, - зневірено говорили інші.

Однак командувач в квітні 1996 року підписав директиву про підготовку до оперативно-тактичних навчань, які дістали назву

"Море-96", і припинив дискусію. Проведення навчань "Море-96" було визначено на 31 липня – 1 серпня. Розпочалася важка і відповідальна робота всіх і кожного. Кораблі поставили в терміновий ремонт, ремонтували і готували до виходу в море, як говориться, всім світом. Літаком командувача доставляли труби і інший металопрокат з Донецька. Необхідну допомогу надавали металурги і суднобудівники країни, для ремонту бойової техніки, агрегатів, вузлів і корабельних механізмів залучили десятки підприємств Харкова, Києва, Дніпропетровська, Донецька, Миколаєва, Каховки, Львова, Тернополя, Маріуполя та бригади фахівців з підприємств оборонного комплексу держави. В екіпажах кораблів у складчину за останні свої скудні кошти закупили необхідні деталі...

У той же час у Севастополі і на ЧФ не було секретом підготовка ВМС до своїх перших комплексних навчань в морі та до походу українських кораблів до берегів США. Тому тут відразу розпочали глузувати з українських моряків. На шпальтах газет, в теле- і радіоефірах висували різні версії того, як українські кораблі будуть тонути не лише на зовнішньому рейді, а відразу й у Головній бухті, щойно знімуть свої швартові канати. Підготовку ВМС України до власних навчань розцінювали як провокацію проти "спільного" РФ і України Чорноморського флоту. Звинувачення в провокуванні ситуації і зриві переговорного процесу і протистояння в Севастополі лунали не лише зі сторони ЧФ, а й з адміністрації Президента і міністерства оборони України і спрямовувалися у першу чергу проти командувача ВМС особисто і штабу ВМС. Там не вірили, що Володимир Безкоровайний з своїм штабом зможе виконати завдання, які самі собі спланували, вважали, що саме його характер Безкоровайного є причиною конфронтації з питань розподілу Чорноморського флоту.

По-суті, відстоюючи національні інтереси і в інтересах будівництва ВМС України штаб ВМС під керівництвом віце-адмірала Володимира Безкоровайного наполегливо блокував "політику поступок" Росії, що проводилася президентами спершу Л. Кравчуком, а потім і Л. Кучмою, і позиція ВМС в підсумку заставляла російську переговорну сторону відмовитися від претензій на Севастополь як їх головну базу і погодитися на поетапний розподіл флоту і спільне використання частини величезних флотських фондів. Позиція Безкоровайного дратувала Президента України Леоніда Кучму, до того ж, у Безкоровайного не склалися робочі стосунки з недавно призначеним Міністром оборони Олександром Кузьмуком.

В період підготовки до навчань з кінця травня місяця до Севастополя і ВМС України посунули різноманітні президентські і міністерські інспекції і перевірки. Керівників інспекцій хід підготовки кораблів

до виходу в море, як і самі перші у ВМС навчання, їх боротьба за флот не цікавили, шукали винятково недоліки в цій роботі. Міністром оборони було поставлене завдання їх знайти і натхнення в пошуку перевіряючій раті не завадило – інспекції мали політичний характер, пов'язаний з проблемою розподілу ЧФ, і особою командувача ВМС. Вину за провали у переговорах з російською стороною покладали на українських моряків, хоча вони брали у них участь виключно як військові консультанти. У час, коли офіцери ВМС України практично без вихідних напружували всі свої сили на підготовку навчань "Море-96" та далеких морських походів, інспекції з Адміністрації Президента та Міністерства оборони України, відволікали і ускладнювали роботу. Наприклад, не виділили лімітів пального для кораблів ВМС. Використовуючи бархатний сезон в Криму, вони протягом всього літа продовжували "шукати недоліки в роботі", яких вистачало і які у штабі ВМС ніхто не приховував, наоборот, для їх усунення вимагали відповідного фінансування. Та не лише фінансування робіт, протягом всього літа військовим морякам, робітникам і службовцям затримували навіть виплату грошового забезпечення і заробітної плати. Однак командувач підбадьорював своїх підлеглих: "Ми хоч і бідні, зате національно свідомі. І флот не лише збудуємо, але і виведемо його в море". Особливо ретельно відпрацьовували завдання дискредитації командувача колишні його підлеглі, які працювали в цих інспекціях. У складі головної інспекції Міністерства оборони знаходився і адмірал-інспектор контр-адмірал Михайло Єжель, колишній заступник В. Безкоровайного з озброєння і судноремонту, який щойно завершив навчання у Академії Збройних Сил України.

- Це що за адмірал такий? - обурювався перший заступник командувача ВМС контр-адмірал Микола Костров. – Лише ходить, і як хлопчисько, доповідає Головному інспектору: ось погано, ось недолік. Вишукує і звинувачує нас навіть в тому, що на ЧФ вивели з ладу кораблі, а нас заставили їх приймати. Сам же був заступником командувача з судноремонту, що зробив? Нічого абсолютно! Навіть ремонту в своєму кабінеті. А зараз нас звинувачує у всіх гріхах, навіть у колись своїх власних упущеннях.

А командувач і штаб ВМС в цей час, не звертаючи уваги на істерію навколо перевірок флоту, завершував виконання свого плану завершення розбудови ВМС України і найперше демонстрації цього факту на перших оперативно-тактичних навчаннях. І сталося те, чого так не очікували недруги українського флоту – в середині липня командири кораблів, які були сплановані до участі в навчаннях "Море-96", доповіли командувачу про готовність вийти в море. Тоді ж стало

відомо, що участь у них візьме і Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Леонід Кучма, який перебував у Форосі.

Рано-вранці 30 липня 1996 року багато людей в Севастополі спостерігали як фрегат "Гетьман Сагайдачний", великий десантний корабель "Костянтин Ольшанський" з десантом морської піхоти на

Доповідь Президенту України про план навчань "Море-96"

На передньому плані (зліва направо): командувач ВМС віце-адмірал В. Безкоровайний, Президент України Л. Кучма, начальник ГШ ЗС України генерал-полковник А. Лопата

борті, корабель управління "Славутич", корвети "Луцьк", "Вінниця", "Чернігів" і "Хмельницький", ракетний катер "Каховка", розвідувальний корабель "Сімферополь", всього 26 бойових кораблів, суден забезпечення і катерів під прапором Заступника міністра оборони-командувача Військово-Морських Сил України віце-адмірала Володимира Безкоровайного вийшли в море на перші в історії Військово-Морських Сил України комплексні оперативно-тактичні навчання!

Для виконання спланованих навчальних завдань в морі кораблі Військово-Морських Сил теж вперше в своїй історії взаємодіяли з морською і винищувальною авіацією та силами ППО Одеського військового округу. Всього в навчаннях "Море-96" взяло участь майже 2,5 тисячі військових моряків.

В історії флоту пишемо "виконали вперше", хоча всі офіцери ВМС були високопідготовленими професіоналами, за плечима кожного з них були роки флотської служби, десятки далеких морських походів, виконання сотень різноманітних бойових вправ і завдань, командування різними бойовими кораблями і суднами. Тому в ході широкомасштабних навчань у визначених районах Чорного моря кораблі успішно відпрацювали прорив мінних полів, взаємодію сил в ході операції з проводки морського конвою, виконали низку задач протичовнової оборони, морського бою, з відбиття повітряної атаки і ведення бою за висадку і висадку самого десанту морської піхоти на необладнане узбережжя. Першого серпня на заключну фаза навчань на фрегат "Гетьман Сагайдачний" прибув Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Леонід Кучма і подальші навчання проходили під його керівництвом. Разом з Президентом на навчання прибули начальник Генерального штабу ЗС України генерал-полковник Анатолій Лопата, головний ін-

На КП похідного штабу навчань "Море-96"

спектор Міністерства оборони України генерал армії Віталій Радецький, голова севастопольської міської адміністрації Віктор Семьонов та інші генерали міноборони та державні чиновники. Президент заслухав командувача ВМС про план і хід навчань, відтак на командному пункті навчань офіцери похідного штабу навчань доповіли Головно

командувачу про виконання відповідних елементів навчань. Президент робив вигляд, що розбирається у військово-морській тактиці, задавав питання з приводу виконання тих чи інших елементів навчань. Поза тим, проглядалося незадоволення Леоніда Кучми особою командувача ВМС, на якого він покладав вину за проблему розподілу Чорноморського флоту: надто розумний, вічно висуває свої пропозиції, які росіяни сприймати не хочуть, не хоче нічим поступатися. З тим, відволікшись від флотських маневрів, Президент взявся "виховувати" голову Севастопольської МДА Віктора Семьонова за всі його не лише недоліки в роботі, але і антиукраїнські висловлювання і дії. "Виховна робота" Президента на головному командному пункті флагмана навчань, звичайно, впливала на роботу штабу навчань, однак штаб зумів довести його до логічного завершення і всі заплановані етапи навчань були ні успішно, поставлені завдання кораблям були виконані з хорошими оцінками. В морі моряки продемонстрували високу фахову підготовку, відремонтовані технічні засоби і зброя працювали безвідмовно – кораблі виглядали начебто зовсім новими. І це у Леоніда Даниловича викликало задоволення. Особливо, коли після завершення навчань було проведено парад кораблів ВМС на зовнішньому рейді Севастопольської бухти: кораблі-учасники навчань парадним строєм пройшлися повз флагманський фрегат "Гетьман Петро Сагайдачний" і по-флотськи привітали свого Головнокомандувача.

Після завершення навчань на борту фрегата "Гетьман Петро Сагайдачний" Президент України Леонід Кучма досить високо оцінив результати навчань і праці військових моряків:

- Навчання продемонстрували факт створення Військово-Морських Сил України, спроможних гарантувати безпеку держави з моря. Вони підтвердили, що шлях будівництва національного флоту був обраний правильно. Створення Військово-Морських Сил України за своїм значенням дорівнює вступу України до Ради Європи і прийняттю Конституції України.

Далі на прохання Володимира Безкоровайного Президент України Леонід Кучма погодився встановити день завершення навчань "Море-96" Днем Військово-Морських Сил України – професійним святом українських моряків.

- Раз просять, - заявив Леонід Кучма, - то хай цей день перших їх навчань і буде днем їх професійного свята.
- Ми не хочемо видумувати собі свято, а бажаємо заробити його своїми руками, - заявив для преси і Володимир Безкоровайний.

17 серпня 1996 року Указом Президента України № 708 від 1 серпня було встановлено професійне свято військових моряків Укра-

їни - День Військово-Морських Сил. В Указі зазначалося: "Ураховуючи значення Військово-Морських Сил як невід'ємної частини Збройних Сил України у захисті незалежності, територіальної цілісності України, постановляю: Установити в Україні свято — День Військово-Морських Сил, яке відзначати щорічно 1 серпня". Цей день збігся з часом першої відомої козацької морської перемоги в 1492 році, і моряки бажали цим фактом об'єднати історичне минуле з сучасним поступом українського флоту.

Оперативно-тактичні навчання "Море-96" стали видатною перемогою українських моряків у тривалій і виснажливій боротьбі за свій флот, за право України називатися морською державою, і напруженою ратною працею відновили забуті старі козацькі морські маршрути. Залпи артилерійських і реактивних установок українського флоту були почуті в світі, вони явили всім Україну як морську державу, яка, попри флотську проблему з Росією, власними силами створила національний військовий флот. Його залпи особливо ретельно слухали на Чорноморському флоту – як і передбачав віце-адмірал Володимир Безкоровайний. Там зрозуміли, що їх гегемонії в Чорному морі приходить кінець, як і кінець "неділимому і спільному" та "героїчному" їх Чорноморському флоту. Тепер недоброзичливці вже втратили свої козири над приниженням України як морської держави, над якою вже не покепкуєш з її "тюлькіним" флотом!

Однак, святкувати свою перемогу українським морякам було ніколи, через два тижні після навчань "Море-96", на 15 серпня, був призначений вихід загону українських кораблів у складі фрегата "Гетьман Петро Сагайдачний" і великого десантного корабля "Костянтин Ольшанський" з офіційним візитом до США в порт Норфолк. Кораблі

Парад кораблів на честь завершення навчань "Море-96"

виходили під перший офіційний візит заступника міністра оборони-командувача ВМС України віце-адмірала Володимира Безкоровайного до ВМС США з офіційним візитом. Сам командувач прибуде до Норфолку літаком після прибуття до берегів США загону кораблів. В похід до Сполучених Штатів Америки віце-адмірал В. Безкоровайний визначив загін кораблів у складі фрегата "Гетьман Сагайдачний" та великого десантного корабля "Костянтин Ольшанський". Начальником похідного штабу був призначений перший заступник начальника штабу ВМС України капітан 1 рангу Володимир Кузьмін. Це був перший в історії України похід загону українських кораблів через Атлантичний океан і його теж готували всім світом, бо у ВМС відповідних вимогам офіційного візиту засобів забезпечення візиту не було. Львів допоміг з медичним обладнанням, медикаментами та виготовив для візиту відповідну фарфорову посуду. Тернопіль забезпечив кораблі відповідними продуктами і напінками, Івано-Франківщина – сувенірною продукцією. Належну допомогу надали суднобудівники Миколаєва. Врешті, підготовка до далекого океанського походу загону українських кораблів є яскравим свідченням всенародної підтримки ВМС України.

15 серпня 1996 року підготовлені належним чином фрегат "Гетьман Сагайдачний" і ВДК "Костянтин Ольшанський" з ротой морської піхоти на борту вийшли з Севастополя і взяли курс до берегів США. Ніколи до того Військово-морський прапор України не майорів у широтах західної півкулі, його належало продемонструвати світу там вперше. Похід загону кораблів ВМС України до берегів США став надзвичайно важливим іспитом на професіоналізм для молодого

українського флоту, за ним слідував особисто Президент України Леонід Кучма, далекий океанський похід мав на меті увінчати політичну перемогу українського народу в складному і важкому протистоянні за флот і Севастополь.

Океанський похід загону українських кораблів змінив ситуацію у Севастополі. Одні проводжали кораблі з гордістю, другі – з заздрістю: кораблі ЧФ давно вже в

1996 рік. Зустріч у Норфолку.

Зліва – кап. 1 рангу Володимир Кузьмін

море не виходили, тим більше тут вже і не пам'ятали, коли кораблі ЧФ ходили з візитами до США. Інші продовжували глузувати і гадати, коли і як українські кораблі почнуть тонути в океані й... організували чергові провокації. Однак українські кораблі впевнено долали морські милі. День Незалежності українські моряки відсвяткували в порту Гібралтар, а 25 серпня, залишивши за кормою Чорне, Егейське і Середземне моря та протоку Гібралтар, загін українських бойових кораблів вперше в історії незалежної України вийшов в Атлантичний океан. Шлях через океан видався непротим. Посеред океану українським морякам довелося зустрітися з тропічним ураганом "Едвард". У штормових умовах наші моряки продемонстрували високу професійність, стійкість і витримку і, як наслідок, визнання свого професіоналізму у американських моряків.

Одинадцятого вересня, пройшовши 6000 миль, загін українських бойових кораблів прибув до військово-морської бази США Норфолк. Затим до США з офіційним візитом прибув і заступник Міністра оборони – командувач ВМС України віце-адмірал Володимир Безкоровайний. Американські моряки, жителі Норфолка і штату Вірджинія, українська діаспора в США протягом тижня надзвичайно тепло приймали українських моряків.

**1996 р. Під час офіційного візиту до ВМС США.
Третій зліва – віце-адмірал Володимир Безкоровайний**

12 вересня розпочалася підготовка до раніше спланованих американо-українських навчаннях морських піхотинців "Осінні союзники-2" бази експедиційних сил морської піхоти США в Кемп-Леджуні в штаті Делавер. Віце-адмірал Володимир Безкоровайний провів успішні переговори з командуванням ВМС США, були узгоджені плани майбутньої співпраці і взаємодії з ВМС України, домовилися щорічно проводити на території України українсько-американські навчання "Сі Бриз" (Морський бриз) з морськими і береговими фазами, починаючи з наступного року.

18 вересня 1996 року візит офіційний візит українських моряків до США успішно завершився. Кораблі вийшли в море і взяли курс до рідних берегів. Під час походу вони двічі нанесли візити в порти Гібралтар і Понта-Дельгада (Азорські острови), взяли участь у низці навчань з кораблями ВМС США, Франції й Італії. Загалом, протягом 64-х діб походу загін українських кораблів, подолавши більше 12 тисяч морських миль, успішно виконав всі планові завдання. Цей похід довів усім, що українські моряки спроможні виконувати завдання будь-якої складності, що український флот вийшов на міжнародну арену співпраці і здатний виконати завдання із захисту морських інтересів держави. Це був вінець зусиль особового складу ВМС України, зусиль народу і їхня спільна політична перемога в боротьбі за Україну як морську державу. Військові моряки України досягли того рівня, якого так не хотіли і так боялись московські адмірали - Україна відбулася як морська держава, а ВМС України вийшли на міжнародну арену і стали вагомим військово-дипломатичним аргументом України.

Вранці 18 жовтня 1996 року загін українських бойових кораблів, завершивши перший в історії ВМС України трансатлантичний похід, увійшов до севастопольської бухти. Фрегат "Гетьман Сагайдачний" і ВДК "Костянтин Ольшанський" один за одним пришвартувалися біля пристані морського вокзалу. Зустрічала учасників історичного походу українська громада Севастополя як героїв, всі були безмежно щасливі, всі відчували свою причетність до справді історичної події. Чекали на Міністра оборони України, який у той час проводив у Сімферополі, в штабі 32-го армійського корпусу, командно-штабні навчання. О. Кузьмук був особисто запрошений командувачем, але на зустріч кораблів так і не прибув. Міністр оборони так і не зрозумів значення історичної події, яку звершили військові моряки, інакше би у відповідь на запрошення командувача ВМС прибути на зустріч загону кораблів зверхньо не прорік:

- А чого це я, міністр оборони, маю зустрічати з моря кораблі?

Обійшлися без міністра. Кораблі на Морському вокзалі тепло зустрічала велика українська громада Севастополя з Державними

прапорами і гаслами подяки за службу Україні. Командувач ВМС віце-адмірал В. Безкоровайний вишикував на пристані екіпажі кораблів і морських піхотинців, зачитав поздоровлення учасникам походу від Президента України і надзвичайно тепло привітав і поздоровив усіх присутніх з успішним завершенням першого в історії України трансатлантичного походу загону кораблів ВМС України.

- Святий і непорушний принцип єдності народу і флоту, – зазначив командувач, – допоміг виконати те, що спочатку здавалося неімовірним. Похід твердо закріпив статус Військово-Морських сил України як реальної військової сили незалежної України і став її історією, продемонстрував світу Україну як велику морську державу.

Не випадково Міністр оборони генерал-лейтенант Олександр Кузьмук не прибув на урочисту зустріч загону кораблів після трансатлантичного походу. Досягнуте моряками багатьом політичним силам в Україні не подобалося і О. Кузьмук підтримав тих, хто старався не зміцнювати, а руйнувати військово-морський потенціал і паритет України в Чорному морі, хто в оборонних питаннях уповав на "слов'янське братство" і "дружбу флотами", яких не існувало і бути не могло. В Києві перемогла позиція змінити керівництво Військово-Морських Сил України. Після завершення походу загону кораблів Міністр оборони О. Кузьмук заповзвся на колегії міністерства оборони не підсумовувати міжнародне досягнення ВМС України, не подякувати морякам за їх надзвичайно напружену і тривалу працю, а... підводити підсумки проведених інспекцій і перевірок. Віце-адмірал Володимир Безкоровайний не витримав такої наруги на ВМС і поклав рапорт про своє звільнення з служби. У відставку пішла вся військова рада ВМС України. Ніхто з українських моряків за перший в історії України океанський похід так і не був нагороджений чи заохочений хоч би Міністром оборони України. Так був оцінений доробок військових моряків у зміцнення держави, за створення Військово-Морських Сил України.

Українських моряків і дивував, і бентежив політичний рівень керівництва наших Збройних сил, їх нерозуміння значення ВМС для безпеки держави з приморських напрямків і зміцнення державних інститутів в Криму. Міжнародна громадськість усвідомлювала історичне значення будівництва ВМС України, значення першого океанського походу краще, ніж це розуміли на Батьківщині. З того дня, коли Міністр оборони знехтував тривалою і виснажливою працею військових моряків, він втратив свій авторитет на флоті. І хоча в подальшому О. Кузьмук часто бував у Севастополі, виходив на кораблях ВМС України у море і постійно наголошував, що він "завжди з моряками", довіри військових моряків до нього вже не було.

Та не зважаючи на всі шторми, політичні, морські і чиновницькі, ми флот України створили і вивели його у відкрите море і океан, та проголосили нашу державу великою морською країною. А далі – то вже робота наступних поколінь військових моряків. Якою вона буде, то вже покаже час.

ПРИЗНАЧЕННЯ

Я випросив у командувача ВМС коротку відпустку за минулі два роки. Десь на другий тиждень дзвонить мій шеф, начальник відділу пропаганди Костя Іванко:

- Харош на подушці валятися. Завтра вранці тебе чекає командувач ВМС.
- А що трапилось?
- Там узнаєш.

На ранок я у кабінеті заступника командувача з виховної роботи Віталія Литвиненка.

- О, здоров був! Вчасно приїхав. Зараз підемо до командувача, до Безкоровайного.
- А чого?
- Він тобі сам все розкаже.

Командувач працював над якимись документами. Побачивши нас, звернувся до Литвиненка:

- Для чого ти його привів. Я вже підписав наказ на його призначення.
- Яке призначення? - здивувався я.
- Будеш начальником телерадіоцентру "Бриз".
- Та я ж бо в телебаченні не тямлю нічого, лише телевізор вмю включити...

Командувач уважно глянув на мене:

- Я теж флотом не командував раніше. Та наказав мені президент і я команду. Тож тобі наказую очолити і створити вкрай нам необхідний телерадіоцентр. Я не знаю, що то таке, але він мусить показувати і говорити. Питання є?
- Є.
- Які?
- А гроші на будівництво є?

Командувач зняв окуляри:

- За гроші кожний збудує. Задаси ще одне питання і я тебе зніму з посади.

ЗАПРОСИЛИ НА ВЕЧЕРЮ

Кораблі в морі на навчаннях "Море-96", з ними і частина офіцерів штабу ВМС. Друга частина працює з комісією з Міністерства оборони України. Серед них і генерал, начальник головного управління реформування і розвитку Збройних Сил України, було тоді таке. У ВМС готелів не було, то ж поселили генерала у спеццентр "Омега", який використовували і як гуртожиток для офіцерів штабу, так і у якості готелю.

Ввечері генерал приїхав в спеццентр. В його номері прозвучав дзвінок телефону:

- Вас запрошують на вечерю, - сказали у трубці. Генерал ще не успів подякувати, як почув короткі гудки. Сидить чекає, коли скажуть де він має вечеряти. Ніхто не дзвонить і не кличе.

Спустився на перший поверх, столової не знайшов. Тоді дзвонить начальнику організаційно-мобілізаційного управління штабу ВМС України:

- Скажіть, де я маю вечеряти. Мене запросили на вечерю, але не сказали де я маю вечеряти. На ресторан я грошей не маю.

- Я не знаю, але зараз буду в'ясняти.

- Добре. Чекаю. – Генерал поклав трубку телефону, вийшов на балконі і розглядає море.

Начальник оргмобвідділу питає в офіцерів штабу, тилу де має вечеряти генерал.

- То твій начальник, і твої проблеми. Вирішуй свої проблеми сам, а в нас кораблі в морі.

Вечеря генерала стала під загрозою. Тоді начальник оргмобвідділу їде додому, з дружиною готують генералу вечерю. По дорозі в спеццентр не оминув гастроном і разом з генералом гарно повечеряв на балконі з видом на море.

ПЕРШІ МІЖНАРОДНІ НАВЧАННЯ ВМС УКРАЇНИ "СІ БРИЗ-97"

Успішним проведенням оперативно-тактичних навчань "Море-96" Україна проголосила створення власного військового флоту і без розподілу флоту Чорноморського. З цього часу цей "спільний" флот виразно набирив в портах України обрисів окупаційного. Але молодому флоту України потрібна була міжнародна підтримка у світі. Деякі неофіційні і ділові візити до партнерів у порти Болгарії, Італії, Румунії, Туреччини вже відбулися, але не було у ВМС системи міжнародної

військово-морської співпраці. Ось якраз завдання організації військово-морської співпраці та між флотами України і США і було головним завданням першого в історії ВМС офіційного візиту командувача Військово-Морських Сил України віце-адмірала Володимира Безкоровайного до США в 1996 році. Після успішного завершення навчань "Море-96" загін кораблів ВМС у складі фрегата "Гетьман Петро Сагайдачний" та великого десантного корабля "Костянтин Ольшанський" у серпні місяці взяв курс до берегів США в порт Норфолк. Там українські кораблі продемонстрували американській стороні наявність реального флоту України, провели ряд миротворчих навчань як в морі, так і з участю морської піхоти на берегових полігонах ВМС США. Слідом до США прибув і віце-адмірал Володимир Безкоровайний. Зустрівшись там з командуванням ВМС США командувач ВМС України досяг домовленості про щорічне проведення в Україні українсько-американських миротворчих навчань "Сі бриз" (Морський бриз), які були включені в розділ "Освіта і підготовка" Програми українсько-американських військових контактів на 1997 рік. У жовтні 1996 року на конференції під час визначення тематики і завдань навчанням було надано суто гуманітарний характер з елементами пошуку і порятунку, що відповідало принципам програми НАТО "Партнерство заради миру", рамковий документ якої був підписаний ще 8 лютого 1994 року. Керував навчаннями "Сібриз-97" перший заступник міністра оборони України генерал-полковник Іван Біжан. Проте виконувати план навчань і готувати їх довелося вже наступнику В. Безкоровайного контр-адміралу Михайлу Єжелю.

Перші двосторонні україно-американські навчання "Сі Бриз-97" було сплановано провести у дві фази: морську і берегову з 23 по 31 серпня. Взяти участь в них Україна запросила також і представників ВМС держав Чорноморського регіону. Морська фаза розпочалася 23 серпня в селищі Новоозерне і зати́м у Північно-Західному регіоні Чорного моря, берегова – на полігоні "Широкий лан" в Миколаївській області. Темою навчань стало проведення гуманітарної операції миротворчими силами по мандату ООН. В їх ході відпрацьовувалася взаємодія миротворчих сил під час надання гуманітарної допомоги населенню країни "Оранжева республіка", яку спонукало стихійне лихо. У зв'язку з цим, за легендою навчань, її керівництво звернулося за гуманітарною допомогою до багатонаціональних сил ООН.

У навчаннях "Сі Бриз-97" прийняли безпосередню участь Військово-морські сили шести країн: України, США, Туреччини, Болгарії, Грузії і Румунії, всього 25 бойових кораблів, один підводний човен, два літаки, дві роти (українська і ВМС США) морської піхоти. За ходом

навчань спостерігали спостерігачі від Греції, Італії, Індії, Канади, Великобританії, Литви, Німеччини, Швейцарії і Молдови.

Росія від участі в цих навчаннях відмовилася, проте у виді громадських рухів прислала до Новоозерного і Євпаторії противників "співпраці з агресивним блоком НАТО". Цю роль виконували члени Компартії України і РФ, активісти партії Наталії Вітренко і Русських об-щин Криму і Севастополя, на допомогу яким автобусами були доставлені їх прихильники з Краснодару і Ростова на Дону. Найбільший мітинг вони провели у Євпаторії, натужно і безперспективно під палючим сонцем закликаючи євпаторійців підтримати їх боротьбу з НАТО. Особливо ретельно готувалися "провалити" українсько-американські навчання в Севастополя, для цього антиукраїнські і, відповідно, проросійські сили анти-НАТО згуртувалися в організацію "Севастопольський бастион". Розмахуючи жупелом "загрози агресивного НАТО" "Севбастион" організував цілий ряд пікетів і мітингів в Севастополі, Новоозерному, Сімферополі і Євпаторії як до початку навчань, так і під час їх проведення. Найбільше при цьому намагалися зробити враження на іноземних моряків.

- Ну як, ну як ви оцінюєте наш протест? Бачите ж, що народ проти ваших навчань, - допитувалися у американських і турецьких офіцерів в Новоозерному.

І яке їх було здивування, округлилися очі, коли почули, що нічого дивного вони в цьому вони не бачать, бо і у них дома є пацифістські організації, які виступають проти військових навчань і маневрів. І це є прояв демократії в країні.

На цих мітингах про самі навчання, противниками яких буцімто і виступали, майже не згадували, з мегафонів і трибун лунали виступи ораторів в дусі старих партійних догм, густо замішаних на великодержавному шовінізмі і антиукраїнській риторичі. Дехто звертався за допомогою "уняць" "проклятих самостійників" навіть до київських князів Ярослава Мудрого і Володимира Великого. Все це прикрашалося віршами з антиукраїнськими "перлами" доморощених поетів:

"Украинские солдаты
Вашу землю топчет НАТО".

"Очаков сдали, Измаил,
Подводников лишили славы,
Настал черед и Донузлавы...
Чтобы взглянуть на этот срам
Чужие флаги идут к нам..."

"Разве думали когда-то,

Что эта мразь полезет под защиту НАТО..."

Отакий розлив "слов'янського братства"... Однак ці та інші, подібні їм, "братські" заклики до протестів проти НАТО і севастопольці, і мешканці міста-курорту не підтримали. Тому "борьбу с НАТО на священній кримській землі" довелося незабаром тихо згорнути.

Під час святкування Дня Незалежності України в Новоозерному було проведено велике спортивне свято команд країн-учасників навчань, які змагалися в багатьох видах спорту. Приз за загальнокомандну перемогу отримали збірна команда малих протичовнових кораблів "Хмельницький", "Луцьк" і "Чернігів", за друге місце – американські військові моряки, а третє місце дісталось курсантам Севастопольського військово-морського інституту. Прикрасили свято показові виступи морських піхотинців з десантно-штурмового батальйону ВМС України. Спортивне свято завершилося концертом майстрів мистецтв ВМС України, Криму і Севастополя та феєрверком.

26 серпня морська фаза навчань розпочалася виходом всіх кораблів на учбовий полігон Чорного моря. Не зважаючи на штормову погоду тральна група у складі тральщиків "Мелітополь" і "Генічеськ" під командуванням капітана 2 рангу Юрія Шихова виконала провідку

кораблів через "мінонебезпечний" район. Протраленим і вже безпечним фарватером в море вийшли турецькі фрегат "Фатіх", підводний човен "Іненю", українські – фрегат "Гетьман Сагайдачний", корвети "Чернігів" і "Луцьк", румунський фрегат "Контр-адмірал Аустаму Се-

бастьян", наш ВДК "Костянтин Ольшанський" та СБК ВМС Болгарії "Сі-ріус". На зовнішньому донузлавському рейді до корабельного ордеру приєдналися десантний корабель "Понсе" і есмінець "Спрюенс" ВМС США. У визначному районі моря корабельна протичовнова група розпочинає пошук підводного човна, відпрацьовують елементи протичовнової оборони. До пошуку підводного човна долучаються протичовнові гелікоптери ВМС Туреччини, США і України, а такою український літак морської авіації Бе-12.

Ввечері, коли були відпрацьовані елементи протичовнової оборони, почалися навчання по спільному маневруванні, обороні конвою та охорони гуманітарного вантажу. Затим в морі виявили "порушника ембарго", таким являлося українське судно "Сімферополь", яке, за легендою, намагалося доставити до берега заборонений вантаж. Спільними діями українських, американських і турецьких моряків судно-порушник було затримане і доглянуте.

З Новоозерного, де вперше в його історії перебувало стільки іноземних кораблів і моряків, тепло проводжали в море своїх гостей; змахи гвинтокрилих агрегатів Донузлавської вітроенергетичної станції з моря виглядали як змахи сотень дружніх рук його жителів, для яких навчання "Сі Бриз-97" перетворилися в справжнє свято, у відкритий урок флотської дружби. Тому й прийшлося звідти "Севастопольському бастіону" разом з вітренківцями загаді забиратися.

27 серпня кораблі-учасники навчань у порту Південний вивантажили гуманітарний вантаж і передислокували його у пункт призначення на військовий полігон "Широкий лан". Там протягом трьох днів продовжила спільні навчання берегова фаза, під час якої були відпрацьовані навички по транспортуванню, охороні вантажу та наданні допомоги потерпілому населенню.

31 серпня 1997 року учасників навчань прийняла Одеса. Там у Центрі культури і дозвілля Одеського військового округу відбувся розбір навчань "Сі бриз-97", прес-конференція керівників навчань і командирів кораблів і підрозділів флотів-учасників. Проведені навчання практично довели всім, що розвиток Військово-Морських Сил України не спинити, що вони з кожним роком набувають все більшого міжнародного авторитету, набираються досвіду і розширюють військово-морську співпрацю з флотами країн як Чорноморського регіону так і світу. Такими вони і увійшли в історію вітчизняного флоту і так розпочали період своєї широкої міжнародної співпраці. Бо Україна є велика морська країна, береги якої омивають води Чорного і Азовського морів, і, відповідно, її морські інтереси має захищати потужний і визнаний у світі власний флот.

СЕПАРАТИЗМ ЯК СВОБОДА СЛОВА

Мені подзвонив знайомий журналіст севастопольської міської державної телерадіокомпанії:

- Завтра відбудуться звітно-виборні збори севастопольської організації Спілки журналістів України. Ви будете? – і сказав місце і час проведення.
- Нас ніхто не попереджав і не запрошував. Ну раз так, то будемо.

А у Севастополі міська рада після прийняття ряду проросійських сепаратистичних заяв затила спробу підпорядкувати собі місцеві засоби масової інформації, найперше севастопольську державну міську телерадіокомпанію та міську газету "Слава Севастополя" і позбавити частот, а з ними і права мовлення, ТРК ВМС України "Бриз". Розпочалися тривалі судові позови з керівниками міських ЗМІ, за якими стояли відверті спроби вбити і так несмілі натяки на державність України і її право на флот.

Севастопольська організація Спілки журналістів України була створена в 1996 році, без участі журналістів від ВМС України, їх просто тоді на збори не запросили, міськраді було достатньо присутності журналістів від Чорноморського флоту. Головою організації тоді обрали керівника інформаційної служби міськдержадміністрації Попридкина. Чим він займався протягом двох років і як жила під його проводом організація було невідомо, однак як державний чиновник він не вирізнявся державницькою позицією. Жодних заходів в організації не провів, статут організації не затвердив і не зареєстрував її належним чином. А тепер ось раптом дострокові вибори.

8 грудня 1998 року. Йдемо на збори. Попридкина здивувала наша присутність, не кликав і не очікував нашої присутності. Ми його заспокоїли, показавши відповідні посвідчення, що ми такі є дійсними членами Спілки журналістів України і маємо право бути на зборах. У севастопольській організації, виявилось, одночасно її членами являються члени Спілки журналістів як України, так і Російської Федерації. При допомозі останніх голова планував отримати більшість на зборах і провести узгоджені раніше з ними рішення. Задаю питання на базі якого законодавчого акту існує таке становище в організації і коли російські журналісти вступали до організації?

- Мають право, бо живуть у Севастополі. А вступали ще при Союзі, - почув відповідь.

Далі голова повідомив, що статут севастопольської організації не зареєстрований у зв'язку з тим, що його не затвердили в Києві,

вимагали прибрати певні пункти і привести до відповідності до загальноукраїнського статуту Спілки журналістів України. Тому на ньому відсутня печатка Секретаріату Спілки журналістів України і він не зареєстрований в органах юстиції. У зв'язку з цим пропонуємий статут севастопольської організації журналістів Попридкин запропонував затвердити на наших зборах і вийти з Спілки журналістів України. І цим оголосити свою самостійність і незалежність від Спілки журналістів України.

- Ми, - патетично заявив Попридкин, - окремий регіон, місто-герой і головна база російського флоту, тому наш статут не може бути подібним на статут львівський чи полтавський. З Києва постійно переслідують свободу слова у Севастополі, у нас своя позиція з цього приводу. Повна свобода слова може настати лише тоді, коли ми станемо незалежними від Києва.

Проявилася явна спроба створити кишенькову організацію журналістів міської ради, через яку прибрати до рук міські засоби масової організації і вже спільно впроваджувати в життя сепаратизм і відчуження від України.

Ми з друзями рішуче виступили проти таких намагань і підтвердили наявність і існування Севастопольської регіональної організації Спілки журналістів України. Далі за сепаратизм і бездіяльність ми запропонували усунути пана Попридкина з посади голови організації. І виставили ультиматум, що у іншому разі створюємо свою організацію, якою переберемо на себе права регіональної організації Спілки журналістів України. Розпочалися дебати, Попридкина відстоювати взялися не багато севастопольських журналістів. Його минулі зазіхання на "Славу Севастополя" добавили нам прихильників. При голосуванні ми отримали більшість, обрали нове керівництво організації і цим поклали край сепаратизму в організації севастопольських журналістів.

БОРотьБА з П'ЯНСТВОМ

У мене у військовій частині ЧП – посеред ночі матрос самовільно пішов у місто за пивом. Там, біля гастроному, його піймав міліцейський патруль і разом з пивом здав у комендатуру.

- Іди доповідай командувачу ВМС особисто як ти докотився до такого життя, що твої матроси без пива заснути не можуть, - дзвонить мені вранці комендант гарнізону.

Врешті, матрос той був порядним моряком, трудяга, служив долге, я вже було зібрався його підвищити у військовому званні, а тут

на тобі – пива йому закортіло. Можна було б і без командувача з ним розібратися, але мушу йти і йду, як-то кажуть – несу йому власну голову в руках - повинну голову бо меч не січе.

У приймальній командувача мене зустрів його ад'ютант, співчутливо повідомив, що командувачу все вже доповіли, то ж проходите, пане командир, пояснюйте особисто.

Заходжу до кабінету. Адмірал рукою запросив проходити і тут у нього на столі задзвонив телефон. Бачу як під час розмови командувач потроху міняється в лиці. У тишині кабінету виразно чути голос міністра оборони України генерала Радецького, який в той час особисто інспектував Військово-Морські Сили в Миколаївській області. Від командування ВМС до міністра був відправлений один з заступників командувача.

- Пане командувач, - розноситься з телефонної слухавки по кабінету, - я хоч і генерал армії і міністр оборони, але в мене немає стільки грошей, щоб постійно возити з собою закуску. Твій адмірал дихає мені в спину постійним перегаром, з якого дня зовсім не просихає. Я вже сам п'янію від того запаху. Заберіть його від мене.

Командувач тут же передзвонив і наказав заступнику негайно повернутися в штаб. І до мене:

- В тебе ось матрос напився. А в мене адмірал. Так що разом будемо з п'янством боротися: йди виховуй свого матроса, а я буду адмірала.

КАЦ

Доповідає черговий, що в період моєї відсутності заходив мій давній товариш по службі в Поті, прізвище в нього таке коротке, зараз нагадаю, та він ось оставив записку. Відкриваю конверт. Капітан-лейтенант Кац просить зустрітися у суботу по указаній ним адресі. Так, дійсно, служив у мене в дивізіоні командиром мінно-торпедного підрозділу на малому протичовновому кораблі такий офіцер. Лишень було прийшов з училища. Пам'ятаю, що був майстром спорту з боксу. Як його забути, коли мав стільки клопотів з ним. Дітдомовець з Казахстану, напевно, батьки були репресовані з України та своєї сімейної історії він не знав. Важко сходився з людьми, не розумів жартів і був невитриманим. Постійно мав конфлікти з місцевим населенням, із-за чого, щоб не портити кар'єри молодому офіцеру, мені постійно приходилося його "ховати" від начальника політвідділу у відрядженнях. Чого би не зустрітися та не згадати спільну службу?

Та дивувало, що капітан-лейтенант просив зустрітися в... кабінеті начальника фізкультури і спорту Чорноморського флоту, флоту, який вперто не підпорядковувався Києву. Але йду, брала цікавість вже не просто майбутньої зустрічі з колишнім товаришем по службі.

Посеред кабінету головного "мускула" ЧФ дійсно стояв накритий стіл як в ресторані, на дві персони. Стояли два вишколених матроси-вістові з білосніжними салфетками в руках, третій мене ввічливо зустрічає і проводить в кабінет. Попросили трохи почекати. І ось з задньої стіни відкриваються двері і звідти, з кімнати віддиху, важно виходить Кац, обнімає мене, запрошує до столу. Круто, думаю, живе капітан-лейтенант. Запитую, як попав у цей кабінет. Говорить, що являється начальником фізкультури і спорту Новоросійської бази, змінив, мовляв, фах, а зараз тимчасово підміняє свого начальника.

Випили за зустріч, згадали спільну службу і дивізіонних офіцерів. Правда служили ми разом в одному дивізіоні всього рік, був він молодим лейтенантом-випускником училища, тож і згадувати багато спільного було нічого. Кац мені все підливає і намагається заставити пити по повному гранчаку, сам ухиляється - спортсмен. Я ж знаю, що це не правда. Будучи ще лейтенантом в Поті, у нього не відчувалося великої тяги до спорту. На бригадних змаганнях виступати за корабель відмовлявся. Встаю з-за столу, підхожу до вікна. Бачу, біля входу стоять два патрулі, побачили мене у вікні – заховалися всередину приміщення.

- А патрулі для чого? - дивлячись прямо в очі своєму співбесіднику, твердо запитую. - Давай, викладай прямо, фізрук, для чого покликав.

Спортсмен налив собі повну чарку, випив, помовчав трохи, відчувалося, що йому таки важко було розпочати відверту розмову, як не-як, а поганого за спільну службу я йому нічого не зробив, а допоміг і не раз.

- Ну, така от справа. Вам пропонується посада в Новоросійську. По-старому, начальника політвідділу бази. Квартиру і машину флот гарантує. У вас батьків вже немає, а родичі дружини на Кубані, там поряд живуть.
- Вай, батоно*, - по-грузинськи пожартував я. - Звідки така обізнаність в моїй біографії? Давай говори прямо, хто тебе, капітана, уповноважив розкидатися полковничими посадами та квартирами?
- Заступник командувача ЧФ, ваш колишній командир бази.
- З твоїм спорткомітетом ясно. Передай тому, хто тебе послав, що я можу погодитись лише на посаду вашого політадмірала у Севастополі.

Капітан-лейтенант округлив очі, а я весело веду далі:

-Тоді ви в мене присягу Україні приймете за тиждень. А за зустріч дякую. Та скажи тим архарівцям, - показав на патрульних внизу, - забратися з під'їзду. Я більше пити не буду.

Капітан, відчинивши вікно, розпорядився начальнику патруля направлятися в комендатуру. Я попрощався і вийшов, на душі було не приємно. Капітан мене догнав на сходах, став запевняти, що і йому неприємна ця історія, але отримав завдання і мусить його виконувати. Ви праві, подав ще раз руку, вам посаду в Новоросійську би дали. Але там же з вами незабаром би і розправилися, вигнали б в запас. Я потиснув капітан-лейтенанту руку. Все таки спільна служба є спільна служба.

Патрулі, виявляється, виставили для того, щоби у випадку моєї незгоди, напоїти мене і відправити у комендатуру, щоб дискредитувати українського офіцера перед містом як п'яничку.

Заходжу до командувача ВМС віце-адмірала Безкоровайного. Розказую про свою зустріч.

-Оце вже цікаво, ну, а ти що? – глянув у вічі адмірал.

-Запропонував їм себе на посаду їхнього ЧеВееСа.

Командувач невесело усміхнувся:

-Знаєш, тобі не першому зробили таку пропозицію. Думаю, що і не останньому. Вибивають з наших рядів найактивніших і найпідготовленіших. Два наших офіцери штабу повірили і повернулися на ЧФ. Один уже в запасі. Отакі-то справи!

Згодом я узнав, що той капітан-лейтенант, мінер, торпедист і боксер, на той час був вже офіцером ФСБ.

*батона (груз.) – шановний.

ОРДЕР НА КВАТИРУ як ОРДЕН НА ГРУДИ

Квітень 1994 року. Йде важкий і тривалий політичний процес переговорів України з Російською Федерацією по розподілу Чорноморського флоту колишнього Союзу РСР. На той час Військово-Морські Сили України своїх будівельних організацій не мали, замовлення у Севастополі виконувало будівельне управління Чорноморського флоту і на той час здало в експлуатацію без малого тисячу квартир. Парадокс: будівництво фінансувалося Міністерством оборони України, але.. власником збудованих квартир став не той, хто оплатив їх вартість, а той, хто будував їх. У кінцевому рахунку власником всіх квартир став Чорноморський флот, який на той момент юридично був

українсько-російським, а фактично – російським і розпорядження Міністерства оборони України вперто ігнорував. Спершу у штабі Військово-Морських Сил України оголосили, що ділити квартири будуть відповідно до кількості безквартирних на Чорноморському флоті і Військово-Морських Силах України. Бо Україна фінансово і соціально забезпечувала у першу чергу тих, хто служити їй не хотів. Однак і ми, військовослужбовці Військово-Морських Сил України, очікуємо квартири. Більшість із нас мають вислугу від п'ятнадцяти і більше років, а власної квартири ще не мали. Діти школу закінчують, а сім'я все безквартирна, все по чужих кутках скитається...

Житлові комісії ЧФ і ВМС України сіли за стіл ділити квартири. По кількості безквартирних військовослужбовців Військово-Морським Силам належало виділити 191 квартиру, решту – безквартирним чорноморцям, лєвова частка яких була вихідцями з України. На тім і порішили. Та не вспіли радісну звістку оголосити у Військово-Морських Силах, як командувач ЧФ віце-адмірал Е. Балтін подзвонив українському колезі і заявив, що, мовляв, вони помилилися, у своїх списках знайшлися додаткові безквартирні, тому ВМС України буде виділятися 150 квартир. Командувач ВМС, не бажаючи конфлікту, погодився. Затим кількість квартир українським морякам російський адмірал в односторонньому порядку зменшив до 95, потім 55, а затим російський адмірал високомірно заявив, що український флот взагалі відношення до збудованих будинків не має, тому виділятися квартири Військово-Морським Силам не будуть. Назривав квартирний конфлікт.

Ми, безквартирні офіцери, прийшли до командувача ВМС України віце-адмірала В. Безкоровайного: як це розуміти, квартири збудовані за кошти Міністерства оборони України, а ми позбавляємося житла. Володимир Герасимович розпорядився негайно виписати ордери на запропонованих раніше 55 квартир і за ніч всім вселитися, бо вранці їх можуть зайняти моряки Чорноморського флоту. До того ж квартири вже почали грабувати.

Ми так і зробили. Приходжу до свого будинку, заходжу у визначену мені квартиру. Замок у дверях зламаний. У квартирі ванни вже немає, немає раковини і унітазу. Нема і лічильника електроенергії. Газова пічка на кухні теж відсутня. У двох кімнатах лише сліди від колись постеленого в них лінолеуму, два вікна вибиті – через них витягали все на вулицю. Але вселився у те, що залишилося. Вирішили будинок до остаточного вселення сімей охороняти силами новоселів, які отримали в ньому квартири. Нам на допомогу придали ще чотирьох матросів. Та стан квартир був лише початком квартирного протистояння. Наші ордери в ЖЕКу приймати не хочуть, сім'ї не

приписують, кажуть, що ордери, виписані морською інженерною службою ВМС України, не дійсні – там печатка з тризубом, ми вашої морської служби не знаємо. Ідїть, мовляв, на ЧФ переписувати ордер бо на них має бути печатка з серпом і молотом. Ми звернулися до держадміністрації міста, а там теж саме нам кажуть – підтверджуйте ордери на ЧФ і просто в очі нам сміються. Тоді командувач ВМС звернувся в Адміністрацію Президента України з вимогою навести порядок у місцевій владі. І аж тоді почали приписувати наші сім'ї.

Але у штабі ЧФ не заспокоїлися. Через кілька днів я зайшов у штаб ВМС України. Мене підізвав заступник командувача ВМС контр-адмірал Ю .Шалит:

- Ти чого тут ходиш? Щойно подзвонили з бригади морської піхоти ЧФ. Там на КАМАЗ ладнають морських піхотинців для захоплення ваших будинків. Біжи організовуй оборону бо останешся без квартири.

Прибігли до будинку з офіцером, який мав бути моїм сусідом, там застав ще двох наших офіцерів та чотирьох матросів. Кажу їм, готуймося, бо зараз нас будуть, мабуть, штурмувати.

- Я з своїми воювати не буду. Я ще на квартиру почекаю, - заявив мій товариш, з яким я прибіг до будинку, і повернувся назад в штаб ВМС. Сам він росіянин з Росії, дружина – киянка.

- Значить росіяни у тебе, росіянина, забирають квартиру, битися з тобою будуть, а ти боронити житло для своєї сім'ї від них не хочеш?
- Ет, - махнув рукою і оставив лінію нашої оборони.

Ми осталися. Не хочеться вірити, що політична зашкаленість приведе вже до фізичного протистояння між вчорашніми товаришами по службі на Чорноморському флоті навіть у питання житла. Але стоїмо, чекаємо. Десь через годину до нашого будинку приїхав затентований військовий КАМАЗ. З нього вивантажилося з пів сотні морських піхотинців. Всі без знаків розрізнення, з піками, ланцюгами і саперними лопатками. У одного, старшого по виду, в руках радіотелефон, щось комусь доповідає. Побачивши, що протистояння не минути один з наших офіцерів, росіянин, відмовився боронити будинок:

У нас для організації оборони немає нічого крім ременів на штанях. Матроси просять дати їх хоч що-небудь в руки, знімають свої бляхи і намотують на руку. Мій сусід по площадці, майор з бригади протиповітряної оборони, звертається до матросів:

- Товариші матроси! Відстоїмо будинок, завжди будете почесними гостями моєї квартири!

Та наші матроси не рівня тому капітану 3 рангу, що покинув нас у складну годину, готові разом з нами відстоювати справедливість.

- А чого це чорноморці хочуть відібрати квартири своїм командирам, а нашим що, не треба житла? – говорить матрос з Дніпропетровська. Тим часом морські піхотинці ЧФ наступають, вишикувалися в лінію:
- Ну що, хохли, подивилися квартири і умотуйте звідсіля. Поки цілі. Квартири російські!

Ми згрудилися біля мого під'їзду. Морпіхи пішли на нас з криком і валом. Під'їзд не дуже широкий, тому штовхатися і битися можуть лише перші чотири чоловіки. Нас тиснуть масою і ми поволі відступаємо вглиб під'їзду. Вже протистояння йде на першій площадці, сипиться штукатурка, крики і російський мат. Я стою у другій лінії оборони. І тут один здоровенний морпіх хватє мене за ковнір куртки, витягує з нашого строю та шпурляє мене у вхідні двері. Я спершу цьому бурмилу опирався, а затим думаю – сам мені допомагає вибратися з цієї кучі та викликати підмогу. Отож лечу я у вхідні двері під'їзду і радуюся – не все у нас ще втрачено. Коли приземлився, отримав пару копняків для прискорення і з цим прит'єма подався до штабу. У штабі при допомозі того ж контр-адмірала Юрія Шалита отримав підмогу з двадцяти матросів і з ними подався на допомогу нашим оборонцям. Я ще на КПП штабу прихопив з собою матроса з автоматом, правда без патронів той був. Ним ми страху морпіхам з ЧФ нагнали таки доброго. Як тільки вони побачили, що ми приближаємося та ще з автоматом, відступили, швиденько завантажилися і поїхали від будинку.

Завбачивши чималу бійку військових між собою, а ще коли вгледіли нашу підмогу з автоматом, не на жарт перелякалися і мешканці сусідніх будинків, поховалися, попробирали дітей з дворів і позашторювали вікна. Ми ж переможно здихнули і виставили кругову охорону будинку. І правильно зробили, бо морпіхи ЧФ ще протягом трьох діб, днем і ніччю, кружляли вулицями поряд з будинком, очікуючи моменту, коли ми знімемо охорону. Не дочекалися. Будинок ми заселили – отримані квартири стали першими отриманим у Військово-Морських Силах житлом для військовослужбовців. Отримані квартири попри пропаганду у Севастополі про відсутність у ВМС України будь-яких соціальних умов, продемонстрували, що ВМС України почали соціально забезпечувати своїх військовослужбовців. А це збільшило притік до нас людей – ось у цьому причина різкої протидії виділенню житла українським морякам. Відстоявши свої квартири, ми, виходить, вибили з рук україноненависників їх важливий соціально-політичний козир. Однак п'ять квартир у нашому будинку, раніше виділених для сімей ЧФ, так і осталися за ними, їх МІС ВМС не

заселював. І лише десь через місяців сім чорноморці почали поволі в них вселятися.

Тож у підсумку наші ордери на квартири стали для нас рівнозначними орденам на груди: за мужність при забезпеченні житлом сімей українських моряків.

НАПАД І ОБОРОНА

Підготовка угод з Росією по розподілу Чорноморського флоту йшла важко, робота відповідних двосторонніх комісій постійно зривалася і відкладалася, від вже узгоджених документів російська сторона без попередження відмовлялася. У Севастополі цей процес супроводжувався зростаючою агресивністю проросійських організацій. Тут проти нас вели справжню інформаційну і психологічну війну. Нам,

як головному інформаційному засобу не лише флоту України, а й Української держави в Криму діставалося більше всіх. Біля наших воріт досить часто організовувалися мітинги, маніфести і блокування, журналістам постійно погрожували розправою на вулицях міста, у громадському транспорті. Був випадок, коли майже здичавілі бабусі на черговому мітингу намагалися обливати кислотою обличчя ведучій наших телепрограм Наталії Гриненко, і тільки щасливий випадок допоміг уникнути цієї біди. Декілька разів намагалися побити посеред вулиці і мене. До погроз ми було уже і звикли, бо, наприклад, мені на службовий телефон щодня дзвонили з погрозами десятки разів. Офіцер особого відділу СБУ поставив у моєму кабінеті телефон з записом

номеру і голосу абонента, але те не міняло ситуації. По голосу можна було впізнати, що дзвонять люди старшого віку, тому особливої уваги на їх погрози ми не звертали – ну, що візьмеш з старого комуніста чи відставного служачки КГБ?

На цей раз дзвонила людина молодого віку, і досить таким доладним голосом повідомила, що вони сьогодні зітруть з священної севастопольської землі бандерівське інформаційне гніздо. Я в черговий раз доповів у штаб ВМС України про погрози нападу. Там з мене посміялися:

- Та що ви там, вже і перелякалися якогось дзвінка, чиєсь погрози? Ви військові, то ж самі себе і охороняйте, і захищайте. То все забавки ветеранів, нема чого остерігатися.
- Так телерадіокомпанії у всьому світі охороняють спецпідрозділи, а не журналісти охороняють самі себе.
- Матросів маєш? Маєш. От і організуйте з ними свою охорону. Теж нам ще секретний об'єкт, охороняйте ще його!

Ну нічого тут не порадиш і не доведеш. Зброї ми не мали і про це всі знали. Я виставив чергово-вахтову службу, озброїв чергового своєю пустою кобурою від пістолета, провів інструктаж. Темна ніч, начебто все спокійно. Поряд з нами знаходиться нічний патруль гарнізонної комендатури ВМС України, ми розміщувалися у одному військовому містечку.

Після опівночі вирішив піти додому поспати з годинку. І помилився. Щойно заходжу в квартиру, як дзвонить телефон. Піднімаю слухавку:

- Товаришу командир, тут напад, тут вбивають, - кричить гортанний голос і зв'язок обривається...

Дзвоню оперативному черговому, щоб терміново дав авто, бо скоєно напад на мою телерадіокомпанію. Чую у відповідь:

- Нема, на виїзді. Добирайся як знаєш. - Те саме повідомив і черговий по штабу.

Але відчуваю, що мені не дуже і вірять. Тому біжу посеред ночі, міський транспорт вже не ходить. По ходу піймав таксі. Коли добрався до місця служби бачу картину: вхідні двері нашого будинок вирвані разом з дверною коробкою, валяються на землі, під кущем збоку лежить залитий кров'ю черговий по частині і мої матроси ходять розгарячені як після доброї бійки. Вийшов, кульгаючи на ногу, службовець, телеоператор, який і дзвонив мені додому. В коридорі на підлозі розкидані магнітофони та різні дроти і технічне обладнання з радіостудії. Телефонний дріт від телефону чергового ТРК теж виявився обрізаним.

- Що сталося? Хто здійснив напад? Чи всі живі-здорові? Негайно викликайте через комендатуру швидку медичну допомогу, - запитую і розпоряджаюся.

Поки приїхала швидка допомога чергового по частині старшого лейтенанта привели до тями і відправили в госпіталь з струсом мозку. Виявляється, напад відбувся, коли черговий пішов робити нічний обхід. Зачаївшись у темноті в кущах, нападники, знаючи про нічні обходи чергових, вислідили чергового і, щойно він зайшов за кут будинку, вдарили його ззаду по голові. Та частина території не освітлювалася. Вдарили професійно, старший лейтенант навіть крикнути не встиг. Засада знаходилася в кущах олеандр, що майже примикали з тієї сторони до стіни будинку. Я якось хотів їх зрубати, та дівчата і матроси просили оставити, бо гарно цвіте і прикрашає територію. А тепер ось цей гарний куц став приютом для бандитів. Відтягнувши чергового подалі, троє молодих людей, як нічого не бувало, зайшли в приміщення і сказали помічнику чергового, матросові, що їм черговий дозволив зайти в радіостудію і звідтіля подзвонити по телефону. Матрос не став перевіряти і пропустив їх всередину телерадіокомпанії. Серед цих трьох молодих людей був колишній морський піхотинець, який завершував службу в комендантському взводі ВМС, його матрос впізнав і нічний візит у нього тривоги не викликав. Зайшовши до редакції радіомовлення нападники приставили ножа до горла ведучому програм і радіооператору, і почали знімати студійне обладнання, ламати мебель. Радіооператору вдалося вибігти з студії і покликати решту матросів, які віддыхали в кубрику на другому поверсі, на допомогу. Матроси прибігли по тривозі, заперли вхідні броньовані

Будинок ТРК ВМС України "Бриз"

двері зсередини і вирішили захопити нападників. А нападники вже заграбастали магнітофони і студійні пульти, зібралися тікати та у коридорі їм дорогу перегородили матроси, вчинилася бійка. Викрадену аудіотехніку бандитам прийшлося кинути

просто на підлогу. Однак спортивна підготовка у бандитів виявилася вищою, до того ж вони були озброєні ножем і, розмахуючи ним, почали тіснити моряків. Та

в розпал протистояння у сутичку вмішався телеоператор, озброєний довгою виверткою. Він ззаду ударив нею морпіха в ногу і той, випустивши ніж, почав тікати. Решта за ним, їм вже було не до викраденого майна. Ініціатива перейшла до матросів. Бандити, втікаючи, вибили ногами закриті входні двері і через камінний паркан втекли в кущі Історичного бульвару. Викрасти студійну техніку і вивести з ладу студійний комплекс радіо "Бриз" бандитам не вдалося. Зранку наступного дня робота радіостудії була відновлена і радіо ВМС України з позивними "За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ" знову появилось в севастопольському радіоєфірі.

У зв'язку з нічним нападом ми зробили відповідну заяву і розповсюдили її в пресі. Матроси за виявлену хоробрість у протистоянні з бандитами були заохочені мною відпустками. Нападників не знайшли, повідомили, що вони втекли в Росію. У мене склалося враження, що севастопольська міліція їх і не шукала. Однак штаб ВМС України звинуватив нас у слабкій організації служби, яка... стала причиною нападу на нас.

УКРАЇНЬСКА "АВРОРА"

У Військово-Морських Силах України готуються до історичної події – до складу національного флоту вводимо ракетний крейсер "Україна". Крейсер – гордість командувача ВМС, гордість молодого українського флоту і українських корабелів. Командувач ВМС Михайло Єжель каже, що введення крейсера до складу флоту – його лебедина пісня. Ми всі були впевнені, що наявність нашого крейсера, однотипного з російською "Москвою", не лише вирівняє баланс сил у Севастополі, а й значно стабілізує громадсько-політичну ситуацію в регіоні. А ще підніме престиж ВМС України у світі. Подія визначна і для держави, тому на підйомі Державного прапора на ракетному крейсері "Україна" буде присутнім сам Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України - Президент України Леонід Данилович Кучма.

Настав день урочистостей. Позаду передсвяткова метушня. Узгоджено всі організаційні питання з суднобудівним заводом в Миколаєві. На крейсер приїхало багато гостей, повно журналістів центральних і місцевих засобів масової інформації. Чекаємо на Президента.

А ось на пристань під'їхав і Президент з гостями. Оглядають величний і грізний красень-корабель. Урочиста коротка зустріч на пристані, з тим Леонід Данилович з міністром оборони піднімаються на борт корабля. Почесна варта віддає рапорт Верховному Головно-

командувачу. Під звуки Державного гімну Державний прапор піднімається на флагшток* корабля. Командувач ВМС адмірал Михайло Єжель передає Міністру оборони Олександрю Кузьмуку, а той – Президенту України на збереження Військово-морський прапор, який має бути піднятий на крейсері через шість місяців перед першим його виходом в море на ходові випробовування. Слово надається Президенту України Леонідові Кучмі:

- Шановні моряки! – почав Президент. - Щиро вітаю вас з підняттям Державного прапора на цьому красивому крейсері "Аврора"...

Всі від несподівано почутого прикинули. Замок і Президент. Трохи подумавши над тим, що сказав, продовжив про збереження традицій флоту.

- Раз Кучма назвав "Україну" "Авророю" тож буде наш крейсер стояти як "Аврора" біля пристані. Поки не заржавіє, – почув я серед групи київських журналістів.

Так і сталося. Військово-Морський прапор на крейсері так і не підняли, будівництво не завершили, в море крейсер не вийшов. З крейсера зняли екіпаж. Через місяць заговорили про його невідповідність нашої військової доктрині і оборонній політиці. Попри протести суднобудівників взяли його продавати, велику частину технічних засобів з крейсера зняли і подарували однотипній "Москві" Чорноморського флоту РФ, яка в той час проводила ремонт у тому ж миколаївському заводі. Назву "Україна" з крейсера зняли і стоїть він без назви, без роду і племені, без толку для оборони і флоту вже третє десятиліття поспіль, стоїть біля заводської пристані як "Аврора" української морської безпорадності. І безвідповідальності.

*флагшток – спеціальна невелика щогла в кормовій частині корабля, на якій піднімається Військово-морський прапор.

ПІСНІ ДЛЯ ПРЕЗИДЕНТА

2003 рік. Президент України Леонід Данилович Кучма після погрому Військово-Морських Сил і відправлення в запас майже всієї військової ради віддыхав від трудів ратних на державній дачі "Форос" у Криму. Компанію йому склав президент Російської Федерації Володимир Путін. Але ось якось прискучило їм обом з берега на море дивитися. Тому в один із днів до севастопольської міської адміністрації поступило розпорядження глави Адміністрації Президента Віктора Медведчука підготувати президентам вечірній концерт, бо без пісні їм віддых скрасити не вдається. Дві пісні для В. Путіна мали співати ар-

тисти ансамблю пісні і танцю Чорноморського флоту РФ і дві за бажанням Леоніда Даниловича від Військово-Морських Сил України було запропоновано співати заслуженому артисту України Олександрову Іванову, якого Кучма знав особисто. З Чорноморського флоту міськдержадміністрації заявили, що чорноморські співаки будуть співати Володимиру Путіну його любими "Офіцери" і "Лейтенанти Росі". Іванову українські чиновники запропонували підібрати українські народні пісні. У Іванова арсенал пісень був досить великим, але він з пропозицією управління культури не погоджувався і прийшов порадитися до мене.

- Я,- говорить, - флотський співак і співати "Несе Галя воду" не збираюся, я флотський співак, то ж співати можу лише флотські українські пісні і не одну, а дві, щоб був паритет з чорноморцями, бо ми не в гостях, а у себе дома. Наприклад "Офіцери" та "В похід йдемо".

Музику до цих пісень він написав на мої слова сам. На його думку ці пісні мали нагадати Президенту України про розвиток національного флоту.

- А Путін хай теж послухає, що у Севастополі є віддані українському народу офіцери і матроси, - наголосив співак.

Я активно підтримав свого товариша і ми вирішили, що якщо адміністрація буде перечити нашому вибору, то Іванов у Форос їхати відмовиться.

Олександр Іванов

Віктор Медведчук. Привітавшись з росіянами, кум Путіна без вітання сходу накинувся на Олександра Іванова, чого, мовляв, вибрався у військовій формі?

- Так чорноморці теж у військовій формі, - відповів Олександр.

- Ну той що? То ж російські моряки! А що співати будеш?

Іванов відповів, що співатиме флотські пісні "Офіцери" і "В похід йдемо".

- Які офіцери, який похід, яка флотська форма?, - взявся за голову Медведчук. Ти що, не знаєш, що батько народу на флот образився і на моряків гнівається? Все міняємо: і репертуар і форму! Все, і тему закриваємо! Все, все, все! Це не обговорюється.

Іванов розвів руками, зробив вигляд, що йому геть зовсім не відомо як весною того ж року Кучма з Медведчуком в Балаклаві брутально зняли з посади не лише Главкома ВМС адмірала Єжеля, але практично всю військову раду, а всіх моряків оголосили крадіями і, що у них все паскудно і розікрадено. Іванова, як полоненого, заставили зняти форму, терміново наділи на нього фрак і співав флотський співак президентам лише одну пісню: "Ніч яка місячна". Російські артисти, як годиться, співали своєму головнокомандувачу раніше підготовлені флотські пісні. Після концерту Медведчук холодно відправив українського артиста до Севастополя.

Згадали про Іванова через кілька місяців, під час кримського саміту глав країн СНД. На цей раз Олександра запросили заспівати кілька пісень на концерті для президентів країн під час прощального фуршету. Офіціанти розносили шампанське, обстановка серед глав держав СНД була, образно кажучи, неформальною. Деякі президенти вже самі почали співати. Президент Казахстану Н. Назарбаєв підійшов до мікрофона і затягнув "Подмосковные вечера". Виходило не дуже професійно. Іванов з пустим бокалом стояв в сторонці від президентів. Підійшов Леонід Кучма і, поклавши руку на плече співака, спитав: "Генерал, а ти чого не п'єш?".

- Я взагалі не вживаю спиртного, пане Президенте, - прозвучало у відповідь.
- Що, - захмеліло запитав Леонід Кучма, - не п'єш навіть шампанського?
- Взагалі ніякого спиртного, Леоніде Даниловичу.
- Ну, то тоді йди допоможи Назарбаєву співати, - знайшов заняття заслуженому артисту України Леонід Данилович.
- Я не буду з Назарбаєвим співати, - заперечив Іванов.
- Як це так не будеш, чому? - вперся погляд Кучма в Іванова.
- Та тому, що Назарбаєв не є Президентом України, а я можу співати лише Президенту своєї країни, - відповів співак.
- Ну раз так, - розтягнувся в вдаваній посмішці Президент, - то хай сам співає.

І Леонід Кучма з холодним поглядом відійшов у сторону. Більше Олександра Іванова співати Президенту України не кликали.

КУПАННЯ

Похід завершується. Позаду Середземне море і міжнародні навчання. Рано-вранці "Славутич" прибув на Севастопольський рейд. Неділя. Кримське літо. Сонце вже зранку припікає добряче. Повний штиль. У Севастополі святкують День російського флоту. Зайти в базу можна буде лише після обіду. Стали в дрейф під Балаклавою і жаримося на сонці.

- До командира походу підійшов флагманський механік бригади:
- Пане командире! Чи не організувати нам купання, погода-то яка. Дайте дозвіл, хай народ трохи освіжиться, все рівно до обіду стояти.
 - А що, можна. Передай "добро" командирю корабля, хай організує. Все по статуту!

Радісний механік помчав до командира.

Щойно по корабельній трансляції прозвучала команда "Команді приготуватися до купання!", бачу в ілюмінатор, як струнке тіло механіка з високого борту "Славутича" дугою майнуло в повітрі і плюхнулося у воду. Механік, хизуючись своєю першістю, позірно поплив в сторону від корабля. Та поплив, не розрахувавши сили. Повертаючись назад, морська течія почала зносити його мимо корабля в сторону моря. Догребти до рятувального борту корабля механік, розтрачаючи сили в боротьбі з течією, вже не міг.

- Ей, там на борту, - чую в ілюмінаторі, - круг! Киньте круг! Кругггг...

На кораблі всі переодіваються, невдачу чують лише ті, в кого віддраений ілюмінатор. А механіка швидко зносить все далі від корабля. Далі чую з ілюмінатора як механік, витрачаючи чи не останні сили, почав перераховувати всі коліна колінвалу і клапани в головних двигунах.

- Людина за бортом! Шлюпку за борт! Шлюпочній команді в шлюпку! Трап за борт!, - корабельна радіомережа рознесла по кораблю тривожний наказ комбрига.

Вилітаю на верхню палубу. Мене упередив командир походу. Майнув на бак і, як олімпійський чемпіон, метнув в сторону незадачливого плавця рятувний круг. Докинув. Механік ще двічі змахнув руками, захопив рятувний круг і завмер на ньому.

Шлюпку спустили за борт швидко. В неї горохом посипався шлюпочний розрахунок матросів. Дружно змахнувши веслами, шлюпка взяла курс до механіка, якого вже течія віднесла від корабля на добрих кабельтових два.

Командир походу стоїть біля самого гюйсштока* і спостерігає за рятувальною операцією.

- Зараз подивимось, який наш механік моряк, - розмірковує вголос. - Боронь боже, спершу полізе в шлюпку, а не подасть насамперед рятувальний круг. Пощади не буде!

Дивимось і ми. Шлюпка догнала механіка, який спершу подав гребцям рятувальний круг, а затим свою руку і матроси дружно втягли його в шлюпку.

- Моряк! Справжній моряк наш механік, - задоволено сказав командир. - Хоч і мудак, но моряк справжній!

Коли механіка доставили на борт корабля і він винувато підійшов до командира бригади, той суворо йому прорік:

- Механік! Наперед тобі купатися лише у ванні і то під наглядом жінки! Зрозумів?

І командиру корабля:

- Все! Купання закінчили.

КОРОЛЬ НА РЕЙДІ

У той, 1997 рік, Військово-Морські Сили України вперше і в останній раз відзначали своє професійне свято окремо від російських моряків, в наступні роки святкували вже разом з чорноморцями. Тож готуймося - завтра День Військово-морських сил України. Кораблі вишикувалися на внутрішньому і зовнішньому рейдах Севастопольської гавані, на свято має прибути Президент України Леонід Кучма. Треба віддати належне - день флоту України Леонід Кучма стороною не оминав. Передсвяткова метушня у місті і на флоті. Дзвонить оперативний черговий командного пункту Військово-Морських Сил:

- Преса має все раніше інших знати. Слухай, отримав доповідь, що на зовнішній рейд прибула яхта якогось короля. Чи то Арабських Еміратів, чи Болгарії і Греції. Як королів зустрічають? Де у нас в районі Чорного чи Середземного моря є королі? В тебе є якась інформація? Осьде Президента треба зустрічати, а тут без попередження на голю впав ще якийсь король.

- Ну, королі з Еміратів так просто морями не шарять. У Румунії був колись король Міхай, а в Болгарії був цар. Не може він на нашому рейді під короля маскуватися. Зараз буду вияснити, що за яхта і що там на ній за величність знаходиться.

Через хвилин п'ять дзвонить заступник Головнокомандувача ВМС з виховної роботи генерал-майор Анатолій Пахля:

- Ти вже точно маєш знати. Розтолкуй, чи справді в Україні є король Орест чи то перший, чи то другий? Ти такого знаєш? Прибув яхтою, стоїть на рейді, представляється українським королем і вимагає "добро" на вхід в гавань та ще місця на пристані морвокзалу.

Я засміявся, такого короля, мовляв, знаю особисто, але він тоді королем ще не був. В 1993 році збирав гроші в штабі ВМС, щоб дати йому змогу повернутися з сином і дочкою з Севастополя до його рідного Львова.

Генерал запросив зайти та докладно розповісти про короля та пов'язані з ним події, що стали вже флотською історією.

А справа була так, кажу генералу. В червні 1993 ми в штабі ВМС розгорнули роботу по підготовці підйому Військово-морського прапора на фрегаті "Гетьман Сагайдачний". А напередодні до нас з Львова з двома дітьми прибув Орест Карелін-Романишин. Він у Львові вважався знавцем української військової символіки, мав персональну виставку військових прапорів і відзнак у Києві, які виготовляв разом з дружиною. Прибув з сином і маленькою донечкою, з собою привіз прапори для перших українських кораблів. І ще він хотів стати військовим капеланом Українського флоту. Та генерал Мулява не затвердив, хоч Борис Кожин клопотав про його. Ми поселили майбутнього капелана на "Славутичі", щоб ближче був до моря і флотської служби. На "Славутичі" він навіть дошивав власноруч військово-морські прапори. А взагалі-то про готель не йшлося, тому що його майбутня світлість - граф, як він представлявся, був абсолютно нищий, зовсім не мав грошей. Тому згодом повертали ми графа до його рідного Львова уже у складчину.

Цікавою була і його біографія, яку він за чашкою чаю сам і розказав. Його батько, російський офіцер ЧК Карелін, ловив у лісах Львівщини бандерівців. Мати, львів'янка Романишина, була зв'язковою в УПА. Тож Карелін вислідив Романишину, впіймав і арештував. Поки вів слідство, молодий чекіст по вуха закохався у файну бандерівку і, замість відправити її в мордовські табори, оженився на ній. Від цього шлюбу і народився майбутній король Руси-України Орест І Карелін-Романишин-Русин.

Мати виховувала Ореста в національно-патріотичному дусі, тож майбутній король виріс справжнім патріотом України. В родині матері передавалося через покоління, що вони якби ведуть свій родовід від Данила Галицького, який, як відомо, був руським галицько-волинським королем. Вже в часи горбачовської перебудови Орест зацікавився родоводом. Вияснив, що в іспанській столиці Мадриді мешкає король України, який вважає себе спадкоємцем Данила Галицького.

Тож вирішив порозумітися з своїм родичем та поцікавитися на рахунок спадкоємництва престолу.

Врешті, зробив закордонний паспорт і, маючи 20 доларів в кишені, вирушив до Мадрида... пішки через всю Європу. До Мадрида добрався обірваним, голодним і майже босим та оселю короля таки знайшов. Зустріч відбулася у під'їзді будинку короля. Завбачивши босого обірванця з котомкою за плечима, що, розкинувши руки, намагався обняти Його величність, король... кинувся тікати. Орест за ним. Але таки добився королівської квартири і розмови з королем. Коли король зрозумів, що грабувати його не збираються, успокоївся і пустив Ореста до своїх хоромів. Там виникла ще одна проблема. Король не знав української мови, а Орест англійської і іспанської. Виручила прислуга короля, яка українською володіла.

Король був уже в літах і не мав наслідників. Тож появі Ореста порадувався, тут же нагородив його титулом графа і згодом видав йому грамоту, що він є наслідником трону короля Руси-України. Повертався додому граф Орест вже в європейському костюмі, без котомки і з доларами в кишені. Звичайно, не пішки.

Незабаром український король в Мадриді помер. Я, пригадував Орест, після смерті короля за монархічними традиціями вичекав шість місяців чи не появиться якийсь новий претендент на королівський титул. Таких не виявилось. Тоді подав документи до європейського клубу монархів на визнання мене королем Руси-України. І мене визнали! Так я юридично став королем. До речі, гордо повідомив король, ось буде ювілей перебування на троні англійської королеви. Від України запрошення отримав лише я. Я, а не Президент. Бо Президент то є світська влада, пояснював Орест, а королі – то монархічна традиція духовної влади. Я на світську владу не претендую, клявся король, я всі королівські регалії передав Президенту Кучмі і він їх прийняв. Моя справа духовність і національно-патріотичне виховання, бо король своєю особою уособлює не лише традиції, а й вікову державність нашого народу і соборність. Все оце я розповів генералу.

- То як нам бути з королем, - зажурився генерал. - Зустрінемо у штабі, завтра ж Президенту нашепчуть, що ми віддаємо перевагу прибудному невизнаному в Україні і не легітимному королю і не шануємо всенародно обраного Президента. Давай, зустрічай свого кореша-короля сам. Тобі можна, ти не командуєш флотом та й ти, як журналіст, можеш зустрічатися з ким захочеш. А не зустріти пана Ореста не годиться, він же одним з перших надавав нам допомогу у скрутний час.

Я з друзями-офіцерами наклав стіл в ресторані Морського вокзалу. Його директор допоміг з радістю, бо королі в нього ще ніколи

не обідали. Чекаємо на короля. Прийшли два офіцери з управління виховної роботи.

Королівська яхта, доволі солідна і дорога, причалила до пристані. На щоглі майорів королівський штандарт. По трапу важно спустився король з донькою-королевою. Орест був вже не в своєму старенькому потертому костюмі, а одітий як справжній король, на стрічці через груди красувалися великі ордени. Поряд ступала охорона з дебелих козаків. А його донечка, яку ми любили носити на руках... Це вже було не те дівчисько, що пустувало на шкафуті "Славутича". Статна красуня, з широкою стрічкою через груди і королівськими відзнаками-орденами на ній виглядала солідно і вела себе стримано. Ми з королем обнялися як старі знайомі. Я запросив усіх до столу. Побачивши, що нема нікого з командування, король спитав:

- А де адмірали? Налякалися, мабуть, що Кучма скаже завтра? З такими страхами збудуємо національний флот...

Та згодом підійшов генерал Пахля, більше, напевно, з цікавості. В короля піднявся настрій. Я представив генералові короля з донькою. Генерал був веселої вдачі, умів завести компанію і скоро за нашим столом дружно лунало веселе "Будьмо", "Слава Україні" і "Слава королю".

Король з задоволенням розказував, що яхту йому збудували спонсори у Николаєві, звідкіля він і прийшов до Севастополя. Недавно, продовжував, до мене приїжджали з Пітера. Пропонували за передачу їм титулу короля мільйон доларів. Та я не погодився, гордо сказав Орест I, король Руси-України має бути українцем і в Україні. Бо інакше Романови матимуть юридичне монархічне право включити Україну звичайною територією в свою імперію. Затим король почав присвоювати титули. Пахлі присвоїв графа зразу. Мені барона. Я скривився.

- Тепер графа жалую. Ти не генерал, тож не можу зразу графа дати, мусиш трохи побути бароном, - пояснив Його величність. При цьому принцеса-королівна мені мило усміхнулася.

На другий день, під час відзначення Дня ВМС України, коли флагман ВМС України фрегат "Гетьман Сагайдачний" з Президентом України та ветеранами флоту на борту для морського параду вийшов на зовнішній рейд, за ним пустилася і королівська яхта. Гордо пройшла вітаючи з професійним святом ряд святково вишикуваних кораблів українського флоту, а порівнявшись з фрегатом, приспустила на щоглі свій королівський штандарт. Король Руси-України Орест I Карелін-Романишин-Русин на севастопольському рейді вітав Президента України Леоніда Кучму.

Коли святкові заходи до Дня Військово-Морських Сил України завершилися, ми, новоявлені морські "графи і барони", зібралися на морвокзалі і випили святкову чарку за наше професійне свято, та за здоров'я веселого нашого короля – прихильника нашого українського флоту. Це був перший і останній прихід українського короля до Севастополя.

ІСТОРИЧНО-ПАТРІОТИЧНА МІСІЯ

Голови сільських рад, депутати Снятинської районної Ради, молоді працівники апарату Снятинської районної адміністрації Івано-Франківської області разом зі мною виконали свою історично-патріо-

Прапор ВМС України на Говерлі

тичну місію на День Конституції України 28 червня 1998 року, вперше встановивши Військово-морський прапор Збройних Сил України на горі Говерла, на найвищій вершині України. Цю подію ми присвятили 90-й річниці затвердження флотського знамена Гетьманом Української Держави Павлом Скоропадським, яка мала відзначатися у Військово-Морських Силах України через два тижні.

Я приїхав у коротку відпустку в село. Напередодні Дня Конституції зайшов до районної Ради. Снятинська Рада для моряків особлива

– вона є ініціатором всенародного шефства над Військово-Морськими Силами України. Мій давній знайомий, голова районної Ради Іван Угрин після привітання повідомив, що згідно їх шестирічної традиції вони День Конституції України відзначають сходженням на найвищу вершину України – на гору Говерла. Тим більше, вона знаходиться не так і далеко, проглядається прямо з Снятина.

- Ти коли був на Говерлі, - запитав мене.
- Та вже не пам'ятаю. Був один раз коли ще в школі вчився.
- Тоді збирайся, поїдеш з нами.
- Ось що, - кажу йому. – Чудова ідея. Давай винесемо на Говерлу Військово-морський прапор, через два тижні відзначатимемо його заснування. Ювілейна подія і кому, як не вам, належить вперше в історії флоту винести його на Говерлу, щоб замайорів над всією Україною.
- Нема прапора у нас.
- Є. Я минулого року його подарував голові райдержадміністрації Роману Білику.

Подзвонили голові РДА. Прапор в нього є, він його зберігає, ідея йому прийшлася до душі і він з задоволенням передав прапор голові районної Ради.

Їдемо як тільки розвиднилося. Погода чудова, як на замовлення сонячна, у небі ні хмаринки. Вже на автостоянці перед Говерлою виникла проблема: у нас немає флагштока для прапора. Посеред лісу не можемо знайти звичайної палки. Навколо ні кущика, одні височенні смереки, як на них забратися? Та все-таки знайшли і прапор на радість нашої групи замайорів над нашими головами. Людей зібралось для сходження багато. Попереду нас і позаду йдуть харків'яни, одесити, запорожці, луганчани, львів'яни... Справжнє свято вирує навколо нас.

Піднімаємося все вище. Йдемо весело. Відповідно ліс міліє, дерева стають все коротшими, десь як піднялися за кілометр – взагалі перетворилися в кущі, а затим – в альпійські луки. На Говерляні, цій молодшій сестрі Говерлі, робимо зупинку. До нас підходять чимало цікавих людей, а коли узнали що ми несемо флотський прапор просять дозволу сфотографуватися з ним. Йдемо далі, двома стежками, що ведуть на гору, вервечкою піднімаються люди, і двома сходять вниз. Наша група розтягнулася, молодь з прапором вже доходить до вершини і ось Говерла нами підкорена. Навкруги прекрасний ландшафт, вправо і вліво від нас розкинулися гірські гряди. Тут починається річка Прут з кількох невеликих струмочків, що вибиваються на волю з майже двокілометрової висоти. Недалеко, поряд з Говерлою,

з високої скали з шумом спадає високий водоспад, води якого формують вже русло Прута. Ці води вливаються до Дунаю і в Чорне море і несуть нам, військовим морякам, вічну спрагу нашого народу до волі, єднають Гуцульський край, Карпати з Кримом і Севастополем. І ми це відчуваємо як в Севастополі, так і тут, на найвищій вершині України. Вершина гори викладена вулканічними плитами, і завітчана фіалками. Вони трохи інакші чим ті, які вже в цю пору відцвіли в низовині. Чудове і чисте, наповнене запахом трав і квітів, повітря; і диhaється тут зовсім вільно. Ми на кордоні Івано-Франківської і Закарпатської областей, фотографуємося з прапором на фоні гір. Спеціально до цієї події голова Снятинської районної "Просвіти" поет Мирослав Попадюк присвятив вірш.

Прямо з Говерли, о, дякую, є мобільний зв'язок на Говерлі!, доповідаю командувачу Військово-Морських Сил України що наш Військово-морський прапор майорить на найвищій вершині України на честь Дня Конституції і до його 90-річного ювілею. Командувач задоволений. Цю подію широко коментували майже всі українські масмедіа. На завершення ми всі емоційно-піднесено виконали Гімн України. До нашого колективу приєдналися всі, хто на той час перебував на вершині Говерли.

Спускаємося вниз. Виявляється, що з гори вниз спускатися не легше, чим підніматися вгору. Поряд зі мною весело йдуть, перестрибуючи з одного каменя на інший, молоді працівники райради. Раджу їм:

- Ви не стрибайте на камені і ці камінні плити. Можуть під ногою повернутися і травмуєте ногу. У відповідь лише посміхаються.

Прошли ще десь з пів години і один з них таки підвернув ногу, і досить сильно. Нога почала опухати. Ми перев'язали її моїм ременем і вдвох майже понесли хлопця вниз. Коли спустилися вниз, підійшла допомога і нашого травмованого весело понесли на місце нашої автостоянки.

До Снятина дісталися коли вже стемніло. Всі учасники сходження осталися надзвичайно задоволеними, відчували свою причетність до патріотичної події з історичним забарвленням.

ВИЗВОЛЕННЯ ВІД ВИЗВОЛИТЕЛІВ

Дев'ятого квітня 2016 року в Одесі відзначили 22 роковини створення Південної військово-морської бази ВМС України. Оповідючи про відзначення цієї дати, телестудія МО України "Бриз" весело повідомила, що дата створення віб щасливо збіглася з датою звіль-

нення Одеси від німецько-фашистських загарбників і у тому є особливе значення для сучасних захисників України. Ця інформація сприймається так, мов би створення військово-морської бази в Одесі українські моряки спеціально приурочили до дня визволення міста від німецько-фашистських окупантів.

Але якби то так було насправді! Чого у цьому повідомленні було більше: не знання історичного минулого рідного флоту чи чергова, ставша вже традиційною, спроба приховати по волі когось ще недалекого минулого ВМС від сучасників. Однак, є ще свідки того "щасливого збігу" обставин, які якраз і закладали підвалини Південної вмі і яких, на відміну від ветеранів II Світової війни, на день бази якраз і не запросили. Це теж промовисте свідчення позиції командування ВМС. Кілька ветеранів ВМС без окремого запрошення прибули до Одеси і відвідали військово-морську базу в день її іменин, бо вважали, що нинішні військові моряки мають таки знати правду про створення їх військової частини та "історичний" збіг обставин. А розпочалося все тоді, у 1994 році, так.

- Готуйте "Славутич" до походу в Одесу, - сказав командувач ВМС України віце-адмірал Володимир Безкоровайний на нараді у штабі ВМС. - Міська рада Одеси запросила на святкування 50-річчя визволення Одеси від німецько-румунських окупантів на дев'ятого квітня наш корабель і взвод морських піхотинців. Морпіхи мають продемонструвати на стадіоні одеситам прийоми ручного бою і свою морську виправку. Щоб все було підготовлено по найвищому ґатунку, - завершив ставити завдання командувач.

Святкувати, як говориться, не воювати. Шостого квітня "Славутич" взяв на борт морських піхотинців і вийшов з Севастополя до Одеси. Всі йшли як на віддих, хоч знали, що у Одесі тамтешній дивізіон консервації кораблів ЧФ вперто не підпорядковується українській державі і заявляє про своє служіння міфічному СНД. Та його до уваги не брали і на його існування в Одесі особливої уваги не звертали.

В Одесі "Славутич" зустріли тепло. На свято прибув і командувач ВМС України. Спільно з міською владою узгодили план участі моряків у святкуванні ювілею, погодили час зустрічі з ветеранами та спортивні заходи. Здавалося, проблем не повинно було бути. Та командувач Чорноморським флотом, колишній одесит, герой Росії віце-адмірал Едуард Балтін вирішив внести свої корективи до свята свого колись рідного міста. Вони розраховувалися на те, коли "хохли" будуть танцювати і святкувати стане можливим досить легко роззброїти всю навігаційну службу одеського регіону, вивезти з одеського порту гідрографічне і навігаційне майно і повідомити світу, що... плавання

в тому регіоні небезпечно, Україна безпеку мореплавства у своїх водах забезпечити не спроможна. І продемонструвати світу, що означають намагання України розділити чи привласнити героїчний Чорноморський флот і видворити з Одеси Росію. Відсутність навігаційного забезпечення в портах і на рейдах дасть можливість зупинити роботу Одеського і Іллічівського портів. Оце буде вам, одесити, таке свято, і незалежність вашої України! Балтін діяв так, бо, збирався далі жити у Росії, а не у Одесі, і він ради власного майбутнього руйнував морський порт міста, в якому народився, виріс і пішов у життя.

Восьмого квітня 1994 року військовослужбовці і службовці гідрографічного району тайно зняли гідрографічне і навігаційне обладнання в Одеському порту та з рейду і завантажили на допоміжне судно ЧФ "Челекен", яке використовувалося Балтіним для доставки контрабандного цукру з болгарського порту Варна. Що не зуміли швидко зняти - зруйнували, вивели з ладу. Навіть викрали лампу і вивели з ладу обладнання Одеського маяка, чого не зробили німецько-фашистські загарбники за всі роки окупації Одеси під час II Світової війни. Вечором того ж дня, коли святкові заходи проходили на центральному стадіоні міста, відбулася спроба вивозу з порту допоміжним судном ЧФ "Челекен" незаконно і самовільно демонтованого радіонавігаційного майна з об'єктів одеського морського району, а так же контрабандного болгарського цукру доставленого в Одесу ним же. Вихід судна в море забезпечував озброєний стрілецькою зброєю взвод моряків 318-го дивізіону консервації ЧФ з наказом відкривати вогонь на знищення у випадку спроби затримати судно.

Та надія Балтіна на тайне проведення своєї бандитської операція провалилася. Провокацію відстежили у ВМС і доповіли командувачу ВМС. Віце-адмірал В. Безкоровайний для в'яснення ситуації направив на судно командира 1 бригади надводних кораблів ВМС кап. 2 рангу М. Жибарева і старшого морського начальника в Одесі кап. 1 рангу В. Орлова. Тоді Балтін вирішив продемонструвати всьому світу хто в Одесі є справжнім господарем і наказав українських офіцерів арештувати, а судну, не зважаючи на заборону, знятися з якоря і швартових і йти до Севастополя. Беззбройних українських офіцерів під загрозою зброї оділи в кайдани і замкнули як арештантів в темній каюті. Для затримки судна В. Безкоровайний направив відділення українських морських піхотинців з завданням не допустити виходу "Челекена" з порту і звільнити заручників. Коли беззбройні українські морські піхотинці підійшли, їм з борту судна вперлися у груди дула автоматів. За наказом Балтіна на підтримку "Челекена" з Севастопольської бази вийшла група бойових кораблів ЧФ. Команда "Челекена", відпустивши українських заручників, порубала сокирами свої

швартові, по-бандитськи вийшла в море. Курс судну заставили українські морські прикордонники та "Челекен", нехтуючи правилами мореплавства і їх вимогами, направився до Севастополя. На захист "Челекена" до Одеси приближалася ескадра бойових кораблів ЧФ. Злодійське судно українські морські прикордонники лише супроводжували. Ситуація загострювалася і стала набирати загрозливої форми, проти чорноморської ескадри, яка вийшла з Севастополя і тримала курс на Одесу, Міністр оборони України генерал армії України Віталій Радецький підняв у повітря літаки-винищувачі та направив додаткові прикордонні кораблі. Назрівав вже військовий конфлікт, міністр пригрозив вивести танки...

Першими витримку проявили у Міністерстві оборони України. Сили розвели, кораблі ЧФ і українські штурмовики повернулися у місце базування. Але "Челекен" з викраденим гідрографічним майном таки прямував до Севастополя. Безкоровайний і Радецький обговорили ситуацію, що склалася в Одесі. До збройного конфлікту не дійшло.

- 328-й дивізіон, - заявив віце-адмірал Володимир Безкоровайний, - піднявши зброю проти України, сам себе прирік на ліквідацію і час його існування на українській землі добіг кінця.

Вечором того дня українські морські піхотинці під керівництвом офіцерів штабу ВМС капітанів 2 рангу Ігора Кабаненка і Вадима Махна, підсилені десантниками Болградської повітряно-десантної бригади зайняли територію 318-го дивізіону ЧФ. Командування "спільно керованого РФ і Україною" дивізіону, яке віддало злочинний наказ підняти зброю проти українських військовослужбовців, було арештоване, зброя і боезапас дивізіону вилучені. На розпачливий заклик про допомогу, допомагати п'яним "захисникам СНД" в Одесі прибув... підрозділ одеського спецназу МВС України, якому кап. 2 рангу Вадим Махно швидко і безапеляційно пояснив суть проблеми і спровадив до місця їх постійної дислокації.

Дивна картина постала перед очима українських офіцерів - кабінери командування і штабу дивізіону більше нагадували кабак після масової попойки чим штаб військової частини, які вичищати прийшлося цілий наступний день.

То ж у день визволення Одеси від фашистських загарбників, місто було остаточно визволене і від спадкоємців колишніх "визволителів". П'ятдесят років вони ігнорували в українському місті українську владу, мову і традиції, і саму Україну, а після проголошення незалежності України просто нехтували волею українського народу, і ось прийшов кінець "визвольній епопеї». В Одесі вперше у нашій країні були підтверджені і реалізовані віщі слова Лесі Українки: "хто

визволиться сам, той буде вільний. Хто визволить кого – у неволю візьме". В Одесі вперше у своїй історії молоді Військово-Морські Сили продемонстрували свій характер, рішучість і силу, заявили всім, що більше на українській землі не терпітимуть знущань над українськими законами і волею народу.

На ранок 10 квітня було оголошено, що на базі 318-го дивізіону ЧФ формується Західна військово-морська база ВМС України. Командиром її був призначений капітан 1 рангу Дмитро Українець. Приступивши до виконання своїх обов'язків, Українець, як старший морський начальник Одеси, подався представлятися голові міської ради міста Леонідові Чернегі. І замість привітання почув від нього таке: ви захопили російську територію в Одесі! Отакі і з таким світоглядом в Одесі державні чиновники будували українську державність! Прийшлося цьому чиновнику пояснювати основи державного будівництва у популярній на флоті формі.

Після подій 9 квітня в Одесі кораблям і суднам ЧФ самовільне плавання в територіальних водах і заходи в порти України було заборонено. Події в Одесі вимусили президентів України і Росії у Москві. Леонід Кучма і Борис Єльцин без попереднього оголошення, терміново 15 квітня 1994 року провели позачергову зустріч, в ході якої підписали угоду між Україною і Росією про поетапне врегулювання проблеми ЧФ. Головними домовленостями, чи, вірніше буде сказати, головними уступками Росії українського президента, стали визначення, що ВМС України і ЧФ РФ базуються окремо, українському флоту передається 20 відсотків плавскладу ЧФ і в Україні створюється база російського флоту. На підготовку параметрів розподілу президенти виділяли десять днів. Але й такі, явно не на користь України, домовленості створювали на Чорноморському флоті ситуацію явно не на користь прихильників міфічного єдиного-неділимого і "спільно керованого" флоту.

Після втрати дивізіону в Одесі російська пропаганда вдарила в набат. Чого тільки не було написано – кожний рядочок через сльози. Українські головорізи, мовляв, вдерлися у мирний і сонний дивізіон, в'язали руки членам сімей російських військовослужбовців, пролилася навіть дитяча кров... Апогеєм цієї пропаганди став відкритий лист групи російських адміралів флотилії атомних підводних човнів Північного флоту ВМФ РФ "зраднику Росії" віце-адміралу Володимирі Безкоровайному. Всі ті адмірали були недавніми підлеглими Володимира Герасимовича, який до переходу в ЗС України був командувачем тієї флотилії. Ви, безапеляційно писали адмірала, вірніше, підписали їм зарані написане, як адмірал вирости в колишньому Союзі РСР, досягли посади командувача флотилії і ось, подавшись до націоналістів

в Україні, зрадили Росію та розтоптали флотське побратимство. Дали тонко натякнути, що на Північному флот проходять службу чимало українців, і яка їх буде подальша доля, виходило з листа, залежатиме... від поведінки ВМС України у Севастополі. Опублікований у газетах "Красная звезда" і "Флаг Родіни" лист адміралів з Північного флоту мав своєю метою принизити перед світом авторитет командувача українського флоту. Вийшло рівно на оборот: випущений з міцного корпусу атомохода джин шовінізму в адміральських пагонах лише продемонстрував світу намагання через флот повернути імперську зверхність та втрачену великодержавність, не дозволити Україні створити власний флот у Чорному морі, і ці "вуха", які проглядалися з адміральського листа, були абсолютно протилежні офіційно проголошеній демократії, братству і любові до України. Коли пропагандистська компанія не досягла бажаного результату, у відношенні до українського адмірала взялися до практичних дій.

Не маючи більше можливостей впливу особисто на Безкоровайного, вирішили вплинути через сім'ю. У Севе́роморську оставалася дружина Безкоровайного, служила там мічманом, їй оставалося дослужити до пенсії зовсім короткий термін, тому не було сенсу переводитися до Збройних Сил України, тим більше, що у Севастополі командувач ВМС поки власної квартири не мав. Цією ситуацією і скористалися його колишні "бойові побратими". Дружину українського командувача почали принижувати на службі, встановили їй фактичне переслідування, не давали можливості спокійно зайти навіть у звичайний магазин, почали виселяти з квартири. Така обстановка досить швидко привела до психічного розладу її здоров'я. Ситуацію з сім'єю командувача ВМС вирішували дипломатичним шляхом, сам Безкоровайний за сім'єю їхав при допомозі дипломатичного паспорту.

Ось таким чином завершилося визволення Одеси від "вічних" визволителів, на варту української держави в Одесі заступила Південна військово-морська база національного флоту. І таким "щасливим збігом обставин" завершилося святкування 50-річчя звільнення Одеси від німецько-фашистських загарбників. І про це українським морякам має бути добре відомо. Флотським журналістам особливо.

ПЕРЕДВИБОРЧІ ДЕБАТИ

Включив телевізора і очам своїм не вірю. Мав бути передвиборний виступ кандидата в народні депутати України від української громади по мажоритарному округу Севастополя Миколи Гука.

Натомість... Спершу мені як телеглядачу ніщо не вщувало прикостей. На телеекрані засвітилася заставка, яка сповістила, що зараз протягом 20 хвилин буде виступати кандидат в народні депутати, голова міського товариства "Просвіта" Микола Гук. Затим за тією заставкою чую перестрашений голос-шепіт: "Камеру, камеру виключай!". І чорний екран. І шум, грукіт, мовби ту відеокамеру спустили сходами з другого поверху вниз. Затим на екрані появилася попередня заставка і висіла так хвилин з сім. Я вже було втратив надію на виступ нашого кандидата, але ні, появився він таки на екрані. Та що це з ним? Весь скуйовджений, волос дибки, прекрасний оратор, а тут з слова збивається, та ще в ефірі якийсь гуркіт стоїть, мовби у двері студії хтось рветься, а його не пускають. До того ж у нашого кандидата хвилин так через п'ять почав виразно проявлятися синець під оком, яке до кінця його виступу майже запливло добрячим синяком.

Оце, думаю, щось там таки на тому міському телебаченні таки сталося. Казав же Миколі, давай ми тобі охорону облаштуємо, у мене служили два матроси-близнюки з Гуцульщини – не відрізнити одного від другого, - не матроси: два дуби. Так ні, не треба, відмовився.

У Севастополі на всіх виборах, місцевих і всеукраїнських, боролися між собою комуністи з представниками проросійських партій: РДК (Російське двіженіє Крим), Союз руських общин і тому подібне. Лідери українських партій, якщо й приїзджали, то обов'язково прилюдно підкреслювали, що тут у них не їхній живе електорат, тому й не висували своїх кандидатів, не встрявали у політичну боротьбу і, відповідно, українські місцеві партії і організації не фінансувалися, існували на своїх можливостях.

На цей раз вирішила вступити у боротьбу за мандат севастопольська "Просвіта". Висунути кандидатом в народні депутати свого голову Миколу Гука. Висунути то висунули, а на передвиборчу агітацію і заходи коштів немає, з місцевого бізнесу ніхто допомагати не хоче – бояться помсти влади. Пішли до штабу ВМС України: підтримайте, кандидат у депутати однин з організаторів ВМС. Там відмовили – ми поза політикою, до того ж ваш кандидат – націоналіст, Конгрес українських націоналістів підтримує.

Але боремося. Наш кандидат, взагалі-то вписався у передвиборчу боротьбу не погано, комуністи і РДКовці старалися з ним на прямі дебати не виходити. Але наш Микола ідеологічно прямий, такими, як кажуть, фортеці добре брати. Ну, ніякої політичної гнучкості не проявляє і не хоче навіть про неї слухати. І не хоче зважати на місцевий проросійський "колорит", офіційно і всюди підкреслює, що він крім "Просвіти" є членом Конгресу українських націоналістів.

Оце, виявляється, прийшов сам на міське телебачення у вишиванці, з червоно-чорним прапором і портретом Степана Бандери. А у коридорі зустрівся з комуністами і командою голови РДК віч на віч. Не розминутися. Всі вони накинулися на Гука як на ворога народу. Зав'язалася бійка, Миколу повалили на землю, порвали прапор і портрет. На шум – гам не збіг, скотився з другого поверху генеральний директор телерадіокомпанії і силами своїх працівників роздійняв ідеологічних противників. Миколу Гука відправили в ефір, а інших – на вулицю. Той виступ голови "Просвіти" став пам'ятним для багатьох, більше подібних на севастопольському телебаченні не було.

Підвели підсумки виборів. Не зважаючи на махінації з бюлетенями і протоколами, наш кандидат у депутати зайняв п'яте місце з дев'ятнадцяти кандидатів в народні депутати. І це при повнім бойкоті його не лише ідеологічними опонентами, а найперше місцевою владою. А хтось стверджував, що у Севастополі не було українського електорату.

ВИБОРИ ДЕПУТАТА

В Україні розпочалася підготовка до чергових виборів до Верховної Ради. Почали готуватися до виборів і на флоті.

- Зайди, є розмова, - коротко сказав в телефонну трубку заступник Головнокомандувача ВМС з виховної роботи генерал-майор Анатолій Пахля.

Заходжу в кабінет. Генерал сидить сам, задумався.

- Значить так. Я щойно повернувся з Києва. Мав розмову з міністром оборони, в Адміністрації Президента, у Верховній Раді. Мене рекомендують кандидатом в депутати від блоку Президента "За єдину Україну". Вважають, що я реально можу в Севастополі перемогти прокомуністичні сили. Вибори мають згуртувати всі проукраїнські, патріотичні сили та підтримати Президента. Вирішили, що хватить нам у Севастополі програвати вибори. Та й флоту вигідно мати свого депутата у Верховній Раді. Як думаєш, це можливо, флот підтримає?

- Все можливо, якщо добре підготуватися. Стосовно флоту проблем не буде. Ми ж вас всі поважаємо, кращого кандидата годі шукати. Однак демократичні сили в Києві і Президент з Адміністрацією щось давно вже різними курсами ходять. Сумніви беруть, що блок "За ЄДУ" не знайде когось "голоднішого" в своїх рядах. У вас крім генеральської платні нема нічого за собою, а там зібралися...

- Ти що? Все узгоджено, сумніву не може бути, це ж державної ваги справа. Я спочатку відмовлявся та вговорили. Обіцяли допомогу і з Києва, і з держадміністрації.

- Ну, раз така пісня, тоді повний вперед. Всі на вибори!

Ми розпочали в гарнізоні активну передвиборну компанію. Задіяли весь флотський агітаційно-пропагандистський ресурс. Все йшло гаразд. Осталось три дні до кінця реєстрації кандидатів в депутати. Сиджу в робочому кабінеті, розробляю агітаційну листівку. Тут різко відкриваються двері і не входить, а вбігає генерал Пахля.

- Ну чого уставився? Є в тебе хоч якихось 50 грам?

- Грами то є а що сталося? Щось таким вас не пригадую.

- Представляєш, зі мною, з генералом, афганцем з бойовими досвідом і нагородами, заступником Головнокомандувача виду Збройних Сил країни поступили як з нашкодливим пацаном, - коли трохи заспокоївся, розпочав генерал. – Я ж не сам просився до Верховної Ради, я ж тричі відмовлявся! Умовили. А сьогодні мене не запрошують, а викликають до голови міської держадміністрації, там у присутності командувача ВМС Єжеля пропонують мені в обмін на продовження служби на посаді добровільно написати заяву про зняття з реєстрації своєї кандидатури кандидата в народні депутати. Замість мене буде балотуватися міський прокурор. Мовляв, ситуація змінилася. Уже все за мене вирішили за моєю спиною! Я не раз в боях смерті в очі дивився, а тепер мені, генералу, дали добу на роздуми, як якомусь полоненому, представляєш? Як думаєш, писати заяву чи таки йти на вибори?

- Ну я ж вам говорив, що та компашка знайде когось, кому "ЕДА" більш потрібна. Не вірили. А тепер, думаю, напишете відмову від участі у виборах, чи не напишете, все рівно не довго вам гребти на флоті. "З'їдять" все рівно, бо не довіряють. Вони вас вже викинули з своєї команди. Да.а...а... Як казала моя мама, ситий голодному не пара.

- Не вірив. Не вірив, не так вихований, щоб вірити тому, що таке можливе на високому державному рівні. Я ж генеральські погони не на паркеті отримав, постійно у військах. В Криму з 1990-го, напевно, щось та таки зробив для держави! То ж що будемо робити?

- Та йти на вибори. Якщо поступили так з вами, генералом, бойовим афганцем, то після виборів об нас просто будуть витирати ноги. Якщо і програєте вибори, то ваш авторитет лише зросте, а погодитесь... Тонути, так з піснею. Виходу іншого не бачу.

- А підтримка буде, команда...?

- Та ми всі є вашою командою, сумніватися не треба.

Генерал заяву не написав. Приїхали з ним розбиратися. Сам міністр оборони аж двічі. Умовляли, погрожували і вимагали. Генерал стояв на своєму. Ми теж. У відпустку пішло майже все управління виховної роботи. Створили виборчий штаб. Допомогати нам взялася і партія "Яблуко".

Генерала блокують, на зустріч з виборцями не пускають, навіть у військові частини. Придумали йому гану – не уплатив податку з отриманої в Севастополі квартири, що насправді було грубим юридичним казусом і прямою підтасовкою закону. Та окружній комісії наказали зняти кандидата-генерала з виборів і вона проводить засідання, знімає того з виборів. Флотська телерадіокомпанія на захист генерала виставила дві відеокамери і показала сюжет, як члени окружвиборчкому, голосуючи, ховаються від відеокамери під столи. Тепер уже військова прокуратура намагається зняти з посади головного редактора флотської телерадіокомпанії. Генерала відстояли у суді і знову йдемо на вибори. Часу упущено багато, конкуренти не дримали.

Настав день виборів. Військовослужбовців строкової служби і курсантів наказали на виборчі дільниці вести колонами, попередивши перед цим про їх високу відповідальність за результати виборів.

Голосуємо. Йде боротьба за результат. У середній школі № 22 дільничну виборчу комісію очолювала учителька історії. Коли підраховували голоси, директорша школи разом з вартуючим дільницю міліціонером відібрали в голови комісії протоколи і бюлетені, грубо виштовхнули голову комісії за двері і, закрившись в кабінеті директора, щось довго "гомоніли" над отриманими результатами виборів на дільниці. Затим директорша разом з тим же міліціонером замість голови дільничної комісії самостійно доставили протоколи до окружної виборчої комісії.

Вибори завершилися. Генерал за оголошеними підсумками вибори програв. Після виборів люди знаходили у сміттєвих баках виборчі бюлетені, в яких виборцями було зазначене прізвище Пахлі. Переможцем став, як і планувалося, служитель закону - міський прокурор. Він і зараз народний депутат, тільки від партії Регіонів. А вперту учительку історії після виборів вигнали із школи. Генерал Пахля звільнився в запас. Проводжали його як переможця, урочисто і з пошаною, як справжнього бійця за флот і соборну Україну.

Вибори таки відбилися на судьбі флоту але пізніше. Підло, по надуманих причинах, звільнили в запас майже всю військову раду флоту разом з вірним президенту самим командувачем. Народний заступник і представник Севастополя у Верховній Раді народний депутат-прокурор зробив вид, що нічого не відбулося.

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ І ХРІНОВИНА.

В країні набирала масштаби Помаранчева революція. За інформаційну підтримку кандидата в Президенти України Віктора Ющенка мене відсторонили від посади. Вранці терміново відправили у відпустку без права появлятися в телерадіокомпанії "Бриз", головним редактором якої я був. Та в обід вже викликають в управління виховної роботи ВМС. Ради моєї особи з Міністерства оборони прибув директор Департаменту гуманітарної і інформаційної політики. Наш колишній генерал-майор Анатолій Пахля. Видно, міністр оборони Кузьмук таки пробачив "виборчі шалості" свого колишнього товариша по службі і знову ввів його в свою команду. Я прийшов в штаб ВМС. Пахля без передмови ставить завдання:

- Мирославе, тобі треба написати пояснювальну записку як ти докотився до такого.
- До якого такого? Що я порушив?
- Та нічого ти не порушив. Але міністр оборони наказав тебе зняти з посади і звільнити в запас.
- Я нічого писати не буду.

Запала гнітюча тишина, директору департаменту і присутньому при розмові заступникові командувача ВМС стало ніяково від такої ситуації.

- Ладно, - порушив мовчанку директор, - що ми про сумне, ось давайте про веселіше. Я з Севастополя сьогодні поїду у Вінницю розбиратися з рапортом. Ось, послухайте, чим мені прийдеться розбиратися. Заступник командира авіаційного полку з виховної роботи доповідає командирі про подію. Екіпаж транспортного літака АН-26 у складі майора Н. і лейтенанта М. виконував службовий рейс але із-за непогоди вимушено зробив посадку на сусідньому аеродромі. Місцеві льотчики тепло зустріли прибулий екіпаж, організували дружню вечерю і затим поселили в гуртожитку. Вночі, після тієї вечері, малодосвідчений лейтенант встав по малій нужді і, переплутавши в темноті двері шафи з дверми туалету, сховався по малій нужді в чоботи майора Н. Внаслідок цього в екіпажі літака склалася морально-психологічна несумісність і заступник просив командира перевести лейтенанта в інший екіпаж.

Командир наклав на рапорті розмашисту резолюцію: "Іване Васильовичу! Невже ви думаєте, що я із-за такої хрінючини буду міняти організаційний наказ по полку? Нехай майор Н. насцить в чоботи лейтенанту М. і успокоїться".

Ми всі від душі посміялися.

- Так що, будеш писати пояснювальну?

-Ні!

- Ну що ж, якщо я остануся директором після революції, то, думаю, що в тебе цієї проблеми не буде. Якщо ні, то вони в тебе будуть обов'язково.

Вийшло рівно наоборот. Народ не може бути неправим, тож Помаранчева революція не могла не перемогти скомпроментувавшу себе владу. Директора департаменту разом з міністром оборони посад позбавили. Я на посаді остався. Та, виявляється, наказ про моє звільнення і без моєї пояснювальної записки, без належного розслідування і погодження з правовим департаментом наш генерал таки у міністра оборони підписав. Але хитрі кадровики цей наказ заховали "під сукно" і не зареєстрували, як належить, в канцелярії міністра. Тож юридичної сили він не мав і в дію не вступив. Після Помаранчевої революції його просто знищили.

ДЕ БУЛА "УКРАЇНА МОЛОДА".

Помаранчева революція досягла свого апогею. Я з відрядження повертаюся до Севастополя. Вінниця. Автовокзал. Здається, навіть повітря в місті пронизане помаранчевим революційним ентузіазмом. Автобуси, вщерть забиті молоддю в помаранчевих шалях, курсують у своїй більшості в одному напрямку – на Київ. У всіх на устах одне питання: як там в Києві?

Літня бабуся поміж автобусами носить газети. Запитую, чи є в неї газета "Україна молода".

- Чоловіче, яка "Україна молода"? - дивується бабуся. - Вся Україна молода в Києві. Тут осталися лише такі як я.

АДМІРАЛЬСЬКА ПІСНЯ

Командувач Військово-Морських Сил адмірал Михайло Ежель викликав терміново. Я прибув. Адмірал прибув з Києва, після урочистостей до дня Перемоги був в настрої.

- Слухай, звернувся до мене, он у Києві міністр оборони Кузьмук пісню написав про генералів. Зібров проспівав. Класна пісня. А адміралами що, гірші? А немає в нас пісні про адміралів, а чого? Ми ж роками не по паркету чоботами човгали – на палубах штурмили. І взагалі штурмити в океані, це тобі не на танку на полігоні кататися, адміралом щоб стати треба проштурмити не рік-два,

то ж напиши – ти ж там про свій "Бриз" написав. Ми ось на випуску курсантів наших як жажнемо піснею, серед них точно майбутні адмірала є. Але так, щоб як куля від граніту... Зрозумів?

- Та зрозумів, - кажу. - Лише я не адмірал, і не буду ним ніколи, то ж не відчуваю себе так сказати, адміралом на палубі і відповідно по-адміральськи та ще віршами самовиразитися
- Ну ти там, не філософствуй багато, - звів брови командувач. - Тиждень тобі строку.

Я поетом себе не вважав, просто на флотській радіостанції "Бриз" не було флотських українських пісень. Їх і в Україні не було. Українську морську, флотську пісню треба було лише починати розвивати. І ми з заслуженим артистом України Олександром Івановим помалу якось взялися вирішувати цю проблему бо маститі поети і композитори від цієї теми відверталися. І написали кілька, на наш погляд, вдалих пісень. Але пісню про адміралів... однак з командувачем сперечатися лише собі на шкоду, то ж пішов я писати вірш про адміралів. Командувач дзвонить чи не щодня – ти чим там займаєшся? Пишу, відповідаю, і переписую.

На кінець щось похоче на вірш вийшло, покликав Сашу Іванова, композитора і співака:

- Глянь, кажу, чи з того щось вийде. Командувач наказав пісню про адміралів написати. Щоб як куля від граніту...

Іванов був ліриком, його чудовий голос по праву вважався "золотим", кращим в Криму і Севастополі, маршів співати не любив. Почитав і погодився озвучити, але, говорить, "від граніту" хай сам командувач співає. Через днів два Сашко приносить запис нашої нової пісні, до якої музику написав сам. Послухали, слухається як мелодійна пісня. Вранці я поніс сей "твір" командувачу.

Адмірал слухав, слухав, затим видав вердикт:

- Та так нічого, як для твого радіо може й годиться, але я ж сказав, щоб як куля від граніту. А? А це мовби адмірала не в штормах пагони полощуть, а гуляють бульварами. І відправив мене геть з кабінету.

Десь через тижнів два заходжу в приймальню командувача. Ад'ютант перегородив двері: тихо, не можна, командувач зайнятий.

-Чому - питаю, - справа у мене є важлива.

- Командувач вірш пише, заборонив тут взагалі розмовляти і будь кому знаходитися, - почув у відповідь.

Через кілька днів дзвінок з приймальні: командувач викликає. Приходжу. Командувач дає листок, на якому було написано куплетів з десять вірша про адміралів.

- На читай. І скажи як воно сприймається.

Читаю. Деякі строфи перекликаються з "кузьмуковськими" генералами. Дальше "північ крайня", і перелік російсько-радянських адміралів від Нахімова до Горшкова і Чернавїна включно. М-да, а пісня про українських-то адміралів мала би бути.

Командувач дивиться допитливо: ну що?

- Чесно сказати?

- Ну, звичайно!

- Не для пісні це, пане командувачу, - кажу відверто. - Не піде!

Командувач аж підскочив в кріслі, з розмаху тріснув кулачками об стіл:

- А-а-а! Це коли ти напишеш, то тебе хвалити треба, пісні по радіо ля-ля-ля. А як командувач так все херня!!!

Я все те вислухав і коли адмірал сів у крісло кажу:

- Накінець-то ви відчули, що таке творча робота і як воно болить, коли ти трудишся і стараєшся, а тобі сказали, що все воно не годиться. Це я можу собі написати що-попало і озвучити. Ну і скажуть, що я дурню написав і забудуть завтра же. Бо я не командувач. А раз ви взялися вірш писати та ще бажаєте, щоб його співали прилюдно, то це вже у Севастополі в політику завтра перевернуть. Тут помилятися не можна. Де в Україні є "північ крайня"?

- Ну служили ж ми там.

- Але не Україні, а пісня про українських адміралів. Далі, російський адмірал флоту Чернавін, - кажу я, - у 1992 році дав дозвіл застосувати проти нас зброю, назвав нас бандитами, то як це буде сприйматися нашими офіцерами? Відтак, стільки куплетів у пісні не буває, там ще приспів мав би бути, то ж помножте ще на два.

Командувач питає:

- Ну то що, геть не годиться? Тиждень писав.

- Треба, кажу, над вашим твором попрацювати. Тепер будете знати як вірші і романи пишуться.

Командувач дав мені свій твір і попросив до дня флоту щось з нього змикитити. Днів через три приношу йому свою версію його вірша.

Командувач почитав і дивиться на мене:

- Так воно тепер на мій мало схоже, не мій вірш буде.

- Чому?, я ті чотири куплети зібрав з ваших рядків. Ну і редакторська і літературна правка. Шевченка і Пушкіна правила, а ви написали перший вірш і хочете зразу в класику?

- А що, дійсно Шевченка правила?

- Було таке, з чим він погоджувався, а з чим ні.

Командувач повеселів, тепер проспівати треба. Позвав начальника Ансамблю пісні і танцю Олександра Горшкова. Той прибув незабаром. Коли взяв причину виклику Горшков, хитрючий такий, уважно почитав вірша, тай каже командувачу, що його голос геть не підходить під пісню про адміралів, у нього, мовляв, "бандитська" пісня вийде. Але поспробує підібрати когось з співаків ансамблю, - від послуг Іванова командувач спершу відмовився. Отож Горшков галсом зійшов з теми на бриючому польоті, оставивши мене наодинці з "творчістю адмірала".

Через дні два ми знову у кабінеті командувача. Наспівана одним з співаків Ансамблю пісня командувачу не сподобалася. Прийшлося звернутися до Іванова. Іванов ще попрацював з текстом, написав музику і зробив запис у студії.

Ми знову у командувача. Слухаємо запис. Командувачу, хоч і не вдалася вона як "куля від граніту", пісня сподобалася. На день флоту України пісню офіційно презентували в ансамблі пісні і танцю: пісня "Адмірала", слова і музика адмірала Михайла Єжеля.

Я, правда, до сих пір не відаю, чи може адмірал відрізнити ноти РЕ від ФА, але оголошували саме так, і виходило, що командувач ВМС України адмірал Єжель став ще й композитором і поетом.

СВАРКА

Мене, малого, мама послали пасти гуску з гусятами до окопу. Моє завдання було пильнувати, щоб хуткі гусенята не вибігали на гостинець. Сиджу, пильную і тешу з бзини автомата, що мав би стріляти кукурудзою чи фасолею. У лузі ми затіяли гру у німців, москалів і повстанців. Тож ладнаю собі зброю. Раптом чую крик здійснюється на городі за хатою через дорогу у баби Катерини. Свариться з другою вуйною Катериною, сусідкою через хату. Причиною крику стала курка, яка щось погрябала лапою у баби на городі. Баба обіцяє, що наступного разу ота терката курка буде грядати у її баняку з борщем. Вуйна, значно молодша баби, в сварці бабі не поступається, захищає свою курку, кричить, що її кури всі дома і видіти бабин город не хочуть за ніякі шаги, бо там і путьового черв'яка не знайдеться.

Баба Катерина, треба сказати, прикрою старою була, ми, діти, її не любили. Моя мама з нею не спілкувалися вже з десять років. А причиною був бабин гусак, який вчепився було в штани мого старшого брата, а той його чмакнув прутом по голові і гусак спустив свій бойовий дух. Баба забула коли помер її старий, а смерті свого гусака простити тільки років не могла.

Раптом розлютовані баба з вуйною вибігли на дорогу.

- Лерва, кричить баба. - Я тобі весь чупер вімикаю, щоб не тримався такої дурної голови!

Вуйна повернулася до баби задом, зігнулася і, задравши спідницю, викрикнула бабі:

- Ось тобі! Оце тобі!, - ляскала долонею по голому заду.

Баба від такої нечуваної образи та несподіванки враз вмовкла, стала з відкритим ротом. А вуйна, опустивши спідницю, наступала на бабу даліше:

- А щоб тебе твій червоний когут задзьобав!

- Абис ніколи добра не виділа!

- Шоб тебе холера втела!

- Абим в тебе на долоні чупер виріс!

- Абим з твої дурної голови весь лій витік!

- Аби твій язик присох до піднебіння!

На той крик мама виглянули через паркан і до мене:

- Біжи до хати. Не вольно хлопцеві то видіти і слухати.

ПОСТРАЖДАВ за ХРУЩОВА

Коли, як-то кажуть, літа лягають на плечі, то все більше повертаєшся до юних літ, до спогадів дитинства і юності, до того, що не повертається, але живе у пам'яті хоч і не легкими, проте веселими спогадами.

Наше село радіофікували. До кожної хати протягли по два драти і нависили на стіні "капелюха" - радіодинамік. Мав він справді форму капелюха і був чорним. Капелюх щоденно розказував, що через двадцять років наступить комунізм, відмінять гроші і по "ізобілію" ми перегонимо Америку.

- Брехня, такого не буде ніколи, - казали мама і витягувала вилку шнура з розетки – у хаті не було ні рубля, всі жили з города, бо в колгоспі на трудовні не платили.

А мені, малому, подобалося слухати про комунізм. От життя буде: ідеш до школи, зайшов до крамниці, набив кишені цукерками скільки хочеш, і ніхто не заборонить. Ідеш зі школи – теж саме. І корову пасти не треба буде – молоко текти трубами селом буде – пий собі і пий... І через Черемош брести до Вашківців з мамою на базар продавати цибулю з петрушкою не треба буде – все буде в селі і під боком.

Але ось їхала селом колгоспна полуторка з великою копною соломи і обірвала нам радіодрати. "Капелюх" на стіні замовк і, здавалося, що від того аж похилився на креденс.

- І слава Богу, - сказали мама. – Не буде кому більше Бога гнівити.

А я остався відрізаним не лише від ідеалів світлого майбутнього, але й від світу. Про телевизор тоді ніхто й гадки в селі не мав.

Я учень шостого класу. Не тей, щоб кращий в школі, але десь коло того. Того дня я прийшов до школи чогось рано, школярів було одилиці. Біля нашого класу в коридорі стояла кахельна піч, яка пам'ятала ще стару Польщу. Біля печі - двері до учительської. А над дверима завжди висів великий портрет Микити Сергійовича Хрущова. Я за-примітив, що на місці нема портрета, лише слід від нього на вапняній стіні залишився. Глядь, а портрет за пічкою, хтось туди його засунув.

- Яке неподобство, - подумав я. – Он вуйки-сусіди розповідали, що Микита Сергійович у гумових чоботах кукурудзяні поля і бурякові лани міряв у сусідньому колгоспі – як його портрет можна засунути за піч?

Я притягнув стілець, витягнув з-за печі портрет Хрущова і прийнявся його ладнати на місце. І тут раптом мене по потилиці хтось ззаду так заїхав, що я мало не злетів з стільця. Завуч школи, фронтовик і кавалер якоїсь фронтової медалі, схопив мене за ковнір і так стягнув на грішну землю:

- Ти що робиш? Хто тобі сказав це робити?

- Та я... ось..., Микита..., - розпочав я, запинаючись від несподіванки появи завуча та його міцного ляпасу, бажаючи пояснити, що я ось роблю добру справу, відновлюю понівечену кимось честь дорого і любимого Микити Сергійовича.

- Не Микита!, а микитити треба, - перервав мене завуч, врізав мені ще раз поза вуха і наказав іти до класу. Сам поніс портрета до шкільного підвалу.

На першому ж уроці нам класний керівник сказала, що напередодні Микиту Сергійовича Хрущова зняли з посади і відправили на пенсію, і що він вже не наш дорогий і любимий, і про нього краще більше не згадувати, бо вже є інший дорогий і любимий.

А я чухав свою потилицю і згадував "не злим тихим словом" і портрет Хрущова, і завуча. І вирішив після школи відновити дроти до свого "капелюха", щоби там мати не говорили.

ЛІЦЕНЗІЙНИЙ КОНКУРС

Нашій телерадіокомпанії Військово-Морських сил України "Бриз" Національна рада з питань телебачення і радіомовлення відмовила у продовженні ліцензії на право мовлення на FM частоті у Севастополі. Причина банальна, я на три дні запізнився з подачею

статуту телерадіокомпанії, затвердженого особисто міністром оборони. Моєї вини там не було, міністр Юрій Єхануров знаходився у тривалому відрядженні, не буду ж я їздити за ним по Європі! Як повернувся, відразу й затвердив мого статуту. Я його представив Нацраді.

- Нічого, - сказали мені в ліцензійному відділі, - засідання ради відбудеться десь за два-три тижні. Думаємо, що вам ліцензію продовжать без проблем - у вас зауважень протягом ліцензійного часу не було. Чекайте виклику.

Проходить тижнів два. Мене не викликають. Відчуваю, внутрішній голос радить: їдь до Києва, щось там непевне за спиною коїться. Я їду. Засідання ради проводяться по четвергах. Київський поїзд заїздив рівно на годину. Заходжу в приймальню голови Нацради. Прямо у дверях зустрічаюся з її секретарем:

- О, а ти чого не на засіданні? Щойно твоє питання розглядали. В продовженні ліцензії тобі відмовили, на конкурс направили. Донецьким он продовжили, а був би ти на засіданні, можливо і рішення було б іншим.

- Так мене ж не викликали, сам приїхав.

- Ну, - розвів руками секретар, - не знаю. Я голосував за продовження вам ліцензії, але більшістю голосів... сам розумієш, рішення приймає більшість.

Оце так, думаю, внутрішній голос мене не підвів. В ліцензійному відділі дівчата, співчуваючи, сказали що слід заново подавати документи на конкурс. На конкурсну комісію викличуть обов'язково.

Я доповів помічнику міністра про ситуацію з ліцензуванням, підготував і здав відповідні документи, і повернувся до Севастополя. Згодом приходить виклик. В установлений час прибув до Нацради. Хто у мене конкурентами на конкурсі - не знаю. І узнати не можу, тайна більша чим воєнна, ніхто говорити не хоче. Тож їду як у темну кімнату. У коридорі перед залом для засідання зустрічаю старого знайомого з телеканалу "Інтер", який чимало мені допомагав раніше та ще взявся провадити шефство над фрегатом «Гетьман Сагайдачний».

- О, привіт, - подає руку. - А чого це ти у формі сюди приїхав, Мирославчику? Це тобі не флот, тут твої зірки не спрацюють. Сюди треба, показує на дипломат, з повною торбою грошей їхати. Краще з зеленими. А ти по-парадному вирядився і думаєш когось з членів Нацради здивувати? Тут такі номери не проходять. Тут, треба тобі зрозуміти, демократія працює.

У мене дзвонить телефон. Телефоную начальник відділу внутрішньої політики Севастопольської держадміністрації.

- Ти де, – питає, - у Києві? Можеш на засідання Нацради не ходити, там уже все вирішено, куплено і заплачено. Вам частоти не дадуть, можеш повертатися.
- Ну, це ми ще подивимося. Результат буде після бою, відповів я і вимкнув свого мобільного.
- А що я тобі щойно тлумачив, - сміється «інтеровець». - Кожний член Нацради хатинку біля Дніпра будує, їм коштів треба і треба багато, а ти морська держава, флот, зірки на погонах...

Нас запросили на засідання. Народу зібралось багато. На підвищенні сидять підковою вісім членів Нацради. Посередині голова В. Шевченко. За столами всі начальники відділів і служб Нацради, навколо них чоловік сорок представляють телерадіоорганізації з всієї України. Поряд зі мною сидить президент національної радіокомпанії, теж учасник конкурсу. Програє комерційним радіостанціям одну частоту за другою. Виграють якісь невідомі "Гармонь" та інші прихильники "могучого язика". Підходить черга до і мого питання. І тут я узнаю про своїх конкурентів – оголошують хто подав заявки на конкурс на частоту нашого радіо "Бриз". Одну приватну радіоорганізацію створила Севастопольська міська держадміністрація, іншу – Верховна рада АРКрим. Обидва їх представники кладуть на стіл Нацради письмові обіцянки чесно виконувати замовлення міністерства оборони і вести мовлення... українською мовою! Мені відразу спливили у пам'яті слова одного чиновника з Нацради про те, що у Севастополі намагаються створити радіо "Спорт" і під таким брендом займатися політикою – а вільних частот вже немає.

- Це як розуміти, - заявляю я. - Ці комерційні, приватні структури хочуть жити за рахунок бюджету міністерства оборони? А міністра оборони про таку послугу хтось запитав?
- Не мішайте працювати, - зупиняє мене голова Нацради. – Міністр оборони нам не міністр. Ось ви нажалілися Президенту України і я, мов хлопчисько, пів дня писав пояснювальні записки Балозі в Адміністрації Президента. А це як розуміти?
- Ну, - відповідаю, - Президент України в мене в друзях чи в командирах відділень не числиться. Ви просто покарали не ту телерадіоорганізацію. Однак, продовжую, мені щойно дзвонили з держадміністрації Севастополя і попередили, що тут вже все куплено і переможець конкурсу визначений зарані. Ось я подивлюся на голосування і стане ясно, хто брав гроші, а хто - ні.

Треба було бачити лице голови Нацради!, за їх столом почалися перешіптування. Чиновники за столами втягнули голови в плечі. Учасникам конкурсу стало зовсім весело, а присутні телеоператори включили камери.

Голова Нацради ставить питання про визначення переможця конкурсу на голосування. З рахунком 6 : 2 конкурс виграв я. Проти голосували лише члени Нацради від компартії і партії Регіонів.

- Ось так треба виступати, - тиснучи мені руку сказав президенту національної радіокомпанії після засідання секретар Нацради. – А ти супутникове, цифрове мовлення... Та всі знають, що грошей у тебе на все це немає.

Я повернувся до Севастополя. Привітав колектив з нашою спільною перемогою. Наступного дня до нас завітав заступник голови держадміністрації з гуманітарних питань професор Казарін. Я не вийшов його зустрічати.

- Ну як результат конкурсу? – відразу поцікавився у одного з військових журналістів.
- Частота осталася за нами, конкурс виграли ми - почув у відповідь. - Не вийшло у вас.
- Та ми ось... хотіли, на випадок, якщо ви програєте конкурс, частоту залишити за містом, що вороги її не використали проти держави, - почав виправдовуватися.

Пройшов час. До влади в Україні прийшов той, що обіцяв "почути кожного". Мене звільнили з роботи і "по умовчанию" позбавили права працювати у місцевих і військових ЗМІ. У міністерстві оборони створили і перенаправили під "донецьку" владу "військово-ідеологічну" роботу, а командування ВМС підпорядкувалося місцевій адміністрації. Радіо "Бриз" в ефірі стало обслуговувати вже не стільки флот як забезпечувати "основні напрямки" військово-ідеологічної роботи та боротьбу місцевих "регіоналів" з бандерофашизмом. 9 березня 2014 року, у день святкування 200-річчя Кобзаря, флотську радіостанцію захопили "зелені чоловічки" з севастопольською "самообороною" і грубо перервали її ефір під час трансляції програми, присвяченої Тарасу Шевченку. На їх частоті почали працювати спершу російське радіо "Вести ФМ", а згодом "Севастополь". Так закінчила своє життя перша і, здається, остання військово-морська радіостанція України.

СТРАШНИЙ ЗАКОН

У мене знову проблеми. Бюрократія прогресує. Отримання ліцензії на право мовлення, як виявилось, було не найбільшою проблемою. Дзвонить юрист Національної ради з питань телебачення і радіомовлення і каже, що телерадіокомпанія Військово-Морських Сил

отримала ліцензію на право мовлення поза законом і він виносить це питання на рішення Нацради.

- Як це так? – питаю.
 - А ось так. У "Положенні про міністерство оборони України" нема пункту, що воно може бути засновником засобів масової інформації, тим більше аудіовізуальних. А раз нема, то міністерство оборони і не планувало вас засновувати. Питання: на якій підставі ви існуєте? Недавні зміни до закону «Про телебачення і радіомовлення», думаю, читали? Ось відповідно до них наказ міністра оборони про ваше створення, який виданий до прийняття закону, став незаконним. У законі що написано? Що державні органи влади можуть виступати засновниками ЗМІ лише у разі, коли це оговорено у "Положенні" про них. А "Положення" затверджується Кабміном. За діючим "Положенням" міноборони не являється засновником ЗМІ, тобто ви не повинні існувати, а ви ось є. Суть проблеми впіймав?
 - Так ваша ж Нацрада дала ліцензію.
 - Як дала, так і забере. Дала до внесених змін, тобто законно. А тепер це вже не законно. Ми то же під Богом ходимо і все рівняємо по закону.
 - Добре, - кажу. - Не спіши нас ховати, приїду розбиратися.
- У своєму департаменті міністерства оборони задаю питання директору:

- Як це розуміти? Я ж вносив пропозиції вже, а тепер, виявляється, знову треба, щоб департамент вніс доповнення до "Положення..." про міністерство. Бо його не внесли і тепер нас хочуть позбавити ліцензії на право мовлення.
- Ну то й вноси пропозицію раз тобі треба.
- То не мені особисто треба. Бо ще маєте й інші ЗМІ.

Однак прийшлося за департамент писати самому. Написав, один екземпляр відніс до Нацради. Її юрист виявився колишнім військовим юристом, звільненим з Міноборони із-за своєї непоступливості начальству та ще й без квартири. Тому й вирішив відігратися на своїх колишніх начальниках. Однак проблеми мої сприйняв з розумінням і взявся допомагати. Тільки сумніви його брали, стосовно щось вирішити з бюрократами міноборони. Однак у юридичному департаменті міноборони пообіцяли зміни в "Положення" внести, бо якраз за завданням міністра такі вони готували.

Я з відчуттям виконаного обов'язку повернувся до Севастополя. Через деякий час знову дзвонить юрист Нацради:

- Ось тримаю в руках "Положення..." про міноборони зі змінами, днями затвердженими Кабміном. Нема там і слова про військові ЗМІ. Так що нам робити з тобою?

Знову їду до Києва. Злий, звичайно, бо вже не вперше їду за власні кошти, відрядних немає і не передбачаються. У міноборони роблять вид, що так воно і має бути – нормальок! Мій київський шеф розводить руками:

- Так ми ж подали зміни. Це юридичний департамент, напевно, заблокував.

- Ну, а хто контролює реалізацію поданих пропозицій? Як так: подали пропозиції і забули? Я ж Севастополя маю це робити чи департамент? Чи може ЗМІ міністерству не треба взагалі, як ні, то будьте ласкаві, самі забезпечуйте інформаційний простір міністерства. Але що на це скаже міністр?

Однак ситуація зачепила за живе і мого шефа - директора департаменту преси і інформації. Разом з йдемо до юридичного департаменту міноборони. Його директор, людина цивільна, розводить руками:

- Перший раз чую про цю проблему. Затим викликає начальника відповідного відділу, який юридично забезпечує законодавчу ініціативу міноборони і готував зміни до "Положення".

Заходить полковник юстиції у морській формі і, прознавши в чому суть проблеми, накинувся на мене, нібито я винний у тому, що його відділ не подав відповідних змін до постанови Кабміну. Розійшовся праведним гнівом! Така бюрократія, така наглість мені аж сподобалася. Я звів брови докупи:

- Щось, моряче, я тебе на флоті не бачив, тут, на паркеті морячиш? А був би у Криму, побачив би без перископа наші проблеми. У вас були подані нами пропозиції? Були? Чому не внесли? Де загубилися і чому департамент преси не повідомили? А хто з нас отримує добавку до посадового окладу за законотворчість – я чи ти? То ж що виходить, за мою працю ти гроші маєш отримувати, і ще й мене будеш ігнорувати і ляяти?

Мій директор мене сіпає за рукав: не можна з юристами сваритися, до них треба, мовляв, з повагою відноситися. Та мені відступати нікуди, втрата ліцензії – це ліквідація військової установи. Тому й насідаю. А морський полковник, рятуючи своє реноме перед начальником, апелює до нього:

- Та я боюся того закону «Про телебачення і радіомовлення». Після прийнятих змін і доповнень до нього..., не, я справді його боюся... Хто зна чим він до нас обернеться. Притому зміни до

"Положення" ведуть до збільшення видатків і бюджету міністерства..., а міністр оборони вимагає скорочення видатків і реформа у нас йде.

- Які видатки? Про що річ? Ми існуємо вже більше п'ятнадцяти років. Ось пішли до міністра, послухаємо що він скаже з цього приводу, бо, буваючи у Криму, він нас ніколи не обходить стороною.

Директор юридичного департаменту вийшов із-за свого начальственного столу, заспокоює нас.

- Це що за юрист такий у вас, що за боязливий полковник у вас служить? - звернувся я вже до нього. – Зніміть з нього пагони і звільніть в запас. Це що за захисник Вітчизни такий, який не встидаючись заявляє, що він чогось там боїться? Закону цей воїн настрашився, а коли вороги появляться, що скаже? Тікати буде, чи здаватися? Та йому держава гроші за те платить, що він не повинен страху мати!

Два директори, мого, інформаційної політики, і юридичного департаментів Міністерства оборони України, потягли мене в коридор, обіцяючи вирішити, "закрити" питання. Я повернувся до Севастополя. Незабаром мене як і директора департаменту преси і інформації від посад усунули, а законобязливий полковник юстиції остався на службі. Так і до сих пір не відаю, чи вирішене те питання з Положенням про міністерство оборони остаточно. Можливо, що й досі у юридичному відношенні військові ЗМІ остаються не легітимними.

ЗАУВАЖЕННЯ МІНІСТРА

Отримати зауваження начальства на військовій службі завжди було рівнозначним ракетно-артилерійській атаці на авторитет, демонстрація крайнього приниження начальством офіцера під час військової служби. А зауваження, та ще й, не дай Боже, письмове, від міністра оборони, це вже було як спустошливий удар по всій військовій кар'єрі офіцера чи й самого генерала. Тому появлятися на світлі очі міністра чи начальника генштабу офіцери добровільно не воліли без особливої потреби чи виклику для доповіді за посадою. Тому прибуття до військової частини міністра завжди сприймалося як кара небесна за гріхи наші і наших попередників.

Міністром оборони України став генерал-полковник Володимир Шкідченко. Через деякий час прибув до Севастополя інспектувати війська. Як говориться у таких випадках – подивитися особисто, що робиться у "підпалубних приміщеннях". Готуймося, бо ж не знаємо що у міністра в голові.

Моя військова установа розташовувалася у центрі Севастополя, тож міністр її ніяк не обмине. Військове містечко під неї виділив ще міністр оборони Костянтин Морозов у 1992 році. Та у 2002 році, попри наказ міністра, командувач ВМС адмірал Михайло Єжель за наказом начальника Генштабу віддав його під розміщення штабу кримської дивізії ППО. Штаб ППО розмістили і стало нас у військовому містечку два начальника: один, тобто я, за наказом міністра оборони, другий, командир дивізії ППО, - за наказом начальника Генштабу. Та ми з генералом вирішили жити дружно, йому лаятися і права качати на телерадіокомпанію ніяк не виходило, саме в його інтересах було дружити. Тому ми розділили територію по-чесному: будинок де розміщувалася телерадіокомпанія з прилеглою територією відійшов мені, а до ППО – вся решта території. Відгородилися сіткою. Проблема виникла з туалетом. Я від щирого серця подарував його генералу. Він заупрямився. Тоді проблему вирішили виходячи з реального стану речей: у нього в штабі в основному мужчини служать, то ж чоловіча частина туалету його, у мене працює багато дівчат – жіноча половина обслуговується, відповідно, моєю установою. Я прорубав у камінному паркані вихід і зробив красиву хвіртку, якою почали користуватися офіцери штабу ППО. Натомість мій службовий автомобіль поза браку місця для стоянки, знаходився на території ППО. Так і жили дружно поки в штаб ППО не приїхав міністр Шкідченко. До мене вечором зайшов генерал-сусід. Чогось не веселий.

- Слухай, мене міністр шикував як новобранця, - поскаржився генерал. - Тебе якраз не було, а Шкідченко приїхав і побачив у мене твій автомобіль під абрикосом. А на нього ще кілька листочків з дерева впало. Ну й міністр почав перевірку з того, що у мене попри інструкції знаходиться автомобіль іншого виду Збройних Сил. Бардаком обізвав мій штаб і сказав, що завтра прийде перевірити виявлені недоліки. Забирай свою "Таврію"!
- Та куди ж я її заберу, місця ж у мене нема?
- Та забирай хоч до дому, куди собі хочеш, завтра щоб не було. Я не хочу щоби мене міністр знову виховував як молодого солдата.
- Та невже ти думаєш, що міністр, "весь погон зізда", приїде подивитися де стоїть моя "Таврія"? Це що, рівень міністра?
- Рівень не рівень, але приїде обов'язково, побачиш. Тебе перевіряти не буде, а мені із-за тебе дістанеться знову.

Гаразд, думаю, раз пішли такі танці, підводити сусіда під наказ про покарання міністром не буду. Сказав водієві і працівникам вирізати сітку, поставити її на болти, а автомобіль затягти на нашу сто-

рону, під те ж саме абрикосове дерево, але з нашої сторони. Так зауваження міністра усунули – автомобіль знаходиться на території свого виду Збройних Сил України.

Чекаємо міністра. А він таки їде. Ще здалеку, як проїхав КПП штабу, замітив мою "Таврію" під абрикосом і до генерала:

-Ось перше зауваження не усунуто. Чому?

-Усунуто, пане міністр, Там не територія ППО, а ВМС України.

Міністр не полінився, підійшов, побачив справді автомобіль стоїть за сіткою. Але там ні заїзду, ні від'їзду. Стоїть на площадці в десяток квадратних метрів. Не помітивши болтів, якими рама сітки прикручена до стовпів, повернувся до генерала:

- Гм... А як вони його туди засунули?

Генерал, як нічого не бувало, звів плечима:

- Не знаю як. Так то ж моряки, вони ж майстри на різні видумки.

Я підійшов, хотів представитися міністру. Міністр махнув рукою, не треба, мовляв, зайнятий зараз не вами. Шкідченко, подумалося, і не здогадується, що по закону якраз він, як міністр, являється засновником і прямим начальником телерадіокомпанії, діяльність якої його якраз і не зацікавила.

НАДЛИШКОВИЙ ГАРНІЗОН

Йшов другий рік після Помаранчевої революції. Проголошені європейський курс, безпощадна війна корупції і реформа Збройних Сил за НАТОвськими стандартами. Але міняється воно..., вірніше щось майже нічого не міняється. На днях, правда, мають змінити командувача Військово-Морських сил, тобто провести ротацию: заступник начальника Генштабу віце-адмірал Ігор Тенюх змінює віце-адмірала Ігора Князя, який перебирається до столиці. Чекаємо на міністра оборони Анатолія Гриценка.

До мене в кабінет не увійшов, ввалився начальник штабу Кримської дивізії Протиповітряних сил – штаб дивізії і ми розміщуємося у одному й тому ж військовому містечку № 127 у центрі Севастополя на Історичному бульварі. Полковник збуджений і хвилюється:

- Ось ти тут собі сидиш, а нас уже продали!

- Як це продали, хто продав і взагалі що, прийшов мене розігрувати? – округлив очі я.

- Та от щойно, пів години тому назад мій кабінет ногою відкрило якесь гонорове чмо і сказало вимітатися, бо воно купує наше вій-

ськове містечко. Виявився відставним капітаном 1 рангу російського Чорноморського флоту. На вашому флоті що, вже відставні офіцери перевелися, що позичили у росіян? – запитав уїдливо.

- Не, ну перестань. Що значить ногою двері відчиняє? У нього що, документ якийсь є?

- У тому й то справа, що є. Має довіреність на покупку нашого військового містечка від міністерства оборони. Вже і "Урядовий кур'єр" оголошення про його продаж надрукував, - і подає газету та копію довіреності міноборони, яку змусив зробив покупця-моремана.

Я взяв газету. На останній сторінці дрібною шрифтом написано, що міністерство оборони виставляє на продаж військово містечко у Севастополі за адресою вулиця Бастіонна, 5 – наша юридична адреса. Урядова газета і ксерокопія довіреності Міноборони підтверджували продаж "надлишкового гарнізону" за нашою юридичною адресою. Значить це не жарти, не дарма бізнесмени на крутих іномарках роздивлялися територію під видом вітання дивізії з ювілеєм. Тільки ні штаб дивізії ППО, ні ми не знаємо, що вже стали "надлишковими" у рідному міністерстві оборони – наші завдання і плани бойової підготовки ніхто не відміняв, з міністерства оборони до нас ніхто не приїзжав і не вивчав можливість продажу нашого військового гарнізону, не було в планах скорочення чи хоча б передислокації наших військових установ.

-Знаєш що, кажу полковнику. Ось на днях міністр оборони Анатолій Гриценко буде представляти нового командувача нашого флоту. Ми там будемо, давай разом задаймо питання міністру як це розуміти: чи це корупція, чи ми останні у Збройних Силах полковники, об яких можна ноги витирати.

-Та ти що, - замахав руками начштабу. - Мені рік до пенсії осталося. За звернення до міністра поза інстанцією звільнять з служби достроково. Давай ти сам. Ти журналіст, тобі можна.

-Ладно - кажу, - залишай довіреність і газету. Буду викликати вогонь на себе, раз ППО безпомічне.

Нас кличуть в штаб ВМС на збори офіцерів. Міністр оборони представляє нового командувача ВМС Ігора Тенюха. У клубі повний зал офіцерів, сидять командири всіх військових частин з заступниками. Представивши нового командувача і подякувавши за службу вже колишньому, помаранчевий міністр оборони розказує про перспективу: тотальна боротьба з корупцією, курс на євроінтеграцію, перехід від кількісних показників до якісних, бойова готовність найперше та вирішення житлової проблеми. Далі міністр звернув увагу на необхідності зміцнення інформаційного простору навколо не лише

ВМС, а найперше цінностей Помаранчевої революції, які в Криму і Севастополі викривлені і у більшості не доведені до людей. У вас тут є ТРК "Бриз" і газета "Флот України", ми їх будемо розвивати і допомагати.

Закінчивши виступ, міністр запитав чи є до нього питання та пропозиції офіцерів. Як правило, ще за совдепівським досвідом, питань до міністра на подібних заходах не виникало як і не поступало пропозицій. Питання виникло лише у мене.

- Дякую пане міністр за обіцянку допомагати, - сказав я (міністр при цьому усміхався). - Першу допомогу міністерства оборони ми вже відчули на собі – наше військове містечко, де ми розміщуємося з штабом дивізії ППО, без будь якого попереднього повідомлення і погодження з нами і штабом ВМС продають приватній структурі. Ми що, останні офіцери у Міністерстві оборони, що нами можна отак нехтувати? Чи у міністерстві оборони вже немає своїх відставних офіцерів, що для організації цієї корупційної оборудки запозичили відставного офіцера на Чорноморському флоті Росії?

Міністр почав мінятися в лиці. Такого закінчення своєї розмови він явно не очікував. Я побачив як розвернулися в мою сторону і непорушно вперлися в мене, мов локатори корабельних артилерійських радарів, круглі лиця міністерських генералів і чиновників з свити міністра. Їх погляд не обіцяв для мене нічого доброго. Командувач ВМС, який здавав справи, своїм виглядом демонстрував, що про підняте питання він вперше чує і воно його вже не стосується.

-Ну все, капець "Бризу" і Андрійовичу, - почув поруч тихий голос когось з штабних офіцерів. Йому такого не простять. Хтось там чималі гроші втратить.

-Які у вас є підтверджуючі документи, - суворо запитав мене міністр.

-Та ось маю копію довіреності, виданої капітану 1 рангу запасу Чорноморського флоту таким-то департаментом міністерства оборони такого-то числа за номером таким-то, - прочитав я з довіреності. І газета "Урядовий кур'єр", де оголошується конкурс на покупку військового містечка за нашою юридичною адресою.

-Добре, - відповів Анатолій Гриценко. - Передайте ці документи моєму прес-секретарю. Я буду сьогодні у вас, подивлюся, що у вас там продається. Розберемося.

Разом з начальником штабу дивізії чекаємо на міністра. Через кілька годин під вечір приїжджає з командувачем ВМС.

- Ну, показуй, що тут у тебе продають.

- Ось територія наша, а ось штабу дивізії ППО. Всього майже два гектари. Ось Історичний бульвар, всі комунікації до містечка підведені.

- Місце дійсно, скажемо так, комерційно привабливе. Ну, а раніше були спроби відчужити ваше містечко, - питається міністр.

- Років три тому приїжджав якийсь комерсант, півтора метри разом з шапкою і чоботами, обросший весь. Прийшов, показав дипломат, набитий купюрами і сказав, що він купує це містечко. І якщо я буду йому мішати, то буду звільнений в запас і до самої смерті буду жити на одній пенсії. А так можу стати директором його підприємства.

- А ви?

- Та сказав йому, що за погрози і спроби захопити військову установу зараз його затримаю і здам СБУ. Більше його не бачив.

Міністр засміявся і пообіцяв нам з начальником штабу дивізії, що розбереться і ніхто тут нічого не буде продавати.

- Служіть і працюйте впевнено, - сказав на прощання.

Нас дійсно більше не тривожили. Передавали, що директора відповідного департаменту звільнили з роботи і відкрили карну справу – подібні обладнання "купи-продай" були виявлені ще у цілому ряді військових гарнізонів Збройних Сил України.

УЧНІВСЬКА КРИЇВКА

До школи йшов я з настроєм, веселий чомусь зранку. Вже не пам'ятаю, чи то ясна сонячна днина, чи виразно синіючий у недалекій даліні краєвид карпатського кряжу Чорногори придавали настрій, чи тому, що я таки розв'язав складну задачку з математики, але йшов з настроєм. Однак у коридорі школи відчув якусь зовнішню напругу, яка мовби витала у повітрі. Ніхто коридором не бігав, не було чути учнівського галасу, як то бувало перед уроками. Біля дверей учительської стояв, похнюпившись, мій однокласник Іван. Чівка його стирчала сторчком, а вуха рожевіли таким ореолом, мовби випромінювали навколо його голови світлий німб, як на образі якого святого. В учительській через неприкриті двері примітив як наша класна нервово наливала у стакан і ковтала якісь краплі. На мій запитувальний кивок, Іван махнув рукою, мовляв, іди до класу. Хлопців у нашому класі було всього вісім, а дівчат більше чим удвоє, тому ми були такою собі класною меншиною і дівчата завжди вели у нас гору і були передові.

У класі вже сиділа зграйка дівчат, любимців класної, і щось жваво обговорювали між собою. Побачивши мене, осудливо зашипіли:

- Ага. Буде вам зараз усім, знатимете як криївку у лузі копати. Знову із-за вас наш клас буде гіршим у школі.

З початком першого уроку прийшов завуч школи і повів нас, усіх хлопців, до учительської. Там уже сидів якийсь товстий і суворий начальник з району. Першим було питання: хто копав криївку у лузі над Черемошем.

- Ну та всі копали, разом худобу пасемо.
- А для чого?
- Та щоб від дощу сховатися. Бо які у нас дощовики? Розпоротий кропив'яний мішок на голову і все.
- Так, а карти, а польські гроші? То же для худоби? Хто ще копав з вами?

Я признався, що то я приніс польські паперові злоті, які знайшов захованими у знайденому тайнику в півниці колишнього єврейського будинку, господарів якого розстріляли німці на Великдень 1942 року.

- Щось цей ваш учень забагато знає, - кинув з під нахмурених брів начальник з району і я тут же отримав щирого ляпаса по потилиці від завуча школи.

Я змовк, більше, думаю, нічого не буду говорити. І далі ми всі дружно мовчали. Вислухавши лекцію які ми бовдури і харцизяки, нас усіх по черзі завуч відшмагав паском і відправив на уроки – будете худобу далі на мотузі пасти, а не криївки копати. Сказав, щоб завтра батьки були в школі.

Ідею викопати криївку у лузі, щоб було де ховатися від дощу, нам запропонував однокласник Іван. І ми всі, разом з хлопцями старших класів, такими ж пастухами як і ми, брали кілька днів з собою рискали і викопали криївку. Батьки наші про це знали, але не перечили. Викопану у кущах яму облагородили плотом, накрили дах зверху гіллям, засипали землею та наклали зверху дерну. Зробили віконце і двері, змайстрували стіл і кілька стільців. Іван ще змайстрував з бузини автомати, які стріляли горохом, кукурудзою чи дрібною фасолею. Інших дитячих іграшок у нас не було: бавилися тим, що змайстрували дітям батьки чи зробили ми собі самі.

У лузі, випасаючи худобу, ми часом гралися в німців, москалів і повстанців. Сліди війни у селі ще були досить відчутними, ветеранів війни – фронтовиків у селі було багато, досить було і родин загиблих чи депортованих повстанців. Батьки наші і старші люди часто згадували дні війни, та післявоєнне лихоліття. Повстанський дух у селі ще

витає, то ж ми і свій бункер назвали по-повстанськи – криївка. Але хтось з "свідомих" доніс в район, що у нашому селі біля Черемошу з'явилася криївка і недобиті бандерівці проводять там заняття з учнями школи. Приїхала комісія з району і разом з міліціонерами віднайшли нашу криївку, розкопали її, розкидали все геть чисто і зрівняли з землею. Заодно знесли і футбольні ворота на поляні, де ми у неділю збиралися грати у футбол – стадіону у селі не було. Луговому, була така посада при сільраді, суворо наказали, коли не хоче відвідати Сибіру, має відтепер контролювати аби більше у лузі ніхто не копав нічого, а як виявить щось – має негайно мельдувати про те до міліції.

До сих пір вважаю, що викопана нами учнівська пастуша криївка стала першою причиною відсторонення від посади нашого безпартійного директора школи, якого щиро шанувало все село. Лише не поважало партійне начальство району.

КАПЛИК

Під час заочного навчання у інституті у мене відпустки практично не було п'ять років поспіль. Замість відпустки їхав на сесію. На цей раз я постарався сесію здати достроково і чкурнув додому, на Різдво. Зима, морозець десь градусів десять. Проте у вагоні поїзда Львів-Чернівці, здавалося, було всі двадцять п'ять. Провідник кидав у пічку вугілля, кидав – все без толку, система опалення геть розморожена і всі його труди марні. Махнув рукою і пішов спати.

Моє ліжко крайнє у вагоні, біля купе провідника. Мороз мене пробирає і в шинелі. Сиджу, закутавшись ще у матрац, на яким мав би спати. Бачу, що моя чорна флотська форма почала викликати у пасажирів роздратування. Мене сприймають за колійовця і відчуваю, що перетворююся в полюс притягнення промерзлих пасажирських душ. Не помилився, вже підходять рішучі жіночки:

- Ти чого тут всівся, - накинулися на мене, - ану йди кочегар, топи пічку ледарю!
- Та я не колійовець, не кочегар, а пасажир такий же як і ви, моряк, - відповідаю. - Та й мерзну так як і ви.
- А мені яке діло до того, що ти мерзнеш, - стягає з мене матрац одна молодиця. - Чого мерзну я!?
- Та я морський офіцер, не провідник вагону, - ледве відбиваюся від неї. Відійшла від мене, мов би я її образив.

На другий день Різдва приходять мій шкільний товариш Іван. Пішли, каже, на забаву, це, якби по-сьогоднішньому, на дискотеку.

Ну пішли. Прийшли, молодь лише сходиться, тому Іван пропонує піти до його тітки Параски поколядувати.

- Вона одна живе, буде нам рада, - каже.

- Якось воно теє, вже темніє, а ми в хату, може вона вже спати зібралася? А потому, поки дійдемо до твоєї тітки, туди й назад, то й забава скінчиться. Парубки з сусідніх сіл всіх дівок порозбирають, а ми що будемо робити?

- Та не хвилюйся, у нас дівки гонорові, не розберуть, і нам ще си лишить. Пішли, тітка сама просила прийти заколядувати. Вона любить, коли молодь заходить в гості. Пішли, бо обраться на мене, що на свято не прийшли.

Ну то й ідемо до Іванової тітки. Знаю, що вона колись була депортована як ворог народу, перебувала у Сибірах більше десяти років, там десь і сім'ю втратила. Треба уважити. Підходимо до хати. На дворі світло горить. Ми поколядували під вікнами та й йдемо до хати. Через вікно бачимо стіл накритий. Тітка виглянула у вікно, побачила мене в шинелі і флотському кашкеті і бігом все з столу збирати.

- Йой, каплик* йде! Біда буде
Іван тітку заспокоює:

- Та він наш, сільський, це мій товариш, в школі разом вчилися. Він моряк, не міліція. Та ви його тата й маму добре знаєте.

- Та я не міліція, - кажу і я. - Я її так же люблю як і ви

Баба заспокоїлася трохи, після коляди запросила нас до столу. Але на мене позирає недовіжливо так. Ми ще поколядували в хаті, подякували за гостину та й йдемо. Тітка взяла Івана за руку та й каже йому:

- А ти, Іванку, - більше каплика до хати мені не веди. - Бо мені біди не треба.

*каплик (місц.) – кашкет, у даному випадку військовий.

ХАБАР

Років десять десь тому назад побував у гостях у кума на Прикарпатті. Кум варив гарне пиво з хмелю, закликав у гості. П'ємо свіже пиво, воно аж куриться з пляшки. Смачне, свіже, такого у крамницях не продають. Кум розказує історію, яка з ним торіч причинилася коли він віз до Чернівців на базар свинину продавати.

- Заколов свинку так кілограм на сотню, загрузив в багажник свого старого "Москвича" та й везу на базар в Чернівці, - сміється кум. На кордоні Івано-Франківської і Чернівецької областей пост ДАІ

стояв. Лютий такий пост, нікого без перевірки не пропускав. І взятки гребли мов лопатою. Ось і мене спер товстий сержант. Уритний* такий, ненза прямо вся, на всій окрузі шофери його лихом крили. А мені він ось попався.

- Ось літом, - ковтнувши з стакана пива розказує кум, - син мого брата своїм авто з Мадрида приїхав у відпустку, там якусь роботу має. Проїхав всю Європу і ніхто з тамтешних поліціантів його не зупинив. У Німеччині його посеред ночі тільки зупинили і порадили поставити машину на їх стоянку і відпочити. Бо піклуються, щоб за рулем не заснув було вночі. А як переїхав вже наш кордон, то від Львова додому мусів нашим гаїшникам чотири рази взятку дати, бо інакше не відпустять. Вижут, що молодий хлопака їде під євро номерами: ага, значить заробітчанин, євро має.

Так і ця ненза в пагонах підходить так ліниво, помахує своєю палицею:

- Що везеш?
- Та м'ясо на продаж.
- Яке м'ясо?
- Та свинину.
- Ану показуй.

Кум відкриває багажник.

- Ага так, твоя свиня, чи десь придибав? А довідка ветлікаря є? Може твоя свиня в тебе ящуром хворіла чи ще якогось дідька нам в Буковину завезеш.
- Та є. І показує кум документа.
- Так... а печатка на м'ясі є? Чи ти цю довідку купив як все там у вашому Снетині купують. - І почав сержант приглядатися до хорошого окорока.
- Якась печатка неясна... фіктивна мабуть. А вогнегасник є, а кілько днів минуло як ти цю свинку заколов? А тиск в колесі коли міряв, прибор маєш?
- Та можете перевірити печатку самі, - мовить кум. На цих словах даїшник бере окорока і тягне до своєї буди.
- Можете їхати, - сказав вже з сходів буди.

Кум закрити багажника і чим душ покинув хабарну зону.

- Їду і жалію великого куска м'яса, - продовжує кум, - бо можна було за нього щось і вторгувати, і внукам придбати. Але що тут порадиш? Продав на базарі решту м'яса і по обіді повертаюся додому. На цей раз на посту ДАІ не зупиняли, нікого на дорозі не було.

Приїхав додому, відкрив багажник, а там лежить гаїшний жезл. Гаїшник так спішився забрати окорока, що свій робочий інструмент засунув за церату, а витягти його звідти забув. Дав ту палку малому

внуку бавитися. А дитині нова іграшка ж цікава. Почав її крутити, розбирати, розкрутив, а зсередини... доляри посипалися. 600 баксів зелених.!

- Отак я продавав свинину, - сміється кум. - Тепер, як маю м'ясо на продаж, завжди, хоч і не зупиняють, біля ДАІ стаю сам і пропоную чи не треба їм стегенця. Продаю за доляри, дорого не беру. Не беруть, хмуро проганяють. Бо ж не скажуть віддай награвлені нами гроші – сміється мій кум.

*уритний – в'їдливій (місц.)

ДОРОЖНЯ ДИСКУСІЯ

Була середина 1990-х. У Севастополі кипіли пристрасті навколо Чорноморського флоту. Мітинги змінювалися "шествіями" і пікетами ВМС України. В основному в них приймали участь літні люди, ветерани, активність яких підкріплювалася матеріально, то ж ходили як на роботу. А ми, офіцери ВМС, попри політичний процес розподілу флоту, будували флот власний, український. Фінансування не було, взамін нього було висунуте гасло: "За гроші кожний збудує, а ви попробуйте збудувати без коштів" та "забудьте ідеологію радянського офіцера, який служив на всьому готовому".

Я їду у відрядження шукати шефську допомогу. Поїзд відправляється з Сімферополя, то ж, щоб встигнути, добираюся з Севастополя першою електричкою. Сутужно в країні, сутужно і в Севастополі. Вагон електрички заповнений вщент бабусями, літніми людьми – їдуть в Сімферополь за продуктами, там вони дешевші. Затим їх перепродують у Севастополі. Таких ще недавно, в радянські часи, називали спекулянтами. А тепер вони всі учасники малого бізнесу. Більшість з них не раз бачив на мітингах проросійських організацій на майдані Нахімова – там у них другий бізнес, бо за мітинги їм платять. Але мову ведуть не про перший, а про другий свій бізнес: про Росію, де життя легке і прекрасне, де все дешево, та про "неділимий флот", який намірилася приватизувати бандерівська Україна. Я не встрявав у їх розмови, там марно щось пояснювати. Та незабаром пильні бабусі замітили мій тризуб на кашкеті.

- Ось гляньте, - на високій октаві повідомила одна з активних, - націоналіст сидить, клятвopреступнік! Я його по телевізору не раз бачила. Націоналістична морда, зрадник Росії!

І пішло і поїхало. Більшість літніх людей вперлося в мене ненависними очима. Позаду мене на задній лавці сидить молода пара. Жіночка шепоче мені на вухо, мовляв ми вас підтримуємо, ми з вами.

- Дякую, - відповідаю, - тільки ви заявіть про це оцій юрбі пенсіонерів, щоб почули. Молода жіночка одвернулася і більше про підтримку від неї я нічого не чув.

А вагон клекоче. Я виявився винним у розвалі Союзу, у тому, що Україна з нашої подачі претендує на "неділимий і героїчний флот", що відкрили для НАТО город русскої слави Севастополь і взагалі, якби не ВМС України і не ми, клятвопреступнікі, то життя у них було б значно кращим і Союз би не розвалився.

- Ви яке маєте відношення до флоту?, - питаю у найкрикливішої. - Напевно, у молодості лише з офіцерами в ресторанах штормили та штурмували боновий магазин*.

І попав як у "десятку". Бо огрядні бабусі аж лицем перемінилися:

- Ми паахааааалііі...., миии победіііііі у війніііі, - понеслось вагоном. Брешуть так, що й самі вірять у свою брехню, бо своєму віку вони найбільше під час війни могли бути дітьми.

Навпроти мене скромно сиділа невеличка літня жіночка, кримська татарка. Сиділа тихенько, поклавши натруджені руки на хуdefькі коліна. Сумно дивилася поперед себе, не вмiшувалася у цей проросійський ґвалт і весь час мовчала. Та не неї і уваги ніхто не звертав. Але від цієї жінки віяло якоюсь духовною снагою, відчувалася її внутрішня сила. І це відчував не лише я, а інші присутні і не наважувалися кидати в її адрес свій любимий слоган про "зраду" татар і їх спілку з "хохлами". Та коли одна з біснуватих скочила з свого місця з криком "я зараз зірву погони з цього націоналіста", старенька татарка встала і рішуче промовила:

- Мовчіть і тепер послушайте мене. Ніхто з вас війни не бачив і не воював. А я воювала, від Перекопа до Севастополя у боях була, захищала Севастополь. Ось мої рани, - підняла вона рукав своєї блузки і всі побачили шрами від колишніх бойових поранень.

Вагон змовк. Заперечити щось ветерану війни стало неможливим.

- Після захоплення німцями Севастополя я воювала в партизанах, в Кримських горах, була секретарем комсомольської організації загону. Але після звільнення Криму мене як худобину депортували до Узбекистану. Ось так ваша любима радянська влада подякувала мені за те, що я воювала за неї. Ніхто так і не поцікавився моїм бойовим минулим і не подякував за пролиту кров. Я сама родом з Балаклави, і мене, ветерана війни, не хочуть у Балаклаві приписувати. Там ще стоїть батьківський будинок в якому я виросла, та в ньому живуть чужі люди, які приїхали в Крим після депортації татар. Я не претендую на батьківський бу-

динок, хай ті люди там живуть, але я прошу виділити мені ділянку землі під будівництво у Балаклаві, щоб я могла жити біля могил своїх батьків. Мені відмовляють, пропонують місце високо на скалі геть за Балаклавою. Тому офіцер правий, ту владу і ту країну, яка була, не можна поважати і не можна повертати.

- Вам Росія і Турція помагає, - писнула одна з жінок.
- Ні, відповіла татарка. – Росія нас виселила з рідної землі і зараз робить вигляд, що до нас немає справи. Туреччина виділила невеликі кошти нам лише на мечеть. Нам скільки зараз може допомагає лише Україна. Слава Богу, що пособляє нашим повернутися в Крим.

Татарка сіла і у вагоні запанувала тиша. Ніхто більше не осмілювався їй заперечити чи завести чергову дискусію. Та й електропоїзд підійшов до Сімферополя. Виходячи з вагона, я щиро подякував кримській татарці за підтримку. Вона лише махнула рукою: робіть свою справу.

*Боновий магазин – магазин, в якому в радянські часи продавалися імпортовані речі за спеціальні чеки (бони), які видавалися військовим морякам за далекий похід замість валюти

ЧОРНА СМУГА В СЛУЖБІ

У мене у службі наступила чорна смуга. Зовсім чорна, без будь-якого просвіту. І дряять її до флотського блиску на суботніх нарадах в штабі ВМС, які називаються підведенням підсумків за тиждень. Ми, командири військових частин і кораблів, між собою називаємо їх "цирком одної особи", тобто командувача. Починався він о дев'ятій годині ранку і завершувався далеко по обіді. Крім офіцерів штабу там в обов'язковому порядку мусіли бути присутніми всі командири військових частин, кораблів і установ з заступниками. До перекуру командувач ВМС розказував нам які ми всі небораки, а після обіду драв з нас паски за різноманітні упущення, які за тиждень назбирали по флоту комендант гарнізону, прокуратура і офіцери штабу.

Минула субота почалася і закінчилася мною. Коли після короткого перекуру офіцери зайняли місця в актовому залі клубу штабу ВМС командувач ВМС адмірал Михайло Єжель коротко кинув коменданту гарнізону:

- Доповідайте, що у вас за тиждень

Комендант, здоровенний полковник, колишній морпіх, між іншим, мій сусід, розміщувалися в одному військовому містечку, хитро глянув в мою сторону і став доповідати:

- Пізно вночі патруль замітив, що на лавочці в Комсомольському парку, задравши ноги догори, спить п'яний військовослужбовець по військовій формі жіночої статі. Виявилось, що це матрос Військово-морських сил з телерадіоцентру "Бриз".
- Так-так, це вже цікаво, примружився в мою сторону адмірал, що не обіцяло мені нічого доброго. - Де у нас тут начальник "Бризу"? Ану, режисьор, вставай, хай на тебе командири подивляться. Ну і що там далі? – вже до коменданта.
- Коли розбудили матроса, ця досить дебели жінка-військовослужбовець накинулася на патрульних, вкусила лейтенанта за шию і пошкрябала обличчя двом матросам. У комендатурі кидалася на військовослужбовців, намагалася зламати двері камери, всю ніч кричала, грубо лаялася та погрожувала, що позвільняє всіх з військової служби.
- Ну, що скажете, начальник?, - прищурився на мене командувач.
- Ця жінка-військовослужбовець служить у нас три дні, переведена з штабу ВМС без погодження зі мною і не має відповідної спеціальності.., - почав я.
- Так!, - перервав мене адмірал.- Ви що, зібралися тут обговорювати директиви штабу? Вам дали матроса і ви маєте навчити його всьому, що потрібно для служби у вашому телерадіоцентрі і для захисту держави. А ви за три дні чого матроса навчили? Пити горілку і шльондрати ночами гарнізоном в пошуках надзвичайних подій? Та вас з посади знімати треба! Подумати тільки: матрос, притому жінка, лежить посеред ночі догори ногами, як бандит якийсь кидається на людей, мало не відгризла лейтенантові голову і чуть не вийняла очі у матросів. Це як розуміти? Це ви цьому своїх підлеглих вчите, це така у вас там дисципліна і порядок? Це ж ЧП флотського масштабу! Де тут виховна робота, а?

Командири і офіцери штабу за животи тримаються від сміху, представляючи собі як моя матроска зубами гризе шию офіцера і дряпає матросів. Справжня комедія, та й годі. Лише мені не до сміху.

А адмірал підкидає жару. А він умів зіронізувати, перебільшити, пробрати до кісток, та так, що ти стоїш і відчуваєш, що вже й сам став дурак-дураком:

- Таке лише на "Бризі" може трапитися. Одні кінщики, артисти і режисьори! Такий сюжет лише "Бриз" може придумати і продемонструвати насміх всьому гарнізону: п'яна жінка-військовослужбовець ходить містом дригом і з зубами кидається на все живе, на все, що рухається. Дербі! Бойовик!
- Як вона служила в штабі? - запитує у начальника штабу. - Встає офіцер оргмобуправління, який приближену раніше і надоївши

йому даму спеціально сплавив подальше від себе і штабу, і безсовісним образом бреше:

- Нормально служила. Зауважень не було. Вона сама напросилася на "Бриз".

Командувач побагровів:

- Сама? Знала де бардак коїться! Це що у вас там за порядки? За три дні служби споїли порядного військовослужбовця, жінку притому. У вас що, притон там? Ви маєте забезпечувати авторитет і престиж флоту, а ви, негідники, ганьбите український флот. Від такої організації, яку ви створили, сам зап'єш. Штабу, - гримить корабельним ревуном, - перевірити цю фірму режисьорську до останньої нитки!

І до мене:

- Забудьте про премію і про тринадцяту зарплату. Зрозуміли? Якщо зрозуміли, то йдіть виховуйте своїх матросів.

Даму забрали з комендатури і відправили додому приводити себе до порядку. На другий день її на службі не було. Появилася на третій, після обіду, добре напідпитку. Мій заступник з черговим ведуть її до мене. Доповідають, що прибула в нетверезому стані, погрожує розправою черговому, працівникам господарської служби – у штабі у неї багато знайомих. Питаються, що з нею робити, пояснювальну записку писати відмовляється.

- Раз випивша, - кажу, - і не підкоряється по службі, відправте у комендатуру. Хай там протверезіє.

Дама в пагонах кидається до мене:

- Та я так вас люблю, ради вас, товаришу командир, на все згідна, - і, задравши спідницю, починає... знімати труси.

Заступник з черговим, хоч обидва в роках, остовпіли від побаченого – такого в службі бачити їм ще не приходилося.

Комендант брати її не хоче. Сміється і каже, що у нього жіночих камер для тимчасово затриманих немає, а ту, що була, ця дама поламала. Я наказав даму відправити за межі частини і підготувати наказ про її звільнення в запас. За грубі і регулярні порушення умов контракту і відсутність дисципліни та примірності у службі. Доповів в штаб. Там сказали, що свої проблеми я повинен вирішувати сам.

Через кілька днів у мене майор з військової прокуратури. Каже мені, що я порушив права військовослужбовця і мене він буде притягати до відповідальності та вимагає звільнену в запас даму поновити на службі. Ось припис про відміну мого наказу. Я наклав протест командира на припис військового прокурора і порадив майору цю даму перевести для подальшої служби у військову прокуратуру. Пообіцявши мені проблеми, майор юстиції пішов геть.

Наступне підведення підсумків у суботу теж почалося з мене. Майор, представник прокуратури, розпочав свою доповідь з того, що я являюся матьорим порушником прав військовослужбовців, вигнав з служби жінку, яка, можливо, може стати матір'ю-одиначкою.

- Поясніть, скрипнув зубами у мою сторону адмірал.

Я коротко доповів суть проблеми і заявив, що я краще сам звільнюся з служби, чим поновлю цю даму на службі. Її лічити треба від алкоголізму, а не служити на флоті.

- Що вам відповів начальник "Бризу"?, - запитав командувач ВМС майора юстиції.

- Наклав протест на мою постанову і порадив цю даму перевести в прокуратуру.

- Ну то й забирайте, в чому проблема?

Майор відмовився і ображено змовк. Затим протягом місяця моя дружина отримувала телефонні дзвінки від цієї дами, що я мовби регулярно призначаю їй зустріч і не появляюся, а вона ось все очікує на зустріч.

ПРЕЗИДЕНТСЬКА ІНСПЕКЦІЯ

Львівська область нам виділила трохи грошей на розвиток нашої телерадіокомпанії. За ті кошти ми закупили у севастопольської фірми відеомагнітофон і відеокамеру. Та пройшло небагато часу і... доповідає черговий, що прийшов якийсь ревізор з Києва. Я ревізора не чекав, недавно нас перевіряла контрольно-ревізійна комісія флоту. Але раз прибув – то хай входить.

До кабінету заходить невеличкий дядько вже в літах в костюмчику, що вже бачив види. Показує посвідчення: ревізор-інспектор Головного ревізійного управління Адміністрації Президента України.

- Ось-те на, - здивувався я. - То може і сам Президент Кучма незабаром до нас завітає, - мало не обнімаю ревізора я.

- Не прийде, - чую у відповідь, - мене прислав.

Я йому пропоную чай з дороги, каву, цигарку... Не можна, каже, заборонено, бо те буде вважатися як хабар чи підкуп. Ну, не можна, так не можна, думаю, сиди, дідусю, голодуй.

- А в чому справа?, - запитую. Що привело вас до нас в таку далеку дорогу?

- Так, - витягує з сумки якісь папери, читає, шукає якісь записи і до мене: - Ви закупили у такої-то фірми електронні товари?

- Купували, - відповідаю.

- А документи є?

- Є, - кажу, - і прошу бухгалтера їх представити.
- Ага, добре, все правильно, - перелиставши фінансові документи, каже ревізор.
- А сам товар де зараз, облікований?
- Облікований як на флоті положено.
- Покажіть.
- Та ось відеоманітофон у студії, а відеокамера на зйомках. Прийдеться вам почекати години дві.

Звіривши номер манітофона з обліковими і фінансовими документами ревізор зібрався чекати нашого телеоператора.

- Добре, - каже, - почекаємо.
- А чого, - питає, - ви не закупили товар у державному магазині, а у приватному?
- Та я б з задоволенням поступив би так, - відповідаю, - але де ж такий знайти? Перевіряв у Сімферополі, Ялті, Миколаєві, Києві і Одесі. Не знайшов таких. А у Севастопольському магазині виявився найдешевшим, тому й купив у них. А що, є якісь претензії до нас?
- Дійсно, - каже ревізор, - нема вже державних магазинів. Але фірма, послугами магазину якої ви користувалися, в корупції замішана.
- Ну, а я тут до чого. Я ж їх до того не замішував.
- До вас претензій у цьому плані нема.

Затим ревізору набридло довго чекати. Він подивився журнал видачі відеокамер тай каже мені.

- Я підумав, нічого мені ваші злидні тут перевіряти. Але знайте, якщо б ви украли тисячу-дві гривень, точно б сиділи. Але якщо тисяч так на п'ятсот – мільйон, то тоді вам би личило сидіти у Верховній Раді.

ГРОМАДСЬКА РОБОТА.

Главком ВМС України адмірал Михайло Єжель викликав терміново. Мене як голову севастопольської організації Спільноти офіцерів України, Миколу Гука як голову товариства "Просвіта" і кандидата історичних наук з Військово-морського інституту Анатолія Сивака як керівника міського осередку партії "Батьківщина". В управлінні виховної роботи сказали коротко: буде драти на паски!

Секрету не було. Місцевій владі та проросійським організаціям страшно мішала наявність у місті національно-патріотичних "Про-

світі", "Батьківщини" і СОУ, які не те, що міську владу не підтримували, а постійно викривали її антидержавні дії. До того ж, керівниками цих організацій були офіцери і викладач військово-морського інституту ВМС України, теж офіцер запасу. Тож нажалілися в Київ про політизацію українських військових у Севастополі, ну а звідти вже задіяли таке популярне в ті часи "телефонне право".

Главком Михайло Єжель сидів у кабінеті, пихтів як корабельний паровий котел, і по його виду було видно, що на його хтось добре "натиснув" зверху.

- Ну що, діячі, - замість привітання сказав адмірал, - сідайте. Так ви будете служити чи займатися політикою?
- Ми політикою не займаємося, ми займаємося громадською роботою у межах чинного законодавства після служби і у вихідні дні, - запротестували ми з Гуком.
- Різниця невелика. У вас що, восьмигодинний робочий день? Як на заводі, так? Ще вихідні дні, багато вільного часу маєте, а? - примружив очі адмірал, що не віщувало нам нічого доброго.
- Ось ви, Гук, замість флотської форми ходите містом у вишитій сорочці. Для морського офіцера у Севастополі це срамота, ганьба. Ваша "Просвіта" у вічній опозиції до влади, пікети ставите, протести пишете, націоналістичну газету випускаєте. Що, маєте багато вільного часу, служба вам раєм здається? А ви, Мамчак, СОУ було вже вмерла у Севастополі, а ви їх почали збирати, заяви приймаєте, критикуєте міністра оборони. Що, служба надоїла? Забули, що на військовій службі? А ви, Сивак, кандидат наук, партію, якої тут не було ніколи, створили, з прапорами під адміністрацію ходите. Ото отак наукою займаються?
- Ви обмежуєте мої конституційні права, - заявив Сивак. - Я не військовий і політичною роботою займаюся поза робочим часом і поза межами військових частин. Я можу оскаржити в суді...
- Та ладно вам, - збавив тон адмірал. - Скажіть, для чого вам ця громадська робота? Я от, наприклад, не займаюся громадською роботою і так дня для служби не хватає. І в громадських організаціях не перебуваю.
- Ні, - заперечив Гук. - Ви є членом громадської організації мисливців. Різниця між нашою громадською діяльністю в тому, що ви стріляєте тварин, а ми боремося за їх життя.
- ????.

Згодом, поганявши жовнами:

- Ладно, діячі, ідіть. Тільки глядіть мені! Ще одна скарга на вас - позвільняю до бісової матері!

НЕ ВИЗНАНА ДАТА

- Ви, пане народний депутат, перестаньте! Негайно! Тут вам не Верховна Рада! - ходив жилваками Головнокомандувач Військово-Морських сил адмірал Михайло Єжель. - Ви, пане капітан 1 рангу, мали би розуміти, що тут знаходяться і діючі офіцери, то ж негайно припиніть антипрезидентську риторику!

Та народний депутат України, наш товариш по орггрупі ВМС і один з перших офіцерів ВМС України капітан 1 рангу Євген Лупаков не звертав уваги на протести адмірала і продовжував читати вітання морякам Спілки офіцерів України у зв'язку з 10-ю річницею початку формування Військово-Морських сил України. Злочинна влада, яку очолює президент Кучма, не приділяє уваги національному флоту, ігнорує власну історію, переслідує патріотичних офіцерів, говорилося у зверненні, нищить Збройні Сили України і флот. Майже всі кораблі, отримані внаслідок злочинного розподілу Чорноморського флоту, такою ж злочинною кучмівською камарильєю у міністерстві оборони порізані на металобрухт, ВМС України не розбудовуються і не фінансуються, флотська інфраструктура нищиться. Державна влада, особисто міністр оборони генерал Кузьмук приділяють значно більше уваги флоту російському чим власному. Військова земля злочинцями в пагонах і без них розкрадається і розпродується...

Тут треба сказати, що майже всі командувачі Військово-Морських сил України, окрім віце-адмірала Бориса Кожина та адмірала Ігора Тенюха, не вважали за необхідне офіційно відзначати день відродження ВМС України, або як його називали по простому – день орггрупи, - бо не вони були першими, не вони проривали блокаду

військово-морського будівництва в Україні і всі вони появились у ВМС тоді, коли стало ясно, що процес розбудови національного флоту України прийняв незворотній характер. Тому офіцери колишньої орггрупи, члени Спільки офіцерів збиралися самостійно без і проти волі командування ВМС і по-скромному, без фанфар і високих фраз відзначали цей день попри позицію командування флоту і Міністерства оборони.

На цей раз, на 10-у річницю славної флотської дати, вирішили, як і минулі роки, запросити Главкома на святкування у ресторані "Казань", де напередодні замовили зал. Запрошувати Главкома доручили мені, як тодішньому голові організації СОУ.

- Так там же буде Лупаков, тому мене не буде, - у відповідь на запрошення сказав Єжель.

- Ну то й що, що він буде, він народний депутат України, як йому не бути, коли саме він найпершим стояв біля витоків створення ВМС. Та, ми йому, - кажу, - обмежимо мікрофон. Якось не гарно буде, коли вас не буде, ми ж наш, рідний флотський ювілей відзначаємо. П'яту річницю ВМС ми ж гарно, з участю не одного, групи народних депутатів, відзначали. Врешті, вговорив і Михайло Єжель погодився з дружиною прийти.

Главком з дружиною приїхав вчасно. Спершу вже сивочолі та молодші віком члени орггрупи ВМС, що колись наводила жах на адмірала Касатонова і його антиукраїнські організації Севастополя та Криму, сфотографувалися на пам'ять. Коли всі зібралися в залі, розпочали захід з короткої промови про історичне значення для країни розбудови національного флоту. А далі слово вже взяв Лупаков, народний депутат України.

- Якщо ви не перестанете проголошувати антипрезидентські гасла, - вже виходить з себе Єжель, я з офіцерами вийду звідси.

Та Лупаков читає далі. Єжель підхопив під руку дружину, оглянув зал і коротко сказав як наказав:

- Все. Йдемо звідси.

І вийшов. Та ніхто з офіцерів за ним слідом не пішов, що його трохи збентежило. Але не повернувся, поїхав геть.

Свято вдалося і без Главкома. Врешті, 5 квітня 1992 року, день виходу у світ указу Президента України про створення Військово-Морських сил України на базі Чорноморського флоту, що дислокується на території України, так і остався протягом більш чим два десятиліття так і не визнаним днем історичного морського календаря України та її Збройних Сил. Та й подібного календаря, на відміну від ЧФ РФ, у ВМС ЗС України немає. Живуть за російсько-радянськими морськими датами і мірками. Та й звідки йому взятися, коли ж самі

флотоводці і полководці України заявляють про неможливість утримання флоту Україною.

P.S. Відзначення 25-ї річниці ВМС України об'єднали з Днем ВМС; в Одесі про дату початку формування сучасних ВМС України теж не згадали. Однак... це не стало завадою для прес-центру ВМС через тиждень повідомити громадськість про широке відзначення цієї дати.

ФІНАНСОВЕ БЕЗПАМ'ЯТСТВО

То були непрості 90-ті роки, завершувало свій історичний біг ХХ століття. В країні йшла приватизація і у великій мірі фінансове шахрайство, народжувалися олігархи.

А ВМС України готуються до проведення чергового походу в Середземне море. Нарада в штабі ВМС. Готовилися доповідати про хід підготовки до виходу кораблів в море, кожний за свій учасок роботи. Та вийшло інакше. Таким командувача ВМС України ми ще не бачили. Взагалі-то стриманий, ну міг зіронізувати над кимось на нараді, пустити шпильку кому якусь з приводу його сухопутного минулого, але такого лютого, щоб грюкав кулаком по столу та не стримував себе – таке було вперше.

- Подумати тільки!, - гримів командувач, - мічман, начальник фінслужби "Славутича" без охорони прийшов у банк, отримав 150 тисяч гривень на похід корабля і... гроші пропали! А мічман втратив розум, не пам'ятає куди вони ділися!
- Кого дурите?! Мічмана арештувати, під трибунал його! А прокуратура у нас військова є?
- Мічман арештований, вже під слідством, - відповів прокурор гарнізону.
- Як мічман без належної охорони опинився в банку?, - накинувся адмірал на командира корабля.
- Так я ж його туди не послав. Він доповів, що йому у зв'язку з плануємим походом в Середземне море, треба бути у фінслужбі флоту. Пішов сам, фінансових доручень я йому не підписував, тому й охорони не було.
- Як він тоді отримав в банку гроші? Може фінслужба мені роз'яснить?

Пояснити ніхто не міг. Дісталось всім, у тому числі і фінслужбі флоту. Тим більше, що місяць тому назад зник, мовби утонув десь в морі, начальник фінвідділу севастопольського гарнізону, а разом з ним зникли і 67 тисяч гривень з його сейфу. Гривні були ще ті, тверді,

що йшли курсом до долара три до одного. Начфіна шукали, шукали, та так і не знайшли. Скоротили той фінвідділ як зайву і шкідливу установу, а тут ось знову надзвичайна подія на всі Збройні Сили і знову фінансисти. Згодом, десь місяців через три, появилася чутка, що севастопольський гарнізонний начфін винирнув у Ізраїлі, отримав там громадянство, а Ізраїль своїх громадян нікому не видає.

Військова прокуратура веде слідство, мічман сидить у камері. Психіатрична експертиза встановила, що у мічмана проявилася якась психічна хвороба, внаслідок якої хворий втратив пам'ять і його треба не судити, а лікувати. Помістили арештованого у психіатричну лікарню, лікували три місяці. І вилікували, визнали здоровим і придатним для подальшої флотської служби. Ось тільки він не пам'ятав, не міг пригадати, куди ділася отримана ним у банку сума грошей. На момент виносу грошей з банку хвороба у його пам'яті вигризла білу пляму, стійке і невиліковне безпам'ятство на ось такий період проявилось у нього і лікарі не могли тому дати ради. Свій схід з корабля, та як його арештували, все пригадав, ось тільки таке мале часове безпам'ятство залишилося і не піддалося лікуванню психіатрів. Лікарі сказали, що таке може трапитися з людиною, коли вона занадто перехвилювалася відповідальністю.

Висновок лікарської комісії та прокуратури був такий: раз мічман втратив гроші в момент своєї психічної неадекватності, то кримінальному переслідуванню він не підлягає. А раз він вже здоровий і адекватний то його повернули на попереднє місце служби начальником фінансової служби того ж корабля. А 150 тисяч гривень списали. І справу закрили.

Обурилися командири кораблів, офіцери штабу: як це розуміти?, це ж неприкрита корупція! А так, пояснили їм: мічман ж не винуватий у тому, що втратив пам'ять, це ж хвороба, кожний може захворіти. А гроші втратив під час хвороби – значить не підсудний! За захворювання не карають, а лікують. Права людини треба поважати, тому й повернули на службу.

У мене в кабінеті сидить ревізор-інспектор і аж сичить на мене: - У вас бардак у бухгалтерії. У касі скільки за інструкцією може зберігатися грошей? Сто гривень! А у вас 157 гривень і 50 копійок. Я буду доповідати командувачу.

- Так то ж зарплата працівника, який завтра повернеться з відрадження. Що, його без зарплати оставити, ви ж відрядні не фінансуєте.

- Нічого не знаю. Це мене не стосується.

- А коли десятки тисяч у начфіна у сейфі стриміли чи коли екіпаж "Славутича" обікрали ваші колеги, де ви були і як того мічмана,

що їх поцупив, знову у фінчастину повернули? Що, це знову вас не стосується?

Інспектор побагровів:

- Ви до начфіна не рівняйтеся. А мічмана повернули на службу по закону! Не пам'ятає людина куди гроші ділися, була хвора, а тепер здорова. Тому й служить далше. І не ваша то, взагалі, справа, ви ось у себе порядок наведіть.
- І в похід піде на кораблі?, не вгавав я. А там, коли валюту в руки візьме, не втратить знову пам'яті?
- І в похід піде! І знову кошти отримуватиме! А як втратить пам'ять, то знову будуть його лікувати. І знову буде служити! Це вас не стосується, а будете виступати – на місце вас поставимо! Мені сталося лише розвести руками – ну просто безцінний для фінансового управління кадр цей мічман!

Через деякий час фрегат "Гетьман Сагайдачний" і корабель управління "Славутич" вийшли у Середземне море. Я у поході забезпечую проведення спільних навчань з кораблями ВМС США. На три дні для віддиху зайшли з дружнім візитом до ізраїльського порту Хайфа. Наше посольство і командування ізраїльської військово-морської бази організували нам екскурсію по Святих місцях. Повертаємося вже під вечір. В автобусі бачу і фінансиста "Славутича". При під'їзді до Хайфи наш автобус зупинився і до салону зайшов... наш колишній начфін гарнізону. Статний і відкормлений, далеко не той хребет з ребрами, що ходив Севастополем. І відразу направився до мічмана-фінансиста. Той любо з ним привітався і передав йому акуратний згорток. Сказав, що це передача від його родини з Севастополя.

ПЛОДИ КАКТУСА

Завершувався наш візит у Хайфу. Ми вже відвідали місцеву владу та командувача військово-морської бази, ознайомилися з містом, побували у Святих місцях, прийняли на борту дипкорпус і провели теплі зустрічі з місцевими інтелігенцією та ветеранами міста. Серед групи ізраїльських ветеранів переважали обвішані нагородами экс-радянські ветерани: на їх грудях красувалися ордени "Червоної зірки", "Червоного прапора", медалі "За отвагу", "За бойові заслуги" та інші фронтові нагороди. До мене підійшов ветеран, груди якого прикрашали лише дві невеличкі медалі - воював проти Роммеля в Африці, зати́м у Європі. Продемонстрував ветеранський журнал, який вони видають у Хайфі. На адресу экс-радянських ветеранів махнув рукою: то ветерани" Ташкентського фронту". Мені тут же пригадався

дядько моєї дружини, фронтовик, інвалід війни, колишній морський піхотинець, який після війни, рятуючи сім'ю від голоду, продав свої фронтові нагороди: медаль за мішок кукурудзяної муки, орден – за мішок пшеничної. Так врятував від голоду 1947 року і мою тещу.

Наш посол в Ізраїлі був дуже задоволений проведеною нами роботою під час візиту, бо, за його словами, одна справа говорити тут про Україну, інша – коли Україна у виді двох бойових кораблів сама завітала до Ізраїлю. Було багато цікавих зустрічей з нашими колишніми земляками. Ось, наприклад, коли ми з матросами з "Славутича" підходили у Єрусалимі до Стіни Плачу, то дівчата, які там несли охорону, у військовій формі і з американськими гвинтівками М-16 в руках, прочитавши на безкозирках матросів "Славутич", весело нам заспівали "Умань, Умань, Умань!". Виявилося, що вони всі народилися і виростили у нашій Умані і добре розмовляли українською.

Після обіду останнього дня візиту наш військовий аташе запропонував нам відвідати біблійне Галілейське море. Їдемо. Приїхали до узбережжя цього моря-озера, вода плещеться чиста-чиста. І риба там є. Зупинилися біля гарного православного собору, який навколо окутували великі кущі розцвівших олеандр різних кольорів. Місцина дуже гарна. Нас зустрів настоятель собору, грек, який досить сносно володів російською мовою. Ми зайшли в собор, помолилися і поставили свічки за мир на Святій землі та за успішний наш подальший морський похід. Після молитви і екскурсії священник запропонував нам

повечеряти у нього, показавши на мангал, що був пристосований збоку невеличкої пристані. Ми погодилися. Поки готували вечерю я з відеокамерою взявся досліджувати околиці. Побачив кілька кущів кактуса. Саме така колюча рослина який рік росте у мене дома в горшку на підвіконнику. Але не те, що пло-

доносити, цвісти не хоче. А тут, дивися, кактус вимахав на півтора метра цілим кущем, на верхніх колючих листочках якого, мов гірлянди, рясніли вже стиглі плоди. Ці плоди я бачив на базарі в Єрусалимі, коли повз нього проходили містом. До Криму і Севастополя у той час завозили багато фруктів з Африки і Азії, але плодів кактуса я не зустрічав. То ж зацікавився. Продавали їх у великих плетених кошиках з лози, точно таких, як плетуть у нас в Україні. Але ж ціна цього фрукту була десять доларів за кілограм! Ага, купив, хоч я цих

плодів до того не коштував - нам всього на три дні візиту видали десять доларів! То ж про плоди кактуса прийшлося забути. А тут ось вони ростуть на березі озера. Я спитав у священника чи можна кілька плодів зірвати, щоб попробувати, що це за такий екзотичний продукт. Він усміхнувся і сказав, що так, можна. Та коли я направився до кущів кактуса, отець щось сказав командирю фрегата "Гетьман Сагайдачний" і вони весело засміялися не спускаючи з мене очей.

Я зупинився.

- Та ні, можна, можна зірвати, - замахав руками отець, - даси і офіцерам скуштувати.

Ну, думаю, раз смієтеся, ви в мене скуштуєте цього плода! Я обережно зірвав штук п'ять спілих плодів, на вигляд як грецькі горіхи в кожурі, на яких росли рідкі невеличкі пучки нетвердих колючок і... відчув як запекло мої долоні і свербить так аж нестерпно. Мовби сунув руки в скловату! Я підніс один перезрілий, вже тріснутий, плід до рота і... запалало обличчя, особливо губи. Я потер долоні – стало ще гірше. А офіцери, священник вже успів їх про примхи цього плода розказати, аж катаються від сміху: ну як плоди кактуса, смачні?

Пожалів мене священник. Приніс клею ПВА, намазав мені руки і обличчя. Всі їдять шашлики, а я чекаю поки клей на мені засохне. Тобі, кажуть, і плода кактуса хватить, він калорійний, на три дні поживи хватить. Коли клей засох, разом з знятою плівкою клею повитягувалися і всі колючки з моїх рук і обличчя. Свербіти перестало, я полегшено зітхнув.

Виявляється, що цей колючий продукт природа наділила хитрим самозахистом. Під кожним пучком колючок розміщується булька стиснутого повітря. І коли на плід падає тінь від руки, яка хоче їх зірвати, або взяти їх в руки, колючки відразу відстрілюються. Тому плоди зривають у шкіряних рукавицях. Коли вони згодом трохи прив'януть, то стиснуте повітря спускається і тоді плоди стають безпечними. І лише тоді їх можна їсти.

А плоди кактуса виявилися такі смачними, кисло- солодкого смаку. Варто було їх зривати.

БРАТ Че ГЕВАРИ

Севастополь. Літо. Неділя. Сонячна днина. Сонце зранку вже добряче припікає. Настрій відповідний. Жінка замість відправити мене на пляж посилає на базар за продуктами. Базар десь так метрів за триста від будинку. Та йду, надіваю шорти і білу футболку. Це моя

любима футболка. Її мені подарував міський голова Дрогобича Микола Гук, мій старий колега. Я ще тоді служив у ВМС України і мене дрогобицький голова, колись ми разом "просвітяли" у Севастополі, запросив на День міста, як делегацію ВМС України з Севастополя. Поїхав я разом з заслуженим артистом України Олександром Івановим. Ось на День міста міський голова і подарував нам футболки, виготовлені до 150-річчя з дня народження Івана Франка: на грудях портрет Каменяра, а на спині надпис "Галичина" - нафтопереробний комплекс". Класна футболка. Як колись казали старші люди, стала для мене святошною. Одягаю на вулицю вперше. Дружина так... подивилася на мої приготування та й каже:

- Ти, дивися мені, щоб продукти купив і додому приніс.

- А куди ж я їх діну, як не додому принесу?

Іду. Мій квартал, де живу, це спальний район ветеранів Чорноморського флоту. Колись служили разом на флоті, тепер більшість з них живуть совдепівським минулим і на свята ходять колонами під російськими прапорами. Але сьогодні не свято, просто базарний день, народ вулицю туди – сюди ходить. Мою футболку оглядають спереду і ззаду. Відчуваю, багатьох дратує український текст, Франко і особливо надпис "Галичина". Ось на англійському, чи арабському було б написано "Галичина", хоч би по-китайськи, в текстах яких ані телень - абсолютна більшість з них не розбирається, все було б ок'ей, так як треба совковому плебсу. А ось українською в "городе русской славы"?

Першими мене зачепили два "вітренківці", матроси з якоїсь ржавої посудини Чорноморського флоту, живуть у сусідньому будинку. Причепилися до слова "Галичина". Я їх відшвартував сходу, ткнувши носом в ковбасу "Галицька" і пиво "Львівське", яке вони якраз несли в руках. Поки вони думали над відповіддю, я відійшов геть.

Підходжу до хлібної лавки. Назустріч йдуть два досить літні сиві капітани 1 рангу, один з кавулею, другий без неї. Не зважаючи на літню спеку обидва у чорній парадній формі, їх тужурки геть обвішані ювілейними і пам'ятними медалями, жетонами і всякими флотськими значками. В обох висять вручені Сажі Умалатовою фейкові "ордени Леніна і бойового червоного прапора". Ну, ці, здогадуюся, обидва з союзу радянських офіцерів, гомо советікус. Йдуть з квітами, напевно були в якісь школі. Ці жодного культурно-просвітницького заходу не оминають, напевно виховували українську молодь в душі вірності

справі "отцов і дедов", розказували про агресивне НАТО, Сталіна і перемогу, якої самі не кували.

Побачили мене, зупинилися. Немигаючі погляди, як корабельний артилерійський радар, вперлися в портрет Івана Франка на моїй футболці. Один з ветеранів підступив поближче і ткнув кавулею мені в груди:

- Іван Франко, це хто? - І таки намагається схопити мене за майку.

Ех, думаю собі, був би ти молодшим, я б тобі, що десятиліттями живеш в Україні, жуєш її хліб з салом, п'єш горілку і не знаєш, відати не хочеш про історію народу, що тебе годує, розказав би про Камеляра. Наглість, високомірність і всюдозволеність вразили – ці липові "переможці фашизму", що й живого гітлерівця ніколи в житті не бачили, взялися допитувати мене, незнайому їм людину, ось так, прямо посеред вулиці. Коли в майках з написами латиницею люди ходять поряд з ними, це у ветеранів питань не викликає. А ось з українською в городі, як вони вважають, "русской слави" виходить зась?

Але... на старість не ображаються. Мені стало зовсім весело і чомусь забажалося оцих "хранітелей" совдепівських традицій трохи перевірити на історичні знання, так сказати, виступити перед ними у їх же ролі. Тому я так спокійно їм у відповідь:

- Що, не знаєш? Франко – це брат Че Гевари.

Очі цього капраза округлилися. Повернувшись до свого колеги і витерши спітніле чоло так задумливо говорить:

- Ти гляди, це ж треба так! Я ж на Кубі бував, а ось про брата Че Гевари нічого не знаю.

- Нічого, - кажу, - тепер вже знаєш. Наступного разу у школі будеш розказувати, як брат Че Гевари перебував у піонерському таборі в Артеку. В Ялті ось з цього приводу спеціальну майку випустили, - ударив себе в груди. І гордо пішов своєю дорогою.

ЗА ЧЕСТЬ ГЕРОЯ

До мене в кабінет зайшов збуджений ветеран війни, Герой Радянського Союзу, віце-адмірал у відставці Володимир Пилипенко. В очах бринять сльози несправедливості. І відразу замість вітання:

- Може хоч ти мені допоможеш? Я ж за Україну, за український флот, а зі мною так поступають...

- Так що трапилось?

- Мене цькують у Севастополі, ветерани перестали вже здороватися, зрадником обзивають, запроданцем бандерівцям навіть у пресі. А ніхто не хоче за мене, ветерана-моряка, заступитися.

Я знав, що місяць десь тому назад наш Герой на запрошення ветеранів УПА був на ювілеї так званої Колківської республіки, території в Західній Україні, на Волині, яку бійці УПА було звільнили від гітлерівської окупації. Ну поїхав, та й поїхав, побратався з такими же ветеранами війни як сам, мало хто куди з Севастополя їде. Їдуть, і притьмом, аж у саму колись нацистську Німеччину, чи то до обляяних у Севастополі США. І ще гордяться згодом, що там були. А тут... А тут якась безчесна людина переслала до Севастополя фотографії, де Пилипенко разом з ветеранами УПА покладає квіти до пам'ятника загиблим на війні повстанцям і фронтовикам та фото його кашкета на вішалці разом з кашкетами ветеранів УПА. У Севастополі місцеві проросійські організації ветеранів, а надто газета комуністів, з цього розіграли цілий спектакль по дискредитації Героя війни. Його усунули з посади голови організації ветеранів війни, вчорашні друзі-фронтовики перестали з ним вітатися, а місцева влада перестала запрошувати на заходи, в яких раніше він брав обов'язкову участь, та відмовила у присвоєнні йому звання Почесного жителя Севастополя.

Володимир Пилипенко отримав звання Героя за звільнення Севастополя ще будучи старшим лейтенантом і серед Героїв Радянського Союзу, що проживали у Севастополі, був таким один. Під час війни Пилипенко на своїм торпеднім катері виграв бій з шістьма німецькими артилерійськими катерами та у румунського есмінця, збив два ворожих літаки та звершив ще багато героїчних справ. То ж ми у Військово-Морських силах вважали його сучасним Казарським і оголосили почесним матросом корвета "Вінниця" - ветеран народився і пішов на флот з Вінничини. Одним з перших ветеранів у Севастополі підтримав проголошення незалежності України, сприяв становленню і будівництву Військово-Морських сил України. Авторитетний у Севастополі і в Україні Герой війни став кавалером-лицарем українського ордена Богдана Хмельницького всіх ступенів, являвся морально-бойовим і духовним прапором молодих Військово-Морських сил України, один з небагатьох ветеранів війни твердо і послідовно підтримував українських моряків, приймав активну участь у патріотичному вихованню молодих моряків і прививав їм любов до України. І його активність сильно бентежила противників української державності та флоту України – за ними йдуть і підтримують ветерани війни, навіть Герої Радянського Союзу! Вінницький козак, як він себе називав, однією своєю присутністю розвалював міф про Севастополь як "город русской слави". Будучи вже у поважних літах, душею завжди був молодим і моторним, для українських офіцерів був прикладом служіння своєму народу і патріотизму. Однак не всі розуміли значення і ролі Героя війни у самих Військово-Морських силах. У ветерана війни була

мізерна пенсія, однак йому так і не знайшли посади у Військово-морському інституті, хоча там працювали значно старші за нього працівники, без будь-яких заслуг перед Україною.

- Я щойно був у командувача ВМС України адмірала Єжеля, земляка свого, - продовжив ветеран. - Кажу йому: допоможи мені, ти ж маєш вплив у місті. Бо не лише в газетах брешуть на мене, але й додому дзвонять і ганьблять мене і дружину ті, хто живого гітлерівця і в очі ніколи не бачив.

І почув ветеран війни від свого командувача-земляка:

- А ти чого туди поїхав? Хто тебе посилав до тих бандерівців? Вони тобі треба? Я тобі нічим порадити не можу.

І випровадив земляка і Героя війни з кабінету. Про державну політику примирення ветеранів війни командувач ВМС зробив вигляд, що не знає.

- Мене запросила організація ветеранів війни Юхновського, організацію якої я очолюю в Севастополі, - продовжує ділитися пережитим ветеран. - Ну поїхав я, зустріли мене дуже добре. Послухав я бандерівців бо ж раніше ніколи з ними не зустрічався, подивився у музеї, поговорив з людьми. Та гарні вони хлопці, добре гітлерівців били: вони у лісах Волині і Рівненщини, а ми на

**Віце-адмірал Володимир Пилипенко на ювілеї
Колківської республіки УПА**

морі. Ми ж з повстанцями не билися. Вони воювали за вільну Україну, а ми зараз теж захищаємо Україну, значить маємо бути разом. Що нам з ними ділити? А Ежелъ ось так мене фактично випровадив, слухати не захотів, вже мало не з сльозами на очах мовить ображений ветеран війни.

Я пригостив ветерана кавою і запросив приїхати голову міського товариства "Просвіта" Миколу Гука. Саме з ним ми не так давно організували святкування 80-річного ювілею Пилипенка, яке вилилося у загальноміський захід. Привітати ветерана прибуло мало не тисяча севастопольців, вимушена була тоді приєднатися до "Просвіти" і держадміністрація та військова рада ВМС України. Прибула група народних депутатів з Верховної Ради України, вітали школярі, ветерану було вручено багато подарунків. Мене так, - говорив ювіляр пізніше, - у радянські часи не шанували. Отже, авторитет у Героя війни у Севастополі є, а з комуністами, говорю йому, ми якось справимося разом і без командувача.

Приїхав голова "Просвіти". Разом ми вирішили, що треба за приниження честі і гідності віце-адмірала, ветерана і Героя війни та за надумані наклепи подати на комуністів до суду і притягнути їх до відповідальності за цькування ветерана війни. А решта примовкне, ще вибачатися будуть. Ветеран спершу не погоджувався, мовляв, я на старості літ буду ще судами волочитися. Але ми його вмовили, що він буде присутнім тільки на першому засіданні, ми його привеземо і відвеземо, а захищати його буде адвокат, голова білоруського товариства "Пагоня", безкоштовно, на що він відразу погодився. Гідність і честь Героя війни багато коштує, запропонував Гук, тому моральну шкоду визначимо у сто тисяч гривень, які перерахуємо на рахунок українського дитячого садочка – був такий у той час у Севастополі. Суд однозначно виграшний, запевнив нас телефоном адвокат. На цім і погодилися.

Розпочався суд. Ну, всі знали який у Севастополі суд, але на цей раз у місті-герої, який так кічився своїм минулим героїзмом, честь і гідність відстоював сам Герой Радянського Союзу від... цькування прихильниками того ж союзу. Судді, явно прихильному до комуністів, у цьому випадку не було куди діватися, то ж розпочав з заборони знімати процес на відео. Комуністам прийшлося збавити пиху і згодом разом з суддею почали вмовляти віце-адмірала заключити мирову угоду. Ми перечили, почалися телефонні дзвінки вмовити Пилипенка погодитися забрати позовну заяву. Ми вирішили йти до кінця і дочекатися рішення суду. Однак до адмірала прийшла ціла делегація ветеранів війни з проханням припинити процес, за що обіцяли продовжити з ним дружбу, запевняли, що більше жодне ЗМІ не

буде писати про нього різні пасквілі, а комуністи дадуть спростування раніше оприлюдненої ними інформації.

І... умовили ветерана війни. Віце-адмірал Володимир Пилипенко був не лише воїном, а й довголітнім педагогом, доброю і широко людиною, не умів таїти зла, тому й погодився з бойовими соратниками та підписав мирову угоду, яку суд прийняв, зобов'язавши комуністичного редактора спростувати раніше оприлюднену ними інформацію без виплати моральної шкоди. Комуністи ж осталися такими ж як були, надрукувавши у закутку останньої сторінки своєї газети лише двома рядками, що, мовляв, раніше поширена інформація стосовно Володимира Пилипенка була дещо не достовірною. І все. І продовжувала нагнітати істерику навколо Володимира Пилипенка.

Проїшов час. Пішов з життя Володимир Пилипенко. Змінилося командування українського флоту. Коли у Севастополі відкривали Військово-морський ліцей поступила пропозиція від Спілки офіцерів України та "Просвіти" присвоїти йому ім'я видатного моряка України віце-адмірала Володимира Пилипенка. Бо він був ще й доцентом, сімнадцять років очолював Калінінградське вище військово-морське училище, яке і створив після війни.

- Ні!, - твердо відповів командувач Військово-морських сил України адмірал Ігор Тенюх. - Він мало зробив для України.

Командувач, напевно, вважав, що саме він є найбільшим будівничим флоту, а те, хто що інший зробив – не вартує його уваги, значення для флоту не має.

Так і остався Військово-морський ліцей безіменним, а ім'я видатного українського моряка не увічненим на флоті України. Після анексії Криму про Героя боїв за визволення Севастополя від німецько-фашистських загарбників у місті-герої уже не згадують - був "українським націоналістом", тут появилися нові герої. Але не виглядає, не відомо наразі, як і чи шанують пам'ять про Героя війни, видатного українського моряка у сучасних Військово-Морських силах, яким віце-адмірал у відставці Володимир Пилипенко присвятив два десятки останніх своїх літ життя. Його ім'я і ратні подвиги в роки кровавої війни з німецько-фашистськими загарбниками мали би сьогодні, коли вогнем палає схід України, бути прикладом жертвовності і мужності у боротьбі за свободу і цілісність України, надихати на вірність присязі, народу і флоту. Його іменем мав би бути названий один з бронекатерів, бо Володимир Степанович був моряком-катерником. Він і з життя пішов з думкою про флот і Україну. Я це знаю напевно, бо часто його, вже важко хворого, провідував в останні дні його життя.

ПЕРСОНА НОН ГРАТА

Дивно якось. В Україні вже який рік судять Комуністичну партію, ідеологію якої заборонили законом. І не можуть ні засудити, ні виправдати її злочини. Партія як гідра стоголова пручається і викручується у різний спосіб, а суди все переносять. Ось читаю чергове повідомлення: компартія, яка, перебуваючи при владі, за 70 літ закатувала мільйони людей, яка розв'язала Другу Світову війну та ще цілий ряд менших... подала позов до Євросуду з приводу порушення стосовно неї прав людини. Сприймається це як порушення прав комуністів убивати людей?

З цього приводу пригадалася давня розповідь мого інститутського товариша, про свого колишнього земляка, аргентинського депутата-комуніста і олігарха, а тепер просто сільського діда Василя.

Діда Василя знали у всьому районі. За звичай односельці поза очі звали його Персона.

- А куди йдеш?

- Та до Персони, спитати треба.

Виглядав дід Василь, як до застійних радянських часів, досить незвично. Ходив у доволі потріпаних джинсах, джинсова сорочка завжди була навипуск, сиве волосся сягало пліч, а на його голові завжди знаходилося широке аргентинське сомбреро. Був високого росту, худокостим, кремезним в плечах. І хоча дід Василь мав дві вищі освіти, жив з того, що копав могили на сільському цвинтарі та з невеликого городу коло старої хати.

За звичай, частіше діда можна було побачити біля невеликого віконця, що виходило на дорогу, за читанням газет. Партійних газет принципово не читав, особливо не сприймав обласну "Прикарпатську правду", які називав скромно "неправдивими". Перечитував старі аргентинські, які колись привіз з собою, та художні книги з української класики.

Діда Василя в 1960-ті роки вислали з Аргентини. Був він там сенатором, депутатом аргентинського парламенту і мільонером. Вислали його на Батьківщину як персону нон грата за активну комуністичну діяльність, яка тамтешньою владою була розцінена як антиаргентинська, антидержавна та за фінансування марксистських терористів.

Дід Василь виїхав в еміграцію зовсім малим разом з батьками ще за небіжки Австрії. Поневіряючись світом в пошуках заробітку, родина потрапила до Аргентини. Юнаком свій трудовий стаж Василь разом з батьком починав лісорубом. Валив аргентинські прерії і вчився. Закінчив коледж, згодом економічний і юридичний факультети

столичного університету. Розпочавши свою власну справу в готельному бізнесі, досяг успіху, став мільонером і поважною у суспільстві людиною.

Ще в університеті Василь захопився модним серед молоді тих часів марксизмом, вступив до соціалістичної партії і став її активістом. Як юрист, захищав бідних, займався благодичністю, з часом прийшла популярність політика. Після Другої світової війни був обраний сенатором, став комуністом і підтримував тісні стосунки з радянським посольством. В депутатській залі сенату сидів з червоним радянським прапором і наполягав на необхідності встановлення в Аргентині радянської влади. Заперечень, що в Радянському Союзі життя далеко не таке, як його малюють пропагандисти з посольства СРСР, що в його рідній Україні знову мало не черговий голодомор, слухати не хотів, виступав за перетворення Аргентини в соціалістичну республіку. Не лише агітував але й організовував політичні акції та фінансував марксистських бойовиків.

Василя умовляли політики, керівники держави, що негоже йому, поважній і відомій особі вести таку політику в державі, яка забезпечила йому у житті все. Натякали на можливим виселенні на Батьківщину до комуністичного раю. Та Василь не уймався. Посольство СРСР підтримувало і запевняло його, що образити його, міжнародного комуністичного діяча, СРСР не дозволить нікому, що він в Союзі уже є національним героєм і буде забезпеченим країною трудящих не гірше чим в імперіалістичній Аргентині.

Закордонна політична кар'єра Василя закінчилася водночас. Після чергового мітингу і конфлікту з поліцією його запросили до міністерства закордонних справ, оголосили його подальше перебування в країні небажаним, тобто персоною нон грата, і вручили квиток на пароплав з Буенос-Айреса до Одеси. Часу на збори визначили всього три дні. За ці дні він мав вирішити питання і долю власного майна та уладнати всі свої справи в Аргентині.

Василь кинувся за допомогою до радянського посольства. Там відповіли, що окрім дипломатичної заяви, більш нічим допомогти не можуть. Пообіцяли допомогу в Союзі. Майно прийшлося продавати з молотка, за безцінь. Хто ж заплатить дорожче, коли знають, що все одно залишиш і так? З усіх своїх мільйонів виторгував якихось сто тисяч доларів. За порадою радянського посла всі свої гроші перевів на рахунок посольства, обіцяли так їх надійніше зберегти від імперіалістичних зазіхань, а затим переслати йому на Батьківщину.

...В Одесі на морському вокзалі грав військовий оркестр, піонери з барабанами били марші і віддавали салют. Стояла куча партійного начальства. Вітали борця з світовим імперіалізмом квітами і

згодом, після мітингу, провели до поїзда Одеса – Івано-Франківськ. Радянських карбованців у Василя не було, тож квитка придбали для нього безкоштовно. Безкоштовно відправили й телеграму в рідне село, мовляв, зустрічайте дорогого гостя. Василь радів, ось вона омріяна радянська Батьківщина, зустрічають як героя, шанують як – то ж варто було боротись за таке життя.

В Коломиї вранці Василя вже ніхто не зустрічав. Навпаки, за незвичний для Прикарпаття одяг ловив на собі підозрілі погляди. В касі повідомили, що до Болехова поїзди не ходять. Автобуса теж не було. Знайшов таксі, запропонував за 50 доларів довести до райцентру. Водій навідріз відмовив, сказав, що ще жити хоче, і до Сибіру його не тягне. Але за запропоновані джинси з задоволенням погодився і виглядав задоволеним якби отримав чималу суму.

- Це ж інша справа, - зрадів таксист.

В Болехові на Василя чекав двоюрідний брат Микола. Приїхав на возі. До села було ще з двадцять кілометрів гірської битої сільської дороги. Усівшись на возі, Василь роздивлявся добре призабуті рідні краї. Вони дійсно мало скидалися на красиві кольорові буклети про радянську Україну які брав і розповсюджував з радянського посольства в Аргентині. Хати в селах старі, під соломою і дранкою, тини плетені, майже не змінилися з часів його дитинства.

- Якийсь ненормальний таксист мені в Коломиї трапився, - розказував брату Василь, - за долари їхати не захотів, а за джинси – погодився радо так, наче я йому дав маєток. Та ціна їм то півтора долара.

- Ну й дурень ти, Василю, хоч і в світах вчений, - відповів брат.

- Та за ті твої заморські сподні* у нас місяць можна жити. Добре жити! Ну й дурень ти, брате-сенаторе, ніц життя нашого не знаєш.

Екс-сенатор давався диву, не розумів такого підходу до життя. На третій день перебування в рідному селі Василя позвали до райкому партії. Їхав знов на братовім возі, другого транспорту не було. Звідти повезли в обком.

Розмова аргентинського сенатора з першим секретарем обкому партії тривала довго. Виявилося, що вони по різному підходять до теорії і практики марксизму-ленінізму. Секретар обкому визнав сенатора троцькістом, буржуазним агентом, сподвижником вейсманістів-морганістів і заявив, що з такими ідеологічними шкідниками партія рішуче бореться. Довіри до мільонера нема і бути не може.

Василя заборонили приймати на роботу, навіть до колгоспу. Валюту, яку він мав на рахунку, визнали такою, що отримана на експлуатації трудящих, тому націоналізували. Колишній мільонер остався без засобів до існування.

- В Аргентині емігрантом в молоді літа було легше, зітхав колишній сенатор, там держава надавала хоч якусь допомогу. А тут, на рідній землі, щоб вижити, за десятку прийшлося копати могили на цвинтарі.

Інколи його кликали сусіди допомогти по господарству та щонебудь зробити біля хати. Так і жив Василь-персона у старій батьківській хаті під наглядом КДБ до своїх останніх днів.

Історію колишнього прикарпатського сенатора варто би знати всім тим, хто і сьогодні під червоними прапорами збирається будувати майбутнє України.

*сподні – штани (місцеве).

ЯК "БАНДЕРІВЕЦЬ" В ОКЕАН ХОДИВ

2000 рік. Військово-Морські сили України отримали запрошення від США взяти участь у "Міжнародному військовому огляді-2000", присвяченому 220-й річниці Військово-морських сил США. У штабі ВМС визначили, що представляти національний флот у Нью-Йорку буде корабель управління "Славутич". Командиром походу призначили командира 1-ї бригади надводних кораблів капітана 1 рангу Ігора Тенюха. Це був другий в історії ВМС трансатлантичний похід корабля ВМС України. Україна важко і поволі входила до міжнародного військово-морського співтовариства тому цей похід слід було належно представити і у першу чергу інформаційно. Враховуючи підсумки інформаційного забезпечення позаминулорічного офіційного візиту цього ж корабля до Хорватії, Ігор Тенюх включив до похідного штабу флотського журналіста капітана 2 рангу Миколу Гука. Крім служби в редакції газети "Флот України" Гук самостійно випускав і редагував просвітянську газету "Дзвін Севастополя" та являвся головою товариства "Просвіта". Командувач ВМС адмірал Єжель затвердив Гука до похідного штабу.

Гук готується до походу, встановлює інформаційні контакти передачі інформації з борту корабля, збирає в похід необхідні речі. Завтра вранці вихід в море, все готове... Та підготовка журналіста виявилася марною, вночі, перед виходом в море командувач ВМС без будь якого попередження офіцера з похідного списку викреслив. Ко-

мандир походу не заперечив і Гука не попередив. Журналісту повідомили "відбій" перед самим виходом в море, йому осталося лише помахати кораблю з берега рукою. Замість флотського журналіста в море пішов генерал, заступник командувача флоту з виховної роботи. Я зайшов до генерал узгодити подачу інформацію з борту корабля. Генерал спішився, у кабінеті набивав три великих чемодани. Я глянув на його турботи та й кажу:

- У мене таке враження, що ви збираєтеся за кордоном залишитися. Бо для чого стільки барахла з собою тягнути на борт корабля, коли там же все необхідне для походу є.

Генерал-афганець як жбурне чемоданом об підлогу:

- Ну не знущайся хоч ти наді мною! Ну, не ходив я ніколи в морські походи. Ну, моряки, дайте мені в море сходити хоч раз за службу.

Я попросив генерала взяти під контроль інформаційне забезпечення походу корабля. Погодили час і канали її передачі з борту в штаб. Пройшов з десятків днів. "Славутич" поволі загірив гвинтами води Атлантичного океану. Інформації з борту корабля для преси ніякої. Хіба що радіотелеграми про місце його знаходження та зрідка про дії аварійно-рятувальної команди, яка, до прикладу, на 130-му шпангоуті затулила пластиром умовну пробоїну.

Гук у пошуках хоч якоїсь інформації для флотської газети зайшов у штаб флоту. Побачивши його, командувач ВМС України адмірал Єжель у присутності кількох адміралів прорік:

- Ну що, бандерівець, пішов в Америку? Га-га-га-га... - І сміючись пішов з адміралами до салону на обід.

Інформаційно офіційний візит "Славутича" до США був провалений. Але це нікого не схвилювало, ні командувача ВМС, ні Генштаб, чи Міністерство оборони. Головне, що офіцер-бандерівець залишився на українському березі, не пішов до США. Та не зустрівся там з справжніми бандерівцями американськими.

ДЕНЬ ФЛОТУ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ

У штабі ВМС і серед севастопольських чиновників шум і тривога: на День флоту України приїде Президент України Віктор Ющенко. Пишемо-переписуємо сценарій свята і узгоджуємо з якоюсь дівчиною з Адміністрації Президента, яка виставляє себе відповідальнішою і більш значимою за міністра оборони. Все навколо чистять і білять. Мені, крім інформаційного забезпечення, нарізали ще завдання забезпечити доставку з Львова до Севастополя козацької чайки "Спас", бо президент кохається в старинних артефактах, то ж

треба йому показати прародителя українського флоту у всій його красі.

- Ти готуйся, - говорить мені командувач Військово-Морських Сил України, - Президент може зайти до тебе для участі в ефірі. В плані поки нема такого, але все може бути. І чайка щоб була!
- Та невже він прийде подивитися на нашу нужденність?
- Ти менше говори, а більше роби справу. Ото щоб твої студії блищали як... ну сам розумієш, по-флотськи. Вперед!

Чесно кажучи, я оті застереження пропустив повз вуха і ми продовжили працювати у нормальному режимі. Але ось за тиждень до Дня флоту схвильований мічман, черговий по телерадіокомпанії, доповідає, що приїхали дві круті іномарки. Вийшло з них кілька спортивних молодих чоловік і прямують до мене.

- Ми з охорони президента, - представляються і демонструють відповідні посвідчення. - Наше завдання забезпечити тут його безпеку і охорону. То ж маємо вивчити ваші умови і особливості. Дайте схему вашого будинку.
- А президент що, і справді до нас загляне? І що він бажає у нас робити і дивитися?
- Запланований прямий ефір Віктора Ющенка з вашої студії. Зможете забезпечити якісний ефір?
- Та, - кажу, ефір буде без проблем. У нас вже не раз бували міністри оборони Гриценко і Єхануров, народні депутати. То ж і Президента забезпечимо. А щодо безпеки, так наш колектив весь ляже за нашого Верховного, триматиме оборону до останнього.

Представники охорони послухали оте все, походили, обдивилися і задоволені покинули телерадіокомпанію. Через добу до наших воріт підкотила ще більша кавалькада крутих іномарок. Старший представився начальником охорони Президента України і повідомив, що він має ознайомитися з умовами підготовки і проведення ефіру. Походив, подивився та й каже:

- Що-то ви бідно виглядаєте, у такій простенькій студії наш Президент ще не був.
- Як нас фінансують, так маємо. Врешті, наша телерадіокомпанія, все те, що бачите створене не за рахунок бюджетних грошей, а при шефській допомозі областей з різних регіонів України. Могло би й такого не бути. Та хай Верховний Головнокомандувач подивиться в яких умовах ми тут розбудовуємо державу і флот.
- Ну, гаразд. А де у вас гримерна?
- Не положено по штату.
- А де ж ви гримуєте своїх ведучих.
- Ось тут кажу, за дверима у куточку.

- ??????. Ладно, можемо Президента гримувати на Севастопольському телебаченні он поряд і затим привезти сюди. Ну а туалет де у вас, якщо Президенту заманеться?
- Нема по проекту цього будинку, - відповідаю. На вулиці є, спільний з штабом дивізії ППО. Ще є у комдива при кабінеті.
- М-да, - промовив начальник охорони Президента, - то що Президент буде сто метрів бігти до туалету?
- Ми ходимо вже більше десяти років, - кажу, - а дозволу на підведення каналізації і води в наш будинок так нам і не дають. Хоч ось в ефір наш всі біжать, бо безкоштовний. То може Президент побачить і вирішить на місці наші проблеми.
- У такий сарай ми Президента не повеземо, - мовить мені начальник охорони.
- Та, - кажу, - такий сарай весь наш флот, ми ще у кращому стані. Поїхали київські гості. Дзвонить командувач.
- Ну що там у тебе, все нормально?
- Та нормально, - відповідаю,- до такого сараю, сказали, в якому ми працюємо, Ющенко не поведуть.
- Ти там що такого їм наговорив?
- Та сказав, що у нас весь флот такий сарай, а у нас ще краща ситуація. Командувач кинув слухавку.

Звичайно, Віктора Ющенко у нас в ефірі не було. І я зайнявся доставкою козацької чайки. Дзвонять з Львова і говорять, що чайка за габаритами на три метри довша за дозволені перевозкою трейлером вантажі, тому треба супроводження автоінспекції. А Львівське ДАІ без команди зверху не хоче виділяти супроводження. Дзвоню оперативному черговому МВС України і вимагаю терміново виділити автомобілі супроводження.

- Ти хто такий, що даєш нам команди, - чую у відповідь.
- Ну, тоді, як відповідальний перед Президентом за чайку, дзвоню у адміністрацію Президента, що день флоту зривається.
- Ладно, - пробурчало у слухавці, - виділимо супроводження

Чайку доставили вчасно. Але стоїть вона на Північній стороні, а зняти її з трейлера не можемо – наш плавкран не може її вагу підняти, важча на одну тону. В Балаклаві такий є, просимо допомогти

- А у вас гроші на оплату є?
- А грошей у нас нема. Зате маємо шефство над флотом.
- А тоді не будемо знімати.
- Ну хлопці, завтра вже день флоту, Ющенко буде. Покатаємо вас на чайці бухтою.

Врешті вже пізно ввечері чайку таки спустили на воду. З капітаном домовилися, що коли Віктор Ющенко буде виступати на Графській пристані перед народом, чайка вийде з морського вокзалу і кружлятиме перед Графською пристанню і кілька разів гримне салютом з своїх фальконетів.

Так і зробили. Дикторський текст читав Віталій Матвієнко, диктор нашого радіо "Бриз". З ним ми текст остаточно і "відшліфували". Представили слово Президенту України. Посеред бухти крутили "флотський вальс" білі яхти. Чайка, розпустивши своє велике вітрило, гордо вийшла з морвокзалу і порівнявшись з Президентом вгатила

Президент України В. Ющенко вітає моряків з Днем ВМС України

відразу з усіх своїх чотирьох фальконетів на обидва борти. Дітлахи закричали "Ура!", народ заплескав у долоні. Президент не відреагував, проте начальник охорони побілів і біжить до мене:

- Хто випустив чайку, дав команду стріляти, хто дозволив?

- Я дозволив, - спокійно відповідаю. - А навіщо

мені когось ще питати, коли я особисто відповідаю за цей елемент сценарію і просто його виконую. А з чого переляк, фальконети заряджені старими газетами, лише гул і дим.

- Ну.... дайте команду на чайку, щоб бортом у сторону Президента не стріляли більше.

- Так мобільні зараз тут не працюють.

- Зараз запрацюють, - дзвонить комусь по своєму зв'язку.

Я подзвонив капітану чайки і попросив його у сторону Президента і глядачів більше не стріляти, лише у зворотній бік. На чайці послушалися і далі на радість глядачам палили в сторону Північної сторони Севастополя. Виглядало те все досить ефектно.

- Ну ти дайош, - сказав мені командувач. - Всі аж підскочили від залпу фальконетами. Ти бачив як відреагувала охорона? Козаки, блін, ви всі.

- Для того їх і кликали, - відповідаю.

Президенту День флоту сподобався. На внутрішньому рейді він на катері з командувачем обійшов святкові кораблі, поздоровив ви-

шикувані екіпажі з святом, поклав квіти до вічного вогню, затим вручив пагони і кортики молодим лейтенантам-випускникам Академії Військово-Морських сил України.

Диктор читав текст, відмітив Ющенко, краще, чим читають на свята у Києві. По закінченні офіційного ритуалу президент побував на козацькій чайці "Спас". Подивився на виставку озброєння берегових військ і сказав, що те все залізо давно устаріле, ще радянських зразків, і нічого особливого собою не представляє. Що подібні БТРи і гармати він бачив ще у час, коли служив солдатом у прикордонних військах, тому слід все те міняти на нове і сучасне. Для досягнення цих цілей відзначив актуальність подальшої модернізації Військово-Морських сил нашої держави та покращення соціального забезпечення військовослужбовців і наголосив про майбутнє збільшення бюджету ВМС орієнтованого на соціальні програми. "Я думаю, ми відчуємо цю динаміку" сказав на завершення і поїхав. Однак на флоті ні в той, ні в наступний рік "нової динаміки" так і не відчули, бо нічого на краще не змінилося.

КОЛИ НЕ ПОТРІБНИМИ СТАЮТЬ ДЕСАНТНІ КОРАБЛІ

Дивно якось виходило, ми не могли того зрозуміти. Військові, як професійні захисники держави, повинні завжди готуватися до війни, до оборони держави. Готувати себе і свою зброю. Для моряків це у першу чергу бойові кораблі. У них і штат однаковий, що для мирних днів, що для війни. І військові мають бути готовими воювати з ворогом не шкодуючи свого життя. Про почесний обов'язок власного життя принести власне життя на олтар держави і народу, про любов та смерть їх виховують з часу як вони вперше ступили у військову казарму та склали військову присягу. Але ось таке рішення, яке спустили до виконання ВМС, якось розходилося з завданнями та призначеннями військових моряків. Десь у високих державних кабінетах вирішили, що оборонна доктрина України не передбачає висадки морських десантів, а, значить, і в десантних кораблях на озброєнні у Військово-Морських потреба відсутня – визначили, що вони є наступальною зброєю, а ми наступати не збираємося, ворогів навколо нас немає! То ж маємо володіти виключно оборонною зброєю.

На той час у Військово-Морських силах з допомогою рівненських шефів вивели з консервації і ввели до бойового складу великий десантний корабель "Рівне", отриманого в результаті розподілу Чорноморського флоту, колишній "Ілля Азаров". Корабель базувався на

Одесу. Він хоч і був старого проекту, але ще міг славно послужити справі оборони країни. Недаремно ж в НАТО його класифікували "Алігатор". Та служив він службу ратну незалежній Україні у складі її флоту недовго. Одеса, як відомо, місто здавна "купецьке" і промислове. Хтось з "підприємливих" придивився до корабля і, зваживши, скільки він може доставити товару з Туреччини чи мандаринів з Грузії, вирішив змінити його застосування. Тисячу тон можна відразу завантажити! Врешті, до штабу ВМС прийшла цидула, що великий де-

9.05.1997 р. Одеса. Урочисте підняття прапору ВМС на вдк "Рівне". Зліва – командир корабля кап. 2 рангу О. Калініченко, справа - Герой Радянського Союзу контр-адмірал у відставці Ф. Пахольчук

сантний корабель "Рівне", відповідно до нашої військової доктрини, підлягає виведенню з бойового складу флоту і продажу приватним структурам. Не треба Україні десантних кораблів: ні великих, ні малих. Але для флоту необхідно негайно корабель роззброїти, зняти з нього гармату, системи залпового вогню і підготувати проект його нового штатного розпису вже як цивільного судна.

За справу взялися "оргомобісти" штабу ВМС. Як не крутили, але штат цивільного суховантажу вийшов похжим на військовий. Поки писали новий штат, "бойовики" з управління бойової підготовки

штабу ВМС зняли з корабля спеціальне обладнання, озброєння, станцію управління артвогнем разом з кабельними мережами. Доповіли начальству, що розпорядження виконали. Приїхав олігарх, якому приглядівся десантний корабель. Походив, подивився на роззброєне судно, почитав штатний розпис.

- А чого, питає, для такого не дуже великого судна такий великий екіпаж? Йому ж заробітну плату треба виплачувати чималу. Його експлуатація при настільки потужних механізмах стає нерентабельною, витрати великі...

- А тому, - відповідають, - що управління кораблем і його двигунами передбачає інший порядок чим на цивільних суднах. Тут передбачені спеціальні вахти.

Не сподобалося це олігарху. Купівля-продаж "Рівного" провалилася. Тоді вирішили з "Рівного" зробити військовий транспорт. Штат, дають розпорядження "мобістам", має бути таким: командний склад – морські офіцери, а решту екіпажу – цивільні моряки. Ось так "Рівне" якраз і впишеться у нашу військову доктрину і продавати його не треба, і товар заморський возити можна. А при необхідності ми раз! і переодягнули цивільних, мобілізували їх і маємо готовий десантний корабель. Але ж військовий транспорт по всіх документах має бути озброєним. Тому постановили повернути гармату на місце, звідки її зняли.

- А у вас гроші на ремонт корабля є? - запитали у реформаторів національного флоту. - Кабельні мережі просто так, силами матросів, не відновити. Корабель потрібно ставити в судноремонтний завод. До того ж механізми подачі боєприпасів з артпогребів вже поруйновані, якщо їх ще не здали на пункти прийому металобрухту.

- А грошей на ремонт, - зітхнули в штабі, - нема і не передбачається.

- Тому вирішили переобладнувати корабель в цивільне судно і придумувати новий його штат.

І знову виставили корабель-судно на продаж. Шість разів склали і переробляли в штабі ВМС штат на "Рівне": бойовий корабель – військовий транспорт – просто транспортне судно - цивільне суховантажне судно. І лише 30 листопада 2004 року Військово-Морські сили ЗС України остаточно розпрощалися з "Рівним" і перестали експериментувати з його штатом, коли продали його приватній фірмі, яка використовує його як суховантажне судно.

Україна своїми "реформами" продовжувала дразнити своїх судів показовою миролюбністю, яка ними сприймалася як морська неміч і флотська безпорадність. І, як це неодмінно буває, дочекалася

таки "допомоги" від свого головного гаранта безпеки, який з великим успіхом використав проти "миролюбивих" Військово-Морських сил України свої десантні кораблі. З десантами визволителів від власної свободи.

ПЕРШИЙ ОФІЦІЙНИЙ ВІЗИТ КОРАБЛЯ ВМС УКРАЇНИ ДО ХОРВАТІЇ

1998 рік. Кораблю управління ВМС України "Славутич" випала почесна місія – стати першим іноземним бойовим кораблем в історії незалежної Хорватії, що прибув до неї з офіційним візитом. З нашого боку – не менш історичний, бо то був перший офіційний закордонний візит бойового корабля ВМС України. Готуємося до далекого морського походу. Через шість морів належить пройти на великому розвідувальному кораблі, перейменованому на корабель управління "Славутич" і маємо не поламатися в дорозі, не допустити жодного порушення дисципліни. Нам належатиме попри кризу в країні весь час випромінювати виключно максимальний позитив і гордість за державу і її флот – хай вороги нас бояться, а від того поважають. Похід є не простим, а для ВМС України історичним – маємо здійснити перший в історії нашого флоту і держави офіційний візит до Хорватії. В порт Спліт, на цілих три дні. Там нам належить прийняти командувача хорватського флоту, організувати на борту корабля офіційні прийоми і таке інше, що там з посольства нам ще запланують. Оце все на передпоходовій нараді втолковує нам командир походу комбриг Ігор Тенюх. Ми просто наповнюємося, наливаємося патріотизмом і відповідальністю, бо кожний з нас буде вперше в історії нашої країни демонструвати хорватам український флот, який сам до них теж вперше у наших міждержавних відносинах прийшов в гості. Я ж маю інформаційно забезпечити ці історичні моменти, так сказати, записати їх на історичних флотських скрижалях.

Готуємося і збираємося на останню передпоходову нараду, узгоджуємо всі питання і план-графік на похід. Бо, крім візиту, належить провести і цілий ряд різноманітних навчань з кораблями країн НАТО, у тому числі болгарського "Бризу-98" на зворотному шляху. Слухаємо командира походу та він, на відміну від нас, щось не дуже випромінює великого захоплення від майбутнього виходу в море. Для нас це виглядало дивним, але не довго.

- На візит,- розкажує комбриг, - нам виділено 190 гривень. На ці гроші ми маємо організувати прийом командувача хорватського флоту, нашого посла в Хорватії і Боснії і Герцеговині, прийняти на

борт мера міста з громадою на 75 осіб протягом двох годин, ну і військових аташе, акредитованих у Хорватії. Ось такий поки не повний план офіційного візиту, бо вже на місці посольство може нам ще щось додати. І ще з того, що нам виділяють, має у нас щось залишитися на заходи у болгарські Бургас і Варну. Самі розумієте, що на виділені кошти нам цих заходів на належному європейському рівні не провести. Ну, ні, можна, якщо вгостити посла, військових аташе і мерів міст портів нашого заходу перловою чи пшеничною кашею...

Мені тут же сплило в пам'яті як колись в часи СРСР ми в Поті приймали на кораблі високоповажного негра, командувача флоту з якоїсь дружньої країни рад африканської держави. Вгостили цього африканського флотоводця тим, що самі їли – перловою кашею. Він так подзьобав вилкою в тарілці, подзьобав і голосно на всю нашу каюткомпанію: "Ціп, ціп, ціп, ціп...". Бо в його африканській країні такий продукт їдять кури, а не флотські офіцери. Щоб таке, розказую колегам, не повторилося уже в часи нашої незалежної України, бо сумніви беруть, щоби хорватські офіцери боронили країну у недавній Балканській війні на крупах й кашах. За державу образливо!

- Ото ми всі за похід і стоянку в порту Спліт взамін морських отримаємо по десять доларів США, - продовжує комбриг. - Пропоную на організацію прийому іноземних гостей на борту корабля скинутися кожному офіцеру по декілька баксів.

Тут піднімається бригадний механік:

- Оті десять баксів, пане командир, то буде вже бюджет моєї сім'ї. Як можна з бюджету безквартирної сім'ї забирати ще якісь гроші?

Всі замовкли і дивляться на командира походу. Що скаже? Він помовчав, помовчав та й говорить:

- Правильно, механік. То є бюджет сім'ї. Але прошу подумати про бюджет нашої корабельної сім'ї в поході та як виглядатимемо у Спліті.

На тім і розійшлися. Сидимо в каюті і думаємо як рятуватимемо ситуацію, треба робити щось зараз, бо як знімемося з якоря буде вже пізно. Вирішили, хто що може тягне на корабель. Я закупив пару пляшок гарних українських міцних напیتків, доктор прикотив з Інкерману бочечку з вином. І так кожний завантажив щось в каюту.

Коли знялися з якоря і вийшли в море, на першій же нараді помічник командира корабля повідомив, що нам перед самою зйомкою з якоря накінець-то доставили на борт дріжджі, та замість сухих, мокрі. Бо у ВМС сухі дріжджі відсутні взагалі. А цих дріжджів нам хватить на випічку хліба лише на період переходу до Хорватії. У Спліті

та на зворотному шляху останемося без хліба. Ото маємо ще одну проблему. Вирішили, як зайдемо в порт Спліт, першою справою закупатимемо дріжджі і печемо хліб, бо що то за стіл прийому без хліба?

Ось з такими думками і в таких умовах ми рано-вранці вийшли у похід. Йдемо без зупинок і стоянок. Пройшли Босфор, увійшли у Мармурове море. Там на якірних стоянках побачили ряд натівських і турецьких бойових кораблів. Привіталися з ними прапорами і пішли далі. В протоці Дарданелли нас догнали кілька натівських кораблів, яких ми залишили у Мармуровім морі. Догнали і розіграли навколо нас навчання по атаці корабля супротивника у вузькості та прийняли нас умовно атакувати з усіх сторін. Ми собі гордо йдемо своїм курсом і мовби не звертаємо на те уваги. Але маневри натівських фрегатів на вус мотаємо. Отак навчалися, поки не дійшли до виходу з протоки. Натівські кораблі подякували нам за роботу і, додавши ходу, чкурнули за горизонт Егейського моря. А ми йдемо своїм курсом.

Увійшли у Адриатичне море в супроводі веселої стаї дельфінів. Милуємося краєвидами Адриатичного узбережжя та слухаємо італійські ФМ-радіостанції, яких тут повний ефір. Йдемо водами прибережних балканських країн, сигнальник ледве встигає піднімати на реї відповідний прапор.

А ось і Спліт. Стали на рейді. На борт піднімається лоцман і наш військовий аташе полковник Віктор Гвоздь. Входимо в порт до пристані в Північній Луці. Майстерність командира корабля кап. 3 рангу Олексія Кисельова при швартуванні викликала захоплення усіх, хто зустрів нас на пристані: посла України в Хорватії Анатолія Шостака, офіцерів штабу хорватського флоту, представників мерії, керівників місцевої української діаспори та моряків судна ВМС Великої Британії, що знаходилося в порту. Як спустили трап на стінку, помічник командира разом з хорватським офіцером помчався в місто шукати дріжджі. Як виявилось, хорватські дріжджі не дешевенькі, на необхідну нам їх кількість якраз хватило наших нещасних 190 гривень. Тому прийшлося нам піднімати зарані приготовлені власні резерви.

Після швартування на честь посла України в Хорватії на верхній палубі "Славутича" була вишикувана Почесна варта, зіграно Державний Гімн України "Ще не вмерли в Україні ні слава, ні воля...". Приймавши рапорт від командира походу посол подякував екіпажу за вдалий перехід до порту Спліт, з тим ознайомився з кораблем і дав високу оцінку фаховій підготовці своїх земляків.

У порту Спліт ще виднілися сліди недавніх боїв з флотом Сербії, обстріли порту з сторони моря зіяли розвалинами деяких портових споруд. Коротка зустріч з послом Анатолієм Шостаком і військовим аташе посольства країни у Хорватії полковником Віктором Гвоздем

обумовила план наших дій на три дні наперед. Послу розказали про наші статки, обіцяв чим зможе допомогти, хоча й сам виявився не надто багатим.

Після обіду на борт нашого корабля прибув командувач хорватського флоту віце-адмірал Від Стіпетич. Приємний і простий в обході контр-адмірал. Оглянув "Славутич"», він йому сподобався, та-

**З командувачем ВМС Хорватії
віце-адміралом Відом Стіпетичем
на борту "Славутича"**

кого рангу кораблів у нього не було. Він добре знав його призначення і на розмови, що він є кораблем управління лише посміхався. Проте, каже, у вас великий корабель, у нас нема такого, проте ми під час війни збудували підводний човен, а у вас таких нема.

- Ти, - каже нашому комбригу, - спеціально мимо наших островів йшов, все, напевно, там розвідав.

- Та потрібні мені ваші острови, - віджартову-

ється комбриг, - я й так знаю, що цікавого для нас на них нема нічого. Серби все, що там було, давно вивезли, понищили і зіпсували як у нас росіяни.

Хорватський адмірал вільно володіє російською, раніше, ще в часи Союзу, закінчив радянську військово-морську академію. Не йме віри, що я з камерою тележурналіст. Закамуфльована під журналіста розвідка або СБУ, каже. Я беру його і веду показувати телефільм про ВМС України, який спеціально взяв з собою. Фільм йому сподобався, дивився його уважно. Розказую йому про нашу флотську телерадіокомпанію "Бриз" і налаштовую радіоприймач на діапазон нашої середньохвильової частоти. Якраз йшла передача про наш візит. Адмірал слухає, потім перепитує чи то "Бриз" справді є саме флотською структурою. Йому підтверджують це і корабельні матроси. Побачений фільм і флотське радіо йому сподобалося. У нас на флоті, каже, немає такої структури. Подивимося, можливо, і створимо у себе щось подібне.

Наш корабель зустрічають і командир миротворчого батальйону SFOR в Боснії і Герцеговині, наш сімферопольський полковник

Олександр Пушкар і його заступник з виховної роботи Михайло Канівець. Просять мене поїхати з ними в батальйон і зробити програму та матеріал для газети про їх батальйон, комплектований у більшості з кримчан.

- У Криму усі думають, що ми тут уже не живі, що по нас постійно стріляють, поїхали, покажеш дома як ми тут живемо і служимо. Побачать твою програму, заспокоються там рідні наших солдатів і офіцерів. Заодно і нашим червоним доброзичливцям трохи спреться, бо політику на нас роблять і спекулюють на цій темі постійно. Знаю, що ніхто в Криму реальної інформації на півострові про наших миротворців не дає. І для наших хлопців радість буде...

Командир походу не проти відпустити нас з кореспондентом "Флоту України" на добу, але наш посол Анатолій Шостак не хоче мене з спецкором газети "Флот України" Миколою Гуком відпускати в Боснію і Герцеговину. Нема, каже акредитації у вас. Там ще стріляють, якщо, не дай Боже, що небудь станеться з журналістами, та й ще й не акредитованими, шуму буде на всю Європу. Та ми таки посла умовили і задовго, ще до зорі, виїхали з полковником до його миротворчого батальйону.

- Щоб мені до опівночі повернулися, - на "дорожку" застерігає нас посол, - я вашого повернення буду чекати особисто.

Їдемо. Дорога займає чотири години. За вікном "уазика" минають новизною почуттів захоплюючі краєвиди Адріатичного узбережжя: кордон між Хорватією та Боснією і Герцеговиною проїжджаємо без перевірки документів під миротворчим прапором SFOR. Кримські гори чимось нагадують нам Кримські гори. Комбатівський УАЗ мчить повз погромлені хорватські села, кругом сліди недавньої війни. Розбиті артснарядями колись охайні будинки неприродно виділяються на фоні буйної тропічної рослинності, самотні села, самотні цвинтарі без вінків і без квітів на могилах. І тиша... Тільки шум мотора нашого "УАЗа" та гул гелікоптера, на яких "голубі каски" контролюють важкодоступні райони, нагадують, що тут ще життя продовжується. Замкомбата Михайло Канівець вводить нас у тутешню ситуацію, розказує про свій батальйон і його завдання.

- Оці розбиті будинки, - показує рукою, - це хорватські будинки у сербському селі. Сербська армія їх спеціально нищила як і хорватські цвинтарі. Бо люди повертаються до могил. А батальйон наш виконує завдання по забезпеченню миру разом з французькими миротворцями. Незабаром самі побачите.

На обочинах доріг знаки "міни", сліди недавньої війни всюди. Чим ближче підїжджаємо до Мостара, одного з найбільших міст Боснії і Герцеговини тим більше дає знати про себе війна. У самому Мостарі,

на головній вулиці, що тягнеться вздовж ріки Неретви і ділить місто на дві половини – боснійську і хорватську – не вціліло жодного будинку. Вулицю називають "Сталінградштрассе", коментує нам водій, а місто - тутешнім Сталінградом. Зліва і справа від шосе сліди страшних боїв, одні руїни, майже нічого уцілілого. Після мирного Криму бачити сліди такого бойовища якось психологічно скрушно, не привично, складно, появляються вже зовсім інші відчуття, чим коли це бачиться по телевізору. Минає вже шостий рік, як прийшли на цю землю миротворці і розвели воюючі сторони, як припинилися кровопролитні бої, а їх сліди і досі скрізь. А скільки років потрібно, щоб загоїлися рани в душах людей, що пережили це пекло? Вони кровоточать; не будь тут миротворчих сил, Укрбату – віна може знову запалити цей край. Католики, православні, мусульмани, незважаючи на те, що розмовляють однією мовою і живуть поруч в зоні конфлікту міжнародних сил стабілізації і порядку (SFOR), досі не спілкуються і не контактують між собою.

Багато горя Балканська війна принесла і українцям, що проживають у Боснії. Кожен одинадцятий з них загинув. Це, якщо говорити мовою цифр, найбільший відсоток серед всіх інших потерпілих народів у цій війні... Ось тому і знаходяться тепер тут воїни 240-го окремого спеціального батальйону Збройних Сил України, щоб подібного більше тут не повторилося. До обіду добираємося до місця його дислокації. Дислокується Укрбат зразу за Мостаром. Краєвид чудовий: внизу тече Неретва, а по обидва боки від батальйону високі зелені гірські вершини. Територія батальйону огорожена колючим дротом. Перед в'їздом привертає увагу великий стенд: на ньому намальовані український воїн, герб ООН, а нижче нього слова "SFOR: Україна". Україна тут відчувається скрізь. Над літнім клубом вивіска "Ласкаво просимо", на кожній одиниці бойової техніки – жовто-синій прапорець. Вся наочна агітація виконана українською мовою. Над батальйоном майорить наш Державний прапор, який урочисто піднімають щоранку кращі воїни батальйону, і тоді над навколишніми горами урочисто звучить Гімн України. Відчуваю, як дорожать тут своєю державою, як вагомо, значуще і гордо тут, на чужій землі, звучить слово "Укрбат". Батальйон має і відмінність, вперше у його складі є спільна міжнародна рота – українсько-польська. Структурно "Укрбат" входить до бригади "Центр", яка, в свою чергу, є однією із складових багатонаціональної дивізії "Саламандра". Зона відповідальності нашого батальйону – 400 квадратних кілометрів. Тут ситуація справді бойова, відчувається воєнна ситуація. Зустрічаємо ООНівський конвой українських миротворців, що якраз повернувся з дозору. Їх рух і самий вид демонструє, що вони повернулися з далеко не з мирного краю.

Коротка зустріч за обіднім столом і за роботу. Офіцери і солдати раді нашому прибуттю, записують на камеру вітання своїм рідним і знайомим, але нічого героїчного в своїй службі не бачать. Ведемо бесіди з офіцерами і солдатами. Трудно? А кому, показують на недалекі розвалини, тут легко? Розказують, що місцеві мешканці їх поважають бо українські миротворці стараються хоч чимось їм допомогти, з місцевою владою мають повний контакт. Живуть наші миротворці у спеціальних кунгах – каріне, забезпечуються харчуванням згідно оонівських нормативів, створені умови для відпочинку.

На вулиці темніє. Час збігає швидко і ми вже вимушені повертатися назад. У темну ніч зворотньою дорогою несемося по звилістій вузькій дорозі понад Адріатичним узбережжям. Десь там внизу море. Дорога нагадує наше шосе Севастополь - Ялта, лише значно вужча і в'ється горами вельми вище, а загородження і відбійники встановлені лише на поворотах і з сторони обривів. Та водій наш впевнено крутить баранку.

Повернулися в порт Спліт повні вражень. Наш посол і справді не спить, очікує нас, хвилюється, бо запізнилися на добру годину з гаком. Вибачаємося, бо УАЗ не іномарка, розказуємо про свої враження, дякуємо за дозвіл, добру справу зробили тут і зробимо в Криму. Посол погоджується, що наших миротворців треба пропагувати: "Вони велику міжнародну справу роблять на Балканах, демонструють світу нашу Україну і її спроможності".

Далеко за відведені офіційним протоколом межі часу вийшла зустріч у генеральному штабі ВМС Хорватії. Надзвичайно тепло вітав делегацію українських моряків командувач хорватського флоту віцеадмірал Віл Стіпетич. Була досягнута принципова домовленість про візит Віда Стіпетича до штабу ВМС України в Севастополі, а також про участь хорватських спостерігачів у навчаннях "Сі Бриз-98". Особливо зацікавила хорватських моряків участь ВМС України в програмі міжнародної співпраці "Партнерство заради миру", до якої вони мають намір приєднатися. З своєї сторони Від Стіпетич разом з своїми заступниками розповіли, як у нелегких умовах війни формувались їх національні ВМС, про нинішній їх стан, структуру та перспективи розвитку. Тісні дружні контакти на рівні командувача ВМС Хорватії і нашого командира походу підтримувалися всі три дні візиту.

Приємно зазначити, що Україну в Хорватії знають і з великою симпатією ставляться до українців. І є за що. Наша держава в числі перших визнала незалежність Хорватії, надала вагому допомогу хорватському народу під час війни в колишній СФРЮ. Між обома країнами постійно зміцнюються економічні і культурні зв'язки, співпраця в науковій та соціальній сферах.

Вранці починаються офіційні заходи на кораблі, взаємні візити ввічливості до голови Сплітсько-Долматинської жупанії доктору Анте Носичу, градоначальнику міста Спліт професору Івану Шкаричу Спліта, до командувача ВМС Хорватії.

- Для нас, - говорить офіцер генерального штабу хорватського флоту капітан 2 рангу Анте Носич, - є великою честью запросити вас, як представників України, до себе в гості. Наша доля, як і доля українського народу, дуже подібна. Ми старі народи, але живемо в молодих державах, і я сподіваюся, що будемо завжди підтримувати дружні стосунки.

Ми з колегою з "Флоту України" розгорнули інформаційну роботу, зібрали хорватських журналістів, розповсюдили інформацію про наш візит, про ВМС України; нас курирує хорватський капітан 2 рангу Анте Гверич з штабу ВМС, друг президента Хорватії, з яким, розказує, сидів в одній камері при Тіто. Ото з його допомогою ми і організували інтерв'ю та репортажі на радіо і телебачення Хорватії про наш флот, і на ранок місцева і столична хорватська преса дружно, на перших полосах "вдарили" гарними матеріалами про наш візит. Місцеве телебачення, щоденна газета "Слободна Далмація" всі три дні нашого візиту давали репортажі про українських моряків щоденно. Посол і командир походу були надзвичайно задоволені з того. Того ж дня наша футбольна команда зіграла товариський матч з командою ВМС господарів. Хорватська команда виявилася професійною, атлетичною і фізично підготовленою. А ми зібрали таку собі, на ходу, з членів екіпажу і похідного штабу відразу після зміни їх з вахти. Перший тайм ми ще якось опиралися хорватам, але у другому наші ворота господарі почали просто розстрілювати прямою наводкою і тому не було у нас ради. Як рахунок забитих нам голів почав добиратися до першої десятки, нам таки вдалося розпечатати хорватські ворота, не без їх допомоги, правда. На превелику радість командира походу і, як то буває, перемогла дружба. Українські моряки під час стоянки відвідали 1-шу бригаду хорватських ВМС, оглянули її бойові кораблі. Особливо зацікавили наших моряків переобладнані та модернізовані катери, виготовлені в колишньому Союзі, та міні-підводний човен, призначений для боротьби з протидиверсійними силами.

В офіцерському клубі, від відвідин якого наші моряки були приємно вражені, командувач ВМС Хорватії віце-адмірал Від Стіпетич дав обід на честь командира походу Ігора Тенюха.

На третій день вечором ми на борту "Славутича" приймаємо голову Сплітсько-Долматинської жупанії і командувача ВМС Хорватії, серед них чимало наших земляків. Узнаємо, що оперний театр в Спліті майже повністю укомплектований київськими артистами. І

майже всі вони прибули на наш корабель. Замість запланованих кілька десятків осіб прийшло чи не сотні три народу. І всіх цих іноземних гостей належить угостити, та не дві години, а протягом їх перебування на борту добрих п'ять годин – не скажеш гостям, досить!, ваш час вичерпаний! Але ми марку витримали! Ось коли пригодилися наші особисті запаси і бочечка з вином від корабельного доктора! Були зустрічі і розмови, "хорватські" артисти організували нам цілий хорватсько-український концерт. Гості розходилися і надзвичайно задоволені дякували нам за українську флотську гостинність.

Хорватські моряки організували для екіпажу "Славутича" цікаву культурну програму. Вони відвідали музеї і історичні місця прекрасного і водночас старовинного міста Спліт, якому виповнювалося в тому році 1700 літ з часу заснування, і яке готувалося зустрічати Папу Римського. Візит "Славутича" виявився плідним і насичений цікавими подіями.

Перебування "Славутича" у Спліті викликало великий інтерес не тільки серед хорватських моряків і мешканців міста. На ньому побували військові аташе США, Великої Британії, Італії, які спеціально прибули із Загреба, щоб особисто ознайомитися з новим українським кораблем і нанести неофіційний візит командирі походу. Побували на "Славутичі" офіцери і матроси з допоміжного судна ВМС Великої Британії, яке забезпечує миротворчі сили ООН на Балканах, затим вони запросили українців на свій корабель.

Проводжали нас на зворотну дорогу щиро і тепло. Посол дякував за проведену роботу і, як він сказав, за якісну підготовку візиту та за демонстрацію тутешнім мешканцям справжньої України. А ми були раді з того, що попри чийсь бюрократичні інтриги і лукаві наміри, таки зуміли гідно представити флот України у цій дружній слов'янській країні, встановили прямі взаємовідносини між нашими флотами і залишити добру пам'ять про ВМС, про корабель і про українських моряків в цілому.

КОЛИ РОСІЙСЬКІ АДМІРАЛИ ТОНУТЬ

Літо 1994 року було спекотним. Севастопольці і гості міста, всі стреміли до моря, охолонути від пекучої жары і поніжитися під сонцем. ВМС України поволі розвивалися, обростали інфраструктурою, навіть завели дитячі табори відпочинку і оздоровлення дітей військово-службовців в Батилімані. Ось саме туди на літніх канікулах відправив своїх дітей підполковник медичної служби ВМС України Микола Шигарін. Якось у неділю вирішив їх відвідати, а заодно перевірити

санітарний стан табору. Провідавши дітей і заодно ознайомившись з умовами їх проживання у "тихий час" для дітей вирішив зануритися у голубі води моря і сам. Пляж був пустинний і відсутність метушні і пітних тіл поряд його заспокоювала.

Тишину порушив крейсерський катер, що з моря завернув до пляжу дитячого табору відпочинку. Йшов під прапором командувача "спільного" Чорноморського флоту. Коли причалив, на берег вийшли командувач Чорноморським флотом герой Росії адмірал Едуард Балтін з дружиною і голова севастопольської міської ради Віктор Семьонов. Вийшли і попрямували у гостевий будиночок, що стояв неподалік у тіні акацій і кипарисів. Знаходилися вони там добру годину, затим з шумом вийшли скупатися в морі. По їх поведінці було видно, що вони добре таки "посиділи" і взяли на груди добрячу порцію коньяку. Плавали, бризкалися водою, голосно перегукувалися, та раптом Балтін стало зле і він почав тонути. Жінка наробила гвалту:

- Рятуйте! Рятуйте! Хто небудь допоможе!

Семьонов намагався утримати адмірала на поверхні води, але, кульгаючи на колісь травмовану ногу, витягнути адмірала на берег не міг, а той вже набрався води і отяжелів, його тягнуло на морське дно. Побачивши цю подію, Шигарін кинувся на допомогу. Коли витягнув російського адмірала на берег, той вже не дихав. Як медик взявся реанімувати свого земляка-одесита. Діяв професійно, звільнив легені від води, штучне дихання відкрило адміралу очі. Адмірала доправили у гостевий будинок. Кинувся в очі стіл, закладений різноманітними випивкою і наїдками. Та Шигаріну було не до стола, він продовжив процедури медичної допомоги потерпілому. Дружина адмірала стала викликати автомобіль швидкої медичної допомоги, та коли приїхала швидка, адмірал вже міг розмовляти, його життя вже було поза загрозою.

- Як ваше прізвище, хто ви, - запитала Шигаріна адміральша.

- Я підполковник медичної служби Шигарін, начальник лікувально-профілактичного відділення медичної служби ВМС України, - відповів Микола Іванович.

Очі адміральші набрали скляного блиску, лице почало червоніти від злості.

- ВМС України?, - злобно перепитала. - Ми ваших послуг більше не потребуємо і ви вільні, вихід ось там!, - замість подяки сухо кинула адміральша і показала лікарю на двері. Від такої "подяки" медики швидкої допомоги лише переглянулися між собою. Але промовчали, бо то ж їх командувач, напившись, тонує у морі. Адмірал на останні слова дружини лише махнув рукою, мовляв, провалюй звідси.

- Та я не за вашу подяку рятував вашого супруга, це мій лікарський обов'язок, але треба мати хоч трохи совісті, - відповів адміральші Шигарін і вийшовши на вулицю. Стало досадно і прикро.

АДМІРАЛЬСЬКИЙ ЗАД ЯК МІШЕНЬ ДЛЯ СТРІЛЬБИ

В Севастополі раптово зчинилася військово-політична буря. На Чорноморському флоті посеред білого дня зіграли бойову тривогу. Над містом стали кружляти бойові вертольоти, на вулиці вивели бронетехніку російської морської піхоти. Самим містом почали розповсюджувати чутки, що у Севастополі появилася "згряя українських націоналістів", справжніх бандерівців, які підстрелили командувача ЧФ адмірала Едуарда Балтіна і полюють на російських активістів. Життя пораненого командувача флотом рятують у госпіталі ЧФ. Сам госпіталь взяли під охорону і оточили морські піхотинці ЧФ з бронетехнікою. Гурти російської общини за командою з штабу ЧФ з гаслами "Отставайте Севастополь!" взялися пікетувати штаб ВМС України, бо на їхню думку, саме штаб ВМС закликав в "город русской славы" бандерівців-націоналістів і приховують їх у себе - неслося з репродукторів на пікетах і з екранів місцевих телеканалів. До полум'я конфронтації добавляли ще більше жару міські газети з "розповідями очевидців". Ситуація у місті стала критично напруженою. Командувач ВМС України віце-адмірал Володимир Безкоровайний зняв трубку телефону і подзвонив у штаб ЧФ та голові міської ради:

- Якщо негайно не припините цю зливу брехні і інсинуацій то ми вимушені будемо оприлюднити правду про поранення адмірала Балтіна. І пояснив, що йому причини поранення його колеги з російського флоту добре відомі і іменно завтра це буде оприлюднене на спеціально скликаний з цього приводу прес-конференції.

А розказати було що. Всі у Севастополі знали, що Балтін любить погуляти. І не раз він справляв вечірки і банкети з "президентом" Криму Юрієм Мешковим та іншими "щирими друзями Росії". Гуляли вони вдвох і цього разу на дачі командувача Чорноморського флоту. Коли добре випили, адмірал почав похвалитися своїм нагородним пістолетом та своєю влучністю стрільби з нього. Мешков заявив, що має спортивний розряд з стрільби і може вцілити в яблуко навіть на лобі адмірала. Балтін вирішив це перевірити.

Розпочали змагатися з Мешковим хто кращий стрілець. Спершу стріляли по пляшках. Затим план змагань вирішили змінити, однак дружина адмірала не дозволила стріляти по яблуку на голові. Тоді

вирішили змагатися інакше. Адмірал став на четвереньки і високо задрав свій широкий адміральський зад. Дружина встановила яблуко в якості мішені на адміральських сідницях свого супруга. Мешков прицілився і... всадив кулю прямисінько в адміральську сідницю!

Бризнула кров. Всі вмить протверезіли, крик, гам, шум... рятуйте командувача і російського героя, який валявся пораненим на підлозі! Викликали швидку допомогу з госпіталю ЧФ. Ну, не розкажеш же лікарям, що п'яний президент Криму Мешков вгатив кулю в задницю п'яного героя Росії і командувача флоту, тому заявили, що на дачу напали українські націоналісти і поранили адмірала. Прямо з дачі оголосили тривогу по флоту і поставили завдання руським організаціям "виловити зграю українських бандерівців і націоналістів". Почалася чергова гучна антиукраїнська кампанія...

Звичайно, що на ЧФ намагалися всіма способами приховати правду про подію, пов'язану з п'янством головних борців з Україною і її флотом. Але, що відбувалося на дачі командувача насправді бачили працівники на дачі командувача, її охорона, п'яна гулянка на дачі командувача була відчутна на всю бухту. Лікарі ж обов'язково встановлять мотиви поранення та стан пораненого, до того ж інформацію про подію чули телефоністки вузла зв'язку і госпіталю, і поки зв'язок не заблокували, правда про Балтіна стала відома багатьом у Севастополі.

Після дзвінка Володимира Безкоровайного у Севастополі негайно припинили пошуки "зграї бандерівців", мітинги і пікети зникли з вулиць міста так швидко, як і появилися. Зникли до наступної нагоди чи пригоди командувача російського флоту, ні, на той час офіційно "спільного флоту РФ і України". Чи його дружини.

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЗАНЕПАДУ ФЛОТУ

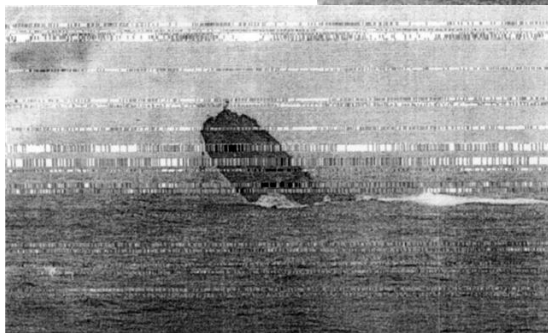
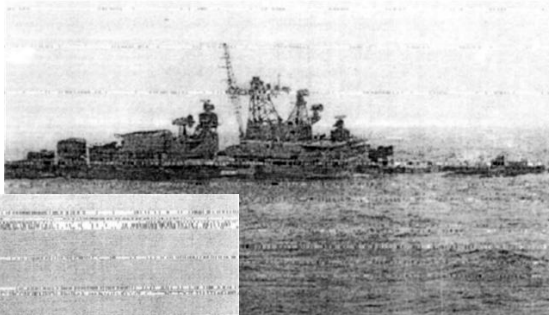
Військова рада ВМС України була серйозною і відповідальною: обговорювали проект "Програми розвитку озброєння Військово-Морських сил на період до 2010 року". Напередодні особливих дебатів не було та їх і не передбачалося, тема то... закрыта і таємна, пропозиції ветеранів та громадськості до розгляду не сприймалися як "не професійні", як такі, що не враховують нову військово-політичну ситуацію після Помаранчевої революції. Лише кожне управління штабу подавало свої погляди, які збігалися з думкою командувача ВМС та мі-

ністра А. Гриценка: основними кораблями ВМС України пропонувалося визначити корвет, ракетний катер і тральщики. І не смійте думати більше про якісь то там фрегати і есмінці! То все зайві і обтяжливі для бюджету морські іграшки! Ось так на угоду київській "політичній еліті" і був оформлений самими моряками такий собі каботажний, прибережний Український флот, огорнутий в словесну обгортку про світову тенденцію загального роззброєння і зміцнення миру. А чого?, ворогів у нас нема і не передбачаються. З заходу, зі сходу, півночі і півдня Україна межую виключно з одними гарантами безпеки. Міністри оборони, хоч і з різних політичних сил, всі у Севастополі в одну дуду грають: Чорноморський флот гарант нашої безпеки. ВМС України заповідали лише братання з ЧФ з найвищим ступенем обмінання. Як там Сашко Іванов співав?: "А тепер навколо друзі, не б'ємося – з ними дружим. Бо нові часи настали й вороги всі познали..."

І упаси вас Боже, щоби ВМС України запідозрили у якомусь націоналізмі та уособленні від флоту російського. Наказано мізки не напружувати, нема чого намарно гроші тратити, коли маємо таких потужних гарантів нашої безпеки. З Севастополя робимо рекреаційну базу, туризм і Чорноморський флот тут визначатимуть напрямки розвитку міста, Криму, а не ВМС України. Тож, "лейся песня, лейся водка. Дружба до ізнеможення". Чмок, чмок, у губи і щічку, дружимо флотами, а влада місцева так полюбила флот російський, що перестала взагалі замічати флот український.

Напрямки розвитку, які реально стали напрямками руйнації молодого флоту України, закладалися відразу після розподілу Чорноморського флоту. Це стільки заліза отримали, це ж скільки можна отримати баришів і статків, якщо всі отримані оті фрегати і корвети здати на металобрухт!? Тому програми руйнації національного флоту стидливо так, як срамне місце фіговим листком, прикривали "Програмою розвитку ВМС" не більше чим на 5-10 років. Ось по розподілу ЧФ отримали три фрегати. Їм присвоїли гучні назви: "Миколаїв", "Дніпропетровськ" і "Севастополь". Нема коштів на їх ремонт? Моряки самі порахували, що за рахунок одного, найгіршого з отриманих фрегатів, можна було ввести до бойового складу флоту останніх два фрегати. Але ні, там стільки металу різного, то ж здали на металобрухт, продали іноземним фірмам, а "Дніпропетровськ" взагалі ганебно затопили посеред Чорного моря у найглибшому його місці. А чого не втопити, коли страховка вдвічі переважала його вартість?

Взялися і за ракетний крейсер, який будучи майже боєготовим ржавів у Миколаєві. Спершу підняли на нім Державний прапор, а потому взяли його позбуватися – доктрині і стратегії не відповідає: ми ж нападати на когось не збираємося, це лише на Україну і її ВМС можна нападати, наразі, лише інформаційно і ідеологічно. Така доктрина не помішала крейсер добряче пограбувати, передавати з нього чимало технічного майна на братський російський крейсер "Москва", що ремонтувався поряд з нашим у Миколаєві. Та здати крейсер на метал завадили миколаївські кораблебудівники і так й остався він і далі як "Аврора" українського флоту біля пристані суднобудівного заводу. Пропозиції заводу по модернізації крейсера за стан-

дартами НАТО відкинули відразу, а що ми з того будемо мати? Модернізований бойовий корабель? Ні.і.і... якщо крейсер миколаївці не дають можливо-

сті порізати на металобрухт то продамо його і все рівно позбудемося ненависного корабля! В той час поки не знаходиться покупець суспільство готують до думки, що всі негаразди нашого флоту і нашого напівмертвого кораблебудівництва якраз йдуть від того крейсера, жертви нашої недолугої оборонної системи. Клас фрегатів взагалі не взяли навіть до обговорення, лише згадка про цей клас кораблів викликали алергію у помаранчевого міністра оборони Анатолія Гриценка. Дещо раніше порізали на металобрухт однотипного з "Гетьманом Сагайдачним" "Байду Вишневецького" та інші недобудови у Керчі. А ось спроектований фрегат "Володимир Великий" вдалося закласти в Миколаєві під хитромудрою назвою "важкий корвет". Раз назвали проект "важким" то й дуже важко він будується, ціле десятиліття, хоч у світі кораблі подібних проектів будують за шість місяців.

Так, що досвід "нерозвитку" національного флоту у військової ради вже був. Саме керуючись ним виявилися не потрібними флоту

з економічних міркувань і не потрапили до програми підводні човни, яких раніше пропонувалося утримувати три одиниці. Сказав же міністр Гриценко: "Якщо у ВМС не буде підводного човна, то Чорне море не обміліє" і як відрізав – не треба нам підводних човнів! Бо ми не росіяни і не турки! І навіть не болгари. Десантні кораблі теж забракували як наступальну зброю, (ми ж бо за мир і братство, а гарантом нашого приспокійного життя і служи є і буде Чорноморський флот – може образитися). Тож на існуючі десантні кораблі "Костянтин Ольшанський" і "Кіровоград" вже дехто почав дивитися як на склад металолому і майбутнього прибутку. Навіть при ВМС фірму відповідну по утилізації кораблів у Севастополі завели. Її очолив адмірал запасу, який колись відповідав за бойову готовність флоту. На кінець, на військовій раді прийшли до думки відмовитися й від допоміжного флоту і "необхідності передислокації бойових кораблів ВМС з Севастополя в закрите озеро Донузлав. Військова рада ВМС, присуті, погодилася з "реакрацією" Севастополя від українського флоту.

По-суті, на цій військовій раді була продемонстрована така новизна військово-морської теорії, така військово-морська революція, що аж американські сержанти рота від здивування повідкривали: флоту Україні не треба допоміжного флоту. А хто у морі чи на рейді у загрозовий час заправляти кораблі буде, чи як боєзапас в море подавати будете, провадити технічне обслуговування зброї і боєприпасів, не кажучи вже про аварійно-рятувальні роботи. Та мудрагелі у флотській формі були незворушними – не треба, бо міністр Гриценко виявив, що те є обузою для держави і вирішив перейти на малозатратні форми забезпечення оборони України.

Але ось проблема для флотоводців появилася. Коли вже "Програму..." затвердили і надіслали до Києва то згадали, що ВО "Море" у Феодосії вимагає профінансувати будівництво протичовнового корвета на підводних крилах проекту "Сокіл". Це був корабель нового покоління і сучасної технічної досконалості, у парі з протичовновими корветами "Хмельницький" і "Ужгород" вони могли б створити ударну корабельну протичовнову групу, стати грозою підводних сил любого противника в Чорному морі. І тоді ВМС України могли б хоч у чомусь досягти паритету з флотами своїх сусідів. "Соколу" осталося виготовити з нержавіючого металу лише одне підводне крило. Корабель був майже готовим і моряки вже лічили дні, коли він появиться у Військово-Морських силах. Але до складу ВМС "Сокіл" не долетів і став заручником своєї ж технічної досконалості.

Зібралася знову військова рада. Радились, радились і прийшли до висновку, що у зв'язку з тим, що "Сокіл" під час експлуатації вимагатиме "складного докування", вирішили від нього відмовитися. Он

на Чорноморському флоті "літає" морем однотипний перший корпус того проекту - мпк "Кунахович", значить протичовнову безпеку нам гарант гарантує Чорноморський флот. Тому Український флот без "Сокола" обійтися може, і його із-за непотрібності для оборони можна легко віддати на металобрухт. "Мудре" було рішення, бо більшість українських адміралів – членів військової ради поняття не мали про докування бойових кораблів, тим більше на підводних крилах, тому й пустили новозбудований корабель, як глузують моряки, на голки. Разом з "Соколом" вмерла і протичовнова оборона портів України, бо корвет "Ужгород" порізали на метал слідом за "Соколом", а "Хмельницький" поставили у ремонт з прицілом його останнього походу на утилізацію до пристані на Чорній річці.

Але помилилася у своїх розрахунках військова рада ВМС України: остаточний кінець реалізації програми "розвитку" національного флоту припав не на 2010 рік, а на 2014-й. Програма "розвитку" стала "програмою занепаду" вітчизняного флоту, якого Україна позбулася в Криму.

На фото: фрегат "Дніпропетровськ" тоне посеред Чорного моря. Фото з факсу турецьких прикордонників.

ПРО НАТО

Скажу вам, добрі люди, що у нашому Севастополі про НАТО говорять, пишуть і мало не співають. Особливо після Помаранчевої революції. І не тільки на майдані, слава богу, не натівського адмірала Нахімова. То таким робом місцеві партійці громадську думку мешканців нашого міста відпрацьовують.

Ото ж і я, лиха година, надумав теж у цю дискусію встряти. Та спершу, вирішив для самого себе опитування зробити, вияснити собі, що-то наші люди про НАТО бають, що мислять коли мітинги розходяться, тим більше, що того НАТО у Севастополі ще в очі ніхто ніколи не бачив.

Ото ж, іду містом людними місцями. Чую, що прихильники помаранчевих кажуть, що в НАТО треба притьма і чим-скоріш вступати. Бо там сила, високі зарплати, багатство, добра всякого, соціальні пільги і там... красти не дають.

Біло-голубі стверджують, що в ніякому разі, жодною ногою в НАТО нам не треба! Що там зібралися одні агресори і кровопивці. Кажуть, що натовці лише марять нас в ясир взяти і затим послати воювати з братським слов'янським народом. І ще кажуть, але вже

так, між іншим, тихо, сильно не розголошуючи, що в НАТО і без вступу туди красти можна, що багато наших крутих комерсантів роками вже роблять. А ті, трикольорові, ну, що ходять містом під кольорами російського прапора, старого монаршого чи теперішнього, кажуть, що НАТО "не пройде" бо хоче на город руської слави ярмо надіти та, витуривши з бухти ЧФ, позбавити місто його вічної героїчної слави з якою завжди місто ворогам здавали. Отоді, за цими, пам'ятник затопленим кораблям, ознаку затопленого героїзму русского, натовці дибки перевернути можуть, тобто поставити орлом у воду. А цього ніяким робом не можемо допустити, бо він, орел отой, давно у дзьобі тримає вінок на могилу НАТО.

Ну, думаю, цього допустити ніяк не можна. Іду дальше. На Соловйовських складах і на ринках п'ятого кілометру, де натівського барахла найбільше понавозили, я почув, що НАТО є ворогом Росії бо кращі за неї товари робить, і спеціально їх завозить в город русской слави. Ото, думаю, халепа. І як ото вдається агентам НАТО свій товар антинатівцям продавати? Напевно, тут агент підлої западенської структури за кожним прилавком заховався, почав я хвилюватися...

Та коли я з пустою торбою йшов додому мимо закритого Хрюкінського ринку, то надибав по дорозі брошурку, таку, невеличку. І аж коли я прочитав її до останньої сторінки, мої хвилювання почали розвіюватися. "Не хвилюйтесь, громадяни", заспокоїв мої натівсько-боязливі нерви класик українського гумору Павло Глазовий, та так дохідливо, що я раджу, якщо не читали, прочитати ото й вам:

"Пити – мало, їсти – мало, а новин багато

Тільки й чуєш та читаєш: НАТО, НАТО, НАТО...

Запевняють, що те НАТО вигріло надію

Захопити Україну й матушку Росію.

Вже велика мати Росія, та, що з нами рядом,

Почала лякати НАТО атомним зарядом.

Єслі, - кажуть, нам нарушат безпеку нашу

Ми їм першим покажем Кузьмину мамашу!

Нам, говорячи відверто, нічого бояться.

Ти задумайся, будь ласка, друже мій чи брате,

Невже воно, оте НАТО, таке дурнувате?

Ну невже ж ото не знають їхні генерали,

Що давно уже до чурки всіх нас обібрали?

Уявіть, що Україну НАТО завоює,

Як одягне голодранців, чим їх нагодує?

Скільки тут пенсіонерів, скільки інвалідів!

Скільки всяких чинодралів, скільки дармоїдів!

Та нехай сюди поткнуться натівські машини, –

Їх роззують за півночі, поздирають шини.
Доведеться інтервентам ночувати в танку,
Бо на вулиці задушать за консервну банку.
Тут таких спеціалістів – ой же як багато!
Їм міліція до феньки, що їм якесь НАТО?
Не хвилюйтесь, громадяни, і живіть спокійно.
Нас від НАТО захистили міцно і надійно.
Дурнувата в того мама, шизофренік тато
Хто повірить, що нас може захопити НАТО".

ЗНАЧОК

Я по справах зайшов до штабу Військово-Морських Сил України у Севастополі. Зустрівши мене, один з контр-адміралів запросив зайти до нього в кабінет:

- Зайди до мене. Я ось недавно значок отримав у Києві, може щось і розкажеш про нього. Ти ж історією займаєшся.
- Як це "значок" отримав?, не зрозумів я.
- На ньому Данило Галицький написано. А хто такий Данило Галицький я, брат, взагалі нічого не знаю. Розкажи хто це такий був, цей Данило Галицький.

Зайшов, подивився на той "значок". Значком для адмірала виявився орден Данила Галицького. За які заслуги був нагороджений, не відомо, скоріш за все, за його "високий" духовний і гуманітарний рівень.

ПАХНУТЬ ХЛІБОМ ДАЛЕКІ МОРЯ

Готуємося йти в далекий похід в Середземне море. Знайомі мої та родичі молодих матросів, з тих, що бачать море лише з берега, прознавши, що я маю йти в похід на "Славутичі", радять запаяти побільше хліба в целофанові пакети, щоб я не сидів місяць на сухарях. Турбуються таким чином, хвилюються, бо знають, що в морі магазинів і кіосків по продажу свіжого хліба немає.

- Та ні, - заперечую, - зайві клопоти. На кораблі щодня пекарня хліб випікає.
- І що, пекар на кораблі є?
- Та є. Матрос.
- Щось не віриться, щоб матроси в морі хліб пекли. І щоб його можна було їсти.

І справді, звідкіля їм знати, коли в реляціях про героїв далеких морських походів та міжнародних навчань не зустрінеш прізвища корабельного кока-пекаря? Пообіцяв написати про випічку хліба на "Славутичі", бо хліб - всьому голова. Без хліба – нема обіду. А на голодний шлунок високих досягнень в бойовій підготовці не здобути.

"Славутич" в море вийшов з севастопольської бухти під вечір. Прощальний проводжаючим ревун і стали курсом на Босфор. Десь коли вже берегова лінія сховалася за обрієм по кораблю дали команду: "Команді вечеряти!". Вечеряємо. Відразу замітив, що корабельний хліб відрізняється від того, що я привик купувати у місті, і не лише формою, але і смаком. Свіжий, лишень з пекарні, запашний. Дай, думаю, почекаю з тиждень, чи зміниться його смак. Змінився. На краще. То ж представляю корабельного пекаря-кока матроса Максима Фелімонова, який щоденно чотири рази на день пече хліб. Це його бойове завдання.

Максим при знакомстві виявився трохи сором'язливим, але розсудливим хлопцем. Нічого особливого у своїй роботі не бачить. Родом з Кременчука. До служби освоїв фах повара, а хліб навчився пекти вже на службі. На фрегаті "Гетьман Сагайдачний" годував свіжим хлібом екіпаж весь похід до берегів США і назад. І діаспора американська його хліб коштувала. Сподобався, бо хвалили.

"Славутич" малим ходом "накручує" на гвинт морські милі. Штурмани, попиваючи чай з крайцем, міняють карту вже восьмого моря. А я разом з Фелімоновим печу хліб. Вірніше, пече він, а я спостерігаю за технологією створення хліба з борошна, що стоїть у мішку в закутку корабельної пекарні.

У Максима є помічник на правах учня. Це молодий матрос Віктор Євсеєнко. Служить він пів року, і це його перший морський похід. В його обов'язки входить вчитися премудростям пекаря і допомагати пекарю: підносити дріжджі, борошно, воду та інші технологічні дрібнички. Але закласти опару, а затим замісити тісто, та так, щоб хліб вийшов пишним і високим, - це особиста робота Фелімонова, яку він поки помічнику не довіряє. Як і особисто визначає готовність свого продукту та виймає його з печі.

З тими дріжджами у командира походу виникли великі проблеми. Дріжджі на борт "Славутича" з тила флоту доставили вже перед самим виходом корабля в море. І доставили не сухі, а мокрі дріжджі. Видали по ще радянській мірці, а вона що для сухих, що мокрих дріжджів однакова. А це означало, що розхід дріжджів буде в два рази більший і вистачить їх лише на похід до Хорватії, а на зворотній шлях... тиловиків голова не боліла. Та, прознавши нашу проблему,

нас з дріжджами виручив військовий аташе посольства України у Хорватії полковник Віктор Гвоздь, який зустрів нас після швартування біля пристані Північна Лука порту Спліт.

То ж печемо хліб. Фелімонов закладає опару і коментує, що то є найголовніший елемент всієї роботи. Треба взяти дріжджів рівно стільки, скільки треба на один заміс, розбавити їх в певній кількості води і затим гарненько розмішати та додати відповідну мірку борошна. Потім, як все це належно розмішано, опару залишають на 15 хвилин, щоб вона вистоялася. Після додають борошно, і потужний корабельний міксер місить тісто. Тут теж гаяти часу не можна, бо як розповідає Максим, з густо замішаного тіста хліб вийде таким, що потім не вріжеш, а не домісиш – розсипатися буде. Далі готове тісто зоставляють, щоб "підросло", і розфасовують у форми. Розфасовка у Фелімонова схожа чимось на ритуальну традицію. Зосередженість і вивереність рухів рук – нічого лишнього. В очах – любов і значимість робленого. Упевнився: без цього хліб смачним не вийде.

Форми залишаються на кілька хвилин на столі, щоб тісто піднялося, і – в пекарню. Пекарня – звичайна електронагрівна шафа. Але виявляється, що і тут не все так просто, бо кожна піч має свої властивості. Пройшло десь біля години. Звіривши час, Максим сам собі командує: "Готово!" і виймає перші буханки хліба. Запах готового свіжовипеченого хліба а з ним і широких українських ланів, заповнює корабельний камбуз і внутрішні коридори корабля, через ілюмінатори стелиться над Егейським морем. Максим і Віктор спробували хрустку скоринку, стомлено посміхаються: хліб вийшов на славу, з запахом Егейського моря. До речі, під час походу вони пекли хліб у шести морях, і в кожному з них він мав свій особливий смак і запах.

Смакові якості хліба, випеченого на «Славутичі», високо оцінив командувач ВМС Хорватії Від Стіпетич. А самому Фелімонову було не до похвал. У цей час він, морський корабельний пекар, знову випікав хліб. За це має повагу всього екіпажу.

ФЛОТСЬКІ ЖЕРТВИ КОРУПЦІЇ

Директор департаменту преси і зв'язків з ЗМІ Міністерства оборони звинуватив мене у оприлюдненні закритої інформації, тобто такої, про яку ніхто не мав би відати, окрім нього і, звичайно, міністра оборони та відповідних офіцерів штабу ВМС ЗС України. Ну, не зовсім мені особисто висунув звинувачення, але звинуватив очолювану мною телерадіокомпанію.

- Твої люди продали інформацію цивільним ЗМІ, в УНІАНі вона як появилася? На полігоні більше нікому було, крім ваших журналістів, її туди передати. Ви не контролюєте ситуації з витоком інформації з телерадіокомпанії, - рясно сипалися на мене звинувачення.
- Так ви ж там були особисто, не я ж, мій офіцер-журналіст ходив там поруч з вами, - заперечив я.
- Ні, я впевнений у цьому офіцері, він не спроможний на подібне. Був ще ваш мічман, телеоператор. Ось він, напевно, і передав службу інформацію, а ви не контролюєте його дії.

Я не погодився з думкою директора, марно було щось доводити, бо по-перше, насправді і сам не знав толком, що саме трапилося на військовому полігоні під час тактичних навчань "Взаємодія – 2010", а, по-друге, на тім же полігоні знаходилися і журналісти інших ЗМІ. Хто працював кореспондентом УНІАН у Севастополі я теж знав, але ж інформацію УНІАН подав таку яку мав би дати найперше прес-центр ВМС. А йому наказали мовчати! Директор присвоїв собі право надання дозволу подачі інформації про навчання і тепер несанкціоновану ним інформацію про подію з полігону виставляв мало не як втрату військової таємниці. Поширення інформації про надзвичайну подію та поранення групи матросів на "Кіровограді», як вияснилося згодом, більше всіх бентежило міністра оборони Михайла Єжеля, якого в Києві преса не шкодувала. І він їй платив відповідним – не пущать! Все це, а також тепле спілкування міністра на полігоні з головою севастопольської МДА капітаном запасу В. Саратовим, котрий вже тривалий час домагався мого звільнення з посади, і, чи не вперше за роки своєї чиновницької служби, спеціально вирядився у камуфляж та демонстративно прибув на полігон, стала зрозумілою моя майбутня перспектива перебування на посаді.

Міністр оборони Михайло Єжель на полігоні як говориться, рвав і метав – його виводило з рівноваги поширення інформації в ЗМІ про те, що у його присутності під час комплексних тактичних навчань при висадці морського десанту на полігоні "Опук" в Криму середній десантний корабель "Кіровоград" стрільнув сам по собі з реактивної системи залпового вогню! Поранених матросів у мирний час ніхто прощати міністру, звичайно, не буде. Поранено чотирьох матросів, і слава Богу, що ніхто не загинув. Тому міністерський гнів, як реактивні снаряди, падав на голови винуватих. Прямо на полігоні міністр прийняв рішення про зняття з посади заступника командувача ВМС з бойової підготовки, після "цирку на полігоні" подав у відставку і заступник командувача з виховної роботи. Далі пішла роздача "пирогів і шишок" штабу флоту, комбригу та командуванню корабля.

Та що там таке трапалося на "Кіровограді"? Коли корабель вишов на курс висадки морського десанту, ще до визначеного часу стрільби по березі, ще до подачі напруги у мережу стрільби з направляючих РСЗВ корабля зійшли два некерованих реактивних снаряди. Заряджена завчасно установка WM – 18 (морський аналог армійської системи "Град") на той час ще знаходилася в горизонтальному положенні, "по похідному" і систему управління стрільбою ще не включили. Обезструмлена установка, ось так, візьми і вистрілила сама по своєму кораблю двома бойовими снарядами! Носова частина (бак) у "Кіровограда" піднята вгору, перший реактивний снаряд ковзнув по палубі бака і впав на береговій смузі, не причинивши нікому шкоди, а ось другий пропалив палубу корабля, розірвався і запалив рятувальні плоти у підпалубних приміщеннях. В рятувальних плотах знаходилися сигнальні ракети та піротехніка і все те у вогні вибухнуло і почало гамселити вогняним смерчем на всі боки по твіндеку і кубрику особового складу, пробиваючи тонкі внутрішні перегородки корабля. Отримала ушкодження бойова машина десантників з боєкомплектom, у іншої осколками пробило топливний бак... Якесь щастя ще було, що у тому вогні якимось дивом не постраждали моряки-десантники, не підірвалися і не запалили у твіндеку їх бойові машини з топливом і боєкомплектom на борту. Екіпаж корабля у боротьбі з пожежею і локалізації вибухів проявив справжній героїзм і мужність. У боротьбі з корабельною пожежею постраждали два матроси і ще два отримали поранення у кубрику особового складу.

Врешті, вогонь приборкали. Поранених чотирьох моряків евакуювали санітарним катером "Сокаль" до берега, їм була надана невідкладна медична допомога, з порту поранених моряків гелікоптером доправили до госпіталю у Сімферополі. Життя морякам було врятовано.

Але як таке могло трапитися, що обезструмлена реактивна установка зуміла вистрілити? Командувач ВМС адмірал Віктор Максимов розводив руками:

- Не знаю я, і ніхто не знає як обезструмлена установка зуміла вистрілити. Все перед виходом в море на кораблі було нормально. Установка була справна, а ось як вона без команди вистрілила, Бог його зна...

Але не все було нормально, скоріше ненормальне видавалося за нормальне, приховувалося те, чого ні в якому разі не можна було приховувати. Середній десантний корабель "Кіровоград" було збудовано на Гданській Північній верфі, що у Польщі, і спущено на воду в кінці 1970 року. Отже кораблю на час проведення навчань виповнювалося вже сорок років, вік для любого корабля більш ніж поважний.

Серйозного ремонту у ВМС України він не проходив. Лише більш чим за півтора роки до цієї злополучної стрільби головний артилерист і ракетник ВМС телеграмою по флоту заборонив стріляти з РСЗВ W/M-18 середнього десантного корабля "Кіровоград" без проведення її капітального ремонту та заміни старої кабельної траси її електроживлення. Причина: на контактах обезструмленої стрільбової установки постійно перебувала напруга майже два вольти, напруга поступала через зношені кабельні траси високої напруги які необхідно було замінити і розвести з кабелем живлення РСЗВ. Зведення цих мереж в єдину кабельну трасу виявилось конструктивною помилкою. Наявність постійної напруги могло привести до несанкціонованого старту реактивного снаряду при проведенні тренувань чи навчань особового складу, зробив висновок головний спеціаліст штабу, про що і доповів командувачу ВМС.

Викликана згодом ремонтна бригада заводу провела ремонт установки, але лише її механічної частини. Корупція вже було настільки проїла штаб ВМС і Міноборони, що у звітних документах записали і оплатили проведений капітальний ремонт РСЗВ, після чого командування ВМС стало вимагати у головного ракетника ВМС зняти заборону на її експлуатацію. Той відмовився, бо старі і потріскані кабелі живлення на кораблі не замінили і причину появи нештатної напруги на контактах установки не усунули – на контактах ті вольти як струміли, так і залишалися. Тоді від посади усунули самого головного ракетника, звільнивши його у запас. Його наступник був більш послухним і допустив корабель до виконання ракетних стрільб.

На навчаннях при підході до місця висадки десанту на "Кіровограді" подали високу напругу на гідронасоси носової апарелі. З кабелів високої напруги, які, потріскані, вже давно місцями втратили належну ізоляцію, "пробило" нештатну напругу на кабель живлення РСЗВ, яка була у подібному ж стані. Цього вистачило для детонації в зарядженій установці двох реактивних снарядів. І ще пощастило кораблю, що лише двох реактивних снарядів, а не більше. У такому разі без жертв на кораблі не обійшлося б.

- У мене таке враження склалося, що по кораблю хтось спеціально стріляв з повітря, - розказував мені згодом наш мічман-телеоператор, який у той час перебував на борту корабля.

Врешті, для мене це було лише враження мічмана, сторонньої на кораблі людини, яка не знала історії ремонту "Кіровограда" та і електричної схеми самої реактивної системи. Мічман, не корабельний фахівець, міг висувати подібні версії, але командувач ВМС і міністр оборони знали про рівень ремонту корабля, який став істинною при-

чиною надзвичайної події і поранення військовослужбовців. Але корупція на той час вже настільки стала пронизувати судноремонтні і тилові структури флоту, що замість усунення причини аварійної ситуації, стали шукати джерела виток інформації про саму надзвичайну подію. З цією метою за розпорядженням адмірала Максимова в управлінні виховної роботи та прес-службою командування ВМС ЗС України підготували на ім'я міністра оборони листа з якого виходило,

Адмірал Віктор Максимов з матросами після їх виписки з військового шпиталю

що телерадіокомпанія раптово "втратила привабливість", та знизився "вплив керівництва ВМС ЗС України на діяльність телерадіокомпанії". "З метою більш раціонального використання можливостей телерадіокомпанії в інтересах військового відомства" поставили питання про заміну її керівництва з цивільного на військове, з маловпливового на довірливе. "Згоден" начертав Михайло Єжель і вже задоволений голова севастопольської МДА капітан запасу Саратов через кілька днів провів співбесіду і інструктаж нового керівника телерадіокомпанії. З того часу, треба думати, не стільки "в інтересах військового відомства" як особисто міністра оборони та директора департаменту "оновлена" телерадіокомпанія під керівництвом "довіреного офіцера" стала активно обслуговувати міську організацію партії Регіонів і проповідувати нею ідеологію "Русского міра".

Корупція на флоті, особливо в області судноремонту, стала закритою і надзвичайно захищеною від суспільства темою. "На військовій раді вже відкрито говорять скільки і кому треба дати", відвідавши штаб, дивувався колишній командувач ВМС адмірал І. Тенюх. А у директора департаменту військових ЗМІ міноборони після пригоди на полігоні "Опук" появилася любима поговорка, якою він "ставив до послуху" своїх підлеглих: "Не будете слухатися, підете слідом за керівником "Бризу".

Надзвичайну ситуацію на флоті, корупцію та поранення групи моряків у мирний час приховали показовою турботою командування

ВМС про поранених матросів, яку демонстрували флотські журналісти. Сам командувач ВМС адмірал В. Максимов відвідав поранених у госпіталі, поцікавився їх здоров'ям, а коли їх виписували особисто вручив всім подарунки і відзнаки командувача ВМС ЗС України "За зміцнення бойової готовності". Після виписки матросів з госпіталю командувач сфотографувався з жертвами флотської корупції, яка мало не знищила бойовий корабель і могла обірвати життя морякам його екіпажу.

КОЛИ ТРУТНІ НОСЯТЬ МЕД

Я у відрадження по службових справах їду до Харкова. У Харкові живе мій троюрідний брат Олексій, підполковник авіації запасу. Колишній викладач авіаційного училища, він уже вийшов на пенсію, займається дачею і я завжди з задоволенням заходив до нього в гості. Була субота. На цей раз брат був один: дружина поїхала десь до своєї рідні, діти, студенти, розїхалися на студентську практику.

- Давай, - каже брат, - махнемо до мене на дачу, тут не далеко, 30 кілометрів за Харковом. Там у мене вулики є, побачиш як бджоли мед збирають і ліс віковий поряд. Назбираємо полуниці, якраз дозріває, віддихнемо. Бо що ти на своєму флоті крім заліза і води бачиш?
- Поїхали, - кажу, - з задоволенням подивлюся на твоє дачне господарство і пасіку.

Дачний будиночок і справді знаходився під самісіньким дубовим лісом, що простягнувся на десятки кілометрів. Брат каже, що тягнеться він аж в Росію. Дуби в лісі товстезні, кряжисті, вікові, на полянах у лісі та між лісом і дачами встелено зрілою полуницею – запах просто запаморочливий. Недалеко між дубами дзюрчить невеликий струмок, далі ось утворився невеликий лісовий ставок. Напився води - холодна і смачна. Тут з межі цих дубів починається якась річка, та брат її назви не знає. Каже, що безіменна. Далі, за дачами, пролягали лани пшениці, жита і різної городини. Краса, для моряка не привична.

- Ти, - кажу братові, - напевне з свого гелікоптера оце гарне місце під дачу зверху пригледів.
- Так, - сміється, - пригледів з неба.

Спершу ми назбирали добру миску запашної полуниці. Затим він взявся мені демонструвати свою пасіку з чотирьох вуликів. виявилося, що догляд за пасікою, є цілою наукою. Бджоли є ніжними комахами, наставляє мене брат, вони люблять ласку, чистоту і догляд.

І тоді буде відповідний медозбір. А я лише озираюся на всі боки, щоб яка небуť бджола з братової медоескадрильї не спікірувала на мене і не атакувала десь під око чи де інде як чужу людину, що непрошена заглядає у їх вулик-хатинку. Вулики ми оглянули. Мені обійшлося, жодна бджола мене не вжалила, брат завірив, що його бджоли досить мирні божі створіння і без причини нікого чіпати не будуть.

У брата на дачі знайшлася сметана і ми під вечір замішали її з полуницею. Сидимо під вишнею, смакуємо. Нас запримітив братів сусід по дачі:

- О, у тебе гості, моряк приплив. Зараз прийду.

Через кілька хвилин прийшов з пляшкою медовухи. Познайомилися, випили по чарці доброго напою. Закуємо полуницею з сметаною. Смакота, скажу вам, небувала. Сусід Іван виявився зоотехніком, роки пропрацював у колгоспі, вирощував молодняк великої рогатої худоби. Розбалакалися. Про що говорять військові за чаркою? Правильно, про службу. А цивільні про роботу.

- Ото, - взявся за спогади Іван, - приїхала якось до нас в колгосп висока комісія перевіряти наші показники роботи за підсумками року. А телят у нас мало, падіж був, якась епідемія прокотилася і молодняк покосила, але ж демонструвати щось треба. Я позичив з десяток телят у людей села, але все рівно до встановлених показників не дотягуємо. Та треба звітувати. Комісія приїхала, стоїть перед одним з двох телятників. Ми виганяємо телят з одного телятника, заганяємо в другий, а затим знову виганяємо їх і так по колу три рази. Комісія стоїть і рахує наших телят і бичків.

- Щось,- каже одна дама, - оці похожі на тих, що були тут раніше.

- Так у них один і той же батько був.

- А, так, так, зрозуміло, - киває начальствующа дама.

- За підсумками перевірки, - сміється Іван, - наші показники визнали вищими за встановлені з району і нам виписали хорошу премію.

Вранці, ще сонце лише сходило, я прокинувся від крику:

- До роботи! До роботи я сказав! – звук удару, аж загуло навколо.

Я вискочив на вулицю. Іван, сусід, гатить лопатою по вуликах з криком: «До роботи! До роботи я сказав!». Бджоли з вуликів влітають як кулі з корабельного автоматичного кулемета. Один рій рванув в ліс і зник десь межі крилатими дубами. Другий, зробивши дугу в повітрі, спікірував на лани, що виднілися на горизонті. А їм услід як грім з неба: «До роботи, до роботи я сказав!».

Я протираю очі і не вірю побаченому. А Іван вже гатить лопатою по крайньому в його пасіці вулику і кричить як на стадо своїх колишніх телят: «До роботи! Я сказав: до роботи! Марш у поле!».

- Йване, - кажу йому. – Побійся Бога, та ж бджоли не бички з телятами, ніжна комаха. Та й з бичками треба лагідно обходитися. Як можна по вулику лопатою гатити, з бджолами треба ласкою, ніжно поводитися, - пригадую братову науку.

- Ага, ніжно, з ласкою, - Іван оперся на лопату. - Як не гахну їх лопатою зранку, то будуть до вечора плентатися навколо вулика, а мед я буду носити? Дурних нема!

- У мене, - переможно підняв лопату, - і трутні мед носять! Дармоїдів у моїх вуликах нема!

ІНТЕГРАТОРИ

Коли добровольчий рух в Україні повалив лінії електропередач у Херсонській області і обезточив Кримський півострів, почувся знайомий голос. Багаторічний керівник Атлантичної ради відставний генерал Вадим Гречанінов продемонстрував "Обозревателю" свій громадсько-політичний вектор розвитку подій від очолюваної ним Атлантичної ради: "Мы нарвались. Я боюсь, что может быть локальное наступление... Таким образом Россия сможет снять блокаду Крыма". Хто кого і для чого страшив – не зрозуміло. Лякали ж то нас вже, і не один раз, то НАТО, то Росією, і ця ж рада теж багато чого прогнозувала...

Сидячи в позбавленому електроенергії півострові, пригадую прогнози від цієї ради вже давно минулих 1990-х років. Тоді вектор зовнішньополітичного розвитку України під проводом президента Кучми змінювався як флюгер за вітром: то на Схід, то на Захід, то знову на Схід, в обійми "євразійського союзу". То в НАТО йдемо, то ату його! А ото вектор того розвитку візьми й раптово завмирав посередині – нейтральні ми, ось вам всім дзуськи! Ми як Швейцарія і Фінляндія! І гучно кричали, що у нас надійні гарантії безпеки є, а у них таких нема! Тому там, у нейтральній зоні, нам буде дуже так безпечно і жирно жити. Либонь, цей політичний вектор не просто так крутився туди – сюди. Значить, комусь було це вигідно, хтось з того мав чималі зиски – одним платили гроші за атлантичний курс, другим за те, що вони проти нього. А декому і за два вектори відразу.

У 1990-і роки Атлантична рада, як позаурядова громадська організація, від імені громадськості взялася розповсюджувати євроатлантичні знання в Україні і пришвидшувала наш рух до Європи у часи,

коли ще Леонід Кучма лякав Єльцина вступом до НАТО. Коли вектор суспільного розвитку стримів на Захід, то Атлантична рада була "при дворі", а як його повернули на курс єднання "слов'янських народів", рада відразу опинилася в опозиції. У ті ж 1990-і ми у ВМС України на обертовий політичний вектор уваги не звертали, робили свою справу, бо добре знали ціну черговому "братству" і пам'ятали хто насправді виявився нам справжнім другом у перші роки відродження національного флоту: "агресивні натовці" чи брати-слов'яни. То ж наш атлантичний курс оставався незмінним. Це був такий промінчик світла у царстві кримського совдепівського інформаційного простору. Ото ж керівництво Атлантичної ради вирішило нам трохи допомогти, розширити наш промінь євроатлантичного просвітлення у Севастополі і Криму.

Генерал з Атлантичної ради сидів у моєму кабінеті, попри свою опозицію, виглядав впевненим у своїх атлантичних устремліннях. Треба, каже, у Криму і Севастополі особливо активно популяризувати євроатлантичну інтеграцію, бо на півострові народ в цьому плані темний, тут домінує ще стара советська пропаганда і ідеологія. Затим виступив в нашому флотському ефірі, подарував нам свою книгу і запросив на міжнародну конференцію, яку наступного дня проводив у конференц-залі готелю "Україна". Ну ми за звичайно, взялися допомагати. На конференції мали бути присутніми экс-міністри закордонних та внутрішніх справ Азербайджану, Вірменії і Грузії, які, як нам сказали, за євроатлантичні позиції позбулися своїх посад. Мене запросили від Військово-Морських Сил у якості їх гостя. Попри застереження з штабу ВМС, що генерал Гречанінов з в опозиції до Президента України, я на євроатлантичну конференцію таки пішов.

Ну, цей захід важко було назвати конференцією, скоріше зустріч-діалог давно знайомих відставних політиків, але пройшла вона як зустріч однодумців, при загальному схваленні давно оговореної ідеї. Говорилося про завдання і потреби подальшого інституційного зміцнення співпраці між громадськістю наших країн, зокрема, про потребу створення спільного руху на підтримку Європейського та Євроатлантичного вибору і поборення спільних для нас радянських стереотипів мислення. Ну, а після завершення дебатів, як належить, фуршет у ресторані. Перші два тости були за зустріч, дай Боже, не останню і за атлантичну інтеграцію. Затим слово взяв экс-міністр з Вірменії.

- Давайте вип'ємо за те, - підняв він чарку, - щоб наші платники податків ніколи не дізналися, куди тратяться їхні гроші.

Всі замовчали, проти не було нікого. А мені прояснилося хто, як, куди, для чого і що збирається інтегрувати, чому під прикриттям

риторики про євроатлантичну інтеграцію наш політичний вектор напрямку руху країни крутиться як дзиґа навколо однієї і тієї самої точки. Встав і полишив "конференцію".

ПОБАЛАКАЛИ

Переломний 2014 рік. В противагу київському Майдану севастопольська міська влада оголосила затяту боротьбу з фашизмом, бандерівцями, Правим сектором і "майданутими" українськими націоналістами. "Фашизм" і Правий сектор у Севастополі "не пройдьот!" постійно, як реклама, звучить з екранів телевізора, з радіодинаміків та з трибун чи не щоденних мітингів. Хто не вийде на мітинг боротися з фашизмом і українським націоналізмом, заявив на мітингу голова севастопольської МДА Володимир Яцуба, ті будуть звільнені з роботи чи таку установу ліквідуємо. Наступного дня працівники дельфінарію прийшли на мітинг з гаслами "Дельфінарії проти фашізма!». А Яцуба ще більше піддавав бойової наснаги антиукраїнським організаціям.

- Якщо почуєте, що десь дві-три людини розмовляють в місті українською, - за кілька днів до анексії Криму прорікав голова СМДА Володимир Яцуба з трибуни чергового мітингу на майдані Нахімова, - знайте, то бандерівці з Західної України. Ловіть їх і тягніть до держадміністрації. Будемо з ними розбиратися, що вони тут роблять.

Все це мені пригадало севастопольські події 1917 року. Такі ж грізні проросійські мітинги, такі ж погрози і залякування мешканців знищенням буржуазії і українців-мазепинців. І закінчилося все це "Варфоломіївською ніччю" 17 грудня, коли кров севастопольців текла центральними вулицями міста. Чим це завершиться цього разу, блукала думка, бо протидії антидержавним діям нема ніякої.

Я з товаришем повертаюся додому міським тролейбусом. Спілкуємося принципово українською. Народ більше насторожено на нас коситься, дехто дружньо посміхається. Попереду сидить жіночка бальзаківського віку, на вигляд інтелігентна дама. Коситься на нас, відчуваю, що ми їй дуже не подобаємося. Накінець не здержується:

- Ви можете розгаваривать человеческим языком? Протівно слушать!
- А що трапилося, ми вам чим-то заважаємо?
- Я ненавіжу ваш бандеровській язык...
- Вперше чую, щоб українську мову називали бандеровской, це щось новеньке ви винайшли.

- Українська мова єто язик бандеровців і Західної України. Онї все прислуживали фашистам, как і ваш Бандера. Я очень не люблю Западную Україну.
- А ви там були хоч раз в житті?
- Нет, і не собираюсь, Но здесь ваша бандеровщина не пройдеют! Ми – Россия!, - відчувалося, що жіночка їде з мітингу.

У салоні тролейбуса затихло, всі звернули увагу на наш діалог.

- Знаєте, - кажу я дамі, - ви не любите Західну Україну, а я не люблю Західну Росію.

- Это потому, что вы націоналіст. Это по вас відно.

- Ні, не тому, - відповідаю. - Бо коли Бандера сидів у нацистському концтаборі, в якому, між іншим, були закатовані лютою смертю два його брати, а українські повстанці воювали з окупантами – нацистами і фашистами, - у Західній Росії, у Брянській області конкрет-

тно, російські нацисти створили нацистську так звану Локотську республіку, за назвою її столиці, міста Локоть. Її визнав сам Гітлер, між іншим. За територією вона була більша за територію Бельгії. І

фюрер російський на чолі її був, Воскобойніков. Невже не знаєте, йому ж вітання слав сам німецький фюрер Гітлер з Берліну, не те, що Бандеру запроторив до концтабору. І армію на фашистський манер створили, РОНА називалася, більше 20 тисяч чоловік есесівців під теперішнім національним прапором Росії тоді ходили і нищили партизанів, в тому числі і українських. Але ж, - наголошую, - цю державну зраду переклали на бандерівців. І думаєте, що у вас пройдеют? У Севастополі теж було чотири есесівських батальйони зрадників колишнього Союзу. Ось тепер нащадки колишніх прихвостнів гітлерівців знову зраджують, на цей раз Україну. Це вже у ваших генах, виходить, закладене.

В тролейбусі запанувала тиша. Лише руська дама міряла мене ненавидячим поглядом. Але мовчала. Сказати їй вже було нічого.

СЕВАСТОПОЛЬ: було б весело, коли б не так сумно

Виступ на Конгресі українців Севастополя 8.04.2011 р.

Час має працювати на краще. Ця проста істина, здається, зовсім не має відношення до Севастополя, бо зі зміною влади в Україні ситуація по задоволенню життєво необхідних потреб української громади міста-героя не покращилася, значно погіршилася. Українці Севастополя поряд з іншими сегментами життя, за останні два роки повністю відсунуті владою від інформаційного простору нашого міста, який не лише багато в чому характеризує, а й напряду визначає політичну ситуацію у місті. Тому за інформаційний вплив на Севастопольську громаду протягом минулих років велася відчайдушна боротьба між владою, яка по своїй суті мала лише українську назву, політичними партіями і які обслуговують фінансово-олігархічні клани. Засоби масової інформації Севастополя всі без винятку стали об'єктом маніпулювання як з боку політичних, так і іноземних інформаційних центрів, у першу чергу російських. Державного регулювання в інформаційній сфері Севастополя як не було, так і не має, тому у цілому інформаційна сфера нашого міста не має не те щоби українського обличчя, а й змісту. Не діють у нас і закони інформаційного ринку, україномовні ЗМІ як не доходили до газетних кіосків міста, так і не доходять.

На сьогодні у Севастополі державними органами зареєстровано майже 300 засобів масової інформації з місцевою сферою розповсюдження інформації; з них українською мовою – 1, просвітянський "Дзвін Севастополя", який перестав регулярно дзвонити ще в останні роки помаранчевої влади, а сьогодні із-за відсутності фінансової підтримки перестав виходити зовсім. Єдиним вікном у світ Української громади є сайт "Українське життя у Севастополі", який особисто утримує Микола Владзимірський, за що ми маємо скласти йому особливу подяку сьогодні. В даний час жителі міста мають доступ до 3-х ефірних метрових і 17-ти ефірних дециметрових телеканалів, та, без малого, сотні кабельних телеканалів, в основному іноземних виробників інформаційної продукції. У Севастопольському регіоні на даний час працює 39 ТРО України і студія ЧФ РФ, з них у області телебачення: загальнонаціональний, 10 мережевих, 3 регіональних, 5 міських телерадіокомпаній у тому числі і ТРК ВМС "Бриз"; у радіомовленні -- 17 радіокомпаній (13 мережевих, 1 регіональна, і одна місцева – флотське радіо "Бриз"), 2 компанії кабельного телебачення, 2

місцеві радіостудії працюють у міській мережі проводового радіомовлення на каналі Національного радіо. І все це працює проти України.

Не є якимось секретом, що у Севастополі з населенням близько 380 тисяч видається більш як 20 патологічно антиукраїнських газет із незмінним репертуаром: "нелегітимність" існування держави Україна, "незаконність" володіння Україною цілим рядом територій, "неповноцінність" і роздільність української нації, мови та культури, зневажають український національно-визвольний рух, заперечують українську історію й тому подібне. Загальний наклад цієї преси - понад 100 тисяч примірників. Ці наклади працювали і продовжують розколювати українців на "східняків і західняків", лякають севастопольців бандерівцями, українізацією і іншими вигаданими ідеологічними штампами. Як символ ідеологічної зверхності над нами, російські прапори заповнили все місто. Відверто проглядається, що не будь волі місцевої влади, у севастопольському транспорті не було б жодного прапорця, який щодня нагадує кожному українцю про чужинецьку зверхність над нами.

Особливо підіймається у Севастополі інформаційна насиченість напередодні виборів, коли масово поступають і продукуються у Севастополі партійні видання масовим тиражом і у своїй абсолютній більшості поступають до осель безкоштовно, тиражами, які й важко облікувати. Як правило, більшість відповідним ЗМІ несуть виразну антиукраїнську риторіку, яка на виборах, особливо президента і Верховної Ради, лише сприяє формуванню у місті атмосфери антиукраїнського психозу. Всі місцеві ЗМІ виконують єдину задачу – довести до свідомості севастопольців, особливо севастопольської молоді, відсутність будь якого, навіть дотичного зв'язку історії Севастополя з історією України. На виконання цього іноземного замовлення працюють не лише ЗМІ, а й система міської освіти, будуються бігборди на кшталт "Ми імеєм право на історію і руській язык». Німці, захопивши Севастополь у 1942 році, відкрили в окупованому місті українську школу і ввели предмет "Історія рідного краю". Нинішня влада закриває з наступного року єдину у Севастополі українську школу-інтернат, ввела у всіх без винятку школах "Севастополеведение" з грубим викривленням історичного минулого міста-героя. Яке відношення до місцевої влади після подібних заходів має превалювати в українців Севастополя?

Для севастопольських ЗМІ були і залишаються закриті теми. Головними з них є боротьба севастопольців і моряків Чорноморського флоту за Українську Народну Республіку в 1917-1921 років, про страшні комуністичні репресії в 1917-18 років і, як це не дивно звучить, правда про оборону Севастополя під час Великої Вітчизняної війни,

про репресії, які супроводжували її, правда про роки фашистської окупації міста і його відбудову в роки УРСР. Чому приховують цю правду? А тому, що відкриється багато чого, що значно зменшить кількість голосів виборців у багатьох партійних організаціях, по-новому у ній відкриється і роль України у відновленні міста після численних війн, що пронеслися над його стінами. Сьогодні можна впевнено говорити, що абсолютно всі засоби масової інформації міста контролюються виключно однією політичною силою – партією Регіонів, яка й уособлює всю владу у місті. Для того, щоб і підпорядкувати останню непідконтрольну їй ТРК у місті – ТРК ВМС "Бриз" голова місцевої організації цієї партії і одночасно голова міськдержадміністрації Валерій Саратов зробив все можливе і таки добився звільнення керівництва цієї телерадіоорганізації і зміни сітки її мовлення. На даний час керівництво департаменту преси Міноборони категорично заборонило флотським журналістам висвітлювати нагальні проблеми севастопольських українців, всі програми взяті під жорстку цензуру - там навіть поговорка появилася: "не будете слухатися, підете вслід... ясно кого". Тому й зникають з ефіру програми, які б інформували севастопольців про українську політику, українську історію і сьогодення з послідовно державницьких позицій. Зараз розпочався тис на газету "Флот України", з шпальт якої вже зникають репортажі про українське життя та історичні публікації як з історії флоту, так і Севастополя.

Слід відзначити, що у поточному році СДТРК дещо збільшила час українського мовлення у відповідності до умов ліцензії на право мовлення, ввела ранішні програми "Севастопольські зустрічі" та інші, у тому числі українсько-російськомовні. Але у подібних програмах цієї ТРК важко віднайти програми, які б виховували любов до Української Держави, до її народу і рідної історії. Здебільшого, у таких так званих українських програмах, лише вітаються і прощаються з телеглядачами по-українськи, вся розмова ведеться на "общепонятном языке". Ми ще й сьогодні можемо почути в кримському радіоефірі української, між іншим, радіостанції, яка мовить і на Севастополь, монолог ведучого на кшталт: "Извините, что мы не можем разговаривать на вашем родном языке. Нас заставляют разговаривать на не родном для вас языке".

Жорстке інформаційне протистояння народилося в Севастополі після відродженням України як незалежної держави і продовжується й досі не з вини української громади. І не українська громада створювала і спотворювала до вкрай нездорової ситуацію в інформаційній сфері протягом усіх років незалежності. Але потужна ідеологічна агресія в нашому регіоні вимагала і досі вимагає адекватних дій у

сфері інформації, культури і освіти. Нашою зброєю була і залишається лише правда і віра в Україну, бо наші опоненти завжди в кількісному, технічному і фінансовому плані набагато переважали нас завжди. Ми відстоюючи права українців у місті, не зазіхаємо на права інших наших співвітчизників з інших національних груп. Але наша виваженість, терпимість і толерантність розцінюється і сприймається домінуючою більшістю у Севастополі як наша відверта слабкість. Тому українство відверто зневажається. Наприклад, на глум усієї української громади антизаконно, в протиріч двом рішенням суду, вночі по-злодійськи встановлено пам'ятник цариці Катерині, отій за Шевченком, "голодній вовчиці", що світ українцям затопила. По-варварськи з участю членів партії Регіонів знищено Пам'ятну дошку на Графській пристані на відзначення історичних подій 1918 року. У Запоріжжі студентами зруйновано незаконно встановлений пам'ятник Сталіну, головному кату українців минулого століття – на цих молодих людей відкрили карну справу, у Севастополі вандали пошкодили пам'ятну дошку видатній севастопольській співачці Катерині Петрусенко - ніхто й не збирається шукати злочинців. Ці факти демонструють відношення влади до української громади. Комунальна ТРК "Севастополь" щоденно зранку почтує нас шовіністичним продуктом, що Севастополь є "город слави русских моряков", натомість ТРК "Бриз" заставили зняти свою заставку, яка Севастополь заявляє столицею українських моряків.

Українці Севастополя не мають і свої Церкви. Українська православна Церква Київського патріархату вже усунута з казарми Навчального центру ВМС і службу правити їй ніде, а Греко-католицька церква розміщується в звичайному вагончику. У той же час у місті будується кілька з десятків церков, богоділень і каплиць УПЦ МП. Нас дискредитують, не лише мовою, а й вірою.

Не маючи відповідних засобів, українська громада надто мало зробила в інформаційному і ідеологічному протистоянні з "Рускім міром", щоби змінити ситуацію на краще. За минулі два роки практично відсутні були заходи інформаційного впливу на ситуацію з сторони лідерів Конгресу українців Севастополя, а ті що були - були надто в'ялими і неефективними. Конгрес не підтримав жодного журналіста, що відкрито виступив проти існуючої у нас системи ідеологічного об'єднання мешканців міста, відсутність зв'язку української громади з українським бізнесом привела до відсутності фінансової підтримки українських організацій. Сьогодні найбільший вклад в розвиток українства у місті вносить товариство «Просвіта», яка й має найбільший серед українських організацій вплив у місті. Але протистояти виключно просвітництвом відвертій українофобії сьогодні бачиться лише

подальшою задачею позицій. Ми, як якимось справедливо зазначив доцент Ігор Лосєв, мусимо вибирати між наковальнею і молотом. Сьогодні ми є наковальнею.

Ми відверто мусимо визнати, що держава наша в особах її президента, уряду і національно-патріотичних партій і організацій ніколи не були поряд з українською громадою Севастополя, тому ми й опинилися в становищі "меншини в меншині". На сьогодні втрачено і духовний вплив на місто Військово-Морських Сил України, представники командування якого сьогодні не турбуються про розвиток своєї опори – української громади, а несуть оберемки квітів до пам'ятника тій цариці, яка остаточно знищила козацький флот України, а флотоводців закувала у кайдани. Біля її ніг сьогоднішні представники командування зі сльозами на очах шукають вчителів там, де іспокон віків були відверті опоненти українського національного духу і українського флоту.

Чому так сталося, що українців позбавлено впливу в українському місті Севастополь? Тут вина не лише центру, а й не у меншій мірі нас самих. Ми продовжуємо вірити в доброго Президента, в доброго закордонного дядька, тільки не в самих себе. Українська громада яку репрезентує Конгрес українців сформована не у 2005 році, як це сьогодні виставляє голова Конгресу. Вона існує з ще з далекого 1917 року. Слід згадати що у 1991-94 році українська громада мала у міській раді фракцію з двадцяти депутатів. Сьогодні у севастопольській міській раді немає жодного депутата, який би відкрито демонстрував українську державну позицію. Місцевій владі українська патріотична і потужна організація не потрібна. Уражені ізоляціонізмом, ми стали додатком міні партій і партійок, так і не сформувавши потужну і впливову громадську організацію. Нам, на відміну від антиукраїнських сил, не вдалося виховати і споживача українського культурно-інформаційного продукту. Майже половина мешканців Севастополя – етнічні українці з українськими прізвищами, заражені меншовартістю, які у своїй більшості відірвавшись отчого дому, зраджують і встидаються своїх духовних основ, материнської мови, як і в часи колоніального комуністичного минулого цураються бути українцями в Україні, перетворившись, за Тарасом Шевченком, у тих духовних німих рабів, що не встидаються духовні кайдани волочити і в ярмі вмирати.

Сьогодні в нас впроваджують "Русській мір" і втягують нас в нього. Що ми можемо протиставити цьому. Ставати на протиставлення з ним, гадаю, марна трата сил та й цього не потрібно. Вважаю, Конгрес українців Севастополя попри спротив місцевої і центральної влади повинен натхненно будувати Український світ в рідному українському Севастополі. Але чи встигнемо ми його звести без підтримки і

допомоги держави, чи не запізно беремося до цієї роботи, і чи не випередять нас наші недруги і противники? Таке враження, що нас підводять до недалекого фіналу українського життя в Севастополі. Однак лише наша щира спільна праця може розірвати пута, якими намагаються оплутати українську громаду, українське слово в Севастополі.

ГАСЛА

Березень 2014 року. Останні українські військовослужбовці покидають Кримський півострів і з ними пропадає остання надія на український Крим. У Севастополі на стінах будинків, на бігбордах жевріють гасла березневої "Русской весни", якими цькувалося все українське. На підпорній стіні 7-го кілометру Балаклавського шосе читаю велике гасло: "На вулиці Урожайній, (вказаний номер будинку), живе бандерівець". Хтось продовжив яскравою синьою фарбою: "Дякуємо, що ти у нас є!".

РОСІЙСЬКА ПЕНСІЯ

Мені прийшлося повернутися в анексований Севастополь. Хоч і пройшло трохи більше місяця, як я його полишив, місто після депортації звідси Військово-Морських Сил, виглядало мовби чуже. Ще бродили вулицями остатки "переможців" над ВМС, але вже показово нищилося все, що ще вчора було гордістю багатьох і українським. Всі, щоби не нарватися на конфлікт, стараються розмовляти російською, українська мова, хоч і оголошена тут рівною з російською, загнана в підпілля. А мені треба отримати пенсію – нема вже на що жити. Оголосили, що виплату пенсії будуть проводити на поштовому відділенні і вже у рублях. Але ще по українському законодавству. Іду за пенсією і я: завоювали, хай тепер годують!

На поштовому відділенні, хоч ще добра година до відкриття, мене зустріла юрба військових ветеранів так під сотні три. Всі вони ветерани флоту російського. Збоку дещо окремо стояло чоловік з десять ветеранів флоту українського. Складають список черги. Я двісті дев'яносто третій. У свідомості мелькнуло щось давно забуте – радянські черги за молоком і м'ясом. До мене підійшов ветеран, якийсь комендор з Чорноморського флоту.

- Що, бандера, за пенсією російською прийшов, рубликів російських захотілося? А? А у Львів чого не поїхав? Ха-ха! Там гімни про

хохлядський флот будеш писати. Думаєш ми забули хто поганив гімн російського Севастополя?

- Ну ти ж, - відповідаю, - в минулі місяці отримував українські гривні, не ламало тебе від них, гарно брав їх і не обурювався. І в Тамбов чи у Рязань за рублями тебе ніхто не посилав чи послали?, - вже наступаю я.
- Я в "самооборони" був, давив ваших під штабом ВМС і академією. Плішиві герої! Під академією ваш Правий сектор приїхав, став проти нас. Я їм раз вмазав, другий! Де він зараз, а?, не знаєш? Ото-то. Я тебе біля штабу бачив, нас прийшов пікетувати, за свою Хахляндію глотку рвав, а тепер Росія пенсію тобі має платити?
- Зараз он, - продовжує, - ваші нацисти в Донбасі стріляють. Бомбу би там на вас шарахнути – і на ваш Київ. Нема і не було вашої України – Малоросія все. Я он з Полтавщини повернувся, до рідних їздив, – нациків, таких як ти, вже і там понатикано. Стріляти вас треба... - продовжував на мене наступати "самооборонець".
- Дивись, щоб бомба у тебе в руках раптом не зірвалася, - перебив його я.
- Це на кого бомбу ти зібрався кидати? - вмівся ще один ветеран, молодший мене. - Дивись щоб тобі на голову не впала.

Доходило до конфлікту. Ветерани ВМС не вмівувалися, роблять вигляд, що це їх не стосується і мене не знають. Поволі, але мене оставили в спокої, змінили тему дискусії.

Накінець-то прийшла і моя черга отримувати пенсію. Отримував за два місяці. Розписуюся у відомості. І тут інший ветеран, заглянувши через моє плече у відомість, заволав:

-Я не поняв! Я служив у 30-й дивізії ЧФ. Десять років боровся за Росію, за Чорноморський флот на мітинги ходив, був сотником "самооборони", а ти, бандера, ворог і п'ята колона Росії, проти Росії весь час боровся і пенсію отримуєш в два рази більшу за мене.

Це вже мене дістало – відступати нікуди. Позаду прилавок поштового відділення, а спереду - юрба ветеранів, яка вже почала хвилюватися. І дивляться на мене як на справжнього ворога, мовби я ту пенсію у когось з них украв. Я повернувся і цьому зухвалому "тридцятидивізійнику" говорю прямо в очі:

- Значить так. Прошу пардону. Я вас просив мене завойовувати? Просив? Ні! Я просився до Росії? Ні! Ви мене завоювали? Завоювали! Я живу на окупованій території а не в Росії. Тепер мене годуйте, нахрін, і добре годуйте, щоб зараз вже я! не ходив

містом з прапорами і плакатами як ви з "Руським блоком" в Україні ходили. Ось тому й пенсія у мене більша чим у тебе. Поняв? – і помахав перед його носом українським паспортом.

І всі змовкли.

ДУМКИ

Цілий рік з часу анексії Криму промайнув мов один день. Живу на рідній, але вже не своїй землі. Не полишають спогади, рве мою ветеранську душу і стоять перед очима дні і години захоплення Кримського півострова колонами так званих "зелених чоловічків", "ввічливих людей", якими виставлялися спецназ головного розвідуправління ГШ та десантники збройних сил Росії.

Чому так сталося, що протягом двох діб український Крим став російським, чому переважна більшість українських командирів без опору відцуралися присяги і перейшла на сторону збройних сил Росії? Чому ВМС України виявилися не готовими боронити рідний край? І тут на цю тему пригадався мені давній випадок з моєї флотської служби вже у далеких 1980-х роках, коли я з своїм сторожовим кораблем "Куниця" перебував у болгарській Варні, де на судноремонтному заводі "Флотські арсенал" проводився його ремонт.

У заводі наш корабель розмістився біля кораблів ремонту болгарського флоту. Поряд з нами по лівому борту стояв болгарський малий протичовновий корабель (МПК), корвет по нинішній українській кваліфікації, колись переданий до складу болгарського флоту Чорноморським флотом СРСР. Кораблі в ремонті, всі вони радянських проектів і побудови, тож допомагаємо болгарським офіцерам чим можемо, ділимося досвідом.

Я познайомився з старшим помічником командира болгарського МПК. Обидва старші лейтенанти, ми часто сиділи за чашкою чаю та обговорювали флотські та різні теми, що цікавили нас молодих. Болгарський старлей за його словами був сином тодішнього міністра оборони Болгарії, але нічим особливим не виділявся серед решти офіцерів, був достатньо скромним і порядним. Якось почали розмову, вірніше почав я.

- У вас на кораблях як офіцери, так і матроси - виключно болгари. А ось у будівельному загоні, який дислокується он на горбі, біля заводууправління, служать одні турки, хоч офіцери у тому батальйоні теж є болгарами.
- Ні, - відповідає, - у нас можуть бути офіцерами і не болгари, ось наприклад, руснаки (так у Болгарії називають росіян – *М.М.*). Але

- вони ніколи не будуть командирами кораблів чи окремих військових частин, лише заступниками чи офіцерами штабу якогось.
- Ну, а як тоді бути з сповідувим інтернаціоналізмом?
 - Ну, - сміється, - оборона Болгарії справа найперше самих болгар. Ми п'ятсот років були у турецькому ярмі, тепер у нас своя країна, яку ми маємо самі захищати. Їй ще немає п'ятсот років, щоб була рівність прав і обов'язків з турками. У випадку, наприклад, військового конфлікту з сусідами неболгари можуть зрадити Болгарію, а болгари будуть боронити свою землю до останнього. Досвід уже маємо. Так, що у військовій справі і обороною країни ми ризикувати не збираємося. Тому у турків на озброєнні кирка і лопата, а болгари служать на кораблях. Це у вас там, у Союзі інтернаціоналізм, хоча... і у вас він у того, не дуже інтернаціональний, ну я то знаю, - хитрувато примружився болгарський старший лейтенант.

Я спершу заперечив: та ти що, у нас все справедливо і почесному, всі мають рівні права і можливості, як можеш так говорити? Але трохи згодом, зробивши, так сказати, деякий аналіз військової служби у нашій бригаді, погодився, що болгарський старлей таки має якусь рацію, таку невеличку, яку я списував на недоліки бюрократичного управління. Та незабаром за проблемами ремонту корабля я цю тему, як і розмову у каюті болгарського старпома командира корабля забув зовсім.

Вперше пригадалася мені розмова про практичний інтернаціоналізм, коли повернувся з Болгарії і мене замість бойової служби послали на підвищення... знову у Поті. На мої заперечення в кадрах сказали коротко: не забувай, звідки ти родом, з тонким наголосом на моє Прикарпатське походження.

Вдруге мені пригадався болгарський старлей влітку 1991 року, коли на чолі комісії я ліквідував документи політичного відділу Кримської військово-морської бази Чорноморського флоту. Тоді в загальному списку документів я мав знищити і зовсім таємну, до якої раніше доступу не мав, директиву ЦК партії і Радміну по кадровому питанню. Так ось там було особливо виділено жирним шрифтом, що на Чорноморському флоті призначати на посади командирів кораблів першого рангу, з'єднань і об'єднань, українців і вихідців з України можна не більше 13,7 % від загального числа таких посад, а у кадрові органи на Чорноморському флоті українців чи вихідців з України взагалі призначати заборонялося.

Опа-на, подумалося тоді, то оця керівна бумаженція забороняла мені проходження служби на рідній землі, роками тримала да-

леко від України і встановлювала на моїй рідні землі ліміти для українців та допускала, що у значно переважній більшості командиром, капітаном 1 рангу в Україні можуть стати лише не українці. Оце такий ось шовінізм, обмотаний красивою обгорткою інтернаціоналізму у нашому Союзі, подумав тоді, рівність всіх і кожного. Виявляється, є ще рівніші! Ось чому моя молодість минулася за межами України, в серцях жбурнув тоді я ту директиву у червоному переплеті у палаючий вогонь пічки по знищенню таємних документів.

Після анексії Криму вдруге згадав я болгарського старшого лейтенанта. Бо таки був він правим. Анексія Криму виявила всю безвідповідальність і відсутність здорового глузду у проводимій кадровій політиці міністерства оборони вже незалежної України. Впевнений, що той старший лейтенант ще у той, застійний час, був мудрішим за більшість наших міністрів оборони і генералів часів незалежності. Інакше би не був втрачений Крим, не були інтернованими бойові кораблі українського флоту, не виникло б кадрової проблеми у Військово-Морських Силах України, коли без бою і без втрат... не осталося командирів.

БУКОВИНСЬКИЙ АНАНАС

Потягнуло мене в рідне село. На Прикарпаття. Приїхав і чую та читаю в Інтернеті, що сміються люди над моїми сусідами-буковинцями, що взелиси ананаси вирощувати над Прутом, бараболю їм їсти надоїло, о! Я ж на флоті роки прослужив, морями близькими і далекими ходив немало, то ж знаю добре де ананаси ростуть. А тут, ось кажуть, в Буковині насадили, надумали раціон змінити. Кажуть, кафедра якась природнича Чернівецького університету в тому їм допомагає, акліматизувала над Прутом той екзотичний продукт. Одні кажуть справді росте, другі над тим сміються. А мені що? Мій Снетин від Лужан недалечко, сів на ровер тай їду провірети чи то насправді так є чи не. Бо, думаю, якщо справді росте той фрукт над Прутом, то чьо його не посадити над Черемошем – все єдно колишні колгоспні поля у селі бурінами заростають.

Їду значить, лечу з кулачинського горба, іномарки обганею. Коли проїхав Дубівці, то за штирьма дорогами, ну, де траса на Чернівці пересікає не гіршу, не гіршу вам скажу, трасу Кіцмань – Сторожинець, перед Лужанами, вижу кагати справа від дороги. Гейби ек буряків цукрових, ек колис в колгоспі кагатували на зиму. Али зараз лиш літо почелоси, думаю, екі можуть бути буряки, коли лиш їх перше

сапаня ледве скінчили. Та й колгоспи ті де зараз? Придививси ближче, але ж то якісь смішні буряки, чудернацькі, на велику шишку соснову скидаються, не наші якісь тай гичка якась інакша. Отако, видів колис, кагати кавунів продавали під Херсоном.

Став та й питаюси вуйка, що торгує тими бураками. Попереду стоїть фура з польськими номерами, пакує той товар, набиває невсю свою шопу.

- То це питаю, і є ваші лужанські ананаси, що весь Інтернет си ними дивує?

- Та так, - каже, - вирощую їх на своїх сотках, шо від колгоспу мі дісталиси. Замість барабулі.

- Та ек цей карибський продукт сюда попав?

- Сусідський хлопець в університеті робит, вчений там, порадив попробувати, так сказати, експеримент провести. Вони там цього фрукта у себе акліматизували, але поля не мають, лиш гредку невелику. То я згодивси. Це вже другий рік ек цим займаюси, затягнула та чернівецька наука й мене, хоч я і не доста вчений. На цей раз я ще після Йордану посіяв фрукта цього у теплиці, маю таку теплу, файну, під двійним склом. А як посходило і проросло, то я їх росаду ек капусту садив на поли. Але порадили мені з університету садити ближче до Пруту, бо шум річки буде їм здаватися як шум океану, гадатимуть, що вони дома ростуть, на своїй вітчині, то й ростимуть краще. А що, віросло нівроку? Дощі були то ж вони соку си набрали. Купи я дорого не беру, купи...

- А ек то колюче сапати, - питаю.

- Та ці нанаси сапати не треба. Саме собі росте. Хто там у тій Африці коли сапає? Чую, шо ти добрий чоловік, то я тобі скажу по правді. Є одна біда з цими нанасами. Ек вони підросли і цей вінчик, - взев і показує один ананас, - зверху розпустивси то всі жуки колорадські ек подуріли, позлазили з усіх сусідніх городів, полишили бараболу, і ну мій нанас жерти. Сусіди сміються, в них городи з барабулев чисті, кропити вже не треба, а всі жуки в мене. Історичну родину почули, курва їх мама була!

- Ну і шо далі?

- Ну, я купив тріла, покропив трохи. Вони, жуки, після того здоров'я того, що було, вже не мають, але тримаються ананаса ще. Дивлюси, шо якщо вони цього фрукту вже поїли, то ніяке тріло їх вже не бере. Але по тому ек я їх покропив, вони вже сам нанас вже не жеруть, лиш листя ото грубе. Ну цього мені не желко.

- Ну та як ананас трілом кропити...

- Та дощі все те позмивали. Чистим продукт став. Я сам його їм. Я теперішнього року жуків обхитрив. Навколо ананасів посадив ба-рабулі. То вони, поки ананас росте, сидять там і там я їх кроплю. А коли нанас підріс і дозріває, то вони, думаю, лікуватися на него йдуть, але вже тільки листя жруть, та того, ек казав, мені не жє-лко. Та ось думаю, казали мені мудрі люди, шо то листя мож ква-сити на зиму, відай не гірше капусти буде. Оце хочу спробувати.
- Ну, а люди ек на це си дивлют, берут, купуют?
- Ну, спершу я їм дарував, тепер берут по ціні грушок. Ось поляк цілу фуру пакує. Був ще білорус, авто з російськими номерами, каже з Білорусі, но знаю я таких білорусів, то я йому наклav санк-цію. Хай кращі зогніє отут в кагаті но тудa не продам... А шо, пра-вда в Інтернеті про мої нанаси написали?
- Та я відтіль, кажу, і взнав про вашу городнину. Якийсь блогер з Лужан написав.
- Ну то мій сусід, напевно, він там в комп'ютері си грає. Я в тому си не розумію. Я знаю, о!, нанаси вирощувати.

Купив я у вуйка десять ананасів, щі п'єть він мені подарував. Вернувси додому, попробував, смачні. Решту роздав сусідським ді-тям. Тепер майструю в себе парник над Черемошем. Мо' і в мене ви-ростуть ананаси? А чо, Черемош дужче за Прут шумить, мо' й ана-наси більші будуть?

ПЕНСІЙНА БЮРОКРАТІЯ

Я знову йду на пошту отримати пенсію. Поряд зі мною в черзі стоїть відставник з двома паспортами - російським і українським.

- А два паспорти навіщо, - питаю.

- Та, розумієш, у мене штамп про приписку стоїть в українсь-кому паспорті, а у російському немає, я його отримав в Російській Федерації ще під час служби на Півночі. Мушу ось штампом в україн-ському паспорті доводити, що я тут, у рідному місті, де службу почи-нав, не чужий. Бо ще й не дадуть мені матір схоронити.

- Пішов в еміграційну службу, продовжує свою розповідь, щоб поставили штамп про приписку в російський паспорт. Новий паспорт мені не дають, бо у мене є вже російський паспорт. Там мені сказали, що не можуть цього зробити, бо у них не працює якийсь відділ. Ска-зали піти в ЖЕК і принести звідти довідку, яка б підтвердила мою приписку. Пішов в ЖЕК. Там сказали, що не можуть мені дати таку довідку. Але сказали, що можуть видати мені довідку про те, що не можуть видати довідку! Круг замкнувся.

САГА ПРО БОРЦІВ З КОРУПЦІЄЮ

Зібрався в гості до сестри на Одещину. На одеському "Привозі" купив квиток на рейсовий автобус і їду кучмівським автобаном. Моїм сусідом в салоні автобуса виявився військовий, офіцер, їде з Одеси в коротку відпустку до сім'ї. Розговорилися. Офіцер небагатослівний, недавно повернувся з АТО, каже, що важко привикає до розміреного мирного життя, а особливо до тилових порядків. Як колишній військовий, ветеран Збройних Сил, поцікавився у офіцера про його службу та військові справи.

- Я до російської війни служив військовим юристом, закінчив військово-юридичний факультет, але в часи Януковича був звільнений в запас у зв'язку з реформою, тобто скороченням посади. А вакантної не знайшлося. З початком оголошення мобілізації пішов добровільно в АТО і воював стройовим офіцером в десантних військах. Хоч і отримав поранення в боях, продовжую службу за контрактом. Більше півроку тому як нашу бригаду вивели з Донбасу. Зараз ми перекомплектуємося і переозброюємося.
- Ну і як служба після АТО?
- В АТО порядку було більше, почув у відповідь.
- Бачив в новинах, що днями у вас, тобто у Одеському гарнізоні, військова прокуратура затримала хабарника, цілого полковника. Що це там у вас робиться? Дійсно нема військового порядку, - кажу йому.
- А-а, - офіцер махнув рукою, - знаю цю історію. Це не у нас. Впевнений, що хабарники взяли хабарника. Не поділився, чи відмовився ділитися той полковник, тому й «затримали на гарячому».
- ???? Ну, не віриться якось. Як може зараз таке творитися, та ще й у контролюючому органі, коли в Україні розгорнута боротьба з корупцією...
- Хто бореться, а хто користає з того. Ось дивіться, боротьба з корупцією кажете? Я оце недавно як професійний військовий юрист за рекомендацією свого командира було подав документи на конкурс для призначення на вакантні посади військової прокуратури Південного регіону. Зустріли мене там прекрасно, сказали що цінують мій вклад в оборону країни, що добровільно пішов на фронт, що закінчив військово-юридичний факультет, Сказали, що мій бойовий досвід якраз те, чого так не хватає зараз офіцерам військової прокуратури. Але для призначення треба по закону пройти співбесіди і тест. Треба так треба, я їх

пройшов, написав відповіді на сто з чимось питань. Мене похвалив сам прокурор, сказав, що я їм підходжу за всіма параметрами і послав на останню розмову і оформлення документів до свого заступника, він же і кадровик у них. Ну я і пішов. Підполковник теж проспівав мені дифірамби за мою військову службу, але, сказав, що у них є традиція. І подав мені листочок, на якому було написано вісім тисяч баксів. Я подивився в очі цьому офіцеру, ми ж з ним разом вчилися в академії, він їх відвів і пояснив мені, що то є умова призначення на посаду. Хотів я затопити цьому так званому військовому правознавцю межі очі, але стримався. Сказав лише, що я таких грошей не маю і грошове утримання моє в гривнях. Гримнув дверми і вийшов звідти.

- Чого ж, питаю, - не заявив у СБУ, взяли б того хабарника на "гарячому".

- Та була в мене спершу така думка. Але ж той кадровик не сам для себе бере хабарі, не дарма ж мене до нього послав сам прокурор регіону. Там давно ціла система вимагання хабарів вибудована знизу доверху, її так просто не зламати, не дарма ж головний їх прокурор мільйонер: нас за дурнів має, майно і мільйони записав на дружину, а сам, мовляв, "гол як сокол"... Звідки він капітали бере, з книжок, написаних його дружиною?

Цього я не знав, то ж мій співбесідник змінив тему.

- Можливо, якби я повідомив в СБУ, що від мене вимагають хабара, мене б і призначили на посаду у прокуратуру, та впевнений, що існуюча у ній система чесно служити мені б не дозволила, згодом би затравили і виштовхнули з системи за якою небуť "реформою". Вони це вміють. Он у Криму найбільш чесні військові законники з цієї системи, які постійно махали перед очима офіцерам законами і кодексами виявилися звичайнісінькими зрадниками і жлобами – і ніхто з кадровиків за це відповідальності не поніс. Бо система продовжує жити. І поки буде на місці цей головний військовий прокурор – система останеться незламною. Чому "реформували" мою посаду раніше? Та тому, що я мав свою думку, не пішов на умовляння і не погодив цілий ряд корупційних договорів. Поки-що нічого в системі не змінилося, тому я краще служити буду у військах, тут у нас все почесному і відкрито. Там я воїн не один.

ВІЗИТ В ГІБРАЛТАР

Ми йшли в похід...
На пристані нас проводжали
Жінки, дівчата цілували,
В поході щастя всім бажали.
І обіцяли нас чекати і сім' в злагоді тримати...

Прийшли, вернулися, на якір стали,
Корму до пристані пришвартували
Канатами товстими.

"Добро на схід" дав командир -
Морський народ у місто повалив.

На пристані оркестру труби марші грали,
Вже сім'ї декого чекали,
Начальства теж було чимало,
А хтось і так собі прийшов - матросів привітати
Та споглядати хвилями обдертий
Наш корабельний борт.

А ті, що йти куди не мали,
Чи так до вечора години коротали,
На бак зійшлись, на хвилеріз,
Де завжди кожний щось нове про флот,
Бувальщину морську яку сюди приніс.

Любив це місце й командир
З матросами в хвилину вільну погутарить
Та більше слухав все, в розмови часто не встрявав
Лиш люльку весело смоктав.

На цей раз Вася - боцман пригадав
Як корабель зайшов з візитом в Гібралтар.
Похід був й справді історичний,
А для держави - то й величний,
Бо Україну й флот в поході океаном, брате,
До слова - це тобі не веслами у бухті загрибати, -
Навколишньому світу треба було вперше представляти.

Не буду мовить як в похід ладнались,
Як з шефами по областях братались.
Все вчасно вспіли. І корабель проводив урочисто
В похід Главком Безкоровайний особисто.
Потиснув руку кожному
Й між іншим видав нам презент,
Що за походом слідкуватиме сам Президент!

Ми що? До всього звичні,
До Президента ми привичні.
Не раз на палубі він в нас бував.
Бувало, часто в чарку разом з ветеранами в нас заглядав,
І навіть рішення про флоту День на кораблі у нас приймав.
А йти у США, в Норфолк, належало з візитом
Тож Гібралтар був для нас таким собі транзитом.

В поході, десь як Кріт пройшли,
В команді нашій суперечку зтягли:
Чи будем в НАТО ми вступати
Та як нас мають там приймати.
І що, коли в Норфолк прийдем,
Тамтешнім морякам ми мовить маєм,
Як ясності з альянсом повної не знаєм?

Тут Костя, мічман, наш телеграфіст,
Слушну пропозицію всім вніс.
Поки уряд наш, міністри, партії
І депутати вестимуть дебати
Ми в Гібралтарі всі,
Лишень на якір станем, відповідально
В НАТО вступимо собі індивідуально.
Погодилися всі.
В Гібралтар зайшли лиш сонце встало.
Пришвартувалися, скажу вам, досить вдало.
По борту справа був у нас фрегат американський
По лівому - корвет іспанський.
За ним якась стояла італійська калоша
Закривши повністю француза. Ось, як-твіндек!

А крайнім в тім ряду стояв десантник-грек.
Зустріли нас в порту по-європейськи прямо.
Гримів оркестр, в повітрі щось кружляло.
Зійшли на пристань, в каре із натівцями разом стали.
Трибуна, ясна річ.

"Здоровенькі були" з неї нам сказали.
Діаспора, радіючи, довго тризуб
На кормі в нас розглядала.
З днем Незалежності нас привітала,
Вручили сувеніри і подарки
Й заправити фрегат пообіцяли –
В них, бачте, повним-повно солярки.

Так ось. Після урочистої частини
У нас зосталося ще доброї пів днини.

Ми причепурились, почистили тужурки
І нас у місто повезли для ознайомчої прогулки.
Власне, містечко-то не дуже нам і звичне-
На горбах розкинулось, по наших мірках-невеличке.
Та приглянулося. І там установили з НАТО ми
Потрібний нам контакт.

Ідем ми, значить, авеню. Архітектуру розглядаєм,
Дівчат тамтешніх, як морякам належить, споглядаєм.

Кафе „Альянс” замітили на розі

А там уже матроси натовські стояли на порозі..

Нас запросили: Пліс ка мін, месьє з Юкрейн.

Ми не відмовили, зайшли на їх гостину

Й там конференцію альянсу нашого створили за годину.

Познайомилися з ними, розпізнались

За флотським протоколом й не гаючи хвилину,

В кафе розсілись згідно чину.

Були там П'єр-француз-сержант, три іспанці,

Два італійських лейтенанти, турецький комендор,

Болгарин, грек, поляк, ще три британці,

А решту нашого альянсу склали американці.

Ми, звісно, не з голими руками були,

Дещо з собою мали, не забули,

Що презентуєм Україну милу

А це не зробиш просто за годину.

Тож виставили "Гетьмана" ми величезну пляшку,

Старотернопільську, на стіл поставили "Мягкова" ,

Українську з перцем, шмат сала з часником

Та ще "Коктебелем" наповнену козацьку шашку.

Першим, як господар, слово взяв іспанець Педро.

Сказав, що на Піренеях їх до океану вже приперло:

Наш курс морський якийсь неясний

І не по-флотськи кривулястий.

Що Україну нашу, чи по їхньому Юкрейн,

Давно з альянсу пильно розглядають

І всі вони надію певную на нас давно вже мають.

Ну, випили по першій віскі їх, звичайно,

Затим взялися за "Мягкова" градуси рівняти

І курс наш замість мапи на столі міняти.

Все гарно йшло, як українська з салом.

За кожним градусом штормить нас трошки починало.

Як „Гетьмана” осилили – у НАТО нас прийняли

За що ми шаблю із „Коктебелем” союзникам подарували.

Ось так, за північ, дійшли усі ми згоди.

Штормило трохи нас, але не було непогоди.
Тож греки і французи всім запропонували,
Щоб ми парадом Гібралтаром промарширували.
Звісно, погодилися всі. В кільватер стали
І як хто зміг, з натхненням заспівали
Про наш альянс-ми флотську дружбу прославляли!

Ми гордо крокували!

Народ аж вікна відкривав. А ми співали,

Щоб нас шаблі не брали

Й головоньки наші кулі оминали...

А вранці... ми проснулися чогось

Не в корабельній каюті,

Похоже на казарму невелику щось було,

Ліжка у ряд стояли. Ну, брате, ніколи цього не забути!

Проснувся П'єр - француз і,

Мружачись як від зубного болю,

Нам роз'яснив, що суду військового

Нам вже точно не минути.

Зайшов сержант, місцевий поліцейський, усміхнувся.

Приніс кваску - хай сам він ним би похмельнувся!

І весело нам повідомив, що по обіді (О, час нас карний!)

Усіх нас викличуть на суд дисциплінарний.

Про це на кораблі вже звістку дали

Та як ми містом серед ночі крокували

Про наш альянс - все чисто командирам розказали.

Настав час суду. Ми чинно всі на лави посідали

Три судді в чорних мантиях звинувачення нам зачитали.

Виходило, коли ми в пізній час на вулиці співали

Тим спокій мирних мешканців у місті нарушали.

Щоб більше в нас не виникло бажання всіх будити

То мусим за порушення громадського порядку

Штраф у фунтах чималенький заплатити.

Для свого захисту (а грошей ми уже не мали)

Ми слово взяли і суду відверто розказали:

На вулиці не просто так співали.

В альянс, мовляв, за нашим звичаєм

Ми всі вступали. Однак судді

Дружно нам руками замахали

І до уваги, певна річ, наш аргумент не взяли.

Першими по сто баксів заплатили американці.

За ними італійці, греки і іспанці.

Ми з жахом долі власної чекали,
Бо штраф платити змоги ми не мали.
Згодом судді грізно спитали й нас:
Прізвище, країна, посади, якого розміру
Оклад, з якого маєм заплатити в євро штраф.
Костя, наш телеграфіст, почав доклад. Значить,
Ситуація фінансова на українським флоті виглядає так:
Сто двадцять гривень мічман отримує на місяць в нас.
А як з походу вернеться то через місяць десь,
Чи навіть через три, можливо,
Фінансист нам виплатить борги.
І як інфляція не з'їсть їх до ржавого кіля,
То, може, щось й останеться і нам для прожиття.
Суддя не вірив, як так можна жити
Та й ще моря і океани бороздити?
Спитали командира, чи не обманює суд
Мічман-неборак?
Наш кеп, що й сам получку мав не більшу,
Ствердив: дійсно так!
Судді аж знітилися, головами захитали
Затим на калькуляторі щось довго рахували
Й порадившись, оголосили перерив.
Підчас перерви судової командир
Мало дірку в нас очима не свердлов.
Що флоту України ми принизили престиж
Й йому піднесли у поході ось-такий сюрприз.
Та вийшли судді й оголосили постанову,
Якою українським морякам
Прирекли сувору судову умову:
Співати серед ночі моряку в порту негоже.
Та від життя такого як у них, похоже,
Лиш пісня їм в поході допоможе
Лиху годину в морі пережити
І Україну твердо в світі боронити.
Тож наш вердикт їм:
По фунтів п'ятдесят умовно!
За арії нічні їм виписати штрафу,
А задля їм оформлення життя людського
Стерлінгів по сотні дві їм виплатити допомогу
З тутешнього морського банку судового.
Суддя ударив молоточком: Єс!
Постанова остаточна!

Оскарженню не підлягає -
На моряків похід чекає!
Тож гроші виплатить негайно,
На корабель усіх доставити охайно.
Союзникам належить по-людськи жить!

На кораблі на нас уже чекали,
І довго й тепло обнімали
Бо всі за нас переживали
Щоб, як колись в Союзі, у
Гібралтарі нас не закували
В кайдани й етапом десь не повели.

Тож з цього дня наш Костянтин, радист полтавський,
Став таким собі героєм гібралтарським.
На ранок нашого фрегату якорі у клюзи ми уклали.
Прижимні й швартові у в'юшки всі скатали.
Штурмани ще на зорі курс в океан проклали,
Тож із сусідніх кораблів сигнали зразу нам підняли.

А Натовці, між іншим, слово втримали
Й соляр таки нам дали,
Тож в океані з топливом проблеми в нас відпали.
З тих пір на кораблі уже ніхто не сперечався
Чи в НАТО йти, чи інде де – язик не повертався.

ТОСТ

Коли за стіл зберуться моряки,
У флотським дружнім колі,
То третій тост завжди у них -
За тих, хто зараз є у морі.
За тих, хто десь штормить в морях,
Чатує вахту у морським просторі,
Чи проти ворога стоїть в АТО -
Вартує України мирні зорі.
Як не утихне в морі шторм
І ворог не полишить нас в спокої,
Ми вип'єм стоячи й до дна
І знову в шторм іти готові.

В МОРСЬКИМ ДОЗОРИ

Крізь шквал і хвилі, снігопад,
Крізь штормовії милі

Летить мов чайка, твій фрегат
Долає буйні хвилі.

Штурмить на морі без кінця,
Мій милий там, в дозорі,
Єднаю піснею серця,
Нам разом світять зорі.

На крилах пісня наче птах
Несе моє вітання.
Ми збережемо у серцях
Навік палке кохання.

Хай буде шторм довкола лютий,
Хай ми не можем разом бути,
Хай флот любов твою зі мною ділить,
Я серцем чую – шторм нас не розділить.

КОРАБЛІ

Кораблі...
Кораблі - наче люди,
Не страхаються шторму,
Ріжуть хвилі форштевнем
І вітру не сила їх зупинить.
Кораблі народились для моря
І з моря у гавань останню зайдуть.
Імена їх ще можуть
до безсмертя горіти.
Кораблі – як і люди:
одні – гордість історії,
інші – будуть забуті!

АВАНГАРД НАРОДУ

Флотський прапор гордо майорить,
Кораблі вартують у дозорі.
Будуть рідну землю боронить
Моряки на березі і в морі

В Чорнім морі наші кораблі,

У десант іде морська піхота.
Незламні в небі, морі й на землі -
Ворога караюча еліта флота.

У бурхливім морі й на землі ,
В бій йдемо через вогонь й руїни,
З нами завжди Архангел Михаїл
І біло-синій прапор флоту України.

Ми всі, живі і вбиті у бою
За незалежність нашу і свободу,
Ми кров'ю пишемо історію свою
Ми - авангард свого народу!

Йдемо вперед, ми українські моряки,
Від ворога очистим рідну землю.
Повернем Україні рідний Крим,
Піднімем український прапор знов над ним.

ЯК ЖАХНЕМ!

Як жахнем! Як жахнем!
З берега, й на морі,
з повітря, й з-під води
де були й можуть бути
Всі наші вороги!
Як жахнем,
як жахнем -
Не знести голови!
Як жахнем! Як жахнем!
У білий день і в ніч,

Щоб назавжди забули
шляхи до нас прибудуи
І більше не прийшли.
Як жахнем, як жахнем -
Й осушим погребі!
Як жахнем, як жахнем
Десантом в день чи ніч:
з корветів й літаків
Тікати ворог буде
Хто й як лише зумів.

Як жахнем! Як жахнем
З повітря й кораблів!

Як жахнем, як жахнем!
І зникнуть вороги!
Країна вся почує
як флот її чатує –
Ударим в дві руки!
До бою станем сміло
Українські моряки.

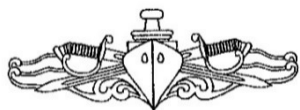
ЗМІСТ

1. Замість передмови	3
2. Торпеда.....	4
3. Лук і цибуля	7
4. Пастух флоту.....	8
5. Попандопуло.....	9
6. "Ворон" і воронята.....	10
7. Правильна відповідь.....	11
8. Караульна фортеця	12
9. Калоша.....	14
10. Ганьба нації	15
11. Зустріч з ветеранами війни	16
12. Захисники-будівельники	19
13. Гостини	20
14. День народження.....	21
15. Під Порт-Саїдом.....	24
16. Океанська рибалка.....	25
17. Полювання на кабана.....	27
18. Обід.....	30
19. Бони.....	30
20. Морський спринт.....	31
21. У ніч на Андрея	33
22. Ніч на Різдво.....	35
23. Портрет Шевченка.....	41
24. Руські.....	42
25. Пропала Шкаторина	44
26. Трифон зарізон.....	47
27. Булка.....	48
28. Воєнна пенсія.....	49
29. Війна з турками.....	50
30. Акт.....	50
31. Вищий клас.....	51
32. В полігоні.....	52
33. Берегова "восьмьорочка".....	55
34. Шланг.....	59
35. Ремонт квартири	60
36. Московські тривоги.....	61
37. Арик і море.....	62
38. Висока відповідальність	63
39. Котельний чемпіон	64

40. Пропав якір	65
41. Секс по флотськи	65
42. Визволителі	67
43. Коли воля важча за ярмо	68
44. Зустріч з Главкомом	68
45. Кавалерка по-флотськи	71
46. Статут і одинока сосна.....	75
47. Бутерброд котельний	75
48. Передовий досвід	76
49. Вчений замполіт.....	77
50. Місячний заплив	78
51. Недоліки	80
52. Севастопольські змагання	81
53. Положено – їж	83
54. Останні маневри.....	85
55. Візит в Дубровнік	89
56. Партийна наука	89
57. Украли УАЗ	91
58. Корабельний пішохід	92
59. Підвищення кваліфікації	93
60. Всі на Всеукраїнський референдум	96
61. Адміральський жах	99
62. На переломі історії флоту	100
63. Кроком руш в СНД	107
64. Народження газети	108
65. Коли генералу спати пора	112
66. Ні кроку назад	113
67. Історична фотографія	117
68. І Харченка "схарчили"	119
69. Слухайте всі: флот України вийшов в море і океан	120
70. Призначення.....	132
71. Запросили на вечерю	133
72. Перші міжнародні навчання ВМС "Сі Бриз-97"	134
73. Сепаратизм як свобода слова	138
74. Боротьба з п'янством	140
75. Кац.....	141
76. Ордер на квартиру як орден на груди	143
77. Напад і оборона	147
78. Українська "Аврора".....	150
79. Пісні для Президента	151
80. Купання	154
81. Король на рейді.....	155

82. Визволення від визволителів	161
83. Передвиборчі дебати	166
84. Вибори депутата	168
85. Помаранчева революція і хрінovina	171
86. Де була "Україна молода"	172
87. Адміральська пісня	172
88. Сварка	175
89. Постраждав за Хрущова	176
90. Ліцензійний конкурс	177
91. Страшний закон	180
92. Зауваження міністра	183
93. Надлишковий гарнізон	185
94. Учніvsька криївка	188
95. Каплик	190
96. Хабар	191
97. Дорожня дискусія	193
98. Чорна смуга в службі	195
99. Президентська інспекція	198
100. Громадська робота	199
101. Не визнана дата	201
102. Фінансове безпам'ятство	203
103. Плоди кактуса	205
104. Брат Че Гевари	207
105. За честь Героя	209
106. Персона нон грата	214
107. Як "бандерівський" офіцер в океан ходив	217
108. День флоту України з президентом	218
109. Коли непотрібними стають кораблі	222
110. Офіційний візит до Хорватії	225
111. Коли російські адмірали тонуть	234
112. Адміральський зад як мішень для стрільби	236
113. Програма розвитку занепаду флоту	237
114. Про НАТО	240
115. Значок	242
116. Пахнуть хлібом далекі моря	242
117. Флотські жертви корупції	245
118. Коли трутні носять мед	249
119. Інтегратори	251
120. Побалакали	252
121. Севастополь: було б весело коли б не так сумно....	255
122. Гасла	260
123. Російська пенсія	260

124.	Думки	262
125.	Буковинські ананаси	264
126.	Пенсійна бюрократія	266
127.	Сага про борців з корупцією	267
128.	Візит в Гібралтар.....	269
129.	Тост	274
130.	В морським дозорі	275
131.	Кораблі	275
132.	Авангард народу	275
133.	Як жахнем	276

Серія «Морська бібліотека»
Заснована в 2005 році

Літературно-художнє видання

МАМЧАК Мирослав Андрійович

Галсами флотської служби

Нариси, есе, репортажі

У авторській редакції